NORDICOM
Medie- och kommunikationsforskning i Norden
INFORMATION

HETS OCH HAT ONLINE

Hur journalistiken och yttrandefriheten utmanas i Norden

Når offentligheten blir ubehagelig

Redaktionernas reaktioner

Når virkeligheten trenger seg på

Ytringsfrihedens grænser

Nyheter

Recensioner & litteratur

Redaktörer: Ingela Wadbring & Ragnhild Mølster

2015 nr 3-4 | årgång 37

NORDICOM INFORMATION Medie- och kommunikationsforskning i Norden

Redaktör
Ingela Wadbring, Nordicom,
Göteborgs universitet

Biträdande redaktör
Ragnhild Mølster, Nordicom,
Universitetet i Bergen

Redaktionsråd
Karin Poulsen, Nordicom,
Göteborgs universitet

Eija Poteri, Nordicom,
Tammerfors universitet

Mogens Verstergaard Kjeldsen, Nordicom,
Statsbiblioteket i Århus

Friðrik Þór Guðmundsson, Nordicom,
Islands universitet (från och med våren 2016)

Koordinering och korrektur
Karin Poulsen

Teknisk redigering och layout
Per Nilsson

Prenumerationsärenden
Anne Claesson,
anne.claesson@nordicom.gu.se

Nordicom, Göteborgs universitet

Tryck
Ale Tryckteam AB, Bohus 2015

MILJÖMÄRKT
3041 0924

ISSN 0349-5949
ISBN 978-91-87957-19-2

Nordicom-Information är en tidskrift på de nordiska språken, som utges både tryckt och online. Hösten 2015 bytte den redaktörer, form och innehåll.

Ambitionen med *Nordicom-Information* är att den ska kunna fungera som en mötesplats för akademin, mediebranschen och politiken inom de nordiska länderna. Det finns såväl likheter som skillnader mellan de fem nordiska länderna samt Grönland, Färöarna och Åland. På ett övergripande plan är det möjligt att tala om en stark samhörighet som bland annat manifesterar sig i det nordiska samarbetet. Skillnaderna är ofta inte större än att det finns ett intresse och en potential att lära av varandra.

Nordicom-Information utkommer två gånger per år. Innehållet är tematiskt, och skribenterna är personer verksamma inom akademin, politiken och/eller medieindustrin, beroende på ämnesområde.

Utöver de två reguljärt utkommande utgåvorna varje år är det möjligt att ge ut specialnummer av *Nordicom-Information*. Även dessa är tematiska, men helt forskningsinriktade. Avsikten är att forskare inom de nordiska länderna ska kunna publicera sig på sitt eget modersmål, med en formell granskningsprocess. Sådana specialnummer kan utkomma flera gånger per år.

© 2015 Nordicom och författarna
(med två undantag, se s. 18-21)

www.nordicom.gu.se

Innehåll

3. *Förord*
4. *Ordlista*
5. *Ingela Wadbring & Ragnhild Mølster*
   Introduktion: hets och hat online

I.
Når offentligheten blir ubehagelig

9. *Dorte Toft*
   Net og medier: En giftig cocktail
14. *Magni Olaug Fuglerud*
    Jagede rosabloggere
18. *Rikke Gustavsen & Paul Sauer*
    Forskere udgav rapport om ekstremisme anonymt for at undgå trusler
20. *Paul Sauer & Rikke Gustavsen*
    Forsker: Anonymitet bør være muligt
22. *Rebecka Bohlin*
    Att trotsa farorna
27. *Ingela Wadbring*
    Allmänhetens oro och utsatthet för näthat
29. *James Hawdon, Atte Oksanen & Pekka Räsänen*
    Online Extremism and Online Hate. Exposure among Adolescents and Young Adults in Four Nations
38. *Heidi Kurvinen*
    Reporting on How Feminism and Immigration Triggers Hate Speech in Finland

II.
Redaktionernas reaktioner

45. *Kjersti Løken Stavrum*
    Muligheten som glapp
49. *Per-Anders Broberg*
    Trakasserier mot de svenska redaktionerna
51. *Monica Löfgren Nilsson*
    Hot och hat mot svenska journalister
57. *Ragnhild Mølster*
    Hat og trusler mot journalister i Skandinavia

III.
Når virkeligheten trenger seg på

65. *Ingela Wadbring*
    Trollen i nätskogen
69. *Aage Storm Borchgrevink*
    Anders Behring Breivik og Avatar-syndromet

75. ***Carl-Gustav Lindén & Lina Laurent***
Sannfinländarna styr den finländska politiska debatten

80. ***Signe Kjær Jørgensen & Peter Hervik***
Kritik og sikkerhed. Muhammedtegningerne i perspektiv

84. ***Johanna Sumiala, Minttu Tikka, Katja Valaskivi & Jukka Huhtamäki***
Project: Je suis Charlie – The Symbolic Battle and Struggle of Attention

IV.
Ytringsfrihedens grænser

91. ***Carl Morten Iversen***
Hva gjør hatefulle ytringer med samfunnet?

94. ***Guðjón Idir***
Individual Freedom and the Problem of Hate Speech

99. ***Alexandra Sackemark & Ängla Eklund***
Yttrandefrihet och näthat

103. ***Arnfinn H. Midtbøen***
Prosjekt: Offentlighetens grenser

106. ***Anna Celsing***
Skjut inte budbäraren! Om de ökade hoten mot journalister och vad man kan göra åt saken

111. ***Anna Rosenberg***
Nordiskt expertseminarium om näthat

V.
Nyheter

117. ***Mart Ots***
Journal of Media Business Studies. Perspectives on joining a commercial academic publisher

121. ***Anders Olof Larsson***
Presentation of the Journal of Media Innovations

122. ***Lars Truedson***
Institutet för mediestudier driver egna forskningsprojekt

VI.
Recensioner och litteratur

127. ***Johan Lindell:***
Martin Danielsson: Digitala distinktioner: Klass och kontinuitet i unga mäns vardagliga mediepraktiker

130. ***Stig A. Nohrstedt:***
Nico Carpentier (ed.): Culture, Trauma and Conflict. Cultural Studies Perspectives on War

133. ***Birgitte Ravn Olesen:***
Anders Horsbøl, Inger Lassen & Anne Grethe Julius Pedersen: Klimaforandringer og hverdagsliv. En diskursanalytisk undersøgelse af lokale involveringsprocesser

136. ***Böcker om hets och hat***

Förord

Fram till och med 2015 har Nordicom-Information utkommit med fyra nummer per år. Tidskriften har innehållit en blandning av vetenskapliga artiklar, ny litteratur, översikter om konferenser, forskningsprojekt, tilldelade forskningsmedel och nya avhandlingar. De senaste åren har forskningsartiklarna också genomgått formell granskning, en reviewprocess.

Efter detta dubbelnummer drar vi ned på utgivningen, så att tidskriften istället utkommer reguljärt två gånger per år. Varje nummer kommer att vara tematiskt, men nyheter och recensioner kommer fortfarande att vara en del av innehållet. Den litteratur som listas sist i varje nummer är ett urval av den nordiska litteratur som publicerats med anknytning till temat.

En del av det material som tidigare publicerats i tryckt form, som allmänna litteraturlistor, men också exempelvis tilldelade forskningsmedel och nya avhandlingar kommer framgent enbart att finnas online. Litteratur som behandlar det tema som tidskriften tar upp kommer emellertid att finnas med i tryckt form. Ingenting tas således bort, men plattformarna för var olika innehåll publiceras prioriteras om.

Förutom de båda årliga, reguljära numren av Nordicom-Information, finns möjligheter att ge ut tematiska specialutgåvor med forskningsartiklar på de nordiska språken som genomgått formell granskning. Gästredaktörer är välkomna med förslag på sådana specialutgåvor. Det innebär att möjligheten att få skriva traditionella forskningsartiklar på danska, norska och svenska bibehålls, men inom ramen för tematiska nummer.

Att göra om en tidskrift innebär ett stort arbete. Vi vill tacka alla som skrivit texter och därmed gjort utgivningen möjlig. Vi hoppas att texterna kan fungera som ett underlag för debatt, diskussion och också som kunskapsförmedling. Vi riktar oss mot såväl forskare som mediebransch, politiker och en intresserad allmänhet.

För att underlätta läsningen har vi gjort en mindre ordlista med svåra/vanskelige men viktiga ord som berör temat hets och hat.

Göteborg & Bergen i november 2015

Ingela Wadbring & Ragnhild Mølster

Ordlista

danska – norska

gøde gjødsel
hærgen herjinger
tøve over tvile over
sølle ynkelig
ydelse estatning

danska – svenska

afvejning avvägning
afvisning avvisning
benægtelse förnekande
bøller ligister
chikane trakasserier
galle galla
gøde göda
hærgen härjningar
injurier ärekränkning
meningsdannere opinionsbildare
ond elak
opbakning stöd
skyderier skottlossning
(lades i) stikken (lämnas i) sticket
sølle ynka
tabermænd förlorade män
trussel hot
tørklædebærende beslöjade
tøve over tveka om
uheld otur
ydelse ersättning

norska – svenska

advarsel varning
atferdsnormer beteendenormer
fjerne avlägsna
fornærmelser förolämpningar
galle galla
glippe, glapp missad (slank ur händerna)
hemningsløs ohämmad
kallenavn smeknam
kilde källa
kjedelig tråkig
konemishandling hustrumisshandel
korp orkester
krenkelser kränkningar
lovbruk rättstillämpningen
lukke ned stänga
mareritt mardrömmar
ond elak
overfladisk ytlig
sjanger genre
skjev skev
tilnærming förhållningssätt
trussel hot
unnlatelses(synden) att låta bli att göra något man borde ha gjort (eng: sin of omission)
varsku varna
vemmelig(het) vämjelig

svenska - norska/danska

beteendenormer atfersnormer
elak ond
förhållningssätt tilnærming
hot trussel
hustrumisshandel konemishandling
kränkningar krenkelser
mardrömmar mareritt
rättstillämpningen lovbruk
trakasserier trakassering/chikane

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 5-6

Ingela Wadbring & Ragnhild Mølster

Introduktion: hets och hat online

Tryck- och yttrandefrihet är sedan länge en självklar rättighet i de nordiska länderna. Alla har rätt att uttrycka sig och sprida information, utan att bli censurerade eller bestraffade. Dessa rättigheter räknas som en av demokratins hörnstenar. Enligt Press Freedom Index ligger samtliga nordiska länder på topp-10-listan över de länder som har högst grad av pressfrihet i världen.[1]

När internet började spridas i mitten av 1990-talet var det många som hoppades att yttrandefriheten skulle öka än mer; nu skulle verkligen alla ha möjlighet att uttrycka sig fritt genom att alla fick tillgång till medier. Många hyste förhoppningar om att demokratin skulle kunna utvecklas ytterligare genom tillgången till internet, genom att nätet skulle skapa möjlighet för direktkontakt mellan politiker och väljare. Detta aktiva politiska deltagande har ännu inte slagit igenom, men internet har definitivt ökat möjligheterna för alla människor att mötas på olika plattformar, inte minst sociala medier. Även om det ibland kan kännas som om de sociala medierna ”alltid” har funnits, så har exempelvis Facebook och Twitter bara funnits i tio år.[2]

Den digitala utvecklingen har således inneburit enormt mycket större möjligheter att sprida budskap, kommunicera med varandra och bilda opinion. Men som så ofta finns det också en baksida. I det här fallet handlar det om trakasserier, hets, hot och hat online. Detta nummer av Nordicom-Information handlar om det.

Mycket har diskuterats i medierna om hets och hat online. De välkända tv-programmen Uppdrag granskning om Män som näthatar kvinnor i Sverige, Ti stille kvinder i Danmark och Haterne i Norge är tre av många goda exempel. Så varför samla ihop ytterligare texter på temat? Det finns flera skäl.

Ett första skäl är att många olika grupper i samhället berörs av trakasserier, hot och hat online. Ofta är det journalister som utsätts, och de har kanaler att berätta om det i. Här får de sällskap framför allt av forskare som bedriver forskning på samma tema.

Fokus i detta nummer är förvisso journalisterna och deras utsatthet, men det handlar också om bloggare, forskare och allmänhetens syn på och utsatthet för hets, hot och hat. Ingen mår bra av att utsättas för, eller ens riskera att utsättas för, trakasserier och hat. I flera artiklar ges exempel på hur människor tystnat, och vilka konsekvenser det kan ha diskuteras också i andra.

Ett andra skäl är att det nordiska perspektivet är av intresse för att se likheter och skillnader mellan de nordiska länderna. Är synsätten olika och arbetar man emot nätets baksidor på olika sätt? Artiklar från Island, Sverige och Norge belyser på olika sätt yttrandefrihetens gränser, där hets och hat återfinns. Vad som sägs från politiskt håll på en nationell, europeisk och internationell nivå belyses också.

Ett tredje skäl är att belysa kvinnors och mäns utsatthet online. Kvinnors utsatthet uppmärksammas särskilt av de nordiska jämställdhetsministrarna, något som beskrivs i en av artiklarna. En forskningsöversikt visar å andra sidan att män och kvinnor utsätts för kränkningar i ungefär samma utsträckning, men att de kan ta sig olika uttryck.

De nordiska länderna har varit utsatta för omvälvande händelser som påverkat och skakat dem i grunden, och som har sin bas i frågor om yttrandefrihet, tryckfrihet och det hot och hat som hänger samman med dessa händelser. Det är ett fjärde skäl till att samla ihop texter från nordiskt håll. Publiceringen av Muhammedteckningarna i Danmark är ett exempel på det, Anders Behring Breiviks manifest som distribuerades online samma dag som attentatet på Utøya och det norska regeringskansliet skedde är ett annat. I samtliga nordiska länder finns politiska partier som på olika sätt normaliserar hatet i den politiska debatten, och en av artiklarna beskriver hur det ser ut i Finland, bland Sannfinländarna.

Beskrivningen kan göras längre, men texterna får delvis tala för sig själva. Vi har delat in dem i fyra logiska huvudområden. Det första huvudområdet är texter om människor som drabbats av offentligheten på olika sätt, det andra behandlar hur journalistiken försöker tackla problematiken med hets och hat, det tredje området handlar om när verkligheten tränger sig på i form av angrepp på yttrandefriheten, och det fjärde avslutar med texter om var yttrandefrihetens gränser går.

En avgränsning som gjorts är att kränkningar riktade mot barn, det som ofta kallas cyberbullying, inte finns med. Fokus i texterna är istället människor i offentligheten, även om vissa undantag från denna princip finns.

Noter

1. Reporters Without Borders (2015) World Press Freedom Index 2014. Retrieved from https://index.rsf.org/#!/ (2015-10-17)
2. Facebook grundades 2004, men blev inte allmänt spritt förrän 2006 och Twitter startade 2006.

I.
Når offentligheten blir ubehagelig

Netthatet berører alle, enten man er en offentlig person eller ikke. En fellesnevner ved alle trusler, hatmeldinger og trakasserier på nettet er *sterke følelser*. Den som truer og trakasserer kan være sint eller opprørt over noe andre har uttalt offentlig, og den som blir offer for dette sinnet kan også kjenne redsel og raseri. Dette er i det hele tatt et sånt emne som vekker harme, og vi starter denne delen med en sint tekst: Dorte Toft skriver om egne erfaringer med trusler og trakassering og om hvordan politikerne mister motet og journalister drives til selvsensur.

Trusler om vold kan endog drive forskere til å ta forholdsregler når de skriver om følsomme emner: Det kan man lese om i journalisterna Rikke Gustavsen & Paul Sauers artikler om forskere som publiserer anonymt.

En gruppe med enda større lesekrets enn forskerne er de såkalte rosabloggerne: unge jenter og kvinner som blogger om mote og livsstil. MA Magni Olaug Fuglerud skriver om hvordan disse bloggerne, som på få år har oppnådd svært høye lesertall, må betale suksessen med en høy pris: hets og trusler om vold. Ofte er hetsen kjønnsrelatert, noe også journalisten Rebecka Bolin har erfart i sitt arbeid med å samle fortellinger fra mennesker som er utsatt for trusler og vold. Hennes tekst handler om hvordan man håndterer slike erfaringer, hvordan man overlever.

Når journalister og andre profilerte personer opplever trakassering, berører det også menneskene rundt dem. Redselen kan også nå vanlige mennesker, og også de kan oppleve å trakasseres på nettet. Docent Ingela Wadbring har sett nærmere på dette.

De som som lar rive med og fyrer opp under netthatet er ofte unge mennesker. Professorerna James Hawdon, Atte Oksanen og Pekka Räsänen presenterer det finske forskningsprosjektet *Hate Communities,* om hvordan unge mennesker engasjerer seg i ekstreme hatsamfunn på nettet. Dette er nettgrupper som blant annet glorifiserer skolemassakrer og fremmer rasisme og fremmedhat.

De siste årenes nye teknologi har gitt nye uttrykksmuligheter og dermed nye veier der hatet kan komme til uttrykk. Vi må likevel ikke glemme at trusler mot journalister og samfunnsdebattanter ikke er noe nytt. Fil dr Heidi Kurvinen har intervjuet en rekke kvinnelige journalister i Finland. Med en historisk innfallsvinkel ser hun på hvordan de har blitt behandlet fra 1960-tallet til i dag.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 9-13

Dorte Toft

Net og medier: En giftig cocktail

Tonen er hård i Danmark, og den bliver stadig hårdere, ikke mindst på nettet. Men de angrebne lades i stikken, også juridisk set.

Nettet er blevet benzin på bålet af fordomme og had, en skueplads for en hærgen mod andre og mod saglighed. Den tiltro, der var engang til, at nettet først og fremmest ville bidrage til den indbyrdes forståelse mennesker imellem, og til demokratiet, er visnet.

Netbårne angreb får danske politikere til at miste modet, journalister til at udøve selvcensur, advokater til at tøve over for højkonfliktsager. Borgere, der ønsker en seriøs demokratisk debat, trækker sig helt, og scenen overlades i stadig større omfang til angriberne. Men erkendelsen af den udvikling er kun så småt på vej i Danmark. Lovgivning, medieetik og normer reflekterer stadig papirverdenen.

Det er så mine påstande, men tag med på en rejse ind i, hvad der sker i Danmark, startende med kvinder og den lovgivende forsamling. Ved seneste valg faldt andelen af antal opstillede kvinder i forhold til de to foregående folketingsvalg. Efter valget den 18. juni 2015 var kvindernes repræsentation i Folketinget faldet fra 39,1 procent til 37,1 procent. Det er den største tilbagegang i 100-årshistorien for danske kvinders stemmeret.

”Ti stille kvinde”

Forskerne har endnu ikke givet en forklaring på disse fald, men kombinationen af nettets kræfter sammen med mediernes halsen efter nye politiske konflikter har givet en øget udsathed.

Tv-serien ”Ti stille kvinde”, sendt på DR2 i november 2014, gav et indblik i presset fra nettet. Kvinder fortalte om at være politikere, forskere og debattører i en verden, hvor alle har fået en stemme. Trusler om mord, voldtægt og ikke mindst sexistisk nedgørelse af selve personen, af udseende og intelligens, hørte til dagsordenen.

Folketingspolitikeren Zenia Stampe kunne for eksempel fortælle om, hvorledes hendes sorg over en ufrivillig abort blev vendt til et angreb på hendes person. Zenia Stampe har også handlet på trusler. Hun var tidligere ordfører i udlændingespørgsmål, men trak sig fra posten i 2013 af frygt for, at truslerne skulle gå ud over familien. Det særligt urovækkende kom fra højreekstremistiske kredse i kølvandet på Anders Breiviks myrderier.

En kollega fra et andet parti, Johanne Schmidt-Nielsen, kunne blandt sine modtagne trusselsmails fremvise truslen: ”Bid i puden skat, jeg kommer tørt ind.” En af de øvrige kvinder, man mødte i ”Ti stille kvinde”, var en politiker, der høster dobbelt op i hån og trusler. Özlem Cekic, hvis forældre kommer fra Tyrkiet, modtager både sexistiske og racistiske meldinger for fuld udblæsning.

Benægtelse af problem

Indtil programserien ”Ti stille kvinde” var en typisk holdning i Danmark benægtelse af, at der var noget kønsspecifikt på færde: ”Kvinder er ikke mere udsatte end mænd. Kvinder

Dorte Toft er erhvervsjournalist med fokus på udfordringer og muligheder i brugen af teknologi, foruden på snyd og bedrag, og siden 10 år selvstændig journalist.

taler bare mere om nethadet. Kvinder er mere sarte". Holdningen kunne høres lang tid efter, at kønsforskelle i angrebsindhold for længst var erkendt i USA og Sverige, men "Ti stille kvinde" satte så småt gang i erkendelsen i Danmark.

At der skal hård hud på sjælen for at være kvindelig politiker fremgik måske endnu stærkere af en artikelserie i Berlingske lige op til valget. Avisen adspurgte kvinder i lokal- og landspolitik om eventuel forskelsbehandling og chikane. 500 svarede.

Udbredt selvcensur

Hver femte af disse kvinder afholder sig fra at debattere visse emner grundet udsigten til grove reaktioner derpå. Hver fjerde kvinde overvejer at forlade politik, også grundet chikane. Men mens kvinder i lokalpolitik har flest udfordringer med den gammelkendte forskelsbehandling og chikane fra de mandlige kolleger, er angrebene fra fremmede især rettet mod landspolitikere. I alt berettede 27 procent af de 500 kvinder om sexistiske e-mails fra fremmede, kommentarer på de sociale medier, SMSer og tilråb på gaden.

Undersøgelsen blev kommenteret således af danskeren Drude Dahlerup, professor ved Stockholms Universitet – en forsker med fokus på kvinders politiske repræsentation:

"Der er stadig problemer, og med de strukturelle forandringer i samfundet kommer nye problemer til. De sociale medier med de sexistiske hadefulde ytringer havde man jo ikke tænkt på, da kvinderne fik valgret for 100 år siden".

Sverige gik først

I Sverige tog SVT langt tidligere fat i, at kvinder i mediebilledet modtager trusler på livet, trusler rettet mod deres familie og voldtægtstrusler. De blev udsat for mere personfokuserede angreb, end deres mandlige kolleger. Kortlægningen skete allerede i februar 2013 i SVTs kulegravende program, Uppdrag Granskning, under overskriften Näthatet. Udsendelsesrækken gav kraftig genlyd i store svenske medier og i Norge hos NRK tv. Ikke i Danmark.

Som en journalist, der i årtier har haft fokus på teknologi og som på tæt hold har fulgt udviklingen i og på de sociale medier, har den danske tøven over for problemets størrelse undret mig. Jeg deltager selv på tiende år flittigt på flere sociale medier blandt andet gennem min journalistiske blog, Bizzen, på Berlingske Business. Jeg har selv høstet min andel af trusler og hån fra høj som lav, jeg har haft "æren" af en engelsksproget blog og Twitter-konto dedikeret til karaktermord på mig, og jeg har på tredje år en stalker, der overvåger mig konstant på nettet, og som via mails forsøger at ødelægge mit levebrød.

I begyndelsen så jeg faktisk kommentarfelter som en gave for både skribent og andre læsere, men udviklingen vendte mange steder og gik en anden vej.

Strudsementalitet i pressen

Jeg selv udviser nu større selvcensur, og jeg er ikke ene med afvejningen af, om sagens vigtighed opvejer den sandsynlige efterfølgende tilsvining. Jeg kender journalister og debattører, der tager time-out fra ligestillingsstoffet. Jeg kender erhvervsjournalister og andre journalister, der dækker særlige område mindre, end de finder relevant, fordi fanden kan bryde løs med klagemails til chefredaktører og trusler om Pressenævn. Og jeg har hørt om chefredaktører, der vånder sig over den type ballade, da den æder tid og penge fra vigtigere ting.

Men vi taler ikke højt om, hvorvidt disse ting påvirker publicistisk. Vi taler ikke højt om selvcensur til redaktionsmøderne. Det ville være imod den journalistiske selvopfattelse som modige, som vagthund.

Men tilbage til angrebene på kvinder. SVTs grundige dokumentation af nethadet gav i Danmark kun et lille efterskælv i form af et par artikler på DR's website med problematikken set i et dansk perspektiv. Intet i prime time på tv.

Tv-serien "Ti stille kvinde" kom først på skærmen knapt to år efter, og man prioriterede i vist omfang at høre begge parter. Billedet af de interviewede mænd bag angrebene blev, at det egentlig bare var nogle lidt sølle mænd.

Men det stemmer ikke. Var det bare lidt

sølle tabermænd, og var det bare en besat stalker eller to, der skræmmer folk væk fra at deltage i den offentlige debat og fra at opstille til et tillidshverv, men det er det ikke.

Jorden gødet af seriøse medier

Markante meningsdannere, herunder de danske medier har et medansvar for den skærpede tone over for visse grupper i samfundet. De har for eksempel i årevis udnævnt mænd og drenge som taberkønnet, kvæstet af et "overfeminiseret" samfund med kvinder, der forsøger at rage endnu mere til sig. Kvinder har for længst fået lige vilkår, hedder det sig i den danske tidsånd. Også kvinder i politik.

I Sverige er mediernes ulige behandling af kvindelige politikere dokumenteret i en doktorafhandling af Tobias Bromander. Forskeren gennemgik 4.345 artikler i perioden 1997-2010, og undersøgelsen dokumenterede, at skandaler, hvor kvindelige politikere er involveret, blæses op til noget langt større, end når mænd er involveret, og kvindernes afgang kræves tidligere.

Dokumentationen er i Danmark set affærdiget med, at Sverige bare er anderledes. I Danmark er medierne fair. Måske tager de tilmed hårdere fat på mændene. "Bare se på, hvad statsminister Lars Løkke Rasmussen har været udsat for grundet sine fadbamser", lyder den typiske argumentation om en politiker, der er glad for øl og luksus, men som sjusker med sine bilag.

Den nutidige brede undersøgelse af mediernes behandling af politikere baseret på køn savnes. Tilbage i 2001 belyste forskerne Kirsten Gomard og Anne Krogstad, hvorledes kvindelige politikere blev budt dårligere vilkår i tv-debatter end mandlige. Siden, i 2004, så journalist Ulrikke Moustgaard nærmere på forskelsbehandlingen. Det skete i bogen "Håndtasken, heksen og de blåøjede blondiner. Danske, kvindelige politikere ifølge pressen – og dem selv." Og forskeren Christina Fiig så i 2010 på danske mediers behandling af kvindelige politikere af anden etnisk oprindelse især med udgangspunkt i Özlem Cekic.

Chikanørernes magtfulde platform

Men grænsen for, hvad der kan siges, ikke mindst om kvinder (og indvandrere, arbejdsløse m.fl.) er flyttet drastisk. Bølgen tog sin begyndelse på mediernes egne websites, som chikaneudøvere flokkedes til. At få et læserbrev i papiravisen, som læses af hundredetusinde mennesker, er attraktivt, men såre vanskeligt. På mediernes netdel var der ingen filter, og man fik "foræret" masser af læsere i modsætning til, hvis man ytrede sig på egen blog.

Uhyrlige påstande og trusler fik lov til at blive stående i kommentarfeltet, og det krævede særledes aktiv indsats fra omverdenen at få noget fjernet. Selvfølgelig endte det som i den fysiske verden: Et vandaliseret område tiltrækker endnu mere vandalisering, og folk med anden holdning flygter derfra.

Kommentarkloakkens årsager

Mange kritikere af udviklingen troede i starten, at årsagen til kommentarkloakken lå i muligheden for at skrive anonymt. Krav om forudgående registrering har hjulpet lidt, men en del kommentarfelter viser fortsat, at civilisation kun er neglelak på bæstets kløer.

Endnu en tendens trækker i samme retning, nemlig de trængte mediers taktik. I jagten på klik, læsere og annoncører har medierne åbnet for stadig mere provokerende og tyndbenet stof, ikke mindst på opinionsplads. Det smitter – sætter stemningen.

Så kom Facebook, der i Danmark har 3,5 millioner brugere ud af landets 5,7 millioner borgere, og det er blevet en arena for samling om ekstreme holdninger. Dertil kommer så, at politikeres mailadresser og mange andres er så lette at finde frem, og endnu lettere er det bare at trykke Send.

Efterhånden har der udviklet sig en opfattelse af, "Jeg har sgu' ret til at blive hørt af dig, din fucking ….". En ny menneskeret. Det hjælper heller ikke, at flere politikere og andre markante meningsmennesker selv bidrager til svinestien på de sociale medier.

Polariseret debat

Danmark er endt med en demokratisk debat, der er mere polariseret og højtråbende end nogensinde før i min meget lange levetid. Og nogle føler sig tvunget til at holde kæft for ikke at skade sig selv eller deres arbejdsplads.

For eksempel fortalte en højtstående erhvervsmand for nylig i mediet Mandag Morgen, hvad der skete, da han forsøgte at tale om faren i at dæmonisere flygtninge og indvandrede. ”Når jeg siger noget, bliver jeg bevidst misforstået, og mine synspunkter bliver fordrejet, så de passer ind i en sekterisk, forudsigelig debat, jeg ikke ønsker at være en del af”. Af hensyn til sit firma og sig selv vil han næppe gentage forsøget.

De angrebne journalister og deres reaktionsmuligheder? I USA foretager nogle medier en afvejning af, hvorvidt en artikel skal have et åbent kommentarfelt eller ej, afhængigt af emnet. Et par videnskabelige tidsskrifter har lukket helt for kommentarmuligheder efter undersøgelse, der viser, at kommentarer gør større skade end gavn for oplysningsindsatsen.

Herhjemme sker kun lidt, men der er redaktioner, der vælger at blokere for de allerværste trolls i kommentarfelter og i mailsystemer, og der er kommet lidt mere fokus på nødvendigheden af at holde justits i kommentarfeltet. Men selvcensuren blandt journalister tales der som nævnt meget lidt om.

Journalistforbundet halter bagud

Dansk Journalistforbund synes også at hænge fast i gamle dage, hvor alt handlede om envejs-kommunikation. Den gang var det journalisten, der kunne blive beskyldt for injurier og bagtalelse af virksomheder og personer, og sådanne journalister yder forbundet juridisk hjælp.

Envejskommunikationen er blevet til to-vejskommunikation, hvor bøller kan optræde på egne vegne eller som set især i USA som skjult lobbyisme. Men journalisten, der har brug for hjælp til at standse injurier, om i det offentlige rum eller over for arbejdsgivere og kunder, står alene. Forbundet fører ”som hovedregel ikke injuriesager på vegne af medlemmer”, lyder beskeden. Man lukker tilsyneladende øjnene for, at udvejen kan bliver selvcensur.

Lovgivningen hænger dog også fast i gamle dage. Mordtrusler via nettet kan godt nok anmeldes til politiet, lige som mordtrusler i den fysiske verden. Men er der vedholdende chikane og trusler i den fysiske verden kan bøllen få et tilhold – et forbud mod at nærme sig ofret. I den virtuelle verden er der kun blokeringer og filtre, der kan sættes ind, og det batter som en skrædder i helvede. Der er ingen myndighed, ingen strafmulighed, der måske kunne gøre lidt indtryk. Udover, hvis der er tale om klokkeklare injurier, men en sådan sag har kun personer med pænt med penge på lommen råd til.

Også den danske injurielovgivning halter i øvrigt. Det fortalte journalisten og juristen Asger Thylstrup, i sin bog ”Injuriesager – Bagvaskelse, æreskrænkelser og ytringsfrihed”. Thylstrup, der blandt andet har rådgivet Berlingske og som har ført flere injuriesager, fortæller, at den krænkede ofte kommer til at fremstå som latterlig, og påpeger desuden det urimelige i, at kun dem med penge har råd til retssagen. Udfaldet af dommene, der falder, er desuden ofte helt uforudsigelige.

Behov for ny lovgivning

Produceren Ulrik Skotte fra produktionsselskabet Doceye, der stod bag DRs ”Ti stille kvinde”, er blandt dem, der efterlyser en ændring af lovgivningen.

“Programmerne ramte plet. De viste dybden af nethadet, og hvor destruktivt der færdes på nettet. Men det forandrer ingenting for de fleste. Der skal redigeres hårdt og kompromisløst i debatter og kommentarfelter, og det er på tide at få en reel injurielov, der også inkluderer udviklingen af medieplatforme og den forråelse vi er på vej imod”, lyder det pr. mail fra Ulrik Skotte.

Advokater angribes i øvrigt også. I Berlingske berettede cand.jur. Birgit Buddegård fornylig om skilsmisseadvokater, der chikaneres groft, også via nettet, hvor de udsættes

for ID-tyveri og falske anmeldelser. Hun skrev følgende:

”Samfundet bliver mere og mere voldsomt i retorikken og i borgernes omgang med hinanden. Hvis advokater trues til tavshed og apati, kan der ikke føres sager. Og hvor er retssamfundet så på vej hen?”

Kilder

Aarhus Universitetsforlag: Instead of the ideal Debate http://da.unipress.dk/udgivelser/i/instead-of-the-ideal-debate/

Berlingske: Kvindelige politikere chikaneres, hånes og trues http://m.b.dk/nationalt/kvindelige-politikere-chikaneres-haanes-og-trues

Berlingske: »Herretoilettet er en trussel mod ligestilling« http://www.b.dk/nationalt/herretoilettet-er-en-trussel-mod-ligestilling&

Berlingske: Trusler mod skilsmisseadvokater http://www.b.dk/kommentarer/trusler-mod-skilsmisseadvokater

DR: Trusler fik Zenia Stampe til at opgive ordførerpost http://www.dr.dk/nyheder/indland/trusler-fik-zenia-stampe-til-opgive-ordfoererpost

DR.dk: ”Ti stille kvinde” er ikke længere tilgængelig på nettet.

Information: Nar! Kugleskør psykopat! Snusket muldvarp! http://www.information.dk/224990

Kvinder, køn og forskning; MEDIA REPRESENTATION OF WOMEN POLITICIANS FROM A GENDER TO AN INTERSECTIONALITY PERSPECTIVE https://tidsskrift.dk/index.php/KKF/article/view/44351

Kvinfo: Historisk dårligt valg for ligestilling http://kvinfo.dk/nyheder/historisk-daarligt-valg-ligestilling

Linnaeus University Press: Lik i garderoben har inga bäst före-datum http://lnu.se/om-lnu/1.78622/lik-i-garderoben-har-inga-bast-fore-datum-

Mandag Morgen: Jeg melder mig ud af den sekteriske udlændingedebat https://www.mm.dk/melder-sekterisk-udlaendingedebat

Roskilde Universitetsforlag: Håndtasken, heksen og de blåøjede blondiner. Danske, kvindelige politikere ifølge pressen – og dem selv. https://books.google.es/books/about/H%C3%A5ndtasken_heksen_og_de_bl%C3%A5%C3%B8jede_blon.html?id=zangSIZIpWgC&redir_esc=y

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 14-17

Magni Olaug Fuglerud

Jagede rosabloggere

Rosabloggerne mottar hets, trusler og voldsfantasier i egne og andres kommentarfelt. Emma A. Jane kaller denne formen for hat for e-galle. Som følge av e-galle har to av Norges best besøkte rosablogger i dag stengte kommentarfelt. I denne artikkelen tar jeg for meg hva fenomenet e-galle er, hvordan det påvirker rosabloggerne, og hvorfor samfunnet må ta valget rosabloggerne har tatt om å stenge kommentarfeltene som et faresignal.

Rosabloggerne har titusenvis av lesere hver dag, og dominerer de norske blogglistene. Men synligheten disse bloggerne har kommer til en pris, og prisen er daglig hets, hat og trusler. I dag har de to mest leste bloggerne, begge unger kvinner, stengt kommentarfeltene i bloggene sine.

La oss først skru tida litt tilbake og se på hva og hvem en rosablogger egentlig er. I Sverige hadde tenåringsbloggere som Isabella Löwengrip, Kenza Zouiten og Alexandra Nilsson stor suksess på midten av 00-tallet. Norske tenåringsjenter hengte seg på suksessen, og i 2008 fikk norske medier øynene opp for hva som hadde skjedd i Sverige og hva som var på gang i Norge. De nyetablerte bloggerne i Norge fikk raskt tusenvis av lesere daglig, mye takket være omtale i media.

Rosablogg som sjanger

Ganske tidlig fikk jentene kallenavnet rosabloggere. Opphavsmannen til begrepet er Thomas Moen[1] som beskrev en rosablogger som "ei jente i relativt ung alder som bruker bloggen sin til å fortelle verden hva hun har på seg, hva slags sminke hun foretrekker samt hvor kjedelig skolen er, da kun dette og ingenting annet". At bloggene handlet mye om hvor "kjedelig skolen er", var ikke så rart da jentene som blogget var unge jenter og skoleelever, og bloggene handlet om hverdagen deres. Men samtidig handlet det om noe mer. Denne typen blogger ble en egen sjanger, og bloggene ble raskt til bedrifter. Samtidig ble bloggerne noen av de mest markante aktørene i populærkulturen vår.

Rosabloggene fikk fort lesertall som bare ble overgått av de store riksavisene. Gjennom å ha en attraktiv livsstil gir rosabloggerne leserne sine muligheter til å både drømme seg bort, så vel som å emulere den ved å lenke til nettbutikker hvor leserne kan kjøpe produktene. I løpet av få år har disse bloggerne vært med på å forandre lesevanene til unge kvinner, og forandre markedsføringsspillet. I dag er det helt vanlig at store deler av markedsføringsbudsjettet i produktkampanjer går til produktplassering og reklamebannere hos rosabloggerne.

Da Moen satte navnet rosablogger på disse bloggerne handlet det om en kjønnet merkelapp. Rosablogger ble og er stadig en stigmatiserende merkelapp for bloggerne fordi fargen rosa i stor grad forbindes med noe overfladisk og mindreverdig.[2] På mange måter kan vi nok si at rosabloggerne i Norge som populærkulturell trope har fått en liknende rolle som cheerleaderen slik vi kjenner den i fra amerikansk

Magni Olaug Fuglerud, master i språk, kultur og digital kommunikasjon, Høgskolen i Hedmark. Skrev masteroppgave om rosablogg som sjanger våren 2015.

populærkultur. Rosabloggerne blir framstilt som tanketomme bimboer som kun bryr seg om overfladiske verdier. Dette har nok også satt dem lagelig til for hugg fordi de er blitt assosiert med overfladiske verdier det er "sosialt akseptert" å kritisere.

Livet bak den rosa fasaden

Men mens fasaden har vært rosa og blankpolert, og tilværelsen som rosablogger har framstått som svært perfekt, har hatet mot dem sydet i kommentarfeltene. Anna Rasmussen som skriver bloggen "Mamma til Michelle"[3], og som i dag er Norges mest leste blogger, valgte tidlig å stenge kommentarfeltene sine.[4] I sommer stengte en annen av rosabloggerne, Sophie Elise Isachsen, kommentarfeltet i bloggen sin fordi hun ikke lenger orket skittkastingen.[5]

Det har alltid vært temperatur på Internett. Da xkcd, en tegneserie som blir publisert på Internett, postet "Duty Calls" [6] var det mange av oss som kjente oss igjen, for det er nesten ingenting som kan være så irriterende som folk som *tar feil* på Internett. Og om noen tar feil om en sak vi virkelig brenner for kan vi legge ned mye tid for å overbevise meningsmotstanderen om at han eller hun tar grundig feil.

Men det er forskjell på å debattere sak, og

Figur 1. Duty Calls

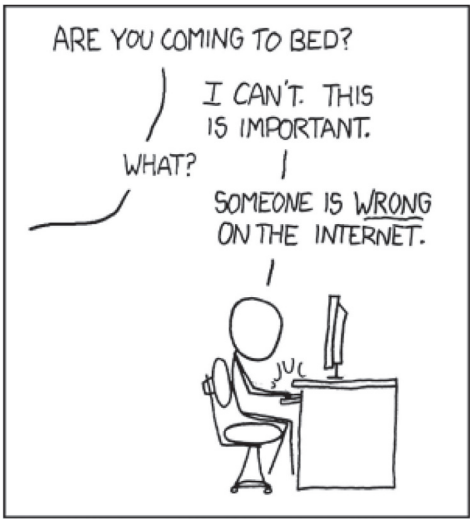

Kilde: Munroe (s.a.).

å være slem og vemmelig. For noen handler det ikke om at meningsmotstanderen tar feil. De har en så sterk antipati for noen at de må fortelle dem at *de* er feil. Hetsen mot rosabloggerne er av typen "hore", "stygga" og "feita". Trusler og ønsker om voldtekt hagler. Hatet er kjønnet. Hatet er objektifisert. I blogginnlegget "Det tok meg 4 år og 477749 kommentarer" skriver bloggeren Sophie Elise:[7]

– Jeg har alltid sagt at stygge kommentarer ikke bryr meg, og det var fordi jeg oppriktig trodde det. De stygge kommentarene hadde jo vært en del av min hverdag i fire år, jeg var så vandt til det at jeg kjente ikke til en dag uten å få høre om alt som var feil på meg, både utseendemessig og personlighetsmessig. …

Jeg mener det er nyttig å se på begrepet e-galle når jeg skal forsøke å forklare hatet, hetsen og truslene Sophie Elise blir utsatt for. Begrepet kommer Emma A. Jane.[8] Hun kaller nemlig fenomenet med kjønnet og seksualisert vemmelighet "e-bile". "Bile" på norsk er galle, en brun, gul eller grønnlig slimete tyktflytende væske som blir produsert i leveren. Det er derfor ikke underlig at vemmelighetene på Internett gir Jane assosiasjoner til galle. Jane[9] definerer e-galle som "any text or speech act which relies on technology for communication and/or publication, and is perceived by a sender, receiver, or outside observer as involving hostility". Denne definisjonen er såpass bred at Jane sjøl problematiserer at den kan kategorisere ytringer som ikke er ondsinnet ment som problematiske, men påpeker samtidig at i forskning i akademia blir ofte definisjonene av ondsinnete ytringer så smale at de ikke er funksjonelle for å beskrive hva som skjer på nett.

– Mener du ikke som meg så skal du voldtas

E-galle kommer med andre ord i et spekter fra det helt ufarlige til det farlige, den som definerer er mottakeren. Men mye av det som kommer er helt klart over streka. Jane[10] framhever at e-galle ofte er "strikingly similar in terms of their reliance on profanity, *ad hominem* invective, and hyperbolic imagery of graphic–often sexualized–violence". Stikkordene

er altså at e-galle baserer seg på bannskap, ad hominem-fornærmelser, og overdrevne bildeframstilling av vold, og da gjerne seksualisert vold. E-galle som rammer kvinner handler som regel om hvor dumme de er, at de er hysteriske og stygge. Dette er påstander som ikke handler om sak, men som er personlige fornærmelser. De personlige fornærmelsene kombineres så med trusler og/eller fantasier om seksualisert vold som korrektiver. Jane[11] påpeker at aggresjonen mot kvinner som oftest blir framsatt som ondsinnet ønsketenkning og ikke direkte trusler. Når denne ondsinnede ønsketenkningen rettes mot kvinner handler det svært ofte om voldtekt.

Eksempler på ondsinnet ønsketenkning rettet mot rosabloggere finner vi etter at bloggeren Sophie Elise i høst skrev om flyktningkrisen rundt Middelhavet.[12] På egen bloggen skrev hun:

– Jeg skal besøke mitt lokale mottak, mest sannsynlig når jeg er hjemme i Harstad for å hjelpe til i intregreringsprosessen til flyktninger. Jeg vil gjerne lære bort norske normer og regler til de som kommer, jeg vil lære dem norsk, jeg vil stille som leksehjelp til de unge og jeg vil spørre hvordan de har det. Jeg vil stille opp som eventuell barnevakt og jeg vil leke i snøen. Jeg skal ta med meg leker, masse leker. De trenger noe å gjøre. En gammel playstation, gamle bøker... Hva som helst.

Dette ble av flere oppfattet som så provoserende at hetsen og trusler og ønske om seksualisert vold haglet mot Sophie Elise. I et innlegg med tittelen "Din horete feige landssviker"[13] gjengir Sophie Elise skjermdumper av noe av e-gallen hun har blitt offer for etter at hun publiserte innlegget, for sjøl om hun har stengt egne kommentarfelt finnes det alltids åpne kommentarfelt annetsteds. I et kommentarfelt på Facebook har en mann skrevet "Stakkars uvitende menneskekryp du burde bli voldtatt av en muslim og banka vett inni hodet ditt". En annen mann skriver i en kommentar på Facebook "… Kast hun til ulvene, la hun bli gruppe voldtatt og kutt hodet av hun, la oss se hva hun sier da, hun VET tydeligvis ikke hva som skjer i verden eller hvor fort Europa forandrer seg nå… [smilefjes]" (e-galle framsatt på Facebook, avsender anonymisert). Begge mennene ønsker Sophie Elise voldtatt – fordi hun ikke mener som dem.[14]

Jane[15] mener at e-galle ofte er vemmelighet som tidsfordriv. Hun hevder at selv om produsenter av e-galle ikke eksplisitt innrømmer at de får glede av aktivitetene sine, så tyder mye på at mange nyter å delta i produksjonen av e-galle. E-gallen foregår ofte som en slags konkurranse, der deltakerne kappes om å være mest mulig kreative, bryte flest mulige tabuer og lokke fram de største reaksjonene hos offeret. Jane mener derfor at e-galle også kan bli klassifisert som "boredom speech" eller "gaming speech", men understreker at dette ikke betyr at e-galle dermed er uproblematisk. E-galle er svært vanskelig å forsvare seg mot, for som Jane[16] beskriver vil offeret om det tar til motmæle ofte bli beskyldt for å mangle humor, og være svak og tynnhudet – eller å være mot ytringsfrihet.

Vi må snakke om hva e-galle er – og hvorfor det er skadelig

Ofrene for e-galle blir fort sittende i en Catch-22-situasjon. Om de reagerer får haterne den reaksjonen de er ute etter, men om de ikke reagerer så vil haterne bare fortsette. Men lar offeret være å fortelle om e-gallen hun blir utsatt for vil det heller ikke skje noe. Det som er sikkert er at ofrene for e-galle alene ikke kan sette en stopper for krenkelsene de blir utsatt for

Jane[17] mener at å true med voldtekt har blitt så normalisert at det har blitt *modus operandi* for dem som ønsker å kritisere kvinnelige debattanter. Hun[18] hevder også at ikke bare er e-galle ødeleggende for dem som blir utsatt for det, men at den også har potensial for større skade fordi e-galle "has the potential to reduce the inclusivity and civility of both on- and off-line cultures". Slik blir e-galle et demokratisk problem.

Det er bra at rosabloggerne bryter tausheten. Det er bra at de forteller om hva de blir utsatt for. Anne Birgitta Nilsen beskriver i boka *Hatprat*[19] at å ansvarliggjøre, bryte tausheten og fremme kunnskap kan virke forebyggende på hatprat og mobbing. Men hun skriver også at å gå inn i debatt med dem som fremsetter

hets og trusler kan være psykisk belastende. Rosabloggerne trenger derfor hjelp fra storsamfunnet. Enkeltindividet kan ikke demme opp for e-galle alene.

Stengte kommentarfelt er et varsku

Bruken av e-galle har blitt så utbredt at det har fått følger. Kvinner vegrer seg for å delta i offentligheten, og de kvinnene som deltar vet at konsekvensen er e-galle.[20]. Av og til begås det klare lovbrudd. De kan rettsvesenet sanksjonere mot, men skitstormen på Internett er så stor at selv ikke om politiet hadde sittet pålogget 24 timer i døgnet kunne de ha maktet å røkte den. Når rosabloggere ser seg nødt til å stenge egne kommentarfelt kan vi ikke bare trekke på skuldrene, men vi må ta det som et varsku om at vi må ta hets og trusler på alvor. Ofrer vi rosabloggernes trygghet, så ofrer vi vår egen.

Noter

1. Moen, 2009.
2. Koller, 2008.
3. http://mammatilmichelle.blogg.no/
4. Hustad, 2015.
5. Isachsen, 2015a.
6. Munroe, s.a.
7. Isachsen, 2015a.
8. Jane, 2012.
9. Jane, 2012, s. 3.
10. Jane, 2012, s. 3.
11. Jane, 2012, s. 3.
12. Isachsen, 2015c.
13. Isachsen, 2015b.
14. Artikkelforfatter kjenner identiteten til mennene.
15. Jane, 2012, s. 4.
16. Jane, 2012, s. 6.
17. Jane, 2012, s. 5.
18. Jane, 2012, s. 12.
19. Nilsen, 2014.
20. Eide 2013.

Litteratur

Eide, Cathrine (2013, 25. september). Slik hetses og trues disse kvinnene *TV2*. Lokalisert på http://www.tv2.no/a/4127131

Hustad, Kristina Kvistad (2015, 9. februar). Toppbloggeren Anna måtte stenge kommentarfeltet på grunn av hets. Lokalisert på http://www.tv2.no/a/6547586

Isachsen, Sophie Elise (2015a). Det tok meg 4 år og 477749 kommentarer. Blogginnlegg. Lokalisert på http://sophieelise.blogg.no/1438075581_28072015.html

Isachsen, Sophie Elise (2015b, 22. september). "DIN HORETE FEIGE LANDSSVIKER". Bloginnlegg. Lokalisert på http://sophieelise.blogg.no/1442929544_din_horete_feige_land.html

Isachsen, Sophie Elise (2015c, 05. september). Vi i komfortzonen og de utenfor = feil. Blogginnlegg. Lokalisert på http://sophieelise.blogg.no/1441467420_vi_i_komfortzonen_og_.html

Jane, Emma A. (2012). "Your a Ugly, Whorish, Slut". *Feminist Media Studies, 14*(4), 531-546. doi: 10.1080/14680777.2012.741073

Koller, Veronika (2008). `Not just a colour': pink as a gender and sexuality marker in visual communication. *Visual Communication, 7*(4), 395-423. doi: 10.1177/1470357208096209

Moen, Thomas (2009, 09. april). Rosabloggere? Bloggpost. Lokalisert på http://thomasmoen.com/rosabloggere/

Munroe, Randall (s.a.) Duty Calls. Lokalisert på https://xkcd.com/386/

Nilsen, Anne Birgitta (2014). *Hatprat*. Oslo: Cappelen Damm AS.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 18-19

Rikke Gustavsen & Paul Sauer

Forskere udgav rapport om ekstremisme anonymt for at undgå trusler[1]

Stor dansk ekstremistkortlægning blev helt ekstraordinært udgivet anonymt, fordi forskerne frygtede trusler fra de ekstreme miljøer. Forståeligt, men voldsomt problematisk, lyder det fra flere sider.

Da en større forskningsgruppe sidste år udgav en kortlægning af de ekstremistiske miljøer i Danmark, undlod de at sætte deres navne på. De frygtede trusler og repressalier fra de ekstreme og voldsberedte miljøer, de havde medtaget i kortlægningen. Derfor blev rapporten meget ulig normal praksis udgivet uden forskernavne.

Det eneste navn, der stod på rapporten, var Lisbeth Pedersens. Hun var ikke en del af forskergruppen, men afdelingsleder i afdelingen for beskæftigelse og integration i SFI – det nationale forskningscenter for velfærd – der stod som tovholder for kortlægningen, som beskrev de højre-, venstreekstreme og islamistiske miljøer i Danmark.

– Det var et ønske fra den store forskergruppe, der stod bag. De lavede en samlet indstilling og bad om, at rapporten blev udgivet anonymt. Der var individuelle begrundelser for det. Nogle havde hørt om andre forskere, der havde fået trusler, og var bekymrede for selv at blive udsat for trusler, og nogle var bekymrede for, at de ikke længere kunne forske i bestemte ekstremistiske miljøer, hvis deres navn blev sat i forbindelse med kortlægningen, siger hun.

Rikke Gustavsen og **Paul Sauer** er freelancejournalister.

Selvcensur

I Jyllands-Posten søndag stod en lang række forskere fra den danske ekstremisme-, integrations-, klima- og etikforskning frem og fortalte, at de har modtaget dødstrusler og grov tilsvining, efter at de har formidlet deres forskning i offentligheden. Flere fortalte også, at de som følge af trusselsniveauet er begyndt at censurere sig selv. Som et resultat af truslerne bad forskerne bag ekstremismekortlægningen altså SFI om at udelade deres navne fra rapporten.

Godt 10 forskere bidrog til kortlægningen med titlen Antidemokratiske og ekstremistiske miljøer i Danmark. De kom fra forskellige universiteter i Danmark, og forskergruppen talte, ifølge Jyllands-Postens oplysninger, både erfarne integrationsforskere, ekstremismeforskere, antropologer og videnskabelige assistenter.

To kilder helt tæt på processen bekræfter over for Jyllands-Posten, at personer i forskningsgruppen var bange for, at der kunne komme trusler eller repressalier fra de ekstreme miljøer, hvis forskerne stod frem med navn. Kilderne ønsker at være anonyme, de vil ikke åbent stå frem og fortælle om en ellers lukket proces. En af de anonyme kilder frygter også repressalier fra voldsberedte grupper.

Ikke uproblematisk

Rikke Peters, ekstremismeforsker ved Aarhus Universitet, var ikke med til at skrive ekstremismekortlægningen, men forstår godt, at man traf en beslutning om at udsende den anonymt:

– Da jeg så, at der ikke var forskernavne på, tænkte jeg, at det var forståeligt. Jeg vil ikke klandre forskerne for, at de valgte den løsning. Hvis jeg havde bidraget til rapporten, ville jeg være lettet over, at mit navn ikke var på, siger hun. Men det er langt fra uproblematisk at publicere anonymt, mener hun:

– Jeg har det dobbelt med det. Anonym publicering kan hindre, at forskere giver sig selv mundkurv på i bestræbelsen på at undgå chikane og trusler. På den anden side strider anonym publicering radikalt imod videnskaben og forskningens etos om, at forskning skal være åben, og at man bør kunne se, hvordan forskeren er kommet frem til sit resultat, og hvem forskeren er, siger Rikke Peters.

Chris Holmsted Larsen, ekstremismeforsker ved Roskilde Universitet, har ikke været med til at skrive rapporten, men er bekendt med, at man valgte at udgive den anonymt af frygt for repressalier.

– Jeg har stor forståelse for den menneskelige dimension, at man har villet beskytte sig selv mod trusler, for ekstremismeforskningen er et område, hvor man kan komme i klemme og få trusler fra yderfløjene, men jeg har store betænkeligheder ved, at forskere ikke åbent står ved deres resultat, og det er meget usædvanligt i forskersammenhængv, siger han.

Ikke heldigt

En af udfordringerne ved at publicere anonymt er ifølge Lisbeth Pedersen, der var ansvarlig for at udsende rapporten, at man ikke kan stille spørgsmål til forskergruppen. Det mærkede hun selv, da hun som den eneste kontaktperson på rapporten skulle besvare bl.a. journalisters spørgsmål:

– Jeg synes ikke, det er heldigt, når forskere ikke kan stå frem, det bør de kunne, så man kan tjekke validitet og komme i dialog med forskerne. Det er jo også dem, der kender materialet i dybden, jeg kan kun svare overfladisk, siger hun.

Lisbeth Pedersen mener, at beslutningen om at udsende rapporten anonymt var rigtig, men at det var et ganske særligt tilfælde og højst sandsynligt ikke noget, SFI vil vælge at gøre en anden gang.

Kristian Hvidtfelt Nielsen, forsker i videnskabsformidling ved Aarhus Universitet, har ikke tidligere hørt om, at man har udgivet forskning anonymt i Danmark. Han siger, at det kan styrke forskningen, hvis alternativet er, at forskerne censurerer sig selv, som flere forskere bl.a. sagde søndag i Jyllands-Posten. Men at det ikke er uden problemer:

Risikoen er, at forskere trækker sig fra den offentlige debat – og det er stik mod det ønske, som forskningsinstitutionerne og regeringen har med den nye universitetslov.

Der står eksplicit som en del af formidlingsforpligtelsen, at forskere skal engagere sig i den offentlige debat", siger han.

Chris Holmsted Larsen tror, at mere støtte fra universitetsledelserne kan ruste forskere bedre til at publicere på sprængfarlige områder:

Man må indstille sig på, at det aldrig bliver en harmonisk forskertilværelse at beskæftige sig med emner som ekstremisme og etik. Men der skal selvfølgelig sættes nogen grænser for, hvad der er acceptabelt, og der skal være større opbakning fra forskningsledelserne, end der er i dag.

De højre- og venstreekstreme miljøer tørner jævnligt sammen under demonstrationer og moddemonstrationer. De eskremistiske miljøer er behandlet i rapporten fra SFI, men de 10 forskere bag ønskede, at rapporten udkom anonymt af frygt for trusler og repressalier.

Notat

1. Denne artikel er tidligere blevet udgivet i *Jyllands-Posten* den 20. September 2015 og genudgives i *Nordicom-Information*, efter tilladelse fra *Jyllands-Posten*.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 20-21

Paul Sauer & Rikke Gustavsen

Forsker: Anonymitet bør være muligt[1]

Den italienske filosof og etiker Francesca Minerva mener, at forskere skal have mulighed for at udgive kontroversiel forskning anonymt, som det var tilfældet med sidste års ekstremismekortlægning. Forslaget møder ikke opbakning blandt danske forskere og politikere.

Skal forskere, der arbejder inden for kontroversielle områder, have muligheden for at udgive deres forskning anonymt – som det var tilfældet, da SFI sidste år udgav en kortlægning af de ekstremistiske miljøer i Danmark? Ja, mener den medicinske etiker og filosof Francesca Minerva fra Melbourne University.

Hun besøgte sidste år Roskilde Universitet for at tale om de dødstrusler, hun modtog, efter at hun sammen med en kollega i Australien i 2012 udgav en omdiskuteret videnskabelig artikel om abort. I artiklen argumenterede de to forskere for, at der ingen etisk relevant forskel er på et foster og et nyfødt barn, og at det derfor – moralsk set – bør være tilladt for forældre at afslutte livet for nyfødte i de tilfælde, hvor abort er tilladt. Et argument, der fik dødstruslerne til at vælte ind mod Francesca Minerva.

– Det er okay, at der kommer negative reaktioner. Men målet for angrebene var ikke artiklen eller argumenterne – det var mig personligt, siger hun.

Argumentet ikke personen

Efterfølgende skrev hun derfor artiklen "Nye trusler mod den akademiske frihed", hvor den italienske medicinetiker argumenterer for, at forskere bør have muligheden for at udgive deres forskning anonymt som et værn mod trusler – og så hæve anonymiteten efter en årrække, når den negative opmærksomhed har lagt sig.

– Trusler mod forskere er et stigende problem, dels fordi information og nyheder på grund af internettet bevæger sig så meget hurtigere, siger Francesca Minerva, som mener, at muligheden for at udgive potentielt kontroversielle rapporter anonymt vil tvinge folk til at fokusere på argumentet og ikke på personen, der har skrevet det.

Samtidig kan muligheden for at udgive anonym forskning lede til mindre selvcensur blandt forskere, som ellers frygter repressalier på baggrund af deres forskning, mener hun. Men selvom en række forskere inden for bl.a. islam, etik, integration, ekstremisme og klima i søndagens Jyllands-Posten fortalte, at de som resultat af trusler og chikane føler sig nødsaget til at censurere sig selv, når de optræder i den offentlige debat, møder forslaget om at give større mulighed for anonym forskning ikke opbakning i Danmark.

Anders Overgaard Bjarklev, formand for Danske Universiteter og rektor for DTU, kalder tanken "interessant" men understreger, at idéen strider mod nogle grundlæggende principper inden for forskning.

Rikke Gustavsen og **Paul Sauer** er freelancejournalister.

Uheldige ting

Det samme mener Mikkel Thorup, som forsker i demokrati, holdninger og ekstremisme ved Aarhus Universitet, og som selv har modtaget trusler i forbindelse med sin forskning:

– Jeg kan godt se rationalet i det, men der er en del uheldige ting ved det, som ville bryde med nogle væsentlige principper i forskningsverdenen. Blandt andet at det er helt afgørende, at især forskere fremtræder med navn, fordi det skal være muligt at kunne modsige dem og undersøge deres påstande, siger Mikkel Thorup. Han mener, at der ikke "er en løsning for særligt mange mennesker i særligt mange situationer":

– De uheldige konsekvenser er simpelthen større end det problem, det tjener at løse, siger han og får opbakning af en række andre forskere. Deriblandt Ann-Sophie Hemmingsen, som forsker i terror og ekstremisme ved Dansk Institut for Internationale Studier, DIIS.

– Hvis man ikke kan arbejde åbent, ser jeg hellere, at man kaster håndklædet i ringen og accepterer, at det p.t. ikke er muligt at forske i området, siger hun.

Ingen løsning er perfekt

Heller ikke politisk er der opbakning til at give forskere mulighed for at udgive forskning anonymt. Forskningsordførerne fra Radikale Venstre, Dansk Folkeparti og Socialdemokraterne lægger vægt på, at man som læser af en rapport skal vide, hvem forfatteren er, og forsknings- og uddannelsesminister Esben Lunde Larsen (V) er "somUdgangspunkt" heller ikke tilhænger af anonym forskning.

Francesca Minerva understreger, at der er mange udfordringer forbundet med hendes forslag, men at der er behov for et værn mod trusler.

– Det er ikke en perfekt løsning. Men ingen løsning er perfekt, siger hun.

Notat

1. Denne artikel er tidligere blevet udgivet i *Jyllands-Posten* den 20. September 2015 og genudgives i *Nordicom-Information*, efter tilladelse fra *Jyllands-Posten*.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 22-26

Rebecka Bohlin

Att trotsa farorna

Det är sällan hotet eller faran i sig som avgör om en utsatt person har möjlighet att stå kvar och fortsätta stå upp för yttrandefriheten – det är hur förberedd personen är och vilket stöd som finns från arbetsgivare och vänner.

Den slutsatsen drar Rebecka Bohlin, aktuell med en reportagebok om näthatets konsekvenser, som ägnat ett år åt att samtala med hotade journalister och debattörer från flera olika länder.

Om jag är rädd? Självklart! Jag vaknar mitt i natten med skräckfyllda mardrömmar om att de slår mig i magen och om att någon springer bakom mig och säger att de ska döda mig…

Så sammanfattar den mexikanska journalisten, författaren och kvinnojoursaktivisten Lydia Cacho sin rädsla, när jag träffar henne, under en av hennes föreläsningsturnéer i Europa.

Lydia Cacho är en av många journalister jag mött sedan jag våren 2014 gav mig ut i världen för att samla på skrivande människors berättelser av utsatthet för trakasserier, hat och hot. Jag har mött journalister, bloggare, forskare, debattörer och twittrare, som upplevt näthat och i vissa fall även hot och våld.

Jag har intresserat mig för hur hatet och hoten de utsätts för uttrycks, men mest av allt har jag lyssnat på vad de har att säga om sitt motstånd; hur de gör för att överleva, för att stå ut och för att inte knäckas. Jag har velat ta reda på vad det finns för samlad erfarenhet av att hantera svåra situationer, konkret, fysiskt men också psykiskt. Vad kan en enskild människa egentligen sätta emot ett hatiskt drev eller ett hot – i vissa fall från en organisation med vilja och kapacitet att döda – och vad kan och bör vi göra tillsammans?

Rebecka Bohlin är frilansjournalist och författare. Hennes kommande bok *Tackla hatet! Om näthat, hot – och hur du skyddar dig* utkommer på Ordfront förlag våren 2016.

Det har blivit värre

Hot och hat mot journalister och andra debattörer har alltid förekommit. Men medan hoten förr i världen ringdes in eller skickades med post krävdes en viss målmedvetenhet för att leverera budskapet. När en handfull personer hörde av sig till en redaktion kunde det kallas för en ”läsar-” eller ”tittar-storm”. I dag är situationen numerärt helt förändrad. Tack vare sociala mediers genomslag kan kritik mot en person eller en text delas och spridas, kritiken trappas upp och övergår i hot och hat så att trakasserier från många tusen personer på kort tid drabbar den som råkat provocera.

Arbetsgivarorganisationen Utgivarnas rapport från 2015 visar att var tredje redaktion är utsatt för hot. En rapport från Brottsförebyggande rådet från samma år visar att var tredje journalist drabbats av hot, relaterat till sin yrkesroll.

Men har det för den skull blivit farligare att verka som debattör i offentligheten?

Jag söker upp biträdande polischefen för nationella operativa avdelningen, Johan Grenfors, för att höra hans bedömning av hur farligt det är att vara skribent, journalist eller författare och att delta i ett offentligt samtal, i Sverige. Han svarar:

– Min uppfattning är att den här typen av brott ökar över huvud taget. Vi har en förråande ton på nätet, problem med näthat. Det innebär att ett gränsöverskridande beteende

som att hota och trakassera, ökar. Det är rätt tydligt att hoten ökar.

Men trots att hoten blir fler och hatet intensifieras, är det inte säkert att det blivit fysiskt farligare för journalister och andra att verka i offentligheten.

– Vi vet inte det. Den största anledningen till att vi inte vet, är att anmälningsfrekvensen är låg. Men fortfarande är det väldigt sällan som den eller de som hotar realiserar sina hot, säger Johan Grenfors.

Samtidigt som vi diskuterar hot och hat, lyfter upp problemen i ljuset och diskuterar nödvändiga motstrategier, är det viktigt att veta att risken att drabbas av våld eller dödligt våld i Sverige trots allt är liten.

Det dödliga våld som förekommer utövas framför allt i hemmet, av en gärningsman som är bekant med offret och i nära hälften av alla fall är alkohol eller droger inblandade. Sexualiserade hot och trakasserier riktas framför allt mot kvinnor och flera av de jag intervjuat talar om att de mejlen är de vidrigaste att hantera.

Men det är värt att påminna om att det faktiskt inte finns något känt exempel på att en kvinna som deltagit i en offentlig diskussion därefter blivit våldtagen eller mördad av de grupper som hotar henne, i Sverige. Det vanligaste våldet, inklusive sexuellt våld, utövas fortfarande i de allra flesta fall av en man som är bekant med den som utsätts.

Vilken effekt får hot och hat?

Det är ingen lätt fråga att sammanfatta hur det påverkar människor att leva med hot och kränkningar. Det beror ju på. Människor är ju olika och reagerar olika.

Men vi kan också vända på steken och fråga oss: Vem påverkas inte av sådant som att anonyma hatare sätter ditt namn på sina våldtäktsfantasier eller skriver att sådana som du förtjänar att dö?

De journalister som berättar om sina erfarenheter brukar ofta framhålla att de inte låter sig tystas av kränkningarna. Men hur det är med de journalister som inte berättar?

Utgivarnas rapport visar att på var femte redaktion har medarbetare tvekat inför publiceringar och jobbutlägg, relaterat till hot och hat. Hoten leder dessutom till att medarbetare i vissa fall undvikit bevakningsområden och arbetsuppgifter.

Även frilanskollektivet *Researchgruppen* har publicerat en rapport utifrån en enkätundersökning i mindre skala, vilken visade att 32 procent av de som hotats blivit rädda. Var fjärde hotad person fick sömnsvårigheter och fyra personer drabbades av självmordstankar.

Så överlever vi

Den spanska tv-journalisten Marisa Guerrero, som utsattes för en bomb i sitt hem och ändå gick till jobbet nästa dag, berättade för mig att hon lyckades göra detta genom att fokusera på en tanke:

– Jag tror att motstånd är nödvändigt. Om vi tystnar vinner ju de som hotar.

Det är så enkelt formulerat – och så rätt.

Men att stå kvar när du är utsatt för hot och hat är sällan så lätt som att bara formulera vikten av att stå upp för yttrandefriheten.

En avgörande förutsättning är kunskap om säkerhet och i vissa fall konkreta åtgärder som livvakter, larm och så vidare.

När jag har intervjuat människor som trotsat svårigheterna och hittat strategier för att orka fortsätta är ändå det viktigaste mentala redskapet för dem alla tre att de uttalar verbalt varför de väljer att stå fast. De formulerar i ord vad de tror på och att de är beredda att betala ett pris för att göra skillnad. När de gör detta, upptäcker de att de även i de värsta av krissituationer kan uppbåda en enorm kraft och självkontroll.

Jag ställer därför samma fråga till alla de journalister och opinionsbildare jag intervjuar: Hur har de förhållit sig till rädslan och stressen som följer på hot och hat, för att inte bli psykiskt nedbrutna eller drabbas av utmattning?

Aftonbladets kulturchef Åsa Linderborg är en av de svenska journalister som varit, och är, värst utsatt. Hon säger att hon har det bästa stöd hon kan få för att hantera hot, bedöma allvaret i dem och säkerhetsanpassa sin vardag. Men hur hanterar hon de upprepade kränkningarna?

– Min inställning är att kränkningar tycker

jag att en person som har en maktposition, vilket jag ju har, får tåla. Det innebär inte att det inte är tufft att hantera. Jag blir jätteledsen av dem.

Åsa Linderborg tänker efter, och förklarar sedan:

– Man mår väldigt dåligt av att läsa att de ska våldta en till döds. Ja, det där mår man dåligt av, de sexualiserade våldsfantasierna. Det nöter ner en, mig också, det är enormt obehagligt! Och bland hatmejlen finns även kvinnors hat mot andra kvinnor som är sexualiserat. Även kvinnor skriver sådant som: Om du bara fick lite kuk, du som är så ful. Bara negrer vill knulla dig…

– Vad gör det med mig? Jag blir nedstämd, illa berörd, introvert… Det får mig att känna mig väldigt ensam när jag utsätts för hat, vilket ju händer hela tiden. Man kan fundera över varför det är så få kvinnor som skriver om den våldsamma högerextremismen. Det tror jag har att göra med att de är rädda.

Åsa Linderborg pratar sällan om de kränkande breven i sin vardag.

– Jag tar oftast hand om det själv. Och jag har människor jag kan prata med om jag behöver det. Visst kan jag hantera situationen, men det där hatet sätter sig ändå i kroppen, det lagrar sig som kalkavlagringar i ett badrum. Ibland kan jag få höra när jag kommer hem från jobbet: ”Vad du är tvär och otillgänglig, du verkar sur” och jag håller inte alls med, jag är väl som vanligt? En timme senare när jag har landat kan jag fatta. Det var det där mejlet jag fick, det sätter sig som en bugg…

Såhär i backspegeln konstaterar Åsa Linderborg att de säkerhetsexperter som rekommenderat tystnad om hot och hat hade fel. Hennes öppna medverkan i debatten om hot och hat har inneburit både att hot och hat minskat och att stödet ökat.

För att orka fortsätta tar Åsa Linderborg spjärn i sin övertygelse: Det måste finnas journalister som tar de här smällarna.

– Alla säger till dig att det är bra att gå till en psykolog. Jag har provat, men jag fick inte ut något av det. Jag tror att det räcker för mig att jag skriver. Jag skriver om min situation och om mina politiska tankar. Sedan spelar det nog roll att jag har ett lyckligt privatliv. Jag har någon att komma hem till. Även om jag inte pratar särskilt ofta om hoten hemma så skulle jag kunna göra det.

Att hitta strategier

Vad som laddar en enskild människas batterier är individuellt.

Men låt mig ta några nedslag i vad utsatta offentliga personer jag mött, hittat för egna strategier för att hämta kraft och stå kvar.

Frilansjournalisten My Vingren, nominerad till Stora journalistpriset för sina avslöjanden om bland annat sverigedemokraters anonyma nätvanor, säger att hon framför allt fokuserar på att ta en dag i taget:

– De mest ”galna” perioderna av hat och hot brukar hålla i sig i cirka tre veckor. Då försöker jag att inte vara så aktiv på sociala medier och jag bestämmer mig för att inte ge de som hatar och hotar så mycket av min kraft, till exempel genom att inte ens kolla mejlen. Jag har dessutom bra vänner runt mig som vet vad jag behöver.

Frilansjournalisten och programledaren Alexandra Pascalidou säger att hon måste resa utomlands då och då för att känna att hon kan andas utan att behöva känna rädsla – och att mötet med okända människor, som taxichaufförer och andra hon träffar på stan är ovärderligt.

– Folk tackar mig hela tiden för att jag fortsätter och det är mitt kvitto på att det jag gör spelar roll. Hade det inte varit för dem hade jag aldrig orkat!

Stå upp-komikern, journalisten och författaren Moa Svan menar att den bästa strategin för henne för att återhämta sig är att boka in helt lediga dagar emellanåt. Dessutom tar hon paus från sociala medier ibland – och för samtal med vänner för att påminna sig om att de som hatar är färre än det kan verka.

– Det är viktigt att komma ihåg att de som hatar inte är representativa för vad flertalet tycker. Om jag pratar i radio, har en halv miljon lyssnare och får tio reaktioner som är hatiska, måste jag ju komma ihåg att det finns ett antal troll som ägnar sig åt att jämt höra av sig. De är en pytteliten, men väldigt aktiv, grupp.

Dessutom väljer hon aktivt i vilka sam-

manhang hon medverkar och vilka hon tackar nej till:

– Jag har sett till att skapa ett positivt nätverk omkring mig, jag har startat egna humorklubbar och driver en egen talkshow. Jag har valt bort att uppträda med ett antal killar för jag tycker att de beter sig som en maffia: Om en är lojal så får en jobb men den som kritiserar att det finns en mans-norm i branschen brännmärks.

Poeten och frilansjournalisten Athena Farrokhzad, förklarar att humor kan vara ett fantastiskt vapen mot hot och hat. Hon ger ett exempel på hur hon själv agerat:

– Ett brev kom från en fascist i Danmark, som kallade mig för ”muslimsk knull-hora”. Jag la ut hans brev på Facebook och svarade: ”Hej Kalle! Jag kommer till Köpenhamn och jag tar med mig några kompisar. Hoppas att du bor stort.” Det tyckte folk var kul.

Athena Farrokhzad börjar skratta när hon tänker på detta. Hon konstaterar att hon har ett så stort stöd runt sig att det faktiskt krymper hatets kraft. Och att det därför, i hennes fall, till och med är möjligt att skratta åt skiten.

Ingen av de jag träffat tycker att det är ett alternativ att backa. Flera säger att de behöver se till att få pauser emellanåt, men att de alltid kommer tillbaka.

Att stå upp spelar roll

Det finns ingen quick fix för att ta itu med näthat och andra typer av hot. Men det finns ändå en hel del vi kan göra tillsammans.

Den kanske viktigaste förutsättningen för att bekämpa hot och hat är att löpande formulera vad ett demokratiskt samhälle står för, alla människors lika värde och vikten av respekt för varandra och allas våra mänskliga rättigheter. En del av detta är att skolan och media blir mer normkritiska och inte accepterar att vissa människor beskrivs på ett stereotypt sätt.

Jag är dessutom övertygad om att ett samhälle där vi strävar efter ökad jämlikhet, trygghet och minskad arbetslöshet snarare än snabba vinster och bonusar i miljonklassen åt vissa, är en viktig förutsättning för att minska hot och hat.

Att skapa nätverk där vi delar erfarenheter av utsatthet och stöttar varandra kan vara ett användbart verktyg för att vi inte ska tystas av hot och hat. Bilda nätverk! Använd dem! Påminn varandra om att hatet speglar en maktstruktur i samhället och att en av anledningarna till att vi utsätts för hat är att vi utmanar makten. Nätverket kan även utgöra en plattform för att öva sig i mentalt och verbalt självförsvar, att löpande hålla sig uppdaterad om hotbild och risknivå, skaffa kunskap om arbetsgivarens och skolans juridiska ansvar och inte minst vara en påminnelse om att vi i de flesta fall har ett större handlingsutrymme än vi tror.

Ingen typ av hot eller hat, inte heller det sexualiserade näthatet, ska få utövas i tysthet!

En konkret handling som alla jag pratat med vittnar om att den spelar roll är: När någon vittnar om utsatthet för hot och hat – delta i ”kärleksbombning”, skicka en bekräftande hälsning!

Att skapa ett samhälle där vi krossar fascism och andra hatiska, högerextrema eller sexistiska yttringar och får bukt med hat, hot och trakasserier i sociala medier, är en långsiktig kamp. Under tiden måste vi även ta hand om oss själva och våra stressreaktioner.

Jag tycker mig se vissa mönster av vad som spelar roll för individens möjlighet att hantera den stress det innebär att vara hotad eller trakasserad: Det är sällan svårigheten eller hotnivån som påverkar hur stressad eller rädd du blir av en viss händelse, det är hur förberedd – eller oförberedd – du är.

En annan avgörande aspekt är att det måste finnas en balans i alla människors tillvaro, en växelverkan mellan viktigt och kul, arbete och vila.

Jag har lärt mig massor i mötet med alla människor jag mött! Och jag kan inte låta bli att tycka att Åsa Linderborg, My Vingren, Mathias Wåg, Alexandra Pascalidou, Marisa Guerrero, Moa Svan, Athena Farrokhzad och alla andra jag intervjuat är extremt modiga.

Samtidigt är en gemensam nämnare hos dem jag mött att de inte ser sig som exceptionellt modiga – de har inga särskilda superkrafter eller förmågor. Däremot har de formulerat varför de är beredda att betala ett pris, förmått

skapa hållbara rutiner i sina liv och ingår i ett sammanhang där de får stöd.

Vetskapen om att de står kvar, även när det är mycket farligt, gör att också jag stärks.

Medvetenheten om att det finns många – de flesta okända – väldigt beslutsamma människor runt omkring oss, som vägrar ge vika för hatet, är i sig en styrka som minskar hatets kraft.

Tillsammans kan vi tackla hatet!

Ingela Wadbring

Allmänhetens oro och utsatthet för näthat

Det är inte bara offentliga personer som utsätts för kränkningar, trakasserier och hat. Det är heller inte bara offentliga personer som är oroliga för att utsättas för det. Kränkningar, trakasserier och hat online är något som berör många, och något som nästan alla oroar sig för, vare sig de befinner sig online eller inte. Kränkningar och hat är därför ett generellt samhällsproblem, dessutom över hela världen.

År 2014 fanns det nästan fyra miljarder nätanvändare i världen, och en stor del av dessa använder sociala medier. Vem det är som utsätts för näthat, kränkningar och nättrakasserier varierar oerhört mycket mellan olika studier, och de är därför sällan jämförbara med varandra. Här ges två exempel för att kunna ge en fingervisning om hur vanligt det är, vad det handlar om och vilken oro människor hyser för det.

En studie från USA 2014 visar att män är något mer utsatta än kvinnor för trakasserier online: 44 procent av männen och 37 procent av kvinnorna rapporteras ha utsatts för någon slags nättrakasserier. Bland dem som är under 30 år, anger två tredjedelar att de utsatts för någon form av trakasserier.[1] Kvinnor och män utsätts för olika slags trakasserier, men framför allt är det unga kvinnor som är utsatta för de mer dramatiska formerna, som att de blir förföljda eller trakasserade sexuellt (figur 1).

Om vi vänder blickarna mot Sverige, så finns en studie som visar att de allra flesta har en oro för att utsättas för trakasserier online[2]. Den svenska befolkningen tillfrågades hösten 2014 om sin syn på sociala medier, utifrån tre olika frågeställningar, med tre konkreta frågor ställda inom varje område:

- Sociala kontakter och nätverkande
- Information och åsiktsutbyte
- Oönskad exponering och personangrepp

Svaren på frågorna var tydliga: det allmänheten instämde i alla störst utsträckning i, var att man riskerar oönskad exponering och personangrepp i sociala medier. Det de tre frågorna inom ramen för oönskad exponering och personangrepp handlade om, att det man lägger upp kan utnyttjas av andra, att det är omöjligt att radera sådant som publicerats – och att man riskerar att bli en måltavla för näthat och personliga påhopp. Två tredjedelar av befolkningen instämde helt eller delvis i det sistnämnda påståendet (66 procent). En fjärdedel hade ingen uppfattning (25 procent). Ytterst få menar således att det är en liten risk.

Det är relativt små skillnader i inställning mellan olika befolkningsgrupper, och skillnaden mellan dem som ofta använder sociala medier och dem som inte gör det är inte heller särskilt stor (figur 2). Det tyder på att frågan om hot är högst reell i befolkningen som helhet, vilket i sig säkert kan vara en konsekvens av att det är en fråga som står högt på mediernas agenda; alla känner till problemet.

Ingela Wadbring, Ph.d., Docent, är föreståndare vid Nordicom.

Figur 1. Andel amerikanske internetanvändare som blivit utsatta för olika slags nättrakasserier, 2014 (procent)

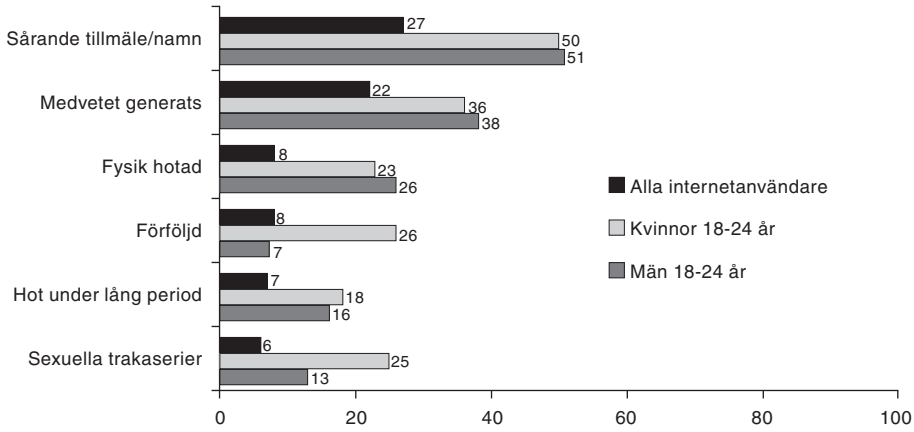

Källa: Duggan (2014).

Figur 2. Andel av den svenska befolkningen som instämmer helt eller delvis i påståendet att man riskerar att bli en måltavla för näthat och personliga påhopp på sociala medier, 2014 (procent)

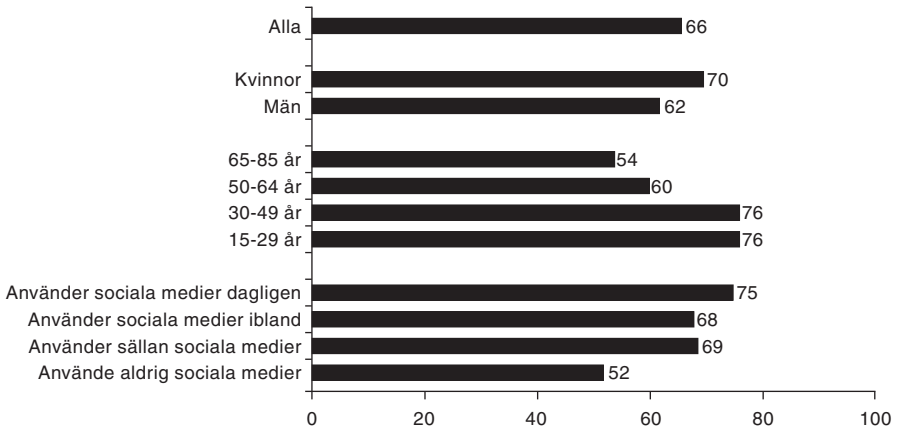

Källa: Ghersetti (2015).

Kommentar: Samtliga skillnader är signifikanta i en logistisk regression.

Noter

1. Duggan, Maeve (2014)
2. Ghersetti, Marina (2015)

Referenser

Duggan, Maeve (2014) Experiencing Online Harassement. PEW Research Center. Hämtad 2015-10-02: http://www.pewinternet.org/files/2014/10/PI_OnlineHarassment_72815.pdf

Ghersetti, Marina (2015) ”Sociala medier till nytta och nöje”, i Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 29-37

James Hawdon, Atte Oksanen & Pekka Räsänen

Online Extremism and Online Hate

Exposure among Adolescents and Young Adults in Four Nations

Many studies in the social sciences acknowledge that there is an overlap between real and virtual world experiences. While the Internet has opened many new opportunities to expand our minds, knowledge and friendship networks, it has also created new types of risks and threats. This notion is especially noteworthy when considering children and young adults. Probably the most distinct negative online behavior that has recently received scholarly attention is online extremism and hate. This article combines earlier research findings with unique comparative data to add new perspectives to the understanding of how extremist and hate materials are seen online among young people aged 15 to 30 years old. We examined the rates and the forms of exposure in four countries: Finland, the United States of America, Germany, and the United Kingdom. Our findings show that exposure to hate material is common in all four nations. Our findings should raise a red flag in the sense that hate appears to be a part of the online experience.

The Internet is used for business, politics, recreation, education, and scores of other pro-social activities; it is also used for crimes ranging from identity theft and cyberfraud to cyberbullying and terrorism. A growing body of research investigates a variety of criminal behaviours and types of cyber-victimisations, and many scholars note that there is considerable overlap between the crimes of the "real world" and those of the "virtual world". One form of malevolent online behaviour that has recently garnered scholarly attention is online extremism and hate. Numerous researchers document the content, goals, targets, and consequences of these messages; however, few studies analyse the extent to which people are exposed to these messages. Even fewer studies investigate if exposure to online hate and extremism varies by country; in this research we attempt to address this gap in the literature.

We begin with a brief discussion of what online extremist and hate materials are. We then review recent efforts to account for variation in exposure to these materials. Next, we report results from surveys of adolescents and young adults in four nations: Finland, the United States, Germany, and the United Kingdom. We then report statistics on exposure rates among young people and the social media sites where hate materials were seen and the groups materials were targeted by. We conclude the article with a discussion of theoretical and practical implications.

James Hawdon, Ph.D., is Professor of sociology of Virginia Tech and Director at the Center for Peace Studies and Violence Prevention, Blacksburg, VA.

Atte Oksanen, D.Soc Sc., is Professor of social psychology, School of Social Sciences and Humanities, University of Tampere.

Pekka Räsänen, D.Soc.Sc.is Professor of economic sociology at the Department of Social Research, University of Turku.

Online extremist and hate materials

Online extremist and hate materials are a form of cyberviolence.[1] At its core, cyberviolence includes online materials that express extreme views of hatred toward some group. More specifically, it is the use of information communication technology (ICT) to "advocate violence against, separation from, defamation of, deception about or hostility towards others".[2] Thus, anyone using ICT to devalue others because of their religion, race, ethnicity, gender, sexual orientation, national origin, or some other group-defining characteristic is disseminating online hate or extremist ideas.[3] It is similar to cyberbullying, but online extremist and hate material aim the abuse at a collective identity rather than a specific individual.

Online extremist and hate materials are disseminated by individuals and organised groups through all of the mechanisms used on the Internet: websites, blogs, chat rooms, file archives, listservers, news groups, internet communities, online video games, and web rings.[4] Although organised hate groups have used the web since its inception,[5] their online presence decreased after 2011.[6] Individuals are now the primary sources of these materials, largely because groups are more easily detected than are individuals who can easily hide behind the anonymous nature of the Internet.[7]

Most online extremist and hate materials do not directly advocate violence,[8] and exposure does not necessarily cause trauma or other ill effects. It is important to note that many people who post extremist and hate materials do not consider the material offensive. The individuals who post such materials often view these materials as "educational" rather than "criminal." Indeed, the main reason they post materials is to educate others about their group or ideology, recruit like-minded people to their cause, and criticise others for defaming their group.[9] Nevertheless, researchers find that exposure to these materials correlates with several negative outcomes. These negative effects include diminished levels of trust,[10] mood swings and anger,[11] and, on occasion, violence.[12] Recently, exposure to extremist ideology and hate materials has been linked to terrorist organisations such as al-Qaeda and the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL) as they attempt to recruit youth to their violent causes.

Correlates of exposure

The limited number of studies analysing exposure to online extremists and hate materials[13] have found that exposure typically increases as users enter dangerous places on the Internet or virtually interact with dangerous people. It should be noted that this contact with dangerous people does not need to be direct. Unlike offline predatory crimes, which require direct interaction between the victim and offender,[14] cybercrimes do not require direct contact.[15] Rather, the asynchronous nature of the Internet allows those posting these materials to offend people without direct contact; all that is needed is to go into the virtual space where an offender once posted.

Visiting sites that advocate dangerous behaviours increases the likelihood of being exposed to these materials. In a study of Finnish Facebook users, those who visited websites promoting suicide or self-mutilation were more likely to be exposed to online hate materials than those who did not visit such sites.[16] In addition, just as leaving one's home brings individuals into contact with dangerous people,[17] using certain websites and services can increase exposure. For example, in a study of American youth and young adults, those using six or more Internet services were nearly twice as likely to view online hate material as were those who used fewer services.[18]

Visiting certain sites likely leads to exposure to extremist and hate materials indirectly simply because the more websites one visits, the greater the likelihood that one of these sites will include offensive materials. In contrast, some behaviours likely bring one into contact with offensive materials more directly. One's online associates, for example, would influence the likelihood of coming into virtual proximity with potential offenders since offending and being a victim are highly correlated

for both offline and online victimisation.[19] In a study of young Facebook users, those who produced hate materials were over four times as likely to be exposed to hate materials as compared to those who did not produce hate materials.[20]

In addition, it is well documented that those who are victimised once are more likely to be victimised again.[21] Moreover, those victimised offline are at a heightened risk for experiencing online victimisation.[22] These correlations are in part because victims participate in activities that occur in the company of offenders.[23] These correlations could also be a result of target gratifiability.[24] That is, some victims have characteristics that increase risk because they appeal to the wants or desires of an offender, either tangibly or symbolically.[25]

Interestingly, previous studies of exposure did not find consistent demographic characteristics related to exposure. For example, gender was unrelated to exposure in both a study of Finnish Facebook users[26] and a study of young American Internet users.[27] Age, however, was inversely related to exposure in the American study, but unrelated to exposure in the Finnish study.[28]

Exposure in a cross-national context

Although a few studies investigating exposure exist, none of these compare exposure rates across nations. It is true that the Internet is global, and people can access websites and services that are hosted in a country different than the one in which they live; however, there does seem to be variation in exposure to various online risks across nations. One of the only studies that deals with the issue of varying rates of cross-national risk is the *Cross-national comparison of risks and safety on the internet*.[29] At least in Europe, children in countries with more press freedom are more likely to encounter online risk than are those from countries with less press freedom. In addition, even among nations that pride themselves on press freedoms, there may be varying levels of exposure due to differences in hate speech laws, language barriers, or other cultural factors. It is therefore necessary to consider if the exposure varies cross-nationally and, if it does, how.

To address this gap in the literature, we consider exposure in four nations: Finland, the United States of America (US), Germany, and the United Kingdom (UK). These nations were selected because they are similar in a number of respects, but also differ in important ways. First, they are all relatively wealthy liberal democracies with per capita gross domestic products ranging between the 10th highest (US.) and 27th highest (UK)[30] Next, they all rank among the world's leading nations in ICT use, with the Internet user penetration rates ranging between 84.0 per cent in Germany to 91.5 per cent in Finland.[31]

Yet, these nations, while similar in some critical respects, are different in many aspects. For example, they have three distinct types of welfare regimes.[32] The United Kingdom and United States are Liberal welfare states; Germany is a Corporatist welfare state; Finland is a Social-Democratic welfare state. These nations also vary in the extent to which they legally protect hate speech. While all of these nations constitutionally guarantee free speech, Germany restricts speech more than the other nations, and the US. restricts it the least.[33]

Finally, these nations have varying levels of tolerance toward diversity, at least as measured by the Inglehart-Welzel self-expression scale.[34] The UK reports the highest levels of tolerance and Germany has the lowest level among these four nations. Finland and the US. have nearly identical levels that are roughly midway between Germany's and the UK's. Therefore, despite these nations' similarities, important cultural differences exist among them that could lead to variation in exposure to extremist and hate materials.

Methods and measures

We collected the data for Finland (n=555) and the US. (n=1,033) in the spring of 2013. The data for Germany (n=978) and the UK (n=999) were collected approximately one

year later. The research team originally designed the surveys in English, and native Finnish and German speakers translated the survey into Finnish and German, respectively. The surveys were then back-translated into English and compared with the original surveys. The research team and translators resolved any identified discrepancies between the versions.

Respondents in each sample were recruited from demographically balanced panels of respondents in each nation. The panels, which were administered by *Survey Sample International (SSI)*, consist of potential respondents who have previously volunteered to participate in research surveys. Panel members were recruited through random digit dialling, banner ads, and other permission-based techniques.[35] Email invitations were sent to a randomly selected sample of panel members stratified to mirror each nation's population between the ages of 15 to 30 on gender and geographic region. Only those between the ages of 15 and 30 were selected for the study. This age group was selected because they have the highest rates of Internet use.

Our primary variable of interest was the extent to which respondents were exposed to hate material while online (*Hate exposure*). To measure exposure, respondents were asked, "In the past three months, have you seen hateful or degrading writings or speech online, which inappropriately attacked certain groups of people or individuals"? The variable had two response options (yes/no). We are also interested in personal victimisation experiences (*Hate victimisation*). This variable was measured by the following statement, "I have personally been the target of hateful or degrading material online" with response options (yes/no).

In addition to exposure to online hate among adolescents and young adults in the four countries, we examined the online services on which the respondents saw hate material and the specific groups these hate materials targeted. For the sake of simplicity, we will present all of our findings below using descriptive statistics.

Results

Figure 1 shows the proportions of respondents who were exposed to online hate material and who were personally victimised by being targets of hate materials. Of the over 3,500 surveyed adolescents and young adults, a notable share witnessed hateful or degrading material. Approximately 53 per cent of Americans, 48 per cent of Finnish and 39 per cent of British respondents said they were exposed to online hate material. The proportion is somewhat lower in Germany with 31 per cent exposed. However, among all survey respondents, far fewer said they had personally been targets of hate. Again, the share was highest in the US. (with 16%), and lowest in Germany (with only 4%). The proportions of victimised respondents are 12 per cent for the UK and 10 per cent for Finland. These findings indicate that although exposure to hate material is relatively common among young people, not many of them have been targets of such material.

Additionally, our focus was to determine where, exactly, the adolescents and young adults were exposed to online hate material. It is well-known that young people are active online using various social media platforms,[36] we do not necessarily know which one of these can be regarded as potentially dangerous across the four countries, but Table 1 provides some perspective to this issue. Please note that the percentages reported in the table are for those who were exposed to online hate material (e.g., approximately 53% of the US. sample and 48% of Finnish respondents).

The most popular online services were also the most common sources of hate material. Facebook was clearly the most common source for witnessing hate material in all countries. Similarly, YouTube was consistently the second most common source of exposure, although it was a distant second in all four nations. Otherwise, the prevalence of hate material in different online sites tends to vary from country to country. For example, interesting differences by country were observed when comparing Twitter and general message boards. Over 20 per cent of those exposed to

Figure 1. Exposure and personal victimisation to online hate by country (per cent)

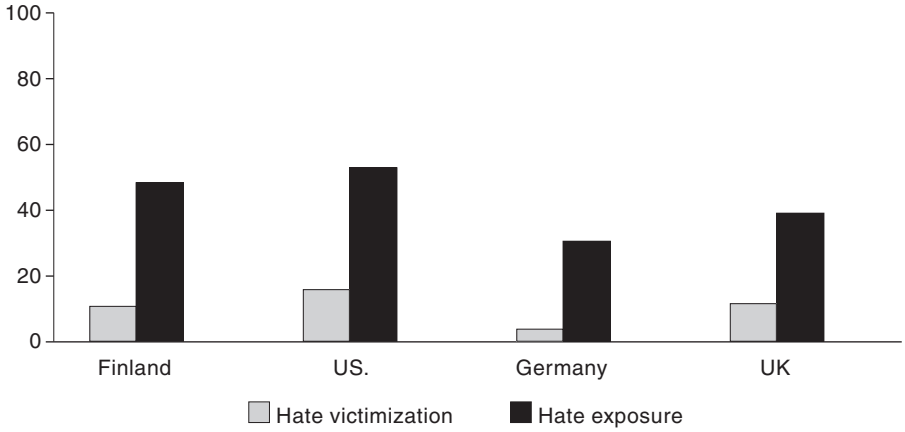

Note: The numbers of observations are Finland=555, US.=1,033, Germany=987, UK=999.

online hate in the UK and the US. witnessed such material on Twitter. The comparable figure in Germany was only 8 per cent, and it was only 4 per cent in Finland. At the same time, more than 41 per cent of Finnish respondents who were exposed to hate content witnessed such material on general discussion boards. The proportions were less than 20 per cent in all other countries. In our opinion, these findings reflect, in part, the fact that young consumers in different nations tend to be active in different media. Moreover, various sites are probably used for diverse purposes in different countries.

We also examined who, or what characteristic, was targeted in the online hate materials. Again, these questions were examined only for those who reported that they had witnessed hateful or degrading material. Table 2 shows the proportions of respondents who saw hate material about each targeted groups. As the table shows, in all four countries, most hate materials focused on sexual orientation and ethnicity. Political views were also com-

Table 1. Hate exposure in SNS sites and online environments by those exposed to hate material (per cent)

	Finland	US.	Germany	UK
Facebook	48	63	77	64
YouTube	37	48	44	37
Twitter	4	21	9	26
Tumblr	3	14	4	13
Wikipedia	2	5	4	5
General message board	41	19	15	15
Newspaper message boards	22	6	14	7
Blogs	16	13	8	8
Home pages	5	5	6	2
Photosharing sites (e.g., Instagram)	4	7	3	4
Online games	5	6	5	4
Instant messengers	2	4	4	4
Pop-up sites	2	6	2	5

Note: The numbers of observations are Finland=266, US.=551, Germany=299; UK=387.

Table 2. Target of hate as witnessed by those exposed to hate material (per cent)

	Finland	US.	Germany	UK
Sexual Orientation	63	61	50	55
Ethnicity	67	60	48	57
Political Views	29	48	36	31
Religious Conviction/Belief	40	45	44	43
Gender	25	44	20	44
Physical Appearance	44	41	31	39
Physical Disability	17	13	17	18
Terrorism	18	22	15	19
School Shootings	9	21	6	10
Misanthropy or General Hatred of People	23	18	28	16

Note: The numbers of observations are Finland=266, US.=551, Germany=299, UK=387.

mon targets of hate, although there were considerable differences by country. In the US., 48 per cent of respondents noted that they had seen hate targeting political views, while in Germany the proportion was 36 per cent; it was approximately 30 per cent in both Finland and the UK. Another difference can be noted regarding hate material targeting school shootings. In the US., hateful material targeting school shootings was witnessed by over 20 per cent of respondents, while fewer than ten per cent saw this type of hate material in all other countries. This finding is likely due to the fact that the US. has witnessed more school shootings than any other nation in the world.[37]

Discussion

The Internet revolutionised social interaction, and increasing numbers of youth now spend a considerable amount of time online. While the Internet has opened countless opportunities to expand our minds, experiences, and friendship networks, it has also created new risks and threats. Online extremism and online hate material are one such threat. In this article, we investigated exposure to online hate material among adolescents and young adults, as well as the online services on which they saw such material. Additionally, we examined the specific groups these materials targeted.

Our research contributes to a growing literature about online, or viral, hate and extremism. While a number of researchers have documented the growth of hate groups and hate material online, few have tracked if these groups and this material are actually seen, read, or heard. Using a unique sample of young Finns, Americans, Germans and Brits ages fifteen to thirty, we attempted to answer that question. Our results show that exposure to hate material is common in all four nations. This finding should raise a red flag in the sense that hate appears to be a part of the online experience.

The United States is famous for legally privileging the freedom of speech, even if this leads to greater protection for hate speech.[38] In part because of the relative lenient approach to hate speech in the United States, numerous prominent and organised hate groups operate there, and many of these groups are active online.[39] Our findings are also noteworthy in the European context. Finnish young people report seeing hate material more than German and British young people. Although exact comparisons do not exist, Finland has been reported as being a leading country in terms of both user activity and exposure to online risks.[40]

Most of the hate material was seen in the most popular social media sites such as Facebook and YouTube, but our results show that this kind of material was also relatively common in different discussion boards. In addition, in the UK and US., Twitter users report seeing this kind of material frequently. This might be due to the fact that there is currently

an increase in both overall Twitter usage and the amount of hate related extremist material uploaded and shared on Twitter. Our results also show that the hate material encountered by our respondents most commonly targeted sexual orientation, ethnicity or nationality, physical appearance, gender, religious beliefs, and disability. While there were some similarities across nations regarding what was targeted for hateful expressions, notable country differences existed.

As others have noted,[41] online hate is difficult to control and laws are likely to be ineffective. Not only do producers of online hate material invoke their right to free speech, laws banning viral hate are extremely difficult to enforce. We believe our findings regarding the extent to which youth are exposed to this material should serve as a warning for all authorities concerned about the potential threat posed by online hate and extremism.

Notes

1. e.g., Wall, 2001; Hawdon et al., 2014.
2. Franklin, 2010, p. 2.
3. See Hawdon et al., 2014; Oksanen et al., 2014.
4. Amster, 2009; Douglas, 2007; Franklin, 2010.
5. See Amster, 2009; Douglas, 2007; McNamee et al., 2010.
6. Potok, 2015.
7. Potok, 2015.
8. Douglas et al., 2005; Gerstenfeld et al., 2003; McNamee et al., 2010.
9. See Douglas, 2007; Gerstenfeld et al., 2003; McNamee et al., 2010.
10. Näsi et al., 2015.
11. Tynes et al., 2004; Tynes, 2006.
12. Daniels, 2008; Foxman & Wolf, 2013; Freilich el al., 2011.
13. E.g., Hawdon et al., 2014; Räsänen et al., 2015.
14. Cohen & Felson, 1979.
15. See Reyns et al., 2011.
16. Räsänen et al., 2015.
17. Cohen & Felson, 1979.
18. Hawdon et al., 2014.
19. e.g., Jennings et al., 2012; Bossler & Holt, 2009; Holt & Bossler, 2008; Holtfreter et al., 2008.
20. Räsänen et al., 2015.
21. See Fagan & Mazerolle, 2011; Reyns et al., 2013.
22. Helweg-Larsen et al., 2012; Hinduja & Patchin, 2010; Oksanen & Keipi, 2013; Räsänen et al., 2015.
23. Cohen & Felson, 1979.
24. For a discussion see Finkelhor & Asdigian, 1996.
25. Augustine et al., 2002; Hawdon, 2014.
26. Oksanen et al., 2014.
27. Hawdon et al., 2014.
28. Hawdon et al., 2014; Oksanen et al., 2014.
29. Lobe et al., 2011.
30. International Monetary Fund 2015.
31. International Telecommunication Union, 2014.
32. See Esping-Andersen, 1990.
33. See Allen & Norris, 2011; Bleich, 2011.
34. See Inglehart, 2006; World Value Survey, 2014.
35. Lorch, 2012; see also Näsi et al., 2014.
36. e.g., Lehdonvirta & Räsänen, 2011.
37. e.g., Hawdon et al., 2012; Sandberg et al., 2014.
38. See Allen and Norris, 2011; Bleich, 2011.
39. See Walker, 1994; Hawdon et al., 2014.
40. Lobe et al., 2011.
41. e.g., Foxman and Wolf, 2013.

References

Allen, Jennifer, & Norris, George (2011). Is genocide different? Dealing with hate speech in a post-genocide society. *Journal of international law and international relations, 7*, 146-174.

Amster, Sara-Ellen (2009). From birth of a nation to stormfront: A century of communicating hate. In Barbara Perry, Brian Levin, Paul Iganski, Randy Blazak, & Frederick Lawrence (Eds.), *Hate Crimes* (pp. 221-247). Westport, CT.: Greenwood Publishing Group.

Augustine, Michelle Campbell; Wilcox, Pamela; Ousey, Graham C., & Clayton Richard R. (2002). Opportunity theory and adolescent school-based victimization. *Violence and victims, 17*(2), 233-253.

Bleich, Erik (2011). The rise of hate speech and hate crime laws in liberal democracies. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 37*(6), 917-934.

Bossler, Adam M. & Holt, Thomas J. (2009). On-line activities, guardianship, and malware infection: An examination of routine activities theory. *International Journal of Cyber Criminology, 3*(1), 400–420.

Cohen, Lawrence E., & Felson, Marcus (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, *44*(4), 588-608

Daniels, Jessie (2008). Civil rights, and hate speech in the digital era. In Anna Everett (Ed.), *Learning race and ethnicity: Youth and digital media* (pp. 129-154). Boston: The MIT Press.

Douglas, Karen M. (2007). Psychology, discrimination and hate groups online. In Adam N. Joinson, Katelyn Y.A. McKenna, Tom Postmes, & Ulf Dietrich Reips (Eds.), *The Oxford handbook of inter-*

net psychology (pp. 155-164). New York: Oxford University Press.

Douglas, Karen M.; McGarty, Craig; Bliuc, Ana-Maria, & Girish Lala (2005). Understanding cyberhate: Social competition and social creativity in online white supremacist groups. *Social Science Computer Review. 23*(1), 68-76.

Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton: Princeton University Press.

Fagan, Abigail A., & Mazerolle, Paul (2011). Repeat offending and repeat victimization: Assessing similarities and differences in psychosocial risk factors. *Crime & Delinquency, 57*(5), 732-755.

Finkelhor, David, & Asdigian, Nancy L. (1996). Risk factors for youth victimization: Beyond a lifestyle/routine activities theory approach. *Violence and Victims, 11*(1) 3-19.

Foxman, Abraham H., & Wolf, Christopher (2013). *Viral hate: Containing its spread on the Internet.* New York: Palgrave MacMillan.

Franklin, Raymond A. (2010). *The hate directory*. Retrieved from http://www.hatedirectory.com/hatedir.pdf_

Freilich, Joshua D.; Belli, Roberta, & Chermak, Steven M. (2011). United States extremist crime database (ECDB) 1990-2010. Retrieved from http://www.start.umd.edu/research-projects/united-states-extremist-crime-database-ecdb-1990-2010

Gerstenfeld, Phyllis B.; Grant, Diana R., & Chiang, Chau-Pu (2003). Hate online: A content analysis of extremist Internet sites. *Analysis of Social Issues and Public Policy, 3*(1), 29-44.

Hawdon, James; Oksanen, Atte, & Räsänen, Pekka (2012). Media coverage and solidarity after tragedies: The reporting of school shootings in two nations. *Comparative Sociology, 11*(6), 845-874.

Hawdon, James (2014). Group violence revisited: Common themes across types of group violence. In James Hawdon, John Ryan, & Marc Luch (Eds.), *The causes and consequences of group violence: From bullies to terrorists* (pp. 241-254), Lanham, MD.: Lexington Books.

Hawdon, James; Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka (2014). Victims of online hate groups: American youth's exposure to online hate speech. In James Hawdon, John Ryan, & Marc Lucht (Eds.), *The causes and consequences of group violence: From bullies to terrorists* (pp. 165-182). Lanham, MD.: Lexington Books.

Helweg-Larsen Karin; Schütt, Nina, & Larsen, Helmer Bøving (2012). Predictors and protective factors for adolescent Internet victimization: Results from a 2008 nationwide Danish youth survey. *Acta Paediatrica, 101*(5), 533-539.

Hinduja, Sameer, & Patchin, Justin W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research, 14*(3), 206-221.

Holt, Thomas J., & Bossler, Adam M. (2008). Examining the applicability of lifestyle-routine activities theory for cybercrime victimization. *Deviant Behavior, 30*(1), 1-25.

Holtfreter, Kristy; Reisig, Michael D., & Pratt, Travis C. (2008). Low self-control, routine activities, and fraud victimization. *Criminology, 46*(1), 189-220.

Inglehart, Ronald (2006). *Inglehart-Welzel cultural map of the world*. (World Values Survey). Retrieved from http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp

International Telecommunication Union (ITU) (2014). *Percent of individuals using the Internet*. Retrieved from http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx.

Jennings, Wesley G.; Piquero, Alex R., & Reingle, Jennifer M. (2012). On the overlap between victimization and offending: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior, 17*(1), 16-26.

Lehdonvirta, Vili, & Räsänen, Pekka (2011). How do young people identify with online and offline peer groups? A comparison between UK, Spain and Japan. *Journal of Youth Studies,* **14**(1), 91-108.

Lobe, Bojana; Livingstone, Sonia; Ólafsson, Kjartan, & Vodeb, Hana (2011). *Cross-national comparison of risks and safety on the Internet: Initial analysis from the EU Kids Online Survey of European Children.* Deliverable D6. EU Kids Online, London: UK.

Lorch, Jackie (2012). *Sample blending: 1 + 1 > 2.* Retrieved from https://www.surveysampling.com/ssi-media/Corporate/White%20Paper%202012/SSI-Sample-Blending

McNamee, Lacy G., Peterson, Brittany L., & Peña, Jorge (2010). A call to educate, participate, invoke and indict: Understanding the communication of online hate groups. *Communication Monographs, 77*(2), 257-280.

Näsi, Matti; Räsänen, Pekka; Oksanen, Atte; Hawdon, James; Keipi, Teo, & Holkeri, Emma (2014). Association between online harassment and exposure to harmful online content: A cross-national comparison between the United States and Finland. *Computers in Human Behavior, 41*(2), 137-145.

Näsi, Matti; Räsänen, Pekka; Hawdon, James; Holkeri, Emma, & Oksanen, Atte (2015). Exposure to online hate material and social trust among Finnish youth. *Information, Technology and People, 28*(3), 607-622.

Oksanen, Atte, & Keipi, Teo (2013). Young people as victims of crime on the Internet: A population-based study in Finland. *Vulnerable Children & Youth Studies. 8(*4), 298-309.

Oksanen, Atte; Hawdon, James; Holkeri, Emma; Näsi, Matti, & Räsänen, Pekka (2014). Exposure to online hate among young social media users. *Sociological Studies of Children & Youth*, *18*, 253-273.

Potok, Mark (2015). *The year in hate and extremism*. (Intelligence Report 151). Retrieved from https://www.splcenter.org/intelligence-report.

Reyns, Brad.; Henson, Billy. & Fisher, Bonnie (2011). Being pursued online applying cyberlifestyle–Routine activities theory to cyberstalking victimization. *Criminal justice and behavior, 38*(11), 1149-1169.

Reyns, Brad; Burek, Melissa; Henson, Billy, & Fisher, Bonnie (2013). The unintended consequences of digital technology: Exploring the relationship between sexting and cybervictimization. *Journal of Crime and Justice, 36*(1), 1-17.

Räsänen, Pekka; Hawdon, James; Holkeri, Emma; Näsi, Matti; Keipi, Teo, & Oksanen, Atte (Forthcoming). Targets of online hate: Examining determinants of victimization among young Finnish Facebook users. *Violence and Victims*.

Sandberg, Sveinung, Oksanen, Atte, Berntzen, Lars Erik & Kiilakoski, Tomi (2014). Stories in action: The cultural influences of school shootings on the terrorist attacks in Norway. *Critical Studies on Terrorism, 7*(2), 277-296.

Tynes, Brendesha (2006). Children, adolescents, and the culture of online hate. In, Nancy E. Dowd, Dorothy G. Singer, & Robin Fretwell Wilson (Eds.), *Handbook of children, culture, and violence* (pp. 267-289). New York: Sage.

Tynes, Brendesha, Reynolds, Lindsay, & Greenfield, Patricia M. (2004). Adolescence, race and ethnicity on the Internet: A comparison of discourse in monitored and unmonitored chat rooms. *Journal of Applied Developmental Psychology, 25*(6), 667-684.

Wall, Davis S. (2001). *Crime and the Internet*. New York: Routledge.

World Value Survey. (2014). Retrieved from http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp

Related Project

Hate Communities: A Cross-National Comparison

Principal investigators: Professors Atte Oksanen, University of Tampere, Finland and Pekka Räsänen University of Turku, Finland.

Researchers: Dr. Matti Näsi, Dr. Teo Keipi, M.Soc. Sc. Markus Kaakinen, Dr. Vili Lehdonvirta (February-May 2013), L.L.M. Emma Holkeri (February 2013-January 2014).

Collaborators: James Hawdon, Virginia Tech, the US.; Vili Lehdonvirta, Oxford Internet Institute, University of Oxford, UK, and Frank Robertz, Brandenburg Applied University for Police, Germany.

Funding: Kone Foundation, February 2013-July 2016 (€231,550). The project is a seminal study of hatred and violence on the Internet and the role online hate plays in the lives of youth in a broad sense. The project surveys online activities of 15 to 30-year-old Finns, Americans, Germans and Britons, their familiarity with and participation in online hate groups, their vulnerability to the groups' rhetorical techniques, and their attitudes and beliefs about them.

Selected international publications

Keipi, Teo; Oksanen, Atte, & Räsänen, Pekka (2015). Who prefers anonymous self-expression online? A survey-based study of Finns aged 15 to 30. *Information, Communication & Society, 18*(6), 717-732. DOI: 10.1080/1369118X.2014.991342.

Keipi, Teo; Oksanen, Atte; Hawdon, James; Näsi, Matti, & Räsänen, Pekka (2015). Harm-advocating online content and subjective well-being: A cross-national study of new risks faced by youth. *Journal of Risk Research*, online first, DOI: 10.1080/13669877.2015.1100660.

Minkkinen, Jaana; Oksanen, Atte; Kaakinen, Markus; Keipi, Teo; Näsi, Matti & Räsänen, Pekka (2015). Does social belonging to primary groups protect young people from the effects of pro-suicide sites? A comparative study of four countries. *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention* (accepted for publication in July 2015).

Näsi, Matti; Oksanen, Atte; Keipi, Teo, & Räsänen, Pekka (2015.) Cybercrime victimization among young people: A multi-national study. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, early online, DOI: 10.1080/14043858.2015.1046640

Näsi, Matti, Räsänen, Pekka; Hawdon, James; Holkeri, Emma, & Oksanen, Atte (2015). Exposure to online hate material and social trust among Finnish youth. *Information Technology & People, 28*(3), 607-628. DOI: 10.1108/ITP-09-2014-0198.

Näsi, Matti; Räsänen, Pekka; Oksanen, Atte; Hawdon, James; Keipi, Teo, & Holkeri, Emma (2014). Association between online harassment and exposure to harmful online content: A cross-national comparison between the United States and Finland. *Computers in Human Behavior, 41*(December), 137-145. DOI: 10.1016/j.chb.2014.09.019.

Oksanen, Atte; Hawdon, James; Holkeri, Emma; Näsi, Matti, & Räsänen, Pekka (2014). Exposure to online hate among yong social media users. *Sociological Studies of Children & Youth*, *18*, 253-273. DOI: 10.1108/S1537-466120140000018021

Oksanen, Atte, Hawdon, J., & Räsänen, Pekka (2014). Glamorizing rampage Online: school shooting fan communities on YouTube. *Technology in Society, 39,* 55-67. DOI: 10.1016/j.techsoc.2014.08.001

Oksanen, Atte; Räsänen, Pekka; & Hawdon, James (2014). Hate groups: From offline to online social identifications. In James Hawdon, John Ryan & Marc Lucht (Eds.), *The causes and consequences of group violence: From bullies to terrorists* (pp. 21.47). Lanham, Maryland: Lexington Books – Rowman & Littlefield.

Räsänen, Pekka; Hawdon, James; Holkeri, Emma; Näsi, Matti; Keipi, Teo, & Oksanen, Atte (2015). Targets of online hate: Examining determinants of victimization among Young Finnish Facebook Users. *Violence & Victims* (accepted for publication in May 2015).

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 38-42

Heidi Kurvinen

Reporting on How Feminism and Immigration Triggers Hate Speech in Finland

Social media has made it easier than ever before to target journalists with hateful messages, but the phenomenon itself is not new. In the past, journalists were targeted with hate speech and threats through phone calls and letters. In addition, women journalists have suffered from sexist behaviour of their fellow workers and interviewees. This article takes a brief look at the historical development of hateful behaviour towards women journalists in one Nordic country, Finland.

"Whore", "fat", "complaining piece of shit". These are a few of the comments Saara Huttunen, a feminist blogger in Finland, received after her blog posts during the past few years. Huttunen is not a professional blogger but a philosophy student from the University of Jyväskylä. Still, her texts make some people so enraged that she has been given the title of the most hated person on the Internet.[1] Huttunen's case is symptomatic of present-day online environments: The perpetrators are most commonly men and women who stand out are their targets.[2]

When media consumers have found their digital voice in various social media sites, threats and hateful messages have also become an everyday manner of reacting to news and the journalists behind it. In this text, I will focus on Finnish women journalists and take a historical look at their treatment since the 1960s. The intention is not to give a thorough analysis of the phenomenon in Finland but rather to take a look at specific moments from different decades and ponder what might connect or differentiate them. The text is connected to my ongoing research project on Finnish and Swedish women journalists' views of gender equality from the 1960s to the present day and to my previous research on 1960s and 1970s Finnish journalists.

Heidi Kurvinen, Ph.D., is a feminist media historian at the University of Oulu and the University of Stockholm.

From sexism to hate speech

Based on oral history, unwanted behaviour towards women journalists has always existed. In the past, it was most commonly sexism and even sexual harassment of women by their colleagues or interviewees that women journalists were forced to face in Finland, similarly as in other countries.[3] Sexism had its peak during the 1960s and 1970s, when the number of women journalists steadily increased in a society in which rules were still formulated by men. Especially men in high positions belittled women journalists who interviewed them and some of them tried to take advantage of their superior position by harassing their interviewers. A magazine journalist who started her career in the 1960s remembered how one interviewee slipped his arm inside her tunic.

The man explained this by saying that her "breasts looked like they were on offer".[4]

Hate speech, however, has started to flourish during the past decades, when women journalists have gained a steady foothold in newsrooms and high-profile stories, and personalized columns, as well, have made them more visible to media consumers. According to Australian journalist and media scholar Emma Alice Jane,[5] "gendered vitriol is proliferating in the cybersphere; so much so that issuing graphic rape and death threats has become a standard discursive move online, particularly when Internet users wish to register their disagreement with and/or disapproval of women." Also in Finland, hate speech has escalated during the past few years, although threats or hateful behaviour toward Finnish women journalists are not a new phenomenon. The data is in line with Jane's[6] conclusion that hateful messages are a broader social issue in the continuum in which women have been seen as inferior to men throughout history.

At this point, it is important to note that male journalists who have behaved against the grain have also received negative and even hateful feedback. In 1960s and 1970s Finland, television and radio journalist Hannu Taanila was crowned the most irritating person in Finland.[7] Thus, one can conclude that the historical context shapes the forms of unwanted and hateful behaviour toward women as well as toward male journalists. Furthermore, hate speech or threats can be defined as one form of political pressure through which the intent is to threaten the targeted person into silence and stop them from covering certain topics. Although Finland is still the model country when measuring the freedom of press,[8] some journalists self-censor certain topics,[9] which extends the consequences of hate speech from individuals to the freedom of speech.

From offline to online threats

Journalists have always received critical feedback from media consumers and the objects of their news reports – whether they have been a person or a company or institution (says interviewees). Hate speech differs considerably from these kinds of occupational risks. Based on the interviewed journalists, it is something that targets a specific person and is clearly aggressive in nature. It is often recurrent and may include death threats, be abusive or contain a material object that can be interpreted as insulting. In addition, journalists are forced to deal with hate speech toward other groups of people, such as immigrants or politicians, when moderating discussions on their Internet sites. A middle manager in a regional newspaper commented on this as follows:

> Nowadays, the Internet brings hate closer to us journalists all the time. Sometimes when I am moderating internet discussions late at night I feel great anxiety because of all that hate that comes from there. […] One night, after I had removed quite many texts which were hateful towards asylum seekers, a message was sent that read: "a person should know the schedule of the newsroom to know who it is that is limiting the freedom of speech". Although the one who wrote did not know who I was, the message caused me a nasty feeling that someone out there is thinking of me in a very malignant and disgusting manner.

In the past, threats or hateful feedback were given by phone or in letters (interviewees). It can be assumed that these forms needed more effort than the use of Internet, in which messages can be sent anonymously and can reach the source directly. In Finland, year 2007 was a watershed, after which the use of social media, as well as different forms of blogs, has increased rapidly.[10] They have been flourishing grounds for hate speech.

Based on oral histories, hate speech seems to have always been connected to media texts and often triggered by a topic that divided opinions or was written in a manner that exaggerated stereotypical images. An interviewee who worked in a big newspaper explained how her critical news report on pensioners caused a storm of hateful responses from retirees in the 1980s. The feedback included death threats and material elements, such as used toilet paper. The example clearly shows

that angry young men are not the only ones to send hateful messages – although that is the group in which hate speech perpetrators are most commonly identified – but they can come from young or old, men or women.

Furthermore, it seems that some themes are more igneous than others. Based on longitudinal study, it is evident that reporting on gender equality issues or feminism has been and still is a trigger that most definitely causes hateful responses, particularly if the journalist in question has chosen women's issues as a special field to cover (interviewees). The feminist stamp is also something that seems to be hard to avoid, even when a story in question does not specifically deal with feminism or gender equality. A journalist who started her career in the late 1990s remembered an e-mail in which she had been called a "wide-ass feminist cow" that should move to the Middle East. This particular feedback came to the newsroom after she had written a news report of the low wages of nurses (interviewee). Others reported similar responses, as well.

The hot spot of feminism becomes evident also when taking a glance at columns in which journalists or regular columnists have written about the responses they have received. Earlier this year, Finnish film director and screenwriter Saara Cantell[11] commented on the feedback she has received based on her radio columns as follows:

> I have been told that I write feminist bullshit […]. In addition to my columns, my persona has been evaluated. It has been defined as small minded, small souled and narcissistic such as I […] demanded to be treated like a princess. You [perpetrators] have also pointed out that I am not right in anything and my columns can only work as masturbation material for some feminists.

In addition to feminism, immigration and ethnicity in general are topics that cause anxiety among media consumers. Although reporting on the status of people from different ethnical backgrounds may have caused hateful messages, at least since the 1980s, it has become more evident, especially during the past few years. Hate speech may also be connected to old and long-lived conflicts, such as conflicted relations between Finland and Sweden. In 2013, a group of Swedish-speaking journalists in Finland were threatened, due to their mother tongue. The dispute started after a document film about the common history of Finnish and Swedish was aired on public television. After journalists in question publicly spoke about these messages, hateful messages were also sent to those who supported them and demanded an end to hate speech.[12] Emma Jane has reported similar consequences. According to her,[13] women who speak publicly about the hate messages they have received often end up receiving more of them.

Due to the ethnical homogeneity of Finnish journalistic workforce, journalists themselves are rarely from diverse ethnic backgrounds. However, the situation may change in the future, when Finnish journalists become ethnically more heterogeneous. It has come to my attention that a journalist who is not ethnically Finnish has already been confronted with racist attacks.[14] These particular hate messages were inspired by a social media update of a representative of the far right political party, True Finns. The incident supports a conclusion made by Pöyhtäri et al.[15] According to them, the current political climate in which True Finns, with their populist agenda, has entered the public discussion is one reason for the more aggressive speech culture in Finland. Additionally, economic depression and future prospects are argued to have led to more aggressive online behaviour.

Finland among other countries

What about journalists who receive threats or hateful messages? A Swedish study conducted in 2013 revealed that men journalists were threatened a little bit more often than women journalists. Instead of gender, the reason for the difference lay in the division of work, the researchers concluded. Men's threats also included more violence, whereas women were threatened sexually more often: 31 percent of women journalists who had been targeted with hateful feedback had received them in

the form of sexually threatening comments.[16] A more recent study conducted by a think tank called Demos in the United Kingdom had different results. Based on their Twitter analysis, women journalists were the only group of public figures who received a higher amount of abuse than their male counterparts. Along with male politicians, female journalists were the ones who were most likely to suffer from Twitter attacks.[17]

The proportion of Finnish women and men journalists who are targeted with hateful messages is still unclear, however, a study conducted in 2012-2013 revealed that, similar to their Swedish colleagues, Finnish women journalists have been targeted with sexual references, name calling and violent threats. Although male journalists were also targeted with different kinds of insults, they thought that they were not treated as badly as their female counterparts, due to their gender.[18] It is also evident that hate messages and threats toward journalists are connected to a larger phenomenon. According to Anthony Cortese,[19] hate speech and hate crimes in general have become more and more common in the new millennium. In The United States, this means racist speech and hate crimes toward Muslims and Arabs as well as toward transgender people to name few of the most commonly targeted groups of people. On the other hand, Jane[20] argues that since 2011, women around the world have started to speak publically about hateful messages they have received in electronic form.

Conclusion

Not all women journalists have been targets of threats or hateful speech (Interviewees). However, in the current media landscape, where boundaries between professional journalism and the blogosphere are becoming more fluid and journalists interact with media consumers through social media sites such as Twitter and Facebook,[21] the probability of women journalists being called "fat whores", like Saara Huttunen, is higher than ever. The question remains: What can we do? The message from those who have been targeted with hateful behaviour is clear: Supervisors need to take all threats and hateful speech seriously, and no one should be left alone (Interviewees). Many examples can be found on how hateful speeches can be confronted. In 2013, Swedish female journalists, who participated in a programme made by the Swedish public service broadcaster about internet hate, read aloud some of the hateful messages they had been sent. The programme inspired Finnish journalist Johanna Korhonen, who has been targeted with hateful comments for various reasons, to call her harassers.[22] Similarly, a video made by women journalists of The Guardian, in which they read text messages that have been sent, has received over 270,000 views on their Facebook page since June this year.[23] These examples alone show that although social media has given media consumers' new channels to voice their opinions of journalists and their news reports, it has also become a way for journalists to say: This is enough.

Facts about the study

Experiences of hate speech and threats have been gathered from 30 Finnish women journalists who have started their careers in different decades between 1960s and present day.

All in all, 63 Finnish women journalists have been interviewed about their experiences of gender equality within their profession.

Hate speech as a theme did not enter discussions in itself but it needed to be asked about directly.

In Finland, discussion of hate speech and threats towards journalists has not focused on women although it has been verified that the targets of internet hate are more often women than men.

Notes

1. Tiainen, 2014; Hirvasnoro, 2015.
2. Jane, 2014.
3. e.g., Bruin, 2004; Kurvinen, 2013; North, 2009; Ross, 2004; Walsh Childers et al. 1996.
4. Kurvinen, 2013.
5. Jane, 2014: 558.
6. Jane, 2014.
7. Kurvinen, 2013
8. Index for Press Freedom, http://rsf.org/index2014/en-index2014.php.
9. Pöyhtäri et al., 2013.
10. Väliverronen, 2011.
11. Cantell, 2015.
12. e.g., Salovaara, 2013a; 2013b; Vihavainen, 2013.
13. Jane, 2014.
14. Suomen Journalistiliitto, 29.7.2015.
15. Pöyhtäri et al., 2013.
16. Löfgren Nilsson, 2013; see also Löfgren Nilsson's text in this issue.
17. Demos, 2014.
18. Pöyhtäri et al., 2013.
19. Cortese, 2006.
20. Jane, 2014.
21. e.g., Hermida, 2009; Lasorsa et al., 2012.
22. Olivia 6/2013.
23. 'You need to be gagged': female writers recount internet abuse, https://www.facebook.com/theguardian/videos/10153454156216323/?pnref=story.

References

Bruin, Marjan de (2004) Organizational, professional and gender identities. Overlapping, coinciding and contradicting realities in Caribbean media practices. In Marjan de Bruin & Karen Ross (eds.), Gender and newsroom cultures. Identities at work, 1-15.: Hampton Press Inc.

Cantell, Saara (2015) Masturbaatiomateriaalia feministeille. YLE kulttuuri 27.5.2015, http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/05/27/masturbaatiomateriaalia-feministeille.

Cortese, Anthony (2006) Opposing Hate Speech. Greenwood Publishing Group.

Demos (2014) Male celebrities receive more abuse on Twitter than women (press release), http://demos.co.uk/press_releases/demosmalecelebritiesreceivemoreabuseontwitterthanwomen.

Hermida, Alfred (2009) The Blogging BBC: Journalism blogs at "the worlds trusted news organisation". Journalism Practice 3:3 (2009), 268-284.

Hirvasnoro, Tarja (2015) Saara on netin vihatuin nainen: "Minua ei vaienneta pelottelulla". Kodin Kuvalehti 14.9.2015, http://www.kodinkuvalehti.fi/artikkeli/lue/ihmiset/saara_on_netin_vihatuin_nainen_saara_on_netin_vihatuin_nainen_minua_ei.

Jane, Emma Alice (2014) "Back to the kitchen, cunt": speaking the unspeakable about online misogyny". Continuum. Journal of Media & Cultural Studies 28:4 (2014), 558-570.

Journalistpanelen (2013) Hotet och hatet mot journalister. J-p@nelen, Maj 2013. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.

Kurvinen, Heidi (2013) "En mä oo mies enkä nainen. Mä oon toimittaja". Sukupuoli ja suomalainen toimittajakunta 1960- ja 1970-luvulla. Acta Universitatis Ouluensis B 113. Oulun yliopisto, http://herkules.oulu.fi/isbn9789526201702/isbn9789526201702.pdf.

Lasorsa, Dominic L., Lewis, Seth C., & Holton, Avery E. (2012) Normalizing Twitter: Journalism Practice in an Emerging Communication Space. Journalism Studies 13: 1 (2012), 19-36.

North, Louise 2009: The Gendered Newsroom. How Journalists Experience The Changing World of Media. Hampton Press Inc.

Olivia (6/2013) Mitä tapahtui, kun Johanna Korhonen kohtasi nettivihaajansa? http://www.olivialehti.fi/jutut/mita-tapahtui-kun-johanna-korhonen-kohtasi-nettivihaajansa/.

Pöyhtäri, Reeta, Haara, Paula & Raittila, Pentti (2013) Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Tampere University Press.

Ross, Karen (2004) "Sex at Work: Gender Politics and Newsroom Culture". In Marjan de Bruin & Karen Ross (eds.) Gender and Newsroom Cultures. Identities at Work, 143-160. Hampton Press Inc.

Salovaara, Paula (2013a) (editorial) Uhkailu ei ole kriittistä keskustelua. Helsingin Sanomat 15.6.2013, http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1371191117663.

Salovaara, Paula (2013b) (editorial) Veri lentää Ruotsiin asti. Helsingin Sanomat 9.3.2013, http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1362731799574.

Suomen Journalistiliitto (2015) YOT tuomitsee toimittajien uhkailun. Uutiset 29.7.2015, http://www.journalistiliitto.fi/uutiset/yot-tuomitsee-toimittajien-uhkailun/.

Tiainen, Minna (2014) "Jonkun pitäis raiskata toi". Jylkkäri 30.10.2014, http://www.jylkkari.fi/2014/10/jonkun-pitais-raiskata-toi/.

Walsh Childers, Kim, Chance, Jean & Herzog, Kristin (1996) Sexual Harassment of Women Journalists. Journalism and Mass Communication Quarterly. 73:3 (1996), 559-581.

Vihavainen, Suvi (2013) Suomenruotsalaiset joutuivat verkkouhkailun kohteeksi. Helsingin Sanomat 28.5.2013, http://www.hs.fi/kotimaa/a1369707367396.

Väliverronen, Jari (2011) Kansalaisuus liikkeessä. In Anu Kantola (ed.) Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Gaudeamus.

II.
Redaktionernas reaktioner

Det är enskilda människor som drabbas av trakasserier, hot och hat. Den kategori människor som behandlas här, de som befinner sig i en medial offentlighet, har till skillnad från bloggare och privatpersoner en arbetsplats som hjälper dem att hantera problemen. Exempelvis svenska Utgivarna har gjort två undersökningar om hur redaktionerna behandlar hoten, som i sig kan vara allt från otrevliga mejl till bombhot. Utgivarnas VD Per-Anders Broberg skriver om dem.

I flera nordiska länder har journalistförbunden gjort undersökningar bland sina medlemmar för att kartlägga både hur vanligt det är med trakasserier och hot, och vilken form dessa har. Dr. Polit. Ragnhild Mølster gör en jämförelse mellan dessa studier. Något mer omfattande än kartläggningarna, men på samma tema, är ett forskningsprojekt om journalisternas upplevelser. Docent Monica Löfgren Nilsson redovisar de huvudsakliga resultaten från detta. Mer än en tredjedel av journalisterna i de nordiska länderna har varit utsatta det senaste året.

Mediernas kommentarsfält har ibland liknats vid kloaker. De allra flesta kommentarsfält modereras idag, stundom hårt. En del artiklar kan inte kommenteras, då man vet att det kommer att gå överstyr. En tidning som VG hanterar tio miljoner inlägg varje år. Det finns således ett stort intresse från allmänheten – eller åtminstone delar av allmänheten – att delta och diskutera. Men från redaktionellt håll är intresset betydligt svagare. Kjersti Løken Stavrum som är generalsekreterare i Norsk Presseforbund diskuterar redaktioners strategier för att hantera kommentarsfälten.

Sammantaget är artiklarna exempel på hur diskussionen i branschen ser ut, avseende trakasserier och hot. Det är en viktig fråga som ligger högt på dagordningen hos både utgivare och anställda. Åtgärder diskuteras, men allt som handlar om att strypa yttrandefriheten är självklart problematiskt. Det finns inga enkla lösningar.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 45-48

Kjersti Løken Stavrum

Muligheten som glapp

Med internett kunne journalistikken – endelig – skape en dialog med leserne. En fantastisk mulighet som redaksjonene har gått glipp av. I stedet ble kommentarfeltet et sted som både journalister, redaktører, politikere og øvrige etablerte samfunnsdebattanter unngår. De velger seg heller de uredigerte sosiale mediene når de skal diskutere journalistikk. Hvorfor måtte det bli slik?

Må si at det er fasinerende, og ikke minst skremmende, at et innlegg jeg har skrevet på dagbladet.no om noe så enkelt og uskyldig som korps, får folk til å legge inn så usmakelige kommentarer om flyktninger at Dagbladet har vært nødt til å slette dem.

Min venninne postet frustrasjonen sin på Facebook tidligere i høst. Hun hadde skrevet et uskyldig innlegg om korps – en aktivitet hun er engasjert i gjennom barna sine. Hun er for øvrig en person som man vil kalle godt orientert og samfunnsengasjert. I dette innlegget argumenterte hun for at kommunen ga for lite økonomisk støtte til korpsene. Sannsynligheten for at hun hadde skrevet en kronikk eller et innlegg om bredere samfunnstema enn korps, ville jeg sagt var langt større. Men ikke etter dette. Ikke etter det hun oppfattet som spydige kommentarer til selve innlegget. Og dessuten en debatt om innvandring på toppen av det hele som flyttet seg til kommentarfelt "hennes", trolig etter å ha blitt stoppet et annet sted.

Jeg synes det er ubehagelig at det jeg har skrevet lever et eget liv med diskusjoner, mer eller mindre saklig, i kommentarfeltet. Også blant de som faktisk diskuterer saken. Jeg har mine tvil om det fremmer ytringsfrihet, skrev hun da vi fortsatte dialogen.

Mitt oppfølgingsspørsmål*: "Hvis jeg skal tolke deg, så frister ikke dette til gjentagelse?"*

Jeg kunne nok skrevet dette igjen, men ville tenkt meg om flere ganger om jeg skulle skrevet om eldreomsorg, noe som har med skole å gjøre, eller andre ting som vekker enda mer engasjement.

Eldreomsorg, skole – eller andre ting som vekker enda mer engasjement? Når var det meninger om skole og eldreomsorg ble antatt å skape så stort ubehag at man ikke ønsker å ytre seg om det? At det skaper politisk uenighet, ja – det er man vant med når man har vokst opp med politikk. Men et personlig ubehag man heller unngår enn å bidra til diskusjonen om? Og slik mister offentligheten en naturlig stemme.

Hun avsluttet, lett unnskyldende: *"Hva er galt med at de som mener noe om saken skriver et saklig innlegg og sender inn slik man alltid har gjort? Mener ikke å være gammeldags, altså."*

"Noen debatter kan bli ille"

Jeg viser dialogen til nyhetsredaktør i Dagbladet, Frode Hansen. Hans svar illustrerer hvor krevende kommentarfeltene er for hvert enkelt

Kjersti Løken Stavrum er generalsekretær i Norsk Presseforbund. Hun er utdannet statsviter og har lang erfaring som journalist og redaktør i avis, magasin, digitalt og TV.

mediehus. For også Dagbladet har prøvd seg frem, og har nå en egen debattleder.

Det betyr tettere oppfølging, men færre artikler åpne for kommentering – og færre innlegg, men forhåpentlig høyere kvalitet. – Det er bra med høy temperatur i debattsaker, det er noe vi ønsker oss. Men vi skal samtidig ikke ha et kommentarfelt som skremmer bort folk, skriver han.

For i krysset mellom denne ytringsfrihetens arena, redaksjonens ressurser, faren for at "noen debatter kan bli ille" og det utfordrende i at enkelt-debattanter kan stå bak så mange som 5000 kommentarer, befinner den som var utgangspunktet for det hele seg: en enkelt journalist, en kommentator eller bare en engasjert privatperson som ønsket å trekke oppmerksomhet til et tema, for eksempel støtte til korps.

Skjevt ut fra starten

Allerede fra starten kom kommentarfeltene skjevt ut. Den fantastiske muligheten der leserne – uten hensyn til lengde og plass – kunne kommentere journalistikken i sanntid, der de kunne bidra med synspunkter, informasjon og utvikling, rakk aldri å bli annet enn en teoretisk mulighet. Helt fra begynnelsen ble kommentarfeltet beryktet – et område man ugjerne brukte redaksjonell tid og redaksjonelle krefter på. Hvorfor aksepterte vi umiddelbart at folk kunne diskutere fritt og hemningsløst – særlig hemningsløst – uten at vi visste hvem de var, og uten at vi gjorde et skikkelig arbeid for å redigere innholdet?

Forklaringen på denne hemningsløst frie aktiviteten var den gang at "det er nettets natur". Altså et budskap fra det som gjerne kalles "digitale hoder" til dem som ble antatt å ikke ha digitale hoder, bare redaksjonell erfaring fra andre plattformer.

Men det ble ikke mer riktig av den grunn. Riktignok bidro kommentarene til klikk, men substansen utover det, kunne man sette spørsmålstegn ved. Senere måtte journalistene motiveres og dyttes til å ta aktiv del i kommentarfeltet under saker de selv hadde produsert, en aktivitet som fortsatt ikke er særlig stor. For til og med journalistene flyttet helt naturlig diskusjonen om egne saker fra redaksjonen til de for øvrig uredigerte plattformene Twitter og Facebook. Vi får anta at det skyldtes mye av den samme motivasjonen som for all annen debatt; det var heller der, enn i eget kommentarfelt, at den interessante og relevante diskusjonen foregikk.

Den hvite lappen

La meg trekke inn en liten anekdote fra mitt liv som journalist:

Meldingen kom i en hvit konvolutt uten avsender. Budskapet på lappen inni konvolutten var verken farlig eller truende. Det var bare utrolig irriterende. Den som hadde tatt seg tid til å skrive dette på et hvitt ark, klippe det ut, legge det i konvolutten og sende det til meg i Aftenposten, hadde reagert på noe jeg hadde sagt i et radiointervju. Og der hadde jeg brukt a-endelser. Vedkommende syntes jeg var latterlig som snobbet nedover og gjorde meg liksom-radikal. Rett og slett.

Selvfølgelig visste jeg at lesere innimellom kunne gjøre slikt. En kollega hadde tidligere fått avklippet kjønnshår i posten, hun skrev mye om innvandring og integrering. Men denne ubetydelige meldingen var den første i sitt slag til meg.

Jeg tok vare på lappen, den ble liggende på skrivebordet som en påminnelse om hvor irriterende uforklarlige anonyme kilder er, og hvor uavsluttet alt blir når man ikke får ta til motmæle. Altså kjernen i presseetikken: Man bør som hovedregel identifisere sine kilder. Og hvis noen blir angrepet, skal de få anledning til å svare for seg, jfr. Vær Varsom-plakaten.

Hvis bare personen hadde lagt igjen adressen, så skulle jeg svart at jeg er fra Østfold. Der snakker vi sånn! Jeg kan til og med snakke enda verre. Men poenget med denne lappen: Jeg tenkte jo aldri på å gå til redaktøren og argumentere for at vi burde publisere den.

I ettertid er det lett å se at de tidligere avisredaksjonenes møte med dette digitale rommet, var en form for barnesykdom. En febril og forvirret håndtering av noe som i prinsippet var bra, men som i sitt uttrykk ble avskrekkende. Så avskrekkende at mange fra starten fikk avsmak for hele dette fenomenet med å

diskutere med folk flest. De som allerede hadde et navn og en posisjon i samfunnet, har sjelden eller aldri vært aktive deltagere i kommentarfeltene – men de er aktive i sosiale medier. Denne redaksjonenes demokratiserende muligheten glapp derfor i starten. Avisenes kommentarfelt – og det var ikke noe særnorsk fenomen – ble en arena for noe som andre satt med vidåpne øyne og undret seg over: Hvem er alle disse? Hva er dette! Du finner ingen parallell til omgangstonen i enkelte kommentarfelt noe sted ellers i samfunnet. Og paradokset er at mange, som min venninne, stadig klager i de uredigerte sosiale mediene over manglende redigering av kommentarfeltene i de såkalte redigerte mediene.

Ti millioner innlegg hvert år

Internett er en fri arena. Men de redigerte medienes raison d'être er nettopp *redigering*. Redaksjonene er der for å sikre utvelgelse, vinkling, bevisst belysning av en sak fra flere ståsted. Det redaksjonelle er et uttrykk for vurderingsevne satt i system. Så hvorfor ble kommentarfeltene et unntak, stort sett hos alle?

Mediehuset VGs sjef for sosiale medier, Øyvind Solstad, har selv gått fra å være en anonym nick i sosiale medier til å identifisere seg med fullt navn. Når jeg spør ham, peker han på tre grep som han mener kan gjøre en stor forskjell: 1) Ta vekk dem som ikke evner å forbedre seg, tross tilsnakk, 2) Vis frem dem som bidrar best og 3) La kommentarfelt og sak henge sammen på alle mulige vis. Han beskriver et umoderert kommentarfelt som "et allmøte der noen først holder en innledning. Og så sier man at ordet er fritt – og lar alle snakke i munnen på hverandre, rope, dytte seg fram til scenen og knuffe bort andre." VG må for øvrig håndtere ca ti millioner innlegg hvert år.

Unnlatelsessynden

Sjefredaktøren i svenske Aftonbladet, Jan Helin, kaller kommentarfeltene for "medieverdens store unnlatelsessynd" (Mattsson&Helin podcast nr 131, 27. september 2015). Og unnlatelsessynden er at man ikke har fokusert nok på å bygge opp en plattform – i motsetning til Facebook – der folk oppfatter det som "sikkert og behagelig" å diskutere meninger og dele bilder.

Ifølge Helin – som påberoper seg å ha støtte fra Alan Rusbridger (tidligere sjefredaktør for The Guardian) – er kommentarfeltene fremdeles en stor mulighet for redaksjonene. Men per nå har de bare ført til at redaksjonene er "redusert til en tredjeparts leverandør til andre plattformer, som Facebooks *instant articles*."

Vendepunkt

Terrorangrepet 22. juli 2011 ble et viktig vendepunkt for kommentarfeltene i Norge. Etter den sommeren kom flere krav om identifisering, redaksjonene har satt redigeringen mer i system – eller skrur debatten av, enten til tider av døgnet eller som følge av temaet i artikkelen.

Men stadig flere redaksjoner melder at kommentarfeltet er i ferd med å bli et uoverstigelig problem. Flere kapitulerer, eller ønsker å gjøre det. Et illustrerende eksempel er fra da NRK fikk det første skikkelige intervjuet med Mulla Krekar etter at han slapp ut fra fengsel på begynnelsen av 2015. Intervjuet ble godt varslet og reklamert for, et av de mest forhåndsvarslede intervjuet jeg kan erindre fra NRK. Så da det omsider ble sendt på Dagsrevyen, var forventningene spent hos svært mange. Innholdet var selvfølgelig kontroversielt og mange hadde behov for å diskutere det. Men det ble aldri åpnet et kommentarfelt etter sendingen på NRKs flater, som om det var åpenbart at det hverken var ønskelig eller mulig å diskutere det.

Sjelden klager

Norsk Presseforbund er sekretariat for Pressens Faglige Utvalg. Vi får sjelden klager på overtramp i kommentarfeltene. Det kan virke underlig. Har også folk gitt dem opp? Det vi derimot får klager på, er når kommentarer er blitt redigert eller fjernet av redaksjonen. Da klager vedkommende på at ytringsfriheten er

kneblet. Vi får sjelden klager på trusler – og tar det som et tegn på at redaksjonene er raske og flinke til å fjerne eventuelle slike. Men vi får klager på det man oppfatter som hatefulle ytringer, oftest i politisk betente konflikter som i Midtøsten, eller mot enkelte grupper (som homofile).

Svaret fra samfunnet til dem som har gitt kommentarfeltene et dårlig rykte, er å kalle dem for "troll". Forhåpentlig vil denne merkelappen bare vare en kort stund. "Troll" forklarer intet og løser intet. Men det gir en psykologisk distanse som kan overbevise flere redaksjoner om at de ikke har noen forpliktelse til å bruke ressurser på denne krevende og for mange avskrekkende arenaen for ytringsfrihet. Hvis redaksjonene lukker ned kommentarfeltene, vil den offentlige debatten flytte seg andre steder. Mange aktive nettdebattanter næres også av et hat og en mistillit til mediene som sådan, og til journalister som de oppfatter som venstrevridde. Hvis muligheten til å diskutere innenfor de enkelte redaktørers ansvarsområde blir vesentlig begrenset, vil denne misnøyen og mistilliten mot mediene forsterkes. Samtidig vokser en ny generasjon ungdommer opp som ikke vet hvordan det var da lesernes meninger kun ble publisert på papir og i begrenset og redigert omfang. De er vokst opp med de uredigerte sosiale medienes samtaler. Når mediebransjen har hatt dette temaet oppe til debatt, har innspill fra ungdommer gjerne vært at de synes redaksjonene modererer debatten for mye.

Men tonen som ble satt i kommentarfeltene har gjort og gjør vondt. Den har skremt vekk mange – men også herdet noen. Det tveeggede sverdet denne arenaen utgjør, har styrket ytringsfriheten – og begrenset andres vilje til å ytre seg. At redaksjonene nå ser ut til å velge ulike løsninger for sine kommentarfelt, er betryggende. Det skulle de gjort helt fra begynnelsen.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 49-50

Per-Anders Broberg

Trakasserier mot de svenska redaktionerna

Varje dag, året om, hotas eller trakasseras de svenska mediehusen. Trakasserierna kan ta många olika former, men är alltid allvarliga i ett demokratiskt samhälle. Risken är att människor tystnar. Det är därför ett prioriterat område för de svenska medierna. Utgivarna i Sverige har vid två tillfällen genomfört en studie om trakasserier mot de svenska etermedierna och dagstidningarna.

Hotfulla besök på redaktionen, brev med vitt pulver, bombhot, telefonsamtal, mejl…

Hoten och trakasserierna har blivit vardag för journalister och mediehus.

Utgivarna – en intresseorganisation med Sveriges Radio, Sveriges Television, UR, TV4-gruppen, Tidningsutgivarna och Sveriges tidskrifter som medlemmar – bestämde sig 2014 för att undersöka hoten mot de svenska mediehusen.

Rapporten presenterades under Almedalsveckan, då alla svenska toppolitiker, många intresseorganisationer och företag under en vecka samlas i Visby på Gotland. Resultatet var alarmerande.

Ny undersökning gjordes våren 2015. Resultatet presenterades i Almedalen i somras. Samma resultat.

I undersökningen kunde konstateras:

- En av tre redaktioner har hotats det senaste året.
- Över 300 hot eller trakasserier har riktats mot medierna det senaste året. Det betyder ett om dagen.

Dessutom menar två tredjedelar av de mediechefer som svarat att hotbilden mot redaktionerna förstärks under de senaste fem åren.

Inget tyder heller på att hoten och trakasserierna minskar i omfattning.

I somras fick Sveriges Televisions redaktioner i Blekinge och Malmö ta emot brev med vitt pulver, tidigt i höstas uppmärksammades hat och hot riktat mot enskilda journalister för att de försökt komma i kontakt med personen bakom pseudonymen Julia Caesar, en högerextremist som tidigare dömts för olaga hot mot Expressens chefredaktör Thomas Mattsson – och sedan fortsatt kontakta honom på sociala medier – får besöksförbud, ett misstänkt bombhot riktas mot Gefle Dagblad.

Arbetet med hot och trakasserier mot mediehusen är en av Utgivarnas prioriterade frågor. Utgivarna har, inte minst genom ett framgångsrikt arbete av vår förre vd Jeanette Gustafsdotter, lyft frågan och genom detta fått gehör hos ansvariga myndigheter.

Och nye rikspolischefen Dan Eliasson har sen han tillträdde vid årsskiftet visat förståelse och engagemang för mediernas utsatthet. Och mediernas särställning. Det han säger att han vill göra låter bra. Utgivarnas uppgift blir att följa upp dessa löften.

Hat, hot trakasserier… Vi vet effekten. Det journalistiska arbetet störs. Medarbetare påverkas. Arbetsplatser kan komma att spärras av.

Och värre: Utgivarnas undersökning visar att hot i flera fall leder till utebliven publicering eller att uppdraget inte ens genomförs.

Och utebliven journalistik är ett hot mot demokratin!

Per-Anders Broberg är vd för Utgivarna.

Fakta om undersökningen

Undersökningstyp: totalundersökning

Enkätmetod: webbenkät

Fältperiod: 20 april – 4 maj 2015

Mätperiod: senaste tolv månaderna

Undersökningsföretag: TNS Sifo

Population: 223 redaktionellt ansvariga, varav 99 på redaktioner vid Sveriges Radio, Sveriges Television, Utbildningsradion och TV4 samt på 124 tidningar och redaktioner anslutna till TU.

Svarsfrekvens tidningar: 50 procent, dvs. 62 svarande

Svarsfrekvens etermedier: 39,4 procent, dvs. 39 svarande

Bortfallsanalys: Den genomförda bortfallsanalysen har inte på några genomgripande avvikelser. Resultatet avviker inte heller på några centrala punkter från fjolårets studie.

Andel av de svenska redaktionerna som utsatts för hot, 2015 (procent)

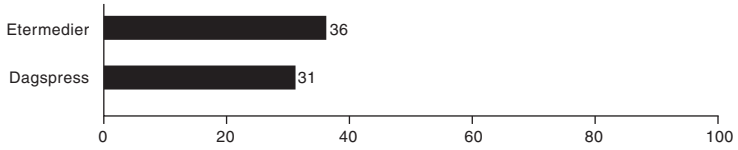

Källa: Utgivarnas undersökning om hot mot redaktioner.

Anmärkning: 39 etermedieredaktioner och 62 dagspressredaktioner har svarat.

Motiv för det allvarligaste hotet som svenska redaktioner mottagit, 2015 (antal)

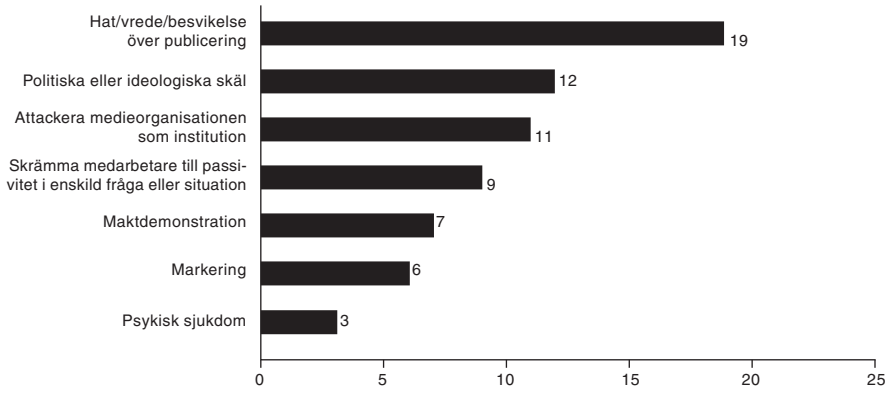

Källa: Utgivarnas undersökning om hot mot redaktioner.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 51-56

Monica Löfgren Nilsson

Hot och hat mot svenska journalister

Hur vanligt är det att svenska journalister hotas och trakasseras på olika sätt? Och utgör hot mot – och trakasserier av – svenska journalister ett demokratiskt problem? Det är några av de frågor som besvaras i denna artikel utifrån resultat från en representativ enkätundersökning genomförd 2013. Förföljelse av journalister och dess konsekvenser är ett problem som huvudsakligen uppmärksammats i icke demokratiska stater. Resultaten visar att hot och hat mot journalister förekommer och får konsekvenser för journalistiken, även i en demokrati som Sverige.

Den nya teknologin har gjort att antalet budskap multipliceras eftersom det är så lätt att sprida dem nu. Förr tänkte jag att det här var en del av den demokratiska dialogen, men nu har jag börjat blockera många av hatarna för de handlar ju inte om demokrati utan att de vill trakassera eller döda mig. (Alexandra Pascalidou, 2015)

Diskussionen om hot och hat mot journalister intensifierades 2013 efter att Uppdrag granskning i början av året sände ett program om näthat mot kvinnor. Trakasserier av journalister har förekommit i alla tider, men mycket tyder på att de ökat de senaste tio åren eftersom a/digitaliseringen tillsammans med anonymiteten på nätet erbjuder nya möjligheter för de som vill trakassera och b/interaktivitet blivit ett kärnvärde inom journalistiken, vilket i sin tur lett till att journalister blivit mer synliga, profilerade och nåbara.[1] Med andra ord tycks de förändringar som gjorts inom journalistiken för att uppnå publikdeltagande och stärka journalistikens demokratiska potential samtidigt fått oönskade konsekvenser.

I denna artikel redovisas en undersökning som genomfördes vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), vid Göteborgs universitet 2013. En representativ webpanel med 1695 deltagare – Journalistpanelen – användes för att ställa frågor om hur ofta hot och hat förekommer, hur det förmedlas och vad det innehåller samt vilka åtgärder som vidtagits för att skydda sig och vilka konsekvenser trakasserier fått på ett personligt och professionellt plan.[2]

Monica Löfgren Nilsson, Ph.d., är docent vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet

Många har hotats

Resultaten visar att en knapp tredjedel av journalisterna mottagit någon form av hot det senaste året och att förolämpande kommentarer för många är en del av vardagen: en av tio får sådana kommentarer varje vecka. En av fyra journalister har varken fått hot eller hat det senaste året. Hur ofta man blir trakasserad hänger ihop med var man jobbar, värst utsatta är kvällstidningsjournalister, 71 procent har mottagit hot det senaste året, och minst utsatta är journalister som arbetar på olika typer av tidskrifter eller som frilansare. Ju mer synlig och profilerad som journalist, desto större risk för hot och ledarskribenter och kolumnister är de som mottar flest hot. Det har länge funnits en föreställning i journalistkåren om att kvinnliga journalister oftare blir trakasserade än män, men undersökningen visar inget stöd

för ett sådant antagande. Vad gäller hot finns inga könsskillnader alls och vad gäller förolämpande kommentarer är det något vanligare att män mottar sådana (80 procent jämfört med 72 för kvinnor).

Svenska journalister är betydligt mer synliga och lättillgängliga än vad som är fallet i många länder (undantaget televisionen och en del tidskrifter). 2013, när undersökningen genomfördes, var det relativt enkelt att nå journalister via e-post och det är därför inte förvånande att e-posten är det vanligaste sättet att förmedla hot och hat. Telefonen är alltjämt en viktig kanal för att förmedla hot och hat, samtidigt som det är tydligt att nätet erbjudit nya möjligheter att trakassera journalister, främst i form av läsarkommentarer.

Olika former av hot och hat

Trakasserierna tar sig många olika uttryck, från att kalla någon en idiot, till sexsistiska kränkningar eller direkta dödshot. Den vanligaste formen av hot är fysiskt våld medan hot om sexuellt våld är ovanligare. En stor del av journalisterna har mottagit andra typer av hot än de som fanns angivna som svarsalternativ i enkäten och av de exempel som getts tycks dessa vara av mer indirekt och subtil karaktär. ”En man ringde mig varje dag under tre månader när jag stod på tunnelbaneperrongen, kommenterade min klädsel och sa till mig att se upp. Det började med att jag skrev en artikel om hustrumisshandel, det är jag helt säker på”. ”Jag vet var du bor” eller ”Jag vet var dina barn går i skolan” är andra exempel som faller under kategorin ”andra hot”.

De förolämpande kommentarerna handlar oftast om låg intelligens eller dåligt omdöme/nyhetsvärdering. De kan variera mellan enkla konklusioner “du har en intelligensnivå som en femåring” till betydligt hårdare angrepp med hånfullt och föraktfullt tonläge ”du är en fet ful kossa som inte fattar något och jag vill bara spy när jag ser dig”.

Resultaten visar också på en kvinnofientlig diskurs; en tredjedel av de kvinnliga journalisterna har fått motta sexistiska kommentarer – vanliga invektiv är hora, slyna och fitta – och 15 procent har blivit hotade med våldtäkt, stympade genitalier eller andra former av sexuellt våld (motsvarande siffror för män är 3 respektive 5 procent).

Vad utlöser trakasserier?

Kriminalreportrar som grupp är de som mottar flest hot – runt 70 procent har mottagit minst ett hot det senaste året – och enligt de som deltagit i undersökningen kommer en stor del från den organiserade brottsligheten. Det är också kriminalreportrar tillsammans med utrikesreportrar och sportreportrar som får ta emot flest förolämpande kommentarer; 90 procent har fått sådana det senaste året. I undersökningen ställdes också en fråga om det är några speciella ämnen som utlöser hot och hat.

Resultaten visar att rapportering kring vilt skilda ämnen kan utlösa trakasserier – religion, jakt, internationella konflikter och bantning är några av många exempel. Det mest framträdande är dock den främlingsfientliga diskurs som visar sig genom att ämnen som invandring, integration, rasism och bevakning av Sverigedemokraterna enligt journalisterna ofta leder till trakasserier. ”När jag rapporterar om ett brott, där någon är säker på att förövaren är en invandrare”, ”En intervju med en icke-europeisk person” eller ”en granskning av Sverigedemokraternas flyktingpolitik” är några av de många exempel som nämns. Den tidigare nämnda kvinnofientliga diskusen kan också noteras när det kommer till ämnen som utlöser hot och hat; 16 procent av journalisterna nämner att femininism och andra genusfrågor utlöser trakasserier. Hoten och hatet mot journalister kan därför även sägas utgöra en form av symboliskt våld på idéer, i detta fall idéer om ett mångkulturell och jämlikt samhälle.

Åtgärder och konsekvenser

Så hur allvarligt ska man då se på de trakasserier som förekommer? En tredjedel av de journalister som hotats har vidtagit åtgärder för att skydda sig, vilket kan sägas vara en indikator på att hoten upplevs som högst reella. Det vanligaste sättet är att på olika sätt göra

Figur 1. Hur ofta svenska journalister tagit emot hot eller förolämpande kommentarer det senaste året (procent)

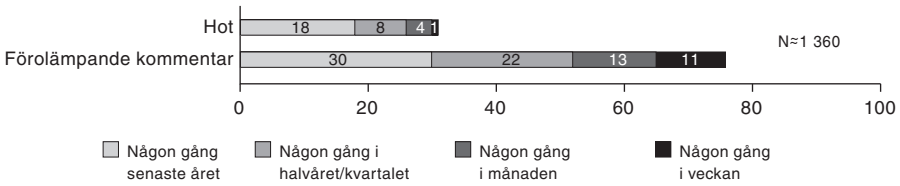

Figur 2. Hur hot och förolämpande kommentarer framförs (procent)

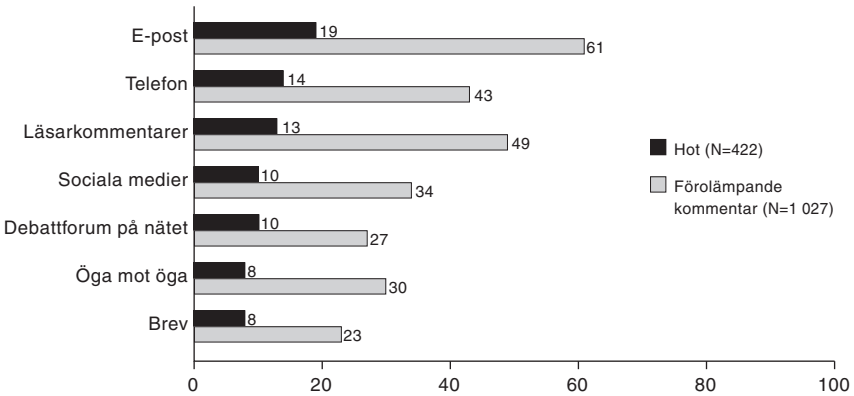

Figur 3. Innehållet i hoten (procent)

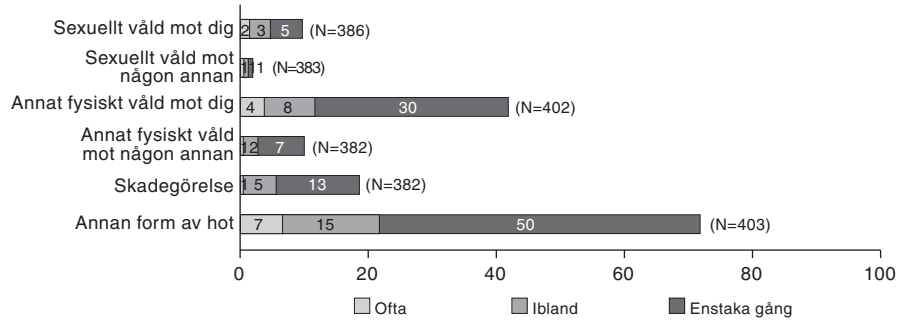

Figur 4. Innehållet i de förolämpande kommentarerna (procent)

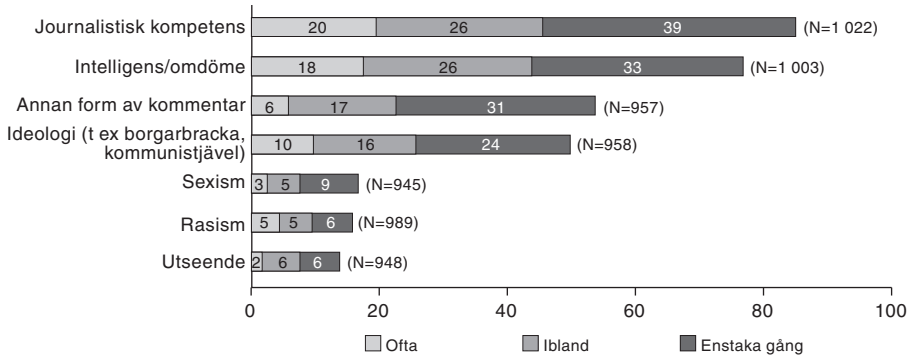

sig icke kontaktbar genom hemligt telefonnummer och/eller radera personuppgifter i det offentliga rummet. En tredjedel av de hotade journalisterna har också polisanmält. Förolämpande kommentarer ger inte upphov till samma behov av att skydda sig; 15 procent av de utsatta journalisterna har vidtagit olika åtgärder. Det absolut vanligaste sättet är att moderera eller stänga ner kommentatorsfält, eller att inte tillåta kommentarer när vissa frågor bevakas. Andra sätt är att inte vara direkt nåbar via telefon eller mail samt att stänga ner Twitterkonton och bloggar, dvs minska sin synlighet – och sårbarhet – i det offentliga rummet.

Det finns en stor brist på studier som analyserar konsekvenserna av trakasserier mot journalister, samtidigt som det ofta hävdas att trakasserier har psykologiska konsekvenser som kan leda till självcensur.[3] Sorgligt nog visar studien att hot fungerar: en dryg fjärdedel av det hotade journalisterna har undvikit att rapportera om vissa ämnen och vissa grupper på grund av risken att bli hotad. Hoten får också konsekvenser på ett mer personligt plan såtillvida att hälften av de hotade journalisterna känt rädsla – något som kan ses som ytterligare en indikator på att hoten är allvarliga. En av tio har funderat på att byta jobb.

Förolämpande kommentarer har inte samma effekt på självcensur som hot, även om de påverkar. På ett personligt plan är konsekvenserna större, två tredjedelar blir ibland sårade och en tredjedel oroar sig. Däremot är det tydligt att ju mer kommentarer en journalist mottar desto större risk för självcensur. Att regelbundet vara utsatt för förolämpande kommentarer har helt enkelt en hämmande effekt.

Slutsatser

Trakasserier av journalister dokumenteras av ett flertal internationella organisationer.[4] Fokus ligger ofta, med all rätt, på våld mot journalister i auktoritära stater eller på krigsreportrar. De som utövar våld mot journalister är ofta stater, upprorsmakare eller organiserad brottslighet och fokus har oftast legat på öppet fysiskt våld. Våld mot journalister i demokratiska stater är inte lika uppmärksammat även om undantag finns.[5]

Sverige rankar ofta i topp på olika yttrandefrihetsindex, oberoende är ett honnörsord inom den svenska journalistiken och såväl tryckfrihet som yttrandefrihet finns inskriven i grundlagen. I det sammanhanget är det oroväckande att så många som en tredjedel av de svenska journalisterna mottagit minst ett hot under senaste året och att en majoritet mottagit nedsättande kommentarer. Journalisterna berörs såväl på ett personligt plan som professionellt; en fjärdedel har undvikit att bevaka vissa ämnen och vissa gruppen som en konsekvens av risken att bli hotad. I Sverige utövas

Figur 5. Ämnen/frågor som enligt journalisterna utlöser hot och nedsättande kommentarer (procent)

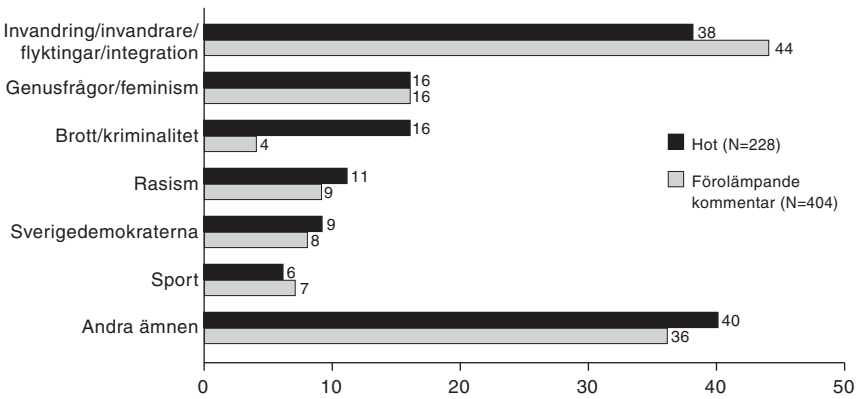

Kommentar: ”Andra ämnen”= sådant som inte nämns av minst fem procent av de svarande.

Figur 6. Åtgärder som vidtagits av de trakasserade journalisterna (procent)

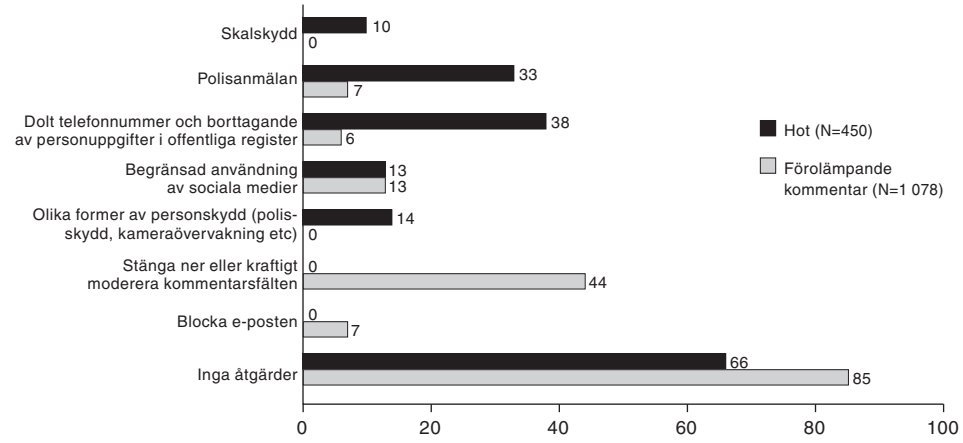

Figur 7. Upplevda konsekvenser för de hotade journalisterna (procent)

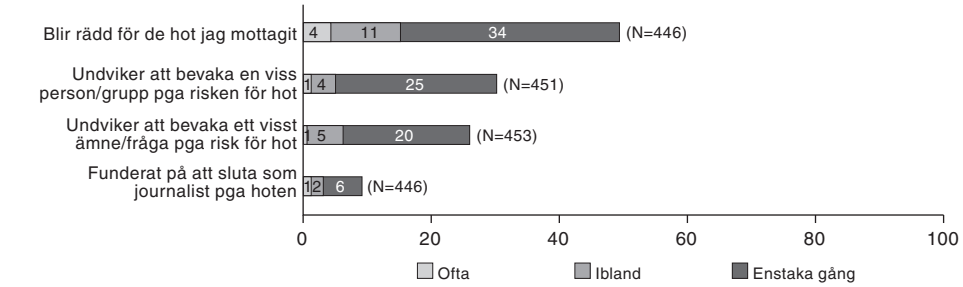

Figur 8. Upplevda konsekvenser av förolämpande kommentarer (procent)

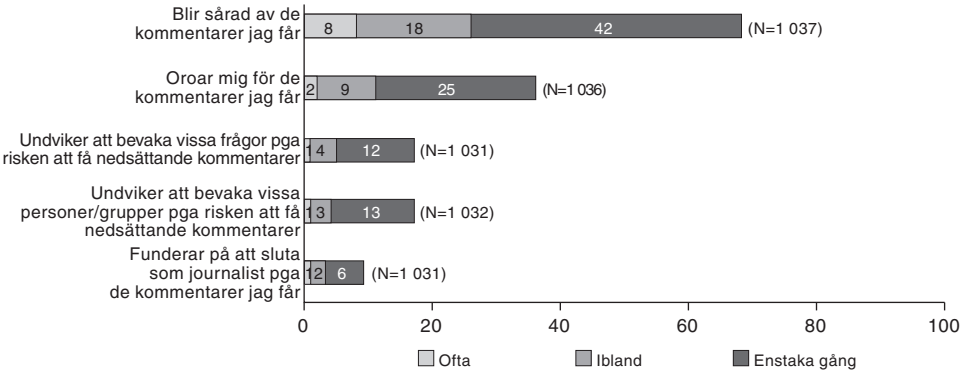

en stor del av trakasserier av ”allmänheten”. Det är oklart hur stor andel som organiseras av olika intressegrupper, men likväl tydligt att hoten och haten är strategiska i bemärkelsen att de syftar till att tysta journalister och att de har en ”hämmande”[6] effekt på journalistiken.

Digitaliseringen och möjligheten till anonymitet såväl på nätet som i mailkonversationer har tillsammans med den ökade transparansen i det journalistiska arbetet öppnat upp för nya vägar att trakassera journalister. Och de svenska journalisterna har betalt ett relativt

högt pris för den nya öppenheten. Journalisters något motvilliga inställning till interaktivitet har ofta förklarats med att det leder till ökad arbetsbelastning eller en rädsla att förlora kontroll, särskilt när det handlar om läsarkommentarer.[7] Sannolikt beror motståndet även på att läsarkommentarer och mail har blivit effektiva vägar att i viss mån tysta journalister.

Sammantaget visar studien att trakasserier kan utgöra ett hot mot det journalistiska oberoendet även i demokratiska länder som Sverige.

Noter

1. Hedman & Djerf-Pierre, 2013.
2. Svarsfrekvensen var 71 procent. För en utförligare beskrivning av Journalistpanelen, se Löfgren Nilsson, 2015.
3. Waisbord, 2002.
4. Committee to Protect Journalists, 2015; Freedom House, 2015; Reporters Without Boarders, 2014.
5. T ex Bajomi-Làzàr, 2011, pp. 18-19; Örnebring, 2012, p. 22-23; Štětka, 2011, pp. 16-17.
6. Suler, 2004.
7. Mitchelstein, 2011; Viscovi & Gustafsson, 2013.

Referenser

Bajomi-Làzàr, Péter (2011) *Hungary. A country report for the ERC-funded project on Media and Democracy in Central and Eastern Europe*. Tillgänglig på http://mde.politics.ox.ac.uk/images/stories/hungary_mdcee_2011.pdf nedladdad 20150820.

Committee to Protect Journalists (2015) *Attacks on the Press*. Översikt tillgänglig på https://cpj.org/attacks/, nedladdad 20150817.

Freedom House (2015) *Freedom of the Press 2015*. Tillgänglig på https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FreedomofthePress_2015_FINAL.pdf nedladdad 20150817.

Hedman, Ulrika, & Djerf-Pierre, Monika (2013). The social journalist: Embracing the social media life or creating a new digital divide?. *Digital Journalism*, 1(3), pp. 368-385.

Löfgren Nilsson, Monika (2015) *The Journalist Panel at JMG, Methodological documentation*. Gothenburg: Department of Journalism, Media and Communication, University of Gothenburg.

Mitchelstein, Eugenia (2011) Catharsis and community. *International Journal of Communication* 5, pp. 2014-2034.

Pascalidou, Alexandra (2015) 'Mest män hatar och hotar – men kvinnorna blir fler' *Dagens Nyheter* 2015-09-24 http://www.dn.se/kultur-noje/mest-man-hatar-och-hotar-men-kvinnorna-blir-fler-1/ nedladdad 2015-10-10.

Reporters Without Borders (2014) *2014 Round-up of abuses against journalists*. Sammanfattning tillgänglig på http://en.rsf.org/files/bilan-2014-EN.pdf#page=1. Nedladdad 20150817.

Štětka, Václav (2011) *Bulgaria. A country report for the ERC-funded project on Media and Democracy in Central and Eastern Europe*. http://mde.politics.ox.ac.uk/images/stories/bulgaria_mdcee_2011.pdf nedladdad 21050820.

Suler, John (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & behavior*, 7(3), pp. 321-326.

Viscovi, Dino & Gustafsson, Malin (2013) Dirty Work. Why journalists shun reader comments. In: Olsson, Tobias (ed) P*roducing the Internet. Critical perspectives of social media.* Gothenburg: Nordicom, University of Gothenburg, pp. 85-102.

Waisbord, Silvio (2002). Antipress Violence and the Crisis of the State. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 7(3), pp. 90-109.

Örnebring, Henrik (2012) *Latvia. A country report for the ERC-funded project on Media and Democracy in Central and Eastern Europe*. http://mde.politics.ox.ac.uk/images/stories/latvia_mdcee_2011.pdf nedladdad 20150820.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 57-62

Ragnhild Mølster

Hat og trusler mot journalister i Skandinavia

Journalister er svært synlige i offentligheten. Dette gjør dem ekstra utsatt for hets og trusler. Til tross for at Skandinavia er en fredelig del av verden med høy toleranse for ulikheter og meningsforskjeller, opplever også skandinaviske journalister å bli truet og trakassert fordi de utfører jobben sin. Journalistforeningene i Norge, Sverige og Danmark har gjennomført undersøkelser blant sine medlemmer for å kartlegge trusselbildet. Denne artikkelen ser på spørreundersøkelser foretatt av journalist-forbundene i Norge, Sverige og Danmark de siste årene. Hva kommer frem i disse undersøkelsene? Er bildet likt i de ulike landene og hvilke løsninger har de på problemet?

Trakassering av journalister er noe som ikke bare angår den enkelte journalist og hans eller hennes arbeidsvilkår. Hvis en journalist trues eller skremmes til selvsensur, rammer det både ytringsfriheten, mediemangfoldet og den redaksjonelle uavhengigheten. Dersom truslene virkeliggjøres – hvilket heldigvis er relativt sjeldent – rammer det først og fremst journalisten selv og hennes eller hans familie. Men som alle forbrytelser mot enkeltmennesker, angår det i siste instans også allmennheten og det kan skape generell utrygghet og frykt.

De skandinaviske journalistforbundene er fagforeninger som skal ivareta medlemmenes interesser. I tillegg uttrykker de i sine formålsparagrafer at de skal arbeide for klassiske presseidealer som ytringsfrihet, mediemangfold og journalistisk og redaksjonell uavhengighet. Derfor angår dette problemet journalistforeningene i dobbel forstand, og det er viktig å skaffe seg kunnskap, blant annet gjennom undersøkelser om medlemmenes erfaringer med hets og hat. Spørreundersøkelser blant medlemmene er én måte å få mer kunnskap om problemet.

Til grunn for denne artikkelen ligger tre spørreundersøkelser som de skandinaviske journalistforeningene har gjennomført (se faktaboks). De har mye til felles, men er likevel såpass ulike at resultatene ikke kan sammenlignes direkte med hverandre. Dermed blir det vanskelig å si noe bastant om ulikheter og likheter de tre landene imellom. En annen svakhet ved slike spørreundersøkelser kan være at respondentene legger ulike ting i begrepene.[1] Det én oppfatter som trakassering kan en annen trekke på skuldrene av. Det kan likevel gi mening å gjengi noe av det undersøkelsene viste: Alle handler om samme problem og sammen kan de få frem ulike aspekter ved problemet. Svarene gir uansett et visst inntrykk av hvordan journalister i de ulike landene oppfatter trusselbildet og hvor de største utfordringene ligger. For å utfylle bildet, har jeg også sett på Aina Landsverk Hagens bok *Meningers mot. Netthat og ytringsfrihet i Norge,* der den norske undersøkelsen er brukt som grunnlag for en dypere studie, samt Monica Löfgren Nilssons artikkel i dette nummeret.

Ragnhild Mølster, Dr. polit., er rådgiver og forskningsformidler ved Institutt for informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen, og assisterende redaktør for Nordicom-Information.

Hvor stor er problemet?

Hvor stor andel av journalister og redaksjonelle medarbeidere i Skandinavia opplever faktisk å bli truet eller plaget? Ifølge disse undersøkelsene er det er ikke markante forskjeller i omfang mellom de skandinaviske landene. I Norge svarer 34 prosent at de har blitt trakassert de siste fem årene og to av ti har blitt utsatt for trusler.[2] I Sverige har drøyt 41 prosent opplevd trakassering minst én gang i samme periode. Blant de danske journalistene svarer nesten 45 prosent ja på spørsmålet.

Dette er ganske høye tall, og må kunne sies å representere et alvorlig arbeidsmiljøproblem. Bare det å bli truet én gang, det å gå fra ikke å være truet til å være det, kan markere et stort skille for et menneske. Magazinet-redaktør Vebjørn Selbekk, som ble dybdeintervjuet i den norske undersøkelsen, sier blant annet: "Jeg kommer aldri til å glemme da jeg fikk den første drapstrusselen. Det å gå fra å være ikke drapstruet, til å bli drapstruet. For meg var det en veldig stor sak altså, det var en stor endring. Det følger meg fortsatt i dag."[3]

Undersøkelsene viser at det enkelte tema og stoffområde har betydning for trusselbildet: noen tema provoserer mer enn andre. Typisk er saker som berører kriminelle miljøer blant de som genererer mest trusler og hets, det kommer særlig frem i den norske og svenske undersøkelsen. Slike saker berører ofte mennesker som kan ha en lavere terskel enn de fleste for å true andre og som kanskje også risikerer noe ved at saken får medias søkelys på deg. Den norske undersøkelsen spør om hvilket *arbeidsområde* som er mest utsatt. Her er det de som jobber med krim som rammes oftest, foran politikk og utenrikssaker (figur 1).

Den svenske og den danske studien spør heller ikke direkte om hvilke emner som medfører mest trusler og hets, men vi kan likevel få en indikasjon på dette på andre måter: I Monica Löfgren Nilsson sin artikkel i dette nummeret kommer det frem at det er kriminalreportere som oftest er rammet i Sverige, etterfulgt av utenriksreportere og sportsjournalister. Tematisk er det det som handler om innvandring og flyktningpolitikk som utløser klart flest hatreaksjoner, med kjønns- og likestillingsspørsmål på en god annenplass. I Danmark har nesten halvparten av journalistene opplevd trakassering og trusler, altså enda flere enn i de to andre landene. Selv om den danske studien ikke spør om hvilke temaområder som utløste dette, kan man likevel få et visst inntrykk ved å se på hvilken type saker respondentene arbeidet med: Nesten halvparten av respondentene skrev om politiske konflikter (47 prosent) og nesten like mange om innvandring/minoriteter. Om lag en fjerdedel jobbet med henholdsvis ytringsfrihet, religion og feminisme/likestilling/kjønn (figur 2).

Innvandring er et emne som vekker engasjement i Skandinavia, og som dessverre også vekker de aggressive sidene hos noen mennesker, og får dem til å true og trakassere journalister som skriver om det. Feminisme og likestilling er også et tema som provoserer, selv om det ikke er det som fremkaller flest reaksjoner. Det diskuteres ofte om det er kvinner eller menn som er mest utsatt for hets i offentligheten. Blant journalistene ser det ut til at forskjellen ikke er så stor, men dette er ikke et eget punkt i journalistforeningenes trussel-undersøkelser. Aina Landsverk Hagen finner imidlertid at det er litt flere menn som

Figur 1. Norge: Andel journalister utsatt for vold fra kilder og/eller publikum, etter arbeidsområde (prosent)[4]

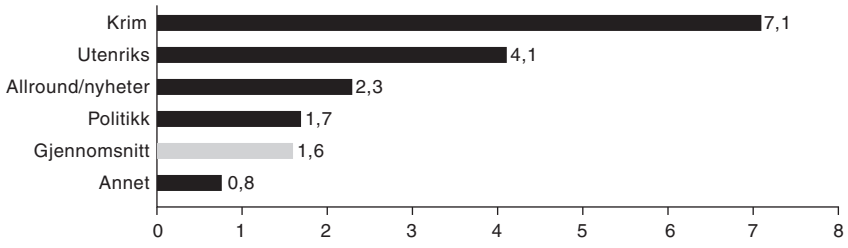

Figur 2. Danmark: Har du dækket/arbejdet med sager som… (sæt gerne flere x) (prosent)

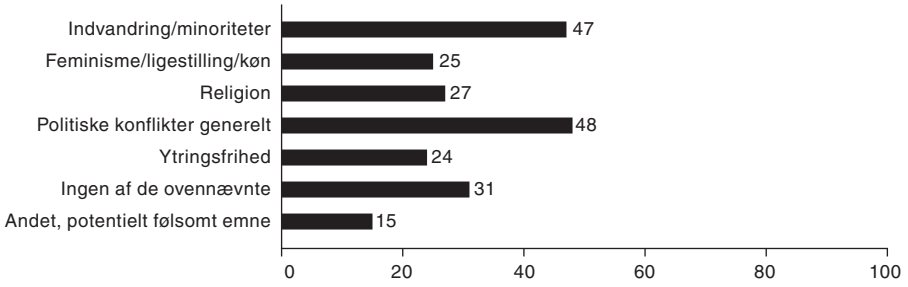

trues og utsettes for vold, mens det er litt flere kvinner som hetses og trakasseres. Bildet blir ytterligere nyansert når hun tar med aldersfaktoren: Blant de som er mellom 26 og 35 år, er det omtrent dobbelt så mange kvinner som menn som blir trakassert. I aldersgruppen over 56 år, er det omvendt, der hetses menn dobbelt så ofte som kvinner.[5]

Konsekvensene

Trusler og sjikane er altså noe mange journalister opplever i forbindelse med arbeidet sitt. Hva gjør det med enkeltpersonene og hva gjør det med journalistikken? Den danske undersøkelsen viste at det ikke alltid er lett å forbli uberørt av de ubehagelige meldingene. Trusler og sjikane representerer en personlig belastning. For eksempel fikk en del journalister konsentrasjonsproblemer av trakasseringen (drøyt 70 prosent) og mange fikk dårlig nattesøvn (drøyt 45 prosent). Selv om dette ikke er et spørsmål i den norske og svenske spørreundersøkelsen, kan man se for seg at dette gjelder her også. Dybdeintervjuene i den norske undersøkelsen tyder på det.

Et annet viktig spørsmål er hvorvidt truslene eller sjikanen påvirker rapporteringen. Gir det en mindre kritisk og mangfoldig journalistikk enn hvis slikt ikke forekom? Selv om de fleste svarer benektende på spørsmål om dekningen påvirkes av trusler og hets, svarer også noen ja på dette:

I Sverige svarer omlag én av ti av de som er rammet at dekningen påvirkes – fra i noen grad til i stor eller svært stor grad. Omtrent like mange har latt være å skrive om personer eller temaer på grunn av trakassering. Blant de norske journalistene mener 10 prosent av dem som ble sjikanert eller truet at de ble påvirket, og nær 15 prosent av dem som ble utsatt for vold. Om lag én av ti har latt være å publisere en sak som følge at trusler.

I den danske undesøkelsen er de opptatt av hvor stor personlig belastning truslene og hetsen påfører journalistene. De har imidlertid også stilt spørsmålet: ”Mener du, at chikane, tilsvining eller trusler påvirker din journalistiske udøvelse på nogen måde? ” (figur 3). Her kommer det blant annet fram at nesten én av ti slutter å skrive i kommentarfeltene. Andre reaksjoner er å holde seg borte fra offentlige debatter, å ikke lenger lese kommentarfeltene, overveie lenge om en historie skal publiseres og å publiserer uten byline. Ingen av de danske respondentene har vært borte fra jobb som følge av sjikane og trusler. Faktisk opplever også mer enn halvparten at av de danske journalistene som hadde blitt truet eller trakassert dette i høy grad som en bekreftelse på at arbeidet deres er viktig.

Det er altså tross alt unntaket snarere enn regelen at trusler og sjikane påvirker den journalistiske dekningen av en sak. Vold er alvorligere enn trusler og hets, og fører oftere til at journalistikken påvirkes. I det store og hele er ikke konsekvensene for journalistikken og ytringsfriheten så store i skandinaviske medier, men det er likevel betenkelig at man i en del tilfeller faktisk kan true eller hetse journalister til selvsensur. Når opp mot én av ti mener at truslene og hetsingen har innvirkning på hvordan saker dekkes, er dette utbredt nok til å utgjøre et demokrati- og ytringsfrihetsproblem, om enn ikke svært omfattende.

Figur 3. Danmark: Mener du, at chikane, tilsvining eller trusler på påvirket din journalistiske udøvelse på nogen måde? (prosent)

Hvordan håndteres netthatet?

Både det svenske Journalistförbundet, Norsk journalistlag og Dansk journalistforbund har utarbeidet retningslinjer for hvordan man skal håndtere sjikane og trusler. Det legges først og fremst vekt på at man må informere redaksjonsledelsen og kontakte politiet. Man skal ikke stå alene. De norske og svenske retningslinjene inkluderer også råd om blant annet sikring av bolig, reisevei og mediehus, og vektlegging av at de som rammes ikke skal arbeide alene.

I selve spørreundersøkelsene kommer det ikke alltid klart frem hvordan dette faktisk håndteres. Den danske undersøkelsen spør hvem man går til når man opplever belastende sjikane (her kunne man krysse av for flere svar). Rundt halvparten går til nærmeste overordnede og kjæreste/partner, nesten like mange til kolleger, etterfulgt av sjefredaktør (figur 4).

Mer enn halvpartene sier at de opplevde å få hjelp av kollegene til å håndtere det, men hva de overordnede gjorde, sier den danske undersøkelsen ikke noe om. Respondentene har imidlertid hatt mulighet til å svare med

Figur 4. Danmark: Hvilken instans går du til, når du oplever belastende chikane? (sæt gerne flere x) (prosent)

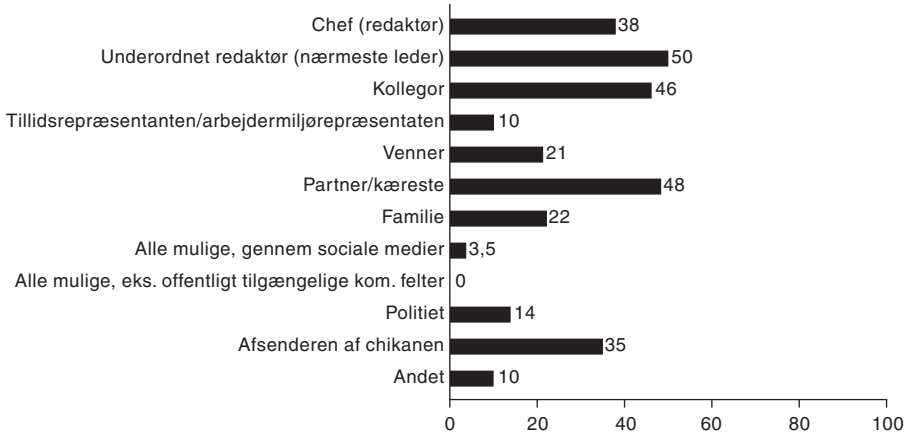

fritekst. Her kommer det mange ulike kommentarer på spørsmål om mulige motstrategier. Mange svarer at det er viktig å holde besinnelsen eller holde hodet kaldt. Noen mener man må ignorere det, ikke bry seg ("Blæs på det!"), mens andre mener man bør slå tilbake. Man bør snakke om det og man bør varsle sjefen, er andre vanlige råd. Så hvem snakker de med når de trues og plages?

I Norge fikk godt over halvparten av de som var rammet av vold hjelp av kolleger (i middel, stor eller svært stor grad), mens drøyt to av tre fikk hjelp av ledelsen til å håndterte det. Blant de som ble sjikanert fikk rundt to av tre støtte fra kolleger (i middel, stor eller svært stor grad) mens ledelsen tro støttende til for om lag tre av fire (figur 5). Det skal i prinsippet være nulltoleranse for trusler og trakassering i norske redaksjoner. Når de som er rammet ikke får enda mer støtte fra kolleger og ledelse, kan en forklaring være det som i den norske rapporten beskrives som en kultur for at dette er noe man må tåle.[6]

Trusler og vold bør anmeldes til politiet, men som oftest gjør ikke redaksjonene dette, Det kommer ikke frem av den danske undersøkelsen hvor ofte truslene og sjikanen politianmeldes eller hvor mange saker som ender med henleggelse eller tiltale, men både den norske og den svenske spør om dette. I Sverige kommer det frem at det sjelden politianmeldes – kun 10 i prosent av tilfellene – og at over halvparten av sakene henlegges. I Norge er tallene for politianmeldelse omtrent de samme. I trussel-tilfellene ble i overkant av 10 prosent av tilfellene meldt til politiet, og 4 prosent av sjikanetilfellene. Her ble om lag 40 prosent av sakene henlagt. I begge land førte litt mer enn én av to anmeldelser til tiltale.

Trusler i Skandinavia

Dette har vært et kort sveip gjennom de tre undersøkelsene om trusler og hets mot journalister. Det ligger mye interessant informasjon i rapportene, de anbefales for dem som ønsker mer detaljkunnskap og nyanser. Konklusjonen her blir at det i grunnen er liten forskjell mellom de skandinaviske landene både når det gjelder hetsen og hatets omfang, karakter og virkning og hvordan man forsøker å bekjempe det. Undersøkelsene tyder imidlertid på at det er et like stort problem i både Norge, Sverige og Danmark. Hat og trusler mot journalister og redaksjoner gir ikke store utslag i journalistikken; de publisistiske idealene står fortsatt sterkt. Likevel utgjør de både et arbeidsmiljøproblem og et demokratisk problem. Det skal ikke råde tvil om redaksjoners uavhengighet og integritet – ingen skal kunne tro at journalisten kan trues til taushet eller hetses ut av offentligheten. Det ser også ut til å være rom for forbedring når det gjelder redaksjonenes oppfølging av slike saker. De bør fortsatt være høyt oppe på agendaen, og toleransegrensen bør senkes enda mer. I Sverige, der slike undersøkelser er gjennomført tidligere, ser man en svak økning i omfanget, og det er ingen grunn til å anta at det ikke er slik i de to andre landene også. Alle journalistforeningene har imidlertid fokus på problemet og alle har retningslinjer og råd for å takle og redusere problemet. Hvis journalistforeningene i alle de nordiske landene i likhet med Sverige begynner å gjennomføre slike undersøkelser på regelmessig basis, blir det lettere å holde et øye med utviklingen. Kunnskap er nødvendig for å bekjempe hatet.

Figur 5. Norge: Andel journalister som middels eller i stor/svært stor grad fikk hjelp og støtte fra kolleger respektive ledelsen til å håndtere situasjonen (prosent)

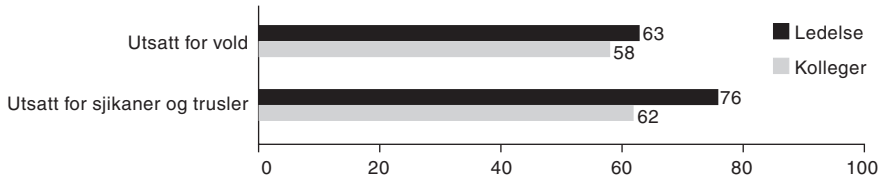

Undersøkelsene

Undersøkelsene som omtales i denne artikkelen er utført på litt forskjellige måter, med ulikt antall respondenter og til ulike tider.

I Norge gjennomførte Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) en arbeidsmiljøundersøkelse blant journalister, i 2012[7], med litt over 4000 respondenter[8]: *Journalistundersøkelsen 2012* ble foretatt av Asbjørn Grimsmo og Hanne Heen. Denne har Norsk journalistlag fulgt opp i en rapport fra 2013. Deler av denne er en sammenfatning av AFIs undersøkelse, foretatt av Trond Idås, samt en delrapport med blant annet dybdeintervjuer som Kjetil Stormark har gjennomført. De andre skandinaviske undersøkelsene har brukt den norske som modell, men har likevel ikke gjort det på helt samme måte.

Det svenske Journalistförbundet foretar slike undersøkelser regelmessig. I enqueten fra 2014 deltok 2276 journalister.

Den danske undersøkelsen, som er i 2015, er mer å regne som en stikkprøve, da den kun ble sendt ut til 140 medlemmer.

Det er også noe forskjell på omfanget og på spørsmål og svaralternativer i de tre undersøkelsene.

Andre viktige studier

Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) ved Göteborgs universitet gjennomførte i 2013 en undersøkelse om trusler og hat mot svenske journalister. Monica Löfgren Nilssons artikkel i dette nummeret er en fordypning i denne.

I 2014 foretok Aina Landsverk Hagen ved Arbeidsforskningsinstituttet en undersøkelse blant medlemmene av Norsk journalistlag og Norsk redaktørforening. Hun tok utgangspunkt i undersøkelsen fra 2012, men la til flere spørsmål, og sammen med en rekke dybdeintervjuer ble dette til boken *Meningers mot. Netthat og ytringsfrihet i Norge* (2015). Boken er presentert i dette nummeret.

Litteratur

Grimsmo, Asbjørn og Hanne Heen (2013). *Journalistundersøkelsen 2012.* Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet. Utgitt i samarbeid med Norsk journalistlag. "AFI-FoU 2013".

Hagen. Aina Landsverk: *Meningers mot. Netthat og ytringsfrihet i Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk. 2015.

Idås, Trond og Stormark, Kjetil: *Trusler. Situasjonsbilde og utfordringer for redaksjonelle miljøer.* Oslo, Tønsberg: Fritt Ord, SKUP, Norsk journalistlag, Norsk redaktørforening. 2013. Internett: http://docplayer.no/473902-Trusler-situasjonsbilde-og-utfordringer-for-redaksjonelle-miljoer.html

Löfgren Nilsson, Monica: 'Hot och hat mot svenska journalister', Artikkel i dette nummeret av *Nordicom-Information*.

Enkät om kränkningar och påtryckningar mot journalister 2014. Stockholm: Journalistförbundet 2014.

Undersøgelse om chikane, København: Dansk journalistforbund 2015.

Notater

1. Trond Idås i: *Trusler. Situasjonsbilde og utfordringer for redaksjonelle miljøer*, s. 35.
2. Tallene inkluderer redaksjonelle medarbeidere som ikke har publikums- eller kildekontakt.
3. *Trusler. Situasjonsbilde og utfordringer for redaksjonelle miljøer*. s. 35.
4. Grimsmo og Heen (2013): 60
5. Hagen 2015: 63.
6. *Trusler. Situasjonsbilde og utfordringer for redaksjonelle miljøer*, s. 9.
7. Grimsmo og Heen (2013)
8. 3 800 medlemmer av Norsk Journalistlag og 218 medlemmer av Norsk Redaktørforening

III.
Når virkeligheten trenger seg på

Vi starter denne delen med en artikkel om hvem nettrollene er. Docent Ingela Wadbring skriver om hva som kjennetegner dem som truer og trakasserer på nettet.

Men noen ganger nøyer ikke hetserne seg med bare trusler. Noen ganger blir truslene omsatt i handling. Det er alvorlig når et menneske blir angrepet og utsatt for vold på grunn av noe han eller hun har skrevet i en blogg eller en artikkel eller noe de har uttalt i et TV-intervju. Artiklene i denne delen handler likevel ikke først og fremst om enkeltpersoner som blir angrepet, men om mer omfattende voldshandlinger og hendelser: Store hendelser som alle kjenner til, og som har spilt en rolle for offentligheten i hele Norden.

Anders Behring Breivik sto bak den alvorligste terrorhandlingen i Norden siden 2. verdenskrig: 22. juli-angrepene i Oslo og på Utøya i 2011. Samme dag som terroren ble utført, spredte han sitt hatefulle manifest til en rekke e-postadresser. Forfatter Aage Storm Borchgrevink skriver om Breiviks manifest og veien til 22. juli.

I Finland har ytringsfrihetens grenser blitt testen i den politiske debatten det siste året. Dette kan vi lese om i Carl-Gustav Lindén, universitetslektor og Lina Laurents, journalist, artikkel om partiet Sannfinländarnas svartelister.

En annen stor, alvorlig hendelse som spredte seg og fikk gjenklang i gjennom alle de nordiske landene, er Muhammedkarikaturene i Jyllandsposten i 2005 og debatten, truslene og terroren i kjølvannet av den. Dette gir fil.dr. Signe Kjær Jørgensen og professor Peter Hervik sitt perspektiv på i sin artikkel. Den siste artikkelen er en beskrivelse av et prosjekt som også har utspring i karikaturer av Muhammed: Angrepene mot den satiriske avisa Charlie Hebdos redaksjon 15. januar i år. Angrepene sendte sjokkbølger verden over, og også her i Norden vakte de sterke reaksjoner. Selv om prosjektet som forskerne Johanna Sumiala, Minttu Tikka, Katja Valaskivi og Jukka Huhtamäki presenterer hovedsakelig forsøker å forstå angrepene som transnasjonale mediebegivenheter (”media events”), er det også mulig å se dem som virkeliggjøringen av tidligere hatytringer og trusler.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 65-68

Ingela Wadbring

Trollen i nätskogen

Vi har alla mött eller hört talas om trollen i skogen, ibland nära och ibland på avstånd. De förnedrar, är elaka, generar och hatar andra människor. Vilka är deras drivkrafter? Vilka är det? Kan vem som helst bli ett troll? Det svenska tv-programmet *Trolljägarna* sökte upp och konfronterade troll, och en del kunskap om dem finns belagt också i forskningen. Vem som helst blir inte ett troll. Det krävs en viss personlighet och vissa förutsättningar. Trollen online är inte nödvändigtvis troll IRL – men de kan mycket väl vara det. Deras lulz[1] har drabbat många, och alldeles särskilt ifråga om allt som berör invandring.

När det första programmet i serien *Trolljägarna* sändes sågs det av nästan en halv miljon tittare. Det är ungefär var sjuttonde person i Sverige. Det tyder på att intresset för dem som kränker, hotar och hatar på internet är allt annat än ett marginellt fenomen. Det är många som undrar över vem som står bakom uttryck som följande:[2]

Du är en riktig slyna och hora…

Din pryda jävla subba /…/ Dö, kan du inte bara dö.

Såna som du förstör Sverige.

Den svenska journalisten Robert Aschberg blev förbannad på de ofta anonyma personerna som utsatte andra för hot och hat. Resultatet blev *Trolljägarna* som sändes våren 2014 i TV3. Våren 2015 startades en kampanj tillsammans med Aftonbladet: #stoppatrollen. En ny säsong av *Trolljägarna* drog också igång.

I en intervju i *Dagens Media* sa Aschberg: ”Vissa personer börjar gråta medan andra är jäkligt stöddiga. Vi har jagat allt från människor som sysslar med trakasserier på heltid till högerextremister och andra som tillbringar sina dagar med att skriva hatkommentarer.”

Det var inte helt lätt för teamet bakom *Trolljägarna* att komma i kontakt med dem som låg bakom hoten och hatet. Detsamma gäller forskarna. Man kan uttrycka det som att det är svårt att göra någon slags representativ studie. Men det finns ändå en del studier gjorda. Låt oss börja med ett försök att reda ut begreppen. Troll är bara ett av alla begrepp som används för dem som trakasserar andra online.

Begreppen är diffusa

Terminologin är olikartad i olika studier, och det finns ingen standard. En rubrik i en forskningsartikel visar bredden i nätskogen: *Aberrant participation: from flaming, hating and trolling, to agonistic provocation*.[3] Ofta har fokus legat på sändarens intentioner, men ett alternativt sätt är naturligtvis att istället studera hur mottagare uppfattar meddelanden som på något sätt är oönskade och/eller otrevliga. Ibland blir det oklart om något kan definieras som fientligt eller bara handlar om att två personer har olika åsikter (ibid).

Trolling avser ett bedrägligt, störande eller destruktivt beteende i ett socialt sammanhang online, utan något uppenbart syfte.[4] Flejmers och troll, flejming och trolling, används ibland som synonymer men egentligen innebär flejming att det finns en intention bakom handlandet, på ett annat sätt än vid trolling.[5] Å andra sidan används begreppet trolling i en artikel om #feminism, och det är uppenbart

Ingela Wadbring, Ph.d., Docent, är föreståndare vid Nordicom.

att begreppet avser personer som mycket medvetet är provokativa, alltså agerar med en klar intention.[6]

Åter andra använder begreppet nätmobbing för ungefär samma problematik, och menar att trolling är något helt annat: att lura andra till en meningslös diskussion genom att posta felaktiga, men inte självklart kontroversiella saker online.[7] Nätmobbing mot barn brukar vidare översättas till cyberbullying[8] och är ett stort forskningsområde. Ytterligare ett begrepp som florerar i sammanhanget är hackers, en grupp som ju i vissa avseende uppvisar ett liknande beteenden som troll och andra. Troll kan ses som en undergrupp till hackers.[9]

Jag har valt att använda begreppet *troll* för de personer som står bakom hot, kränkningar och hat, och begreppet *trolling* för deras beteende. Det är tveksamt korrekt, men en anpassning till ett vardagligt språkbruk.

Trollens karaktäristik

De som är utsatta för trollen skiljer mellan tre olika typer av troll: de arga, de galna, de farliga för att försöka finna ut vilka de kan ignorera och vilka som eventuellt kan skada dem.[10] Det är emellertid svårt, eftersom trollen är en heterogen grupp. Samtidigt finns det vissa likheter dem emellan. En intervjustudie visar att de identifierar sig själva som troll, är intelligenta, lekfulla och elaka. De väljer att vara anonyma och är avvisande gentemot transparens online. Avseende beteende, är trollen är allt från osmakliga till olagliga. Deras humor är ofta kontroversiell och gränsöverskridande. Deras språk är rasistiskt, sexistiskt och homofobt. De kan attackera åt höger likväl som åt vänster. Primärt handlar det om att utmana auktoriteter, oavsett vilken form av auktoriteter det handlar om.[11] Trollen är huvudsakligen vuxna män, men det finns också kvinnor.[12] De som trollar på Wikipedia har många olika identiteter, ofta dolda sådana, och är allmänt destruktiva.[13] Alla dessa gemensamma drag gör det ändå inte lättare att identifiera vilka som är arga, galna eller farliga.

Inom personlighetsforskningen talar man om The Big Five Model, femfaktorteorin. Det är psykologisk teori som bygger på att personligheter har drag som är universella, och som bäst beskrivs genom fem egenskaper. Dessa egenskaper handlar om grad av öppenhet, samvetsgrannhet, utåtriktning, samarbetsvillighet samt emotionell stabilitet.[14] Genom att kombinera dessa egenskaper på olika sätt, framträder olika slags personligheter. En sådan personlighet kallas the Dark Tetrad och innefattar starka drag av narcisissm, Machiavellianism, psykopati och sadistisk personlighet. Studier online visar att personlighetsdragen från the Dark Tetrad i stor utsträckning återfinns bland dem som kallas troll. Allra mest utmärkande var sadism. Författarna går så långt så att de till och med menar att det handlar om ”prototypical everyday sadists”. Att chatta, debattera och liknande saknade helt koppling till sadism.[15]

Förklaringsansatser

Vad är det som gör att människor beter sig illa online? Som gör att alla normala beteendebarriärer försvinner? Inom olika ämnesområden ges olika förklaringar. En klassisk text från psykologiområdet menar att följande komponenter är förklaringen:[16]

- Anonymitet – det är möjligt att vara anonym online, även om man också ofta visar vem man är, eller åtminstone kan nås via IP-nummer. Man kan säga att online- och offline-personligheten inte är densamma.
- Osynlighet – man kan inte se varandra. Det gör att man vågar göra saker som inte känns möjligt i verkliga livet. Osynligheten gör också att det inte spelar någon roll hur man ser ut.
- Asynkronitet – kommunikationen online är asynkron. Det kan ta allt från sekunder till månader innan ett svar kommer.
- Solipsistisk försvarsmekanism – kommunikationen blir overklig, som en fantasi, även om man kan skapa sig en bild av mottagaren.
- Disassociativ inbillning – man lever efter olika regler online och offline. I någon mån kan det jämföras med att befinna sig

i olika världar. Att många har erfarenhet av dataspel och liknande underlättar detta beteende

- Minimala krav och avsaknad av auktoritet – när kroppsspråk, klädsel och liknande inte kan ses, får man ingen känsla av andra människors auktoritet. I så motto är alla lika online.
- Individuella skillnader – vem vi är spelar naturligtvis också roll, till exempel vilka underliggande värderingar och drivkrafter vi har. Personlighet blir här relevant (jfr ovan).

Det är också viktigt att påpeka att olika modaliteter (mejl, sociala medier, chat etc) och olika kontexter spelar roll för hur man uttrycker sig, sin identitet och sin personlighet.[17]

Om ovanstående snarast kan karaktäriseras som en teoretisk genomgång, visar en empirisk studie av troll på Wikipedia att det finns olika motiv bakom trakasserier. Det handlar om att söka uppmärksamhet för att man har tråkigt, att man tycker det är kul att vara destruktiv, att man vill skada såväl människor som forum.[18] Beteendet kallas ofta av dem själva för *lulz*, vilket innebär att de skadar eller generar andra bara för att det är kul.[19]

På nätet är det lättare än i verkligheten att följa gruppens beteende snarare än sin egen övertygelse; majoritetens moraliska koder accepteras lätt okritiskt. Det gör att man kan posta saker som man aldrig skulle säga till någon i en annan situation.[20] I programmet *Trolljägarna*, där trollen konfronterades med sitt beteende, blev detta extremt tydligt; de gör ju bara som alla andra! Det kan förklara varför många troll lägger sig platta när de blir konfronterade med vad de skrivit.

När utsatta personer själva får spekulera kring vad det är som ligger bakom trakasserier, hot och hat, präglar konspirationsteorier mycket av debatten; att trollen skulle drivas av konspirationsteorier. Här finns allt från klimatskeptiker till dem som tror att journalistiken förtiger fakta. Hälften av journalisterna i en större studie tror att det är detta som ligger bakom de hot och hat de blir utsatta för. Konspirationsteorierna innehåller ofta antifeminism och rasism, som till exempel Behring Breiviks manifest.[21]

Vi vet alla intuitivt vilka ämnen som får trollen att gå igång. Det finns belagt också i forskningen. Invandring/minoritetsfrågor är vanligast, politiska konflikter, feminism och religion kommer därnäst. Som femte tema kommer näthat och yttrandefrihet.[22] Vissa troll lyckas också skapa konflikter i ett forum, vilket gör att fokus flyttas från sakfrågan i sig.[23] Alla som följt ett kommentarsfält online känner igen den beskrivningen. Det brukar ta max fem kommentarer innan fokus förflyttats… Att mediers kommentarsfält stängs är därför föga förvånande. Men skogen är större än så för trollen; hela internet ligger för deras fötter.

Noter

1. Lulz är plural för LOL (Laugh Out Loud) och används som internetslang om att skämta med och provocera andra online, på engelska ibland trolling.
2. Uppdrag granskning 2013-02-05.
3. McCosker, 2013:204; jfr. Hardaker, 2010.
4. Buckels et al., 2014; jfr Hardaker, 2010; Shachaf & Hara, 2010.
5. Hardaker, 2010; McDermott, 2012.
6. Dixon, 2014.
7. Landsverk Hagen, 2015.
8. McDermott, 2012.
9. Shachaf & Hara, 2010.
10. Landsvik Hagen 2015.
11. Phillips, 2011.
12. Buckels et al., 2014; Landsvik Hagen, 2015.
13. Shachaf & Hara 2010.
14. Gunnarsson et al, 2014.
15. Buckels et al., 2014.
16. Suler, 2004; jfr McDermott, 2014.
17. Suler, 2004.
18. Shachaf & Hara, 2010.
19. McDermott, 2012; Phillips, 2011.
20. Landsverk Hagen, 2015.
21. Landsverk Hagen, 2015.
22. Landsverk Hagen, 2015.
23. Dixon, 2014.

Referenser

Buckels, Erin E.; Trapnell, Paul D. & Paulhus, Delroy, L. (2014). ”Trolls Just Want to Have Fun.” *Peronality and Individual Differences*, 67: 97-102.

Dagens Media 2014-04-02: ”Så många såg Aschberg jaga nättroll”

Dixon, Kitsy (2014) ”Feminist Online Identity: Analyzing the Presence of Hashtag Feminism.” *Journal of Arts and Humanities*, 3 (7): 34-40.

Gunnarsson, Mattias; Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2014) ”Att mäta personlighet”, i Annika Bergström & Henrik Oscarsson (red) *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet.

Hardaker, Claire (2010). ”Trolling in Asynchronous Computer-Mediated Communcations: From User Discussions to Academic Definitions.” *Journal of Politeness Research*, 6: 215-242.

Landsverk Hagen, Aina (2015). *Meningers mot – nett-hat og ytringsfrihet i Norge*. Oslo: Cappelen Damm.

McCosker, Anthony (2014). Trolling as Provocation: YouTube’s Agonistic Publics.” *Convergence*, 20 (2): 201-217.

McDermott, Irene E. (2012). ”Trolls, Cyberbullies, and Other Offenders.” *Internet Express*, december: 7-11.

Phillips, Whitney (2011) ”Meet the Trolls.” *Index on Censorship*, 40 (2): 68-76.

Shachaf, Pnina & Hara, Noriko (2010). ”Beyond Vandalism: Wikipedia Trolls.” *Journal of Information Science*, 36 (3): 357-370.

Suler, John (2004) ”The Online Disinhibition Effect.” *Cyber Psychology & Behaviour*, 7 (3): 321-326.

Uppdrag granskning 2013-02-05: ”Män som näthatar kvinnor”.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 69-74

Aage Storm Borchgrevink

Anders Behring Breivik og Avatar-syndromet

22. juli 2011 drakk Anders Behring Breivik en Red Bull til frokost og iførte seg en egenkomponert uniform med hjelm og stjerneskrutrekkere boret inn i støvlene slik at spissene sto ut. Riddersporene var inspirert av *melee*-våpnene (for nærkamp) til avatarene han styrte i nettspillene som hadde opptatt ham i mesteparten av hans voksne liv. I fem år hadde han sittet på gutterommet og bygget sin egen, skreddersydde avatar, som han kalte for Justiciar Knight Andrew Berwick. Så sendte han ut sitt 1500 siders bisarre kompendium, *2083 – A European Declaration of Independence*, satte seg i bilen og kjørte innover mot sentrum.

I et drøyt år etterpå forsøkte jeg å forstå 22. juli: Hvor kom hatet fra? Hvordan endte denne gutten fra vestkanten opp som en av historiens verste massemordere? Grunnleggende sett var det en historie om forvandling, ikke ulik historiene i Ovids *Metamorfoser* eller den fattige og barnløse adelsmannen Alonso Quijanos forvandling til Don Quixote, ridderen av den bedrøvelige skikkelse. Breiviks kompendium beskriver to forskjellige personer: en våken, politisk og handlende justitiariusridder, og en sovende, passiv og ubevisst forbruker.

Impulsen til Breiviks narsissistiske forvandling til ridder kom kanskje fra overgrep, skam og grenseløshet i barndommen, mens larvestadiet var nederlagene i ungdomstiden. Nå skal vi bli svære, sa han, en dag skal pappa bli stolt av meg. Men han ble aldri svær, uansett hvor mye han trente, snakket kebab og tagget, og faren ville ikke vite av ham. Høsten 2006 hadde han fått nok av "rotteracet". Han flyttet hjem til mor, lukket seg inne i puppen og logget seg på nettet.

Historien om Anders Behring Breivik er så spesiell at den må behandles med aktsomhet. Likevel er det vanskelig å tro at hans forvandling til Justiciar Knight Andrew Berwick ikke uttrykker noe mer enn et individuell psykopatologisk forløp, der en reaktiv tilknytningsforstyrrelse i barndommen utviklet seg til en sammensatt personlighetsforstyrrelse med vekt på narsissisme og paranoia, som, kombinert med sadisme, hat og hevntanker, beskyttet av aleksitymi (manglende evne til å uttrykke følelser), foredlet gjennom mange års isolasjon, førte til en nasjonal tragedie.

Andre krefter var kanskje også involvert? Breivik var ikke bare et radikalt unntak, men paradoksalt nok også en tidstype: som funksjonelt foreldreløs, ble han et barn av sin tid.

Forbrukerzombien

I kompendiet beskriver Breivik seg selv før han ble ridder som zombie, et slags tannhjul i en enorm maskin, der man tilsynelatende inngår i et samfunn, men i realiteten er uten bånd

Aage Storm Borchgrevink, Oslo, Cand philol, forfatter, kritiker og seniorrådgiver i Den norske Helsingforskomité. Ga i 2012 ut *En norsk tragedie: Anders Behring Breivik og veiene til Utøya* (Gyldendal), som fikk Kritikerprisen og også er oversatt til blant annet engelsk: *A Norwegian Tragedy, Anders Behring Breivik and the Massacre on Utøya* (Polity 2013).

til andre mennesker, dopamin-avhengig, ytre sett levende, indre sett død. I en nøkkel-passasje beskriver Breivik sitt tidligere jeg som:

> *en zombie hvor dagens høydepunkt er å handle et plagg til 1000 euro, et måltid sushi til 100 euro, eller å bli sugd av noen du traff utenfor doen på klubben sist lørdag. På veien hjem ser du en jente bli gjengvoldtatt av fire somaliere. Du tenker ikke noe videre over det ettersom tøyta neppe fortjener bedre uansett … Hvorfor risikere helsa for noen du ikke kjenner? Og de stakkars somalierne er antagelig utagerende på grunn av århundrer med europeisk kolonialisme. Stakkars typer. Samfunnet burde ta ansvar og tilby disse underprivilegerte folkene bedre bosteder og flere rettigheter. Kanskje positiv diskriminering vil få dem til å føle seg hjemme, og gjøre at de endelig liker oss? Hvordan kan vi være så onde og behandle dem slik! Du arbeider 9-10 timer om dagen, kommer hjem, spiser, trener et par timer for å holde deg i form, tar solstudio, spa og botox regelmessig og har egentlig ikke tid til noe særlig mer. Du tenker ikke stort på din familie, nær eller fjern, dine naboer, slektninger eller landsmenn, på fremtiden for ditt land eller [sic] medfølelse med andre, men heller på det skremmende faktum at du er alene i verden. Du ønsker ikke barn fordi du egentlig er et barn selv, uten ansvar eller bekymringer for andre enn deg selv. Det eneste som står i hodet på deg er ditt neste skudd med dopamin i en endeløs spiral av ego-dyrkelse.*[1]

Breivik fremstår som den inkarnerte forbruker, rastløst på jakt etter sitt "neste skudd med dopamin" i form av et nytt plagg eller et plastisk kirurgi-inngrep. Avhengig. Et evig barn, ingen voksen mann. Et velpleid ytre skjuler tomhet, angst og nærmest total ensomhet. Han er en nikkedukke i hendene på krefter som vil at han skal jobbe mer, kjøpe mer, og ikke kaste bort tid på andre ting. I bakgrunnen lurer forestillingen om seksuelt og fysisk aggressive innvandrere, somaliere som gjengvoldtar en jente, som ikke bare representerer en trussel, men kanskje også fantasien om en annerledes og mer direkte form for maskulinitet. Gjengvoldtekten representerer løftet om flokkens fellesskap, trangen til en voldelig reaksjon og uforstilt, sadistisk kvinnehat. Breiviks kompendium viser veien ut av depresjonen, og skildrer hvordan forbrukerzombien gjenoppstår som et monster av vold og terror. Vold er forandringens mor, skrev han.

Homo consumens i California

Om kvelden fredag 23. mai 2014 knivdrepte den 22 år gamle amerikaneren Elliot Rodger tre unge menn i studentleiligheten de delte i Santa Barbara City College. Deretter dro han til den gjeveste klubben for de kvinnelige studentene. Han banket på døren, slapp ikke inn og skjøt i stedet tre jenter utenfor – To av dem døde. Rodger dro videre i BMW-en sin, kjørte ned en syklist og stanset utenfor en kiosk der han drepte nok en mann, det sjette dødsofferet. Han fortsatte videre i retning stranden mens han skjøt og såret flere tilfeldige ofre. Politiet dukket opp og løsnet skudd mot BMW-en. Biljakten endte med at Rodger kræsjet og tok sitt eget liv ved å skyte seg i hodet.

Elliots foreldre var begge på vei til åstedet, men rakk ikke frem i tide. Litt tidligere hadde de mottatt et 140 siders dokument, samt sett en youtube-film der Rodger i detalj beskrev "de tre fasene" i det han kalte "Gjengjeldelsens Dag".[2] Leser man Rodgers selvbiografiske tekst opp mot Breiviks manifest, er det påfallende mange paralleller mellom de to massemorderne utover intensiv gaming, opptatthet av utseende og valg av våpen (Glock). Breivik mente han var spesiell siden han kom fra Oslo Vest, mens Rodger la vekt familiens bakgrunn fra britisk overklasse og at han var "eslet til storhet". I likhet med Breivik oppsøkte han det mørke nettet, ikke høyreekstreme eller nazistiske blogger, men den kvinnefiendtlige siden PUAHate.com. Elliot skildrer hvordan han magasinerer avvisning og mobbing, nærmest dyrker hatet, inntil han utløser det med voldsom kraft.

Han kommenterer sin første sædavgang ved å si: "slik begynte utsultingen". Seksuell frustrasjon er motoren i historien hans. Rodgers "ideologi" er mindre detaljert enn

Breiviks, men også han oppfatter seg som deltager i en "krig": "Kvinners avvisning ... er en krigserklæring ... Den ultimate ondskap bak seksualiteten er den menneskelige hunnen." Narsissisten Rodger tolker egen opplevelse av å bli avvist som en slags sivilisasjonskonflikt, eller krig, akkurat som Breivik.

Breivik ønsket å kvitte seg med mødre gjennom at barn ble født av kunstige livmorer. Rodger ville "avskaffe kvinner". Breivik ville etablere en ny europeisk superstat under et vokterråd, og lekte med tanken på å bli konge. Rodger ønsket å opprette et nytt styre under en guddommelig leder, ham selv. Slik han så det var han "den ideelle, storslagne gentleman", og i sine beste øyeblikk til og med "en gud". Storhetsfantasiene er vevd sammen med sadistiske fantasier om å straffe kjærestepar, drepe dem, flå dem og kutte av dem hodene. Den samme koblingen finnes hos Breivik. Malign narsissisme handler om å booste selvbildet gjennom vold, makt og kontroll over andre.

Gjennom terrorhandlingen forsøkte Breivik å forvandlet seg fra zombie til ridder. Den samme splittelsen mellom "storslagen gentleman" og "ubetydelig mus ... nederst på næringskjeden", altså hvordan Rodger oppfattet seg selv og hvordan andre oppfattet ham, er tilstede i selvbiografien. Misforholdet er kilden til Rodgers raseri, og han vil rette opp skjevheten ved vold: "Jeg skal gjenopprette orden på Gjengjeldelsens Dag ... Jeg skal være en gud, og straffe kvinner og menneskeheten for deres råskap."

Rodgers far var filmskaper, og med på regissørteamet til blant annet The Hunger Games. Premierefester, merkevarer og reisene på business class utgjør avbruddene fra serien av ydmykelser som preger Eliots liv, ifølge ham selv. Når han tittet ned på LA fra Virgin Atlantic Upper Class følte han seg som "en gud". Siden han "ikke har talenter" og dermed ikke kan bli kjendis, så han bare en utvei fra sitt "InCel", ufrivillige sølibat: Å bli rik. Enten via lotteri eller at moren giftet seg med en rik mann. På tross av at han leser selvhjelpslitteratur for å bedre sjansene i lotteriet, vinner han ikke. Dermed gjensto det bare et alternativ for Rodger. "Jeg vil aldri bli en skaper, men jeg kan bli en ødelegger."

Forbrukerbudene

Grensen mellom fiksjon og virkelighet er uklar hos disse massemorderne. I tekstene opptrer de som om de er hovedpersoner i et slags reality-program. Breivik intervjuet for eksempel seg selv over 64 sider i kompendiet og besvarte sine egne spørsmål med "godt spørsmål!". I Youtube-filmen til Elliot spiller han selv hovedrollen som Den mannlige hevneren.

Den hedonistiske fortiden til Breivik som "kynisk karrierejeger" ligner bakgrunnen til mange av de europeiske jihadistene, inklusive noen av mennene bak ellevte september. Man kan spekulere på om slike zombier i forbrukersamfunnet har færre motforestillinger og er mer åpne for online innsalg av ekstreme ideer. Selv om homo consumens slipper å måle seg mot eksterne verdisystemer, og har evne til å håndtere spillets kompliserte regler, betyr det ikke nødvendigvis at hun eller han er fri eller lykkelig. Selv om vedkommende ikke har skyldfølelse overfor andre, og heller ikke plages av samvittighet, kan forbrukerzombien likevel føle skam: en slags narsissistisk frustrasjon over egen utilstrekkelighet på markedet – omtrent som en vare som protesterer på at prislappen dens er for lav. Hvorfor er jeg plassert i billigkroken? Nederst i næringskjeden!

Denne skammen er vrien å takle. Ettersom homo consumens ikke formes av vold og trusler, men gjennom at den enkelte tilsynelatende selv velger å være kul, og ikke døll, finnes det ingen å rette raseriet mot. "Lag din favorittsmoothie!" er Breiviks råd til seg selv når trusselen om depresjon dukker opp. Det er ingen far å drepe, ideologi å velte eller stat å bekjempe. Fengselet er uten fangevoktere. Reaksjonen kan vendes innover som depresjon, men kan kanskje også få uttrykk i retningsløst hærverk, terror eller andre grenseoverskridende handlinger.

Forbrukerzombien martres av et ønske om frihet. Avatarbyggingen er derfor også en slags "uavhengighetserklæring", som Breivik formulerte det. Hvor reell den er, kan imidlertid diskuteres. Selv om du påstår at du er fri, er det ikke enkelt å komme utenfor Forbrukerbudenes regime. Frirommet kan fort være en ny celle i det samme fengselet. Nøkkelen til frihet er kanskje å forstå forbrukersamfunnets hem-

melige lover? For de må de finnes? I alle fall indikerer likhetene mellom Rodger og Breivik at det finnes en slags lovmessighet.

Hvis en eller annen samtidsprofet tok på seg jobben med å hente Forbrukerbudene fra clouden, slik Moses hentet steintavlene fra Sinai, ville de sett kanskje omtrent slik ut på nettbrettet:

1. Du skal aldri være mindre enn 110 prosent deg selv.
2. Du skal fornye deg konstant.
3. Du skal ikke ha andre guder enn etablerte merkevarer.
4. Du skal helst ikke tenke så mye, verken på mor eller far.
5. Du skal delta i den store samtalen.
6. Du skal ikke tro at du ikke trenger å legge ut feriebildene dine.
7. Du skal ikke tro at vi ikke ser deg.
8. Du skal ikke tro at du ikke vil bli sett.
9. Du kan gjerne attrå både din nestes kone, hans esel og hans Nespressomaskin.
10. Du skal holde morsdagen og farsdagen hellig.

Ingen lov uten et ris bak speilet. Janteloven, for eksempel, hadde et ellevte bud som skulle holde Jantemennesket i sjakk: "Tror du ikke vi vet noe om deg?" Også forbrukerbudene har et ellevte bud som sikrer at homo consumens forblir i den brede handlegata, og ikke virrer avgårde på smale stier utenfor rekkevidde av kortautomater og wifi. Det ellevte forbrukerbud er vår tids overjeg, og lyder slik:

11. Er du kul eller er du døll?

Ekte makt vil alltid forsøke å skjule seg. Ekte makt mumler. Du må lene deg tett inntil for å oppfatte riktig. Ekte makt er det du ikke tenker over, men tar for gitt, og om dette er de egentlige forbrukerbudene eller om det finnes en mer nøyaktig versjon enn denne, er jeg usikker på. Kanskje budene allerede er i ferd med å oppdateres, eller forvandles. Men en ting er sikkert: Det er harde bud.

Blikkalderen

Psykoser har vært menneskets følgesvenn opp gjennom historien. Hippokrates beskrev pasienter som led av "parafrosune", forfølgelsesvanvidd. Til en hver tid er omtrent én prosent av befolkningen rammet av schizofreni, og dette tallet later til å være konstant på tvers av tid og kulturer. Vrangforestillingene som kjennetegner sykdommen faller i mønstre, en slags galskapens grammatikk, der hovedtemaene er paranoia, grandiositet og erotomani. Men innholdet i vrangforestillingene varierer med kulturen: Det er ikke lenger vanlig å tro at man er Jesus eller Napoleon, derimot har mediesamfunnet produsert splitter nye forestillinger.

I 2012 publiserte brødrene Joel og Ian Gold, henholdsvis psykiater og filosof, en artikkel i tidsskriftet *Cognitive Neuropsychiatry* basert på en studie av vrangforestillingene til om lag femti schizofrene amerikanere på totusentallet. Alle disse pasientene trodde de deltok i realityprogrammer på tv: "pasienten tror han blir filmet", skrev brødrene Gold, "og at filmen kringkastes som underholdning for andre." Brødrene Gold kalte denne formen for psykose, som kombinerer paranoide og grandiose elementer, for "the *Truman Show* delusion", etter filmen *The Truman Show* fra 1998, der Jim Carrey spiller en person som uten å vite det er hovedperson i et realitykonsept som handler om det amerikanske femtitallet. Før innbilte man seg at man var noen andre, gjerne kongen. Dagens vrangforestilling er å tro at man er seg selv – og at noen bryr seg.

Schizofreni har biologiske og genetiske årsaker, men sykdommen henter innhold fra kulturen. Større kollektive vrangforestillinger som konspirasjonsteorier (eller, vil noen si, religion), er ikke nødvendigvis patologiske. Avatarer og forvandlinger er ikke bare for de svært syke, akkurat som om kulturelle forestillinger ikke bare er for de friske. En tung barndom og ensomhet kan føre til forvandling, men hvilke krefter kan lage riddere av zombier og løfte vanlige folk opp på stjernehimmelen? Truman-show-vrangforestillingen gir kanskje et hint: Det dreier seg ganske enkelt om å bli sett.

Det er fristende å si at medier, inklusive sosiale medier, er årsaken til totusentallets vrangforestillinger, men et mer presist svar er kanskje Blikket, forstått som en slags sosial kraft mer enn som et upersonlig kameraøye. Blikket er større enn moderne media, det kom før og vil vare lenger, men media er et forstørrelsesglass som fokuserer Blikket og konsentrerer det på et lite område. Blir du sett, blir du svær. Og muligens svidd. Ifølge Ovid ble gullalderen avløst av sølvalder, bronsealder og jernalder. Narcissus' forvandling fant sted i sølvalderen, men de narsissistiske forvandlingene finner særlig sted i blikkalderen.

Avatar-syndromet

James Camerons film *Avatar* fra 2009 er historiens mest innbringende film, og banebrytende i bruken av teknologi og grafikk. Publikum gispet bak 3d-brillene sine. Så virkelig, så nært – for noen landskap! *Avatar* var riktignok nærmere dataspillenes todimensjonale estetikk enn noe landskap på jorden eller i verdensrommet, men likevel – tenk om det virkelig fantes en slik verden ... Historien foregår i midten av det 22. århundre på planeten Pandora. På grunn av ressursmangel på jorden forsøker menneskene å kolonisere Pandora på jakt etter stoffet unobtainium (altså, det uoppnåelige). Problemet er at stoffet finnes i en skog bebodd av en menneskelignende urbefolkning, som enten må flytte frivillig eller fjernes med makt. For å kommunisere med urbefolkningen, Na'viene, blir filmens helt, den invalide eks-soldaten Jake, koblet til en hybrid av menneske og Na'vi, en avatar.

I avataren er Jake i stand til å puste i planetens giftige atmosfære og utforske Pandora. Blant menneskene er Jake en oversett krøpling uten fremtid, men avataren hans har full førlighet, blir kjæreste med Na'vienes prinsesse, utfører utrolige bragder og redder til slutt hele planeten Pandora. Det viser seg at Jake er den utvalgte, frelseren, som vender seg mot sine oppdragsgivere. Mens menneskene bor i slitne romstasjoner, kjelleraktige og trange, er planeten Pandora som en collage fra National Geographic's ti-på-topp-liste over naturens underverker. Fjell henger i luften som skyer, landskapene kombinerer de sterke fargene fra urørte korallrev, med regnskogens frodighet. Underlige organismer som kunne vært hentet fra havdypene glir forbi, og på himmelen virvler Jake omkring på ryggen av enorme, dragelignende fugler. Han er ikke lenger underkjent og oversett. "Jeg *ser* deg," sier Na'vi-prinsessen til Jake. Filmen slutter med at Jake forlater sin menneskekropp for godt og gjenoppstår i den blå skikkelsen til sin avatar.

Filmen *Avatar* ble kontroversiell, blant annet i Kina, der noen så på den som en antikolonialistisk film med referanse til Kinas politikk i Tibet. Andre så på den som et epos for miljøgenerasjonen: en advarsel mot å tukle med naturen. En dag vil Gaia slå tilbake. Men utover de politiske analogiene, forteller også filmen en annen historie eller rettere, den beskriver en kulturell forestilling. *Avatar* uttrykker en generasjon av lengtende dataspilleres drøm om å bli sin avatar. De fleste av oss kan på et nivå identifisere oss med Jake i rullestolen som gjenoppstår som blå kjempe. Kanskje er det særlig de mannlige gamerne som fantaserer om å gå fra en krevende og komplisert menneskelig kultur tilbake til en forestilling om den edle og enkle naturen, Pandorastyle. Mens virkeligheten består av lekser, krav, hverdager og kompliserte regelverk, er spillverdenen forståelig, vakker og heroisk. Slitere fra skolebenkene og kontorene gjenoppstår som superhelter i nettspillene. Hva vil du helst være: trygdeproletær uten utdannelse eller trollmann på 70. nivå?

Selv om det er krangling og konflikt også i spillverdenen er den samtidig sanitær, uten biller, kryp, lukt, smitte og ironiske kommentarer. Uten kropp og uten annen mimikk en smilefjes og lol'er. Kvinnene på nettet ser ikke bare godt ut, de er også enklere å forholde seg til. På nettet er det kult å være mann. Det er pIass til alle slags seksuelle preferanser, alle slags fantasier. Fritt frem. Henrettelsesvideoene til al qaeda, der de hjelpeløse gislenes hoder blir skåret av på ordentlig, er bare et tastetrykk unna. I ungdomstiden søkte Breivik gatelangs etter et navn og en gjeng. Etter fem år på nettet hadde han fått "venner og kontakter i England". Han hadde et europeisk nettverk, mente han. Han var ikke lenger taggeren Morg

eller Fremskrittspartiets delegerte medlem i kontrollutvalget til Majorstua eldresenter. I og med kompendiet sitt var han gjenoppstått som "Andrew Berwick, Justiciary Knight Commander, Knights Templar Europe".

Verden var i krise. Bare en helt kunne redde den europeiske sivilisasjon fra undergangen. Inn på scenen, med sporer i støvlene, trådde en ridder, Andrew Berwick, Justiciary Knight Commander, dels intellektuell mage, dels militant tauren. På et vis var gjennomførte Breivik den samme transformasjonen som Jake i *Avatar*. Da han forlot gutterommet i Hoffsveien, tok han steget inn i sin egen avatar.

Noter

1. Fra Breiviks kompendium, eller manifest, *2083 - A European Declaration fo Independence*, s. 1402, oversatt fra engelsk av artikkelforfatteren.
2. Dette og etterfølgende sitater er hentet fra Elliot Rodgers 140 sider lange selvbiografi, eller manifest, *My Twisted World. The Story of Elliot Rodger*, og oversatt av artikkelforfatteren.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 75-79

Carl-Gustav Lindén & Lina Laurent

Sannfinländarna styr den finländska politiska debatten

Artikeln behandlar hur hatretoriken normaliserats i den finländska offentliga debatten och det sätt på vilket det populistiska partiet etablerat sitt inflytande över regeringens politik. I den strävan ingår att svartlista forskare, journalister och oppositionspolitiker. Populisterna försöker på detta sätt hantera ett imageproblem som blivit tydligare när partiets riksdagsledamöter inte längre befinner sig i opposition. Bland forskare förstärks en redan etablerad oro för att uttala sig i frågor som berör invandring och integration.

I Finland har gränserna för vad man får och inte får säga offentligt om invandrare prövats upprepade gånger under året som gått. Både forskare och människorättsexperter efterlyser nu en tydligare gränsdragning och att rättsväsendet tar en mer aktiv roll.

Populistpartiet Sannfinländarna fick stora framgångar i 2015 års riksdagsval och sitter nu i regeringen. Partiets invandringsfientliga linje avspeglas i regeringens beslut att lägga ned Finlands röst i frågan om omplaceringar av flyktingar inom EU. Regeringen har även på ett schizofrent sätt hanterat våldsamma hatyttringar som förekommit under hösten och skickade i september ut ett pressmeddelande som löd: ”Finland är ett internationellt, öppet och tolerant land, där de allra flesta godkänner migrationen”.

Carl-Gustav Lindén är universitetslektor i media och journalistik vid Svenska social- och kommunalhögskolan, Helsingfors universitet.

Lina Laurent är frilansjournalist. Hon har bevakat frågor om medier och journalistik bland annat för tidningen Journalisti – Journalisten.

Yttrandefrihetens gränser testas

Samtidigt har partiet internt problem med såväl riksdagsledamöter som europarlamentariker som testar yttrandefrihetens gränser. Det har gjort att den politiska debatten tagit en märklig vändning. Senast var det partiets talesperson Matti Putkonen som satte samman en svartlista på tretton personer, däribland forskare, journalister och riksdagsledamöter från andra partier. Putkonens avsikt var uppenbarligen att stoppa den offentliga diskussionen om rasistiska och nazistiska inslag i partiet.

Personerna på listan hade offentligt kritiserat en av partiets riksdagsledamöter, Olli Immonen, som samtidigt med fyraårsminnet av Utøya i juli publicerade ett facebookmanifest där han uppmanade till en ”nationalistisk revolution”.

Immonen använde en stil som bär tydliga drag av Anders Breiviks retorik: ”Jag drömmer om en stark och modig nation som betvingar denna mardröm som kallar multikulturalism” och fortsatte ”jag har en stark tro på mina vapenbröder. Vi kommer att strida in i det sista för vårt hemland och en sann finsk nation. Segern kommer att vara vår”.

Då hade Immonen redan låtit sig gruppfotograferas med nynazister.

Professor Kimmo Grönlund vid Åbo Akademi gjorde tolkningen att Immonens krigsed inte var förenlig med riksdagsledamöters ansvar enligt grundlagen. Grönlund är en av de forskare som finns på Putkonens lista.

Partiet valde att lösa det imageproblem som Immonen skapat med att han, officiellt på eget bevåg, lämnade riksdagsgruppen för två månader. Normaliseringen av hatyttringar pågår alltså, precis som bland populisterna i de andra nordiska länderna[1] och det finns ingen orsak att särskilja Sannfinländarna från en nordisk familj av högerradikala populistpartier.[2]

Centralkriminalpolisen ansåg inte att Immonens uppdatering uppfyllde kriterierna för rasism eller uppvigling mot folkgrupp. Därför ville Putkonen ställa de personer som kritiserade riksdagsledamoten till svars för att ”uppvigla folket och medierna till hatretorik som hotar partiet”.

Matti Putkonen har officiellt ingen framträdande roll inom partiet utan är underställd partisekreteraren. Han har ändå en uppgift som talesperson i frågor där partiledaren Timo Soini av olika skäl inte vill uttala sig. Putkonen är tidigare lobbyist med stark förankring inom det socialdemokratiska partiet och arbetade länge som metallarbetarnas informationschef, men bytte parti år 2010.

Svartlistade personer

Efter att Putkonen gått ut med den svarta listan bjöd han in de svartlistade personerna till partikansliet för diskussion. Vänsterförbundets riksdagsledamot Li Andersson skrev ett svar som flertalet av de utpekade undertecknade. De tackade nej till inbjudan och kritiserade partiets ordförande Timo Soini för att vägra gå in i en öppen debatt. I svaret skrev de: ”Offentligt framför kritik och motstånd mot rasistiska uttalanden är inte hatprat eller upprördhet utan en del av vår politiska kultur.”

Jan Sundberg, professor i statsvetenskap vid Helsingfors universitet, var en annan av dem som fanns sitt namn på Sannfinländarnas lista. Han säger sig ta svartlistningen med ro.

– Jag har fått gratulationer av folk som själva velat vara med på listan.

Samtidigt påpekar Sundberg att Matti Putkonen tillhör den politiska eliten och undrar vad syftet med listan är och hur utfallet gagnar ett regeringsparti.

– Det finns svarta listor, men de brukar inte vara offentliga.

Han är dessutom oroad över den debattkultur som denna form av attacker från ett regeringsparti leder till.

– Det är som att dra korken ur en flaska, det finns folk av alla de slag ute i samhället.

Däremot har han inte fått någon e-post om tilltaget och följer heller inte med på sociala medier så följderna av svartlistningen har han ingen uppfattning om. Andra forskare är mer öppet kritiska till Sannfinländarnas agerande. Två av dem deltog i debattkvällen Uni:Nu i Helsingfors i september.

Uppsving för rasistisk retorik

Uni:Nu ska inledas om 15 minuter. Platsen är Helsingfors universitet och i salen förbereder sig den tekniska personalen på en direktsändning. Debatten är ett samarbete mellan universitetet och Hufvudstadsbladet, Finlands största svenska dagstidning. Temat är hatprat och yttrandefrihet och forskaren Karin Creutz som strax ska äntra scenen talar lågmält med en av arrangörerna.

– Finns det någon som modererar diskussionen på webben och granskar vilka twittermeddelanden som kommer upp på skärmen?, frågar hon och fortsätter: ”Det kan komma horrorgrejer, speciellt när det varit så mycket diskussion under den senaste tiden.”

Karin Creutz har forskat i bland annat retorik, medier och islam sedan början av 2000-talet. I sin doktorsavhandling, som snart är klar att lämnas in, granskar hon framväxten av anti-islamretorik under 2001-2011.

– Efter den elfte september 2001 utsattes muslimer världen över för hatbrott och den offentliga debatten präglades av rasistisk retorik. Då trodde jag att stereotyperna skulle avta genom bildning och kunskap men jag hade fel. Under de senaste tio åren har vi tvärtom sett ett förskräckligt rasistiskt uppsving, säger Karin Creutz i inledningen av sitt anförande.

Kvällens andra debattör och föreläsare är politices doktor Ov Cristian Norocel. Han har bland annat granskat Sverigedemokraterna och forskat i hur man genom kategoriseringar skapar bilder av sig själv och av de andra. Både Karin Creutz och Cristian Norocel är verksamma vid Ceren, centret för forskning om etniska relationer och nationalism. Centret grundades 1998 och fungerar vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

Båda har aktivt deltagit i den offentliga debatten om rasism. De har tillfrågats som experter i frågor som berör inrikespolitik, populism, högerextremism och islamofobi. Att forskare gör det i Finland i dag är inte självklart. År 2013 uppmärksammade tidningen Helsingin Sanomat att det fanns många forskare som inte längre ger intervjuer eller uppträder offentligt på grund av de hot och rädsla för att något ska hända dem eller deras familjer. Både Karin Creutz och Cristian Norocel har fått hatpost och hotats men anser att de som forskare har en viktig roll i den offentliga debatten.

– Vi forskare har ett samhälleligt uppdrag. Man måste kunna förklara vad det är som händer i samhället och vi måste till exempel våga träda fram och säga att det handlar om hatprat och inte om yttrandefrihet då när det gör det, säger Cristian Norocel.

Karin Creutz konstaterar att det behövs en saklig diskussion som grundar sig på fakta. Hon är kritisk mot att rasism och hatretorik ofta förklaras med rädsla och i förlängningen med psykologi.

Visst kan det finnas rädsla i grunden men man kan inte legitimera våldshandlingar med rädsla, säger Karin Creutz.

Slår mot utsatta

Under året som gått har flera debatter kring yttrandefrihet blossat upp på ett liknande sätt i Finland. Att diskussionen i samtliga fall startat från något en sannfinländsk partimedlem eller riksdagsledamot sagt eller gjort handlar enligt Cristian Norocel om att partiet lockat till sig ”arga vita män”.

– Alla uttalanden har gjorts av män som har en säker plats i samhället. De slår neråt mot personer som är mycket mer utsatta. I grunden handlar det om hur de skapat ett ”vi” som grundar sig på kategoriseringar av det de uppfattar som äkta finskt: det finska språket, heterosexualitet och vita människor.

Cristian Norocel räknar upp tre exempel som påverkat debatten om yttrandefrihet: Den sannfinländska europarlamentarikern Jussi Halla-Aho har testat och passerat gränserna för vad som är yttrandefrihet och vad som är hatprat. Högsta Domstolen dömde år 2012 Halla-Aho för ett blogginlägg om somalier och islam. Texten var hatyttringar och skyddades därför inte av yttrandefriheten, slog HD fast och dömde honom till böter för brott mot trosfriden och hets mot folkgrupp. Han skymfade och kränkte den islamska tron samt skymfade även somalier.

Hans partikamrat, riksdagsledamoten Teuvo Hakkarainen, gick 2011 ut med ett förslag om att ”lesbon, homon och somalier” borde flytta till landskapet Åland. Det tredje exemplet är riksdagsledamotens Olli Immonen facebook-inlägg.

– Hakkarainen har inte behövt stå till svars för sina uttalanden. Han har sagt att han ”bara skojade” men han skojar om allvarliga saker. Om hatprat kan avfärdas som roliga historier bör man fråga sig hur roliga de är för dem som de berör? Immonen har försvarat sig med att han inte var på jobb när han skrev sitt inlägg eller poserade med nynazister. Men man kan inte vara en parlamentariker, som ska försvara ett demokratiskt samhälle, enbart mellan nio och fem på dagen, säger Cristian Norocel.

Vilka lösningar ser ni för att minska hatretoriken?

– Det finns lagstiftning om hets mot folkgrupp och den borde prövas betydligt oftare. Vi måste också utveckla redskap att känna igen allvarliga former av hatretorik. Av princip är jag ovillig att balansera yttrandefrihet och hets mot folkgrupp i samma vågskål eftersom det handlar om två skilda saker. I grunden handlar det om att skapa ett hälsosamt samhällsklimat, säger Karin Creutz.

– Jag tror också att det behövs tydligare gränser. Genom att i större grad utreda när hatprat är hets mot folkgrupp skulle man driva en symbolisk politik. Jag hoppas också att det

kristalliseras ett motstånd bland den breda allmänheten. Det är inte bara forskare som måste säga ifrån, också civila samhället och medier. I år har vi sett tusentals människor som demonstrerar på medborgartorget och säger att det räcker, säger Cristian Norocel.

Handlar om mänskliga rättigheter

Päivi Mattila, generalsekreterare för Förbundet för mänskliga rättigheter håller med om att gränsen mellan yttrandefrihet, hatprat och hot mot folkgrupp inte prövas tillräckligt i de rättsliga instanserna. Förbundet följer noga med de rapporter om hatbrott och rasism som Polishögskolan årligen ger ut men anser att rapporterna inte ger en tillräckligt bred bild av problematiken. Förbundet arbetar bland annat med att samla information om rasism och hatbrott. Förbundet utbildar också poliser.

– Hatmotivet syns inte tillräckligt i polisens, åklagarnas och rättsinstansernas arbete. Polisen borde fokusera på hatbrottsproblematiken redan i utbildningen. Unga poliser får utbildning i frågorna men för äldre poliser är fortbildningen frivillig.

Päivi Mattila anser att poliser behöver mer kunskap i mänskliga rättigheter.

– Hatbrott borde ses i ett bredare perspektiv, som en del av diskriminering och som en fråga om mänskliga rättigheter.

Den finländska lagstiftningen definierar inte hatbrott eller rasistiska brott. Däremot kan ett straff skärpas om motivet varit ett rasistiskt brott eller en annan typ av hatbrott. Enligt lagen betraktas ett brott som rasistiskt när gärningen riktas mot en grupp av personer eller en medlem av en sådan grupp, som definieras på grund av hudfärg, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung. Ett straff kan även skärpas om motivet till brottet är övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. Brottets rasistiska eller andra liknande motiv är straffskärpande oavsett vem eller vad brottet riktar sig mot. Det väsentliga är att det finns ett rasistiskt eller annat hatmotiv bakom brottet.

Har debatten i Finland gått över gränsen?

– Visst har många gått över gränsen och många gör det varje dag. Polisen säger att de inte har resurser att granska alla fall där hatbrott kan förekomma, speciellt på webben, men då borde polisledningen agera, säger Päivi Mattila.

Förbundet för mänskliga rättigheter anmäler årligen fall där de misstänker att ett hatbrott begåtts. När Päivi Mattila gjorde en anmälan senast reflekterade hon över hur svårt det var att göra en brottsanmälan i praktiken.

– För den som inte har tillgång till internet eller som inte kan svenska, finska eller engelska är det otroligt svårt att göra en anmälan. Jag gjorde anmälan på webben och upplevde att det var komplicerat och jag är ändå rätt insatt i de här frågorna. Det borde bli lättare att göra en anmälan och polisen borde oftare utreda när webbinlägg är hets mot folkgrupp, säger Päivi Mattila som anser att hatprat bör definieras tydligare i lagen.

Färre anonyma kommentarer

Hufvudstadsbladet, som är medarrangör till Uni:Nu-debattkvällen, ser att medierna har en viktig roll i diskussionen om rasism. En fråga som debatterats livligt under de senaste åren är möjligheten att anonymt kommentera artiklar på webben. Ska den begränsas? På vilket sätt? Hur påverkas yttrandefriheten när man begränsar kommentarsmöjligheterna?

Tidningen har valt att tillåta kommentarer, men de modereras i efterhand av ett utomstående företag. Inom det närmaste året lanserar tidningen en ny webbplats och i samband med att webbplatsen får nya funktioner ändras också kommentarsmöjligheterna. På den nya webbplatsen kan man antagligen inte kommentera allt innehåll.

– Tanken är att de ämnen som är öppna för kommentarer ska ha en tydligare journalistisk närvaro. En sådan närvaro har vi inte i dag för att vi helt enkelt inte hinner. Vi vill ändå ha en debatt och vi tror på yttrandefrihet…, säger Lena Skogberg, editionschef på Hufvudstadsbladet..

Hur ser du på att en stor del av tidningens innehåll om till exempel mänskliga rättigheter inte når dem man vill nå?

– Visst, det är ett dilemma och ett bekant demokratiskt och samhälleligt problem.

Många vill få sin egen världsbild bekräftad genom de medier hon eller han följer och dem vi vill nå läser antagligen inte det vi skriver. Jag är ändå en evig optimist och tror på mediernas roll, på bildning och på information. Vi måste ha en förståelse även för andra synsätt och våga ta tag i svåra frågor, säger Lena Skogberg.

Finland som politiskt system

Finland är en republik med parlamentariskt demokrati och enkammarriksdag. Den verkställande makten delas mellan landets president och regering, den lagstiftande makten ligger hos Finlands riksdag och den dömande makten hos oberoende domstolar. I grundlagsreformen år 2000 stärktes de parlamentariska dragen i det politiska systemet då Finland övergick till en presidentcentrerad till en riksdagscentrerad regeringsbildning: valet av statsminister och bildandet av regeringen övergick till riksdagen. Den nya grundlagen skapade en buffert som hindrade presidenten från att dominera som under Urho Kekkonens tid på 1960- och 1970-talen.

Riksdagsledamöterna väljs vart fjärde år och valsystemet utgår från enskilda kandidater som bedriver egna personvalskampanjer. Det är alltså väljarna och inte partierna som avgör vilka personer folket och landet ska företrädas av. Väl inne i riksdagen försöker partierna ändå hålla hård disciplin.

Det finns inga höger-vänster-block i finländsk politik utan makten utgår från koalitionsregeringar. Med stabil majoritetsparlamentarism utgående från två av de tre stora partierna Finlands socialdemokratiska parti, Centern i Finland och Samlingspartiet (moderater) – nu även Sannfinländarna – samt några av de mindre kan regeringen effektivt styra lagstiftningsarbetet.

I riksdagsvalet i april 2015 blev Centern klart största parti och bildade en helt borgerlig regering mellan Centern, Samlingspartiet och Sannfinländarna. Presidenten väljs vart sjätte år. I presidentvalet 2012 blev Sauli Niinistö från Samlingspartiet vald till landets första borgerliga president på över 50 år.

Noter

1. Hirvonen, 2013, Keskinen, 2012.
2. Jungar & Jupskås, 2014; Loch & Norocel 2015.

Källor

Justitieministeriet: Nya bestämmelser om rasistiska brott och hatbrott träder i kraft vid ingången av juni, http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/aktuellt/tiedotteet/2011/05/rasismi-javiharikoksiakoskevat.html. Publicerad 12.5.2011 (läst 30.9.2015).

Hirvonen, Katrina (2013) Sweden: when hate becomes the norm. Race & Class, 55(1), pp. 78-86.

Jungar, Ann-Cathrine & Jupskås, Anders Ravik (2014) Populist Radical Right Parties in the Nordic Region: A New and Distinct Party Family? Scandinavian Political Studies, 37(3), pp. 215-238.

Keskinen, Suvi (2012) Limits to speech? The racialised politics of gendered violence in Denmark and Finland. Journal of Intercultural Studies, 33(3), pp. 261-274.

Nieminen, Tommi (2013) Uhkaukset pelottavat rasismin tutkijoita, Helsingin Sanomat 10.3.2013, http://www.hs.fi/sunnuntai/a1305654544698. (Läst 30.9.2015)

Talvio, Anna-Maria (2014) Toimittajan itsesensuuri. Seurausten pelko – suomalaisen sananvapauden uhka. Magistersuppsats, Statsvetenskapliga fakulteten, Helsingfors universitet, 2014. Webbpublikation: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/137623/Talvio_Viestinta.pdf?sequence=1. (Läst 1.10.2015)

Tihveräinen, Tero (2015) Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2013, statistik över hatbrott, http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86674/Katsauksia7_web.pdf?sequence=1 (läst 30.9.2015).

Uni:Nu Diskussion, 22.9.2015. Livestream från debatten på http://blogs.helsinki.fi/uni-nu/.

Intervjuer

Lena Skogberg, editionschef, *Hufvudstadsbladet*

Jan Sundberg, professor i statsvetenskap vid Helsingfors universitet

Päivi Mattila, Förbundet för mänskliga rättigheterna

Anna-Maria Talvio, journalist, Yle

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 80-83

Signe Kjær Jørgensen & Peter Hervik

Kritik og sikkerhed Muhammedtegningerne i perspektiv

I essayet skriver vi om de danske trusler i forbindelse med Muhammedtegningerne. I offentligheden har debatten ofte medført fokus på mænd med muslimsk tro, selvom danske kulturkonservative meningsdannere også har udgjort en trussel. Vi vurderer, at såvel ord som gerninger kan præge muligheden for at leve op til idealer om lighed og frihed til at ytre os. Både enkeltpersoner og vores idealer har været påvirket, fra 2005 til 2015, men strukturelle forhold på mediemarkedet har også medført en stærkere basis for stereotyp-produktion og ulighed.

Det var Muhammedtegningerne, der startede det hele. Muhammedtegningerne var årsagen til, at verden blev rystet. Det har vi fået fortalt igen og igen siden 2005. Selv i dag, 10 år efter. Desuden hører vi, det var et udtryk for en global kulturkamp mellem gode vestlige, eller danske, værdier, overfor en muslimsk verden, der er præget af irrationelle, dogmatiske og frihedsberøvende værdier.

Men nej, lad os slå det helt fast: Muhammedtegningerne blev tegnet af mennesker, og de blev udgivet af mennesker. De trusler, de har affødt har været fra mennesker og rettet mod mennesker, særligt mennesker som er kendt i en bredere offentlighed. Det kan være politikere, meningsdannere og journalister. I denne artikel vil vi se nærmere på, hvilke kritik- og sikkerhedsforståelser, der har præget medier og journalister.

Signe Kjær Jørgensen er kandidat i statskundskab og har taget sin ph.d.-uddannelse ved Institut for medier, erkendelse og formidling og Institut for statskundskab, Københavns universitet.

Peter Hervik er professor i migrationsstudier, og har især arbejdet med medieantropologi og populistisk retorik ved Institut for kultur og globale studier, Aalborg universitet.

En begyndelse?

De fleste journalister søger at etablere et begyndelsespunkt, når de skal skrive deres historie. Det var også tilfældet med tegningekrisen. Men da både journalister og observatører først kom ind i historien, da den var igang, måtte de lede efter en begyndelse. Forskningen har vist mindst ni forskellige "begyndelser".

1. Regeringens nykonservative værdikamp, som blev iværksat straks i 2001
2. Jyllands-Postens kopiering af centrale temaer fra værdikampen og ansættelse af Flemming Rose, tidligere Ruslandskorrespondent, som kulturredaktør (1. april 2004)
3. Jyllands-Postens projekt om selvcensur, hvor de kontakter medlemmerne af Bladtegnernes forbund (september 2005)
4. Jyllands-Postens publicering af 12 bladtegneres tegninger af Muhammed (30. september 2005)
5. Afvisning af 11 ambassadører, som ønskede et møde vedrørende den højreradikale "Radio Holger", folketingsmedlem Louise Frevert, tegningerne samt kulturminister Brian Mikkelsens udtalelser (oktober 2005)

6. Flere imamer som i Danmark ytrer sig frihedskritisk
7. Imamer, og representanter fra muslimske organisationer, som rejser rundt i Mellemøsten med muslimfornedrende billeder
8. De vestlige nyhedsmedier som genoptrykker tegningerne og knytter dem til spørgsmål om ytringsfrihed og sikkerhed, særligt i krigsførende nationer
9. Voldelige, globale protester mod danske, vesteuropæiske og kristne symboler og institutioner

Som det første lancerede regeringen sin værdikamp, og den udgør en ramme for hele forløbet omkring tegningekrisen. Det vigtigste i den sammenhæng er nok, at havde regeringen mødtes med ambassadørerne, som de ønskede, så er det mindre sandsynligt, at sagen entydigt var endt som et spørgsmål om ytringsfrihed. Men vi vil her ligge et mere snævert fokus på sikkerhed og kritik i den danske offentlighed og ser derfor først på Jyllands-Postens handlinger i efteråret 2005.

Tegningernes fremkomst

Flemming Rose skrev 30. september, at publikationen af tegningerne skyldtes, at nogle kunstnere havde udøvet selvcensur i forhold til ting, der havde noget med Islam at gøre. Det var bl.a. børnebogsforfatteren og debattøren Kåre Bluitgen, som klagede over, at han havde svært ved at finde en illustrator til at tegne Muhammed. Jyllands-Posten reagerede hurtigt og kontaktede alle medlemmer af bladtegnernes forbund, og bad dem byde ind med en tegning, som ville blive bragt i avisen mod honorar. 12 bød ind, heraf flere med fast tilknytning til avisen. En række af tegningerne var overartikulerede i deres betoning af vold, og den direkte reference, at det ikke bare var en tilfældig muslim, men Muhammed, de forestillede, gjorde mange muslimer indignerede. De kunne slet ikke genkende sig selv i disse billeder. Det gjorde de ellers ofte, når det handlede om Muhammed, som jo er rollemodel for troende muslimer.

Mange muslimer opfattede flere af tegningerne som æreskrænkende. Yderligere hævdede nogle, de var blasfemiske og nyracistiske. En række af disse forhold har været behandlet af retten, men hvor anklagerne ikke fik medhold. Dette skyldtes primært, at forståelsen af blasfemi-paragraffen blev fortolket i en kristen ramme, og hvor Muhammed ikke forstås som guddommelig. Det racistiske og æreskrænkende aspekt er svært håndterbart, da billederne forestiller Muhammed (og ikke nødvendigvis, igen ifg. en ikke-muslimsk forståelsesramme, hans følgere), og han, som det var almindeligt dengang, brugte våben.

Ytringsfrihed og muslimer i Danmark

Få måneder efter publikationen af tegningerne brød den første af de såkaldte Muhammedkriser ud. Mange steder i Mellemøsten og Asien var demonstrationer og angreb på danske og kristne institutioner og symboler. Også i Danmark var der megen opstand og debat.

Statsminister Anders Fogh Rasmussen holdt hårdt på sin linje, og nægtede at relatere publikationen med dansk politik. Regeringens syn på tegningerne var, at det var et spørgsmål om ytringsfrihed, og at mange muslimers perspektiv var, at alle i hele verden skulle respektere deres billedforbud. Dette helt i modstrid med, hvad muslimerne selv sagde, her handlede det om blasfemi, æreskrænkelse og racisme, mens de var helt på det rene med, at billedforbuddet kun var noget, der gjaldt Sunni-muslimer, og kun kunne håndhæves af en muslimsk stat. Anders Fogh Rasmussen anlagde en kommunikationsstrategi, som stod i skarp kontrast til et land, danske politikere ofte refererer til, nemlig, Sverige, hvor kunstneren Lars Vilks blev omdrejningspunkt for sin egen lille tegningesag.

Under krisen 05/06 begyndte en terrorsag, hvor fire personer blev anholdt, vest for København. Sagen bragte et aktuelt trusselsbillede meget tæt på danskerne. I september 2006 og igen i 2007 bliver yderligere anholdt personer, mistænkt for terror. Alle præsenteres i medierne som af udenlandsk herkomst

(fra et overvejende muslimsk land), uagtet at de, for de flestes vedkommende, var danske statsborgere. Således blev terror i Danmark, som i mange andre lande, entydigt forbundet til en muslimsk maskulin identitet. Dette skerte samtidig med, at Folketinget vedtog skærpet lovgivning med henblik på at forhindre terrorisme, den såkaldte terrorpakke 2. Der var tale om skærpede tiltag, sammenlignet med terrorpakke 1, der blev vedtaget med direkte reference til angrebet 11.9.2001. Terrorpakke 2 havde direkte relation til angrebet i London i 2005, og i nyhedsmedierne fremstod den øgede kontrol som et udtryk for en stor trussel mod Danmark og danskerne. Mange danskere var sig bevidste, at Danmark var en krigsførende nation, og at en privat aktør, avisen med det største oplag overhovedet, opfattedes som krænkende blandt mange muslimer.

Ved folketingsvalget i 2007 opstillede den unge, tørklædebærende Asmaa Abdol-Hamid. Det var et særsyn i et ikke-muslimsk land, og hendes kandidatur gav da også anledning til en del debat i det sekulære, venstreorienterede parti Enhedslisten. Medlemmerne var delte mellem at anerkende behovet for visuel repræsentation af en repræsentant, der delte mange træk med medlemmerne af en underkuet minoritetsgruppe, mange kvindelige muslimer, og på den anden side en kategorisk afvisning af religiøse identiteter i politik, selv på det rent visuelle plan. Helt undtagelsesvist blandede politikere fra andre partier sig i Enhedslistens processer ved offentligt at formulere deres mistro til hende og til et sekulært parti, som opstillede en religiøs kandidat. Dette udstillede igen en række paradokser, bl.a. at den bredt anerkendte socialist Bente Hansen var aktivt medlem af Folkekirken, uden at nogen nogensinde havde stillet spørgsmålstegn ved det. Det medførte en hård tid for Asmaa Abdol-Hamid og Enhedslisten. Førstnævnte fik dog trods alt et mandat som suppleant til Folketinget. Venstre-Konservative fortsatte som regeringsmagt, og den politiske retorik fortsatte som hidtil.

I februar 2008 blev tre mænd anholdt, fordi de angiveligt havde planlagt at myrde Kurt Westergaard, manden som tegnede Muhammed med en bombe i turbanen. Det medførte mange sympati-tilkendegivelser for Kurt Westergaard, og selv dagbladet Politiken, som ellers havde haft en kritisk linje overfor Jyllands-Posten og Muhammedtegningerne, valgte at genoptrykke de 12 tegninger som dokumentation. Genoptrykningen af samtlige tegninger medførte igen en krise. Den varede dog kun nogle få måneder denne gang.

Debatten om sikkerhed og ytringsfrihed blev kort re-artikuleret i februar 2013, hvor Lars Hedegaard blev antastet af en mand forklædt som postbud. Lars Hedegaard havde gennem mange år arbejdet som islamkritisk journalist og meningsdanner og sad som formand for Trykkefrihedsselskabet. Selskabet er en modpol til PEN, og ønsker at ytringsfrihed skal være foreneligt med stærkt generaliserende kritik af muslimer og islam.

Muslimer i indenrigs- og udenrigspolitik

Krigsførelsen i Mellemøsten og tegningerne dannede samlet set et solidt grundlag for en politisk retorik, der a) fremstillede muslimer og mørklødede immigranter som et problem, b) nedtonede forskellen mellem muslimer i ind- og udland, og dermed legitimerede en "hård kurs". Denne hårde kurs var væbnet kamp i Irak og Afghanistan og færre rettigheder og færre muligheder for flygtninge og immigranter i Danmark. Dansk Folkeparti har været en central kraft i 00'erne, men også partiet Venstre har spillet en tydelig rolle. I nyere tid har den politiske ordfører for Venstre Inger Støjberg flittigt udtalt sig om muslimer, kriminalitet og ønsket om at skabe en "strammere kurs". Retssystemet er blevet mere kritisk overfor stifteren af Dansk Folkeparti Pia Kjærsgaard, og hun må derfor i dag gerne betegnes som en med racistiske synspunkter. Så meget desto mere, har det undret, at hun blev valgt som formand for Folketinget i 2015. Inger Støjberg er blevet minister for integration, og har, som det første, været ude med svagt underbyggede påstande om, at flygtninge vælger deres destination alt efter, hvor de tildeles de højeste velfærdsydelser. Dette er

på sin side blevet anvendt som argument for at tildele voksne, ofte forsørgende flere børn, en ydelse, der er på niveau med den offentlige minimumsstøtte til unge under uddannelse.

Magt og modmagt

Indskrænkning af rettigheder og overvågning er en magtudøvelse, der som så mange andre i historien, medfører organisering af modmagt. Her mange af dem, der føler sig overvågede eller kontrollerede. Internettet tilbyder stadig bedre muligheder for at organisere sig i skjul og karismatiske ledere, der taler om mere frihed og værdighed vinder nemt opbakning. Der er god grund til at formode, at det skaber en evigt selvforstærkende spiral – trusselsbillede og kontrol medfører frygt og isolation, og som igen gør, at magthavernes frygt og ønske om kontrol skærpes.

Under det Arabiske forår, kamphandlingerne fra IS(IS) og krigen i Syrien er den danske offentlighed igen og igen blevet konfronteret med unge, der har forladt familie og sikkerhedsnet i Danmark og rejst til udlandet for at kæmpe. Mange politikere har udtalt sig kritisk om det, men i stedet for at styrke de rammer, de unge kunne vende hjem til, har det mest tydelige politiske modsvar været en trussel om at fratage dem deres danske statsborgerskab.

Skyderierne i København i 2015 vidnede også om alt andet end tryghed. En muslimsk mand dræbte en dansk filminstruktør i forbindelse med et højreorienteret debatmøde om ytringsfrihed, og senere gik han til en stor synagoge og dræbte en jødisk mand. Han blev selv skudt dagen efter. Det blev hurtigt kendt som terrorangrebet i København, selvom nogle måske nok vil hævde, at man med begrebet terrorangreb, oftest tænker på mange dræbte og ikke kun to. Men den retoriske effekt har været enorm, og i dag, mere end et halvt år senere, fylder spørgsmål om ansvar, ressourcetilførsel til politiet og forebyggelse af terror stadig ofte meget i de danske medier.

Tryghed for offentligheden og journalisterne

Men er danske journalister, de danske medier og den danske offentlighed truet? Det er et godt spørgsmål. Enkelte personer med muslimsk tro har gjort sig negativt bemærket, men det har flere førende liberale og konservative meningsdannere også. Blandt andet har flere medlemmer af Dansk Folkeparti og Trykkefrihedsselskabet fået domme for racisme. Ordets magt kan være lige så stærk som sværdets, mindes man om. Det er i hvert fald tankevækkende, at en mand som Kurt Westergaard i stor udstrækning har kunnet leve et almindeligt liv til trods for vrede og fatwaer. Der har kun været rapporteret om et attentatforsøg mod ham i de 10 år, der er gået, og det kom mange, mange år efter tegningen af Muhammed med bomben i turbanen blev publiceret første gang.

Efter vores vurdering er en hård tone og manglende respekt for individuelle særpræg en af de allerstørste trusler for idealerne om en fri og lige adgang til offentligheden. Den er uafhængig af, hvilken tro eller oprindelse, man har, og den rammer bredt; kvinder, muslimer, indvandrere og højreorienterede på kryds og tværs.

Endelig bør man ikke underkende institutionelle træk i offentligheden, det gælder f.eks. oplagstal, øget efterspørgsel på nyheder (på grund af ekspansionen af medier) og øget efterspørgsel på hurtige, og måske knapt så velresearchede nyheder (grundet den øgede internetjournalistik). Fokus bliver ofte på konflikt og sensationer uden nærmere undersøgelse af, om de konflikter, man lige umiddelbart ser altid er de samme, man ser, når man har undersøgt sagen til bunds. Det er ikke en enkelt gruppes skyld, men skyldes den teknologiske og økonomiske udvikling indenfor branchen. Det medfører en stor trussel mod de idealer, der står centralt for den journalistiske profession, og som har sikret den høj anerkendelse i hele det 20. århundrede.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 84-87

Johanna Sumiala, Minttu Tikka, Katja Valaskivi
& Jukka Huhtamäki

Project

Je suis Charlie – The Symbolic Battle and Struggle of Attention

This project description introduces a project on Charlie Hebdo 2015 as a transnational and disruptive media event that consists of elements of mourning and grief as well as hatred and anger. The project has an interdisciplinary focus and brings together media studies, ethnography and computer science. The project is conducted at the School of Communication, Media and Theatre, University of Tampere, Finland. This description includes a short outline of the background, aims, theoretical framework, research methods and preliminary findings of the project.

On 7 January 2015, two terrorists attacked the Paris headquarters of Charlie Hebdo, a satirical weekly magazine. Twelve people were killed in the attack, including celebrated cartoonists and police officers that were trying to prevent the bloodshed. The shootings instantly exploded into a transnational media event. Newsrooms all over the world followed the developing situation, and new updates constantly appeared on Web sites, YouTube and news broadcasts. Social media sites were inundated with comments, links and images connected to the event, and these were shared and commented on by both journalists and ordinary citizens. Amateur video material filmed in the streets of Paris showing masked gunmen shooting at the police also started to circulate rapidly.

The reality of the event, as presented by professional journalists and big media houses, was mixed with the reality of the memes and comments that citizens from different countries shared via social media. In addition, various strategic and spontaneous (both political and religious) interest groups made use of and competed over attention and circulated information about the events, with content aimed at different audiences.

This project investigates how this event was created, experienced and circulated by multiple media platforms and how it united and/or polarized differing types of imagined communities (of mourning, grief as well as hatred and anger) contributing to the event.[1]

The Paris shootings were not pulled out of thin air, nor were they interpreted in a void. The attention that the event attracted was linked to European and even global societal development trajectories, which have in recent

Johanna Sumiala, PhD, is an Adjunct Professor at the Department of Social Research/ Media and Communication Studies, University of Helsinki.
Minttu Tikka is a PhD Candidate at the Department of Social Research/Media and Communication Studies, University of Helsinki
Katja Valaskivi, Docent, is the Research Director of Tampere Research Centre for Journalism, Media and Communication, Tampere University
Jukka Huhtamäki, Intelligent Information Systems Laboratory at Tampere University of Technology, TUT, is a co-founder of Innovation Ecosystems Network.

decades been characterized by a juxtaposition between the 'Western' and 'Islamic' worlds. The political tension between these two entities has increased since 9/11 (e.g., the conflict in Syria), as has the rise and spread of ISIS's presence in the Islamic world. A heated public discussion has been taking place on the topic of multiculturalism, accompanied by questions concerning minority rights, individual freedom, discrimination and growing economic inequalities.[2] Thus, the Paris attacks and the reactions to the violent event need to be interpreted as part of more extensive and longer-term cultural and political tensions.

Theoretical framework

The Internet and Web-based media played a central, significant role in capturing and disseminating the events, thus transforming them into a global spectacle of violence and contested solidarities. Our theoretical analysis of the Paris attacks as a violent media event is based on a research tradition that has its roots in the 1990s, when Daniel Dayan and Elihu Katz published their work titled Media Events. The Live Broadcasting of History (1992). The book gave rise to a vigorous scientific discussion on media as the centre stage of events in modern society. Dayan and Katz focused on exceptional public events, such as royal weddings, coronations and funerals, significant historical moments, like the landing of man on the moon, and the rewriting of political history, such as the fall of the Berlin Wall.

Some researchers, such as Tamar Liebes,[3] Douglas Kellner[4] and Barbie Zelizer,[5] have shifted the focus of research to unexpected, violent events and the role of media as a shaper of the meanings attached to these events. However, other researchers, such as media sociologist Nick Couldry,[6] have criticized Dayan and Katz's theory of a television-centred outlook, claiming that it views media events and community from a needlessly streamlined perspective and places too much emphasis on the ceremonial aspect.[7] Our point of view draws on this critical research tradition to study today's media events but expands it into new methodological terrains and contexts, namely, digital ethnography on the Internet and social networking sites as a critical platform for advancing the analysis of transnational disruptive media events.[8]

Research aims

The project has three key aims: (1) develop the theoretical understanding of the workings of transnational disruptive media events that consist of elements of mourning and grief as well as hatred and anger, (2) perform an advanced methodological analysis of those events in new digital networks, with a particular focus on a new type of dialogue between qualitative digital ethnography and quantitative social network analysis, and (3) produce new empirical knowledge on the principles, logics and motivations that facilitate the circulation of symbols and direct the attention surrounding a particular media event, thus offering new analytical tools for the broader social and cultural discussion about media ethics and the issues of political and cultural responsibility and power in relation to transnational disruptive media events.

Method

Empirical material was collected by combining qualitative netnographic fieldwork[9] with quantitative social network analysis.[10] The quantitative network analysis included gathering a large quantity of media data by using search words such as 'Je suis Charlie', 'Je ne suis pas Charlie' and 'Je suis Ahmed'. This material was drawn from all the digitalized information in the mainstream media and social media circulated in France, Great Britain, Finland and Turkey in French, English and Finnish, from 7 to 16 January 2015. Based on quantitative network analyses, the project illustrates different types of intensification of communication around certain symbols and contests around interpreting those symbols, and how those communicative networks communicated or did not communicate with each other during the course of events.

This analysis was complemented with netnographic fieldwork, using selected networks (based on a social network analysis). In the digital ethnographic fieldwork, the events were followed from 7 to 16 January by tracking and tracing the different Web sites, observing what kind of symbolic representations were circulated, which symbolic representations became a subject of open controversy, and among which groups. The research team participated in those groups as "lurkers".

Findings

Our preliminary findings suggest that in today's world, disruptive transnational media events such as Charlie Hebdo may best be characterized as relatively fluid social intensifications that are mostly created in a complex network of Internet-based communication technologies.[11] The case of Charlie Hebdo as a disruptive transnational media event was comprised of elements of ceremonial mass media communication of public mourning and grief, also consisted of vernacular mass self-communication in which ordinary people participating in the media event used a variety of communicative tools to comment on the events in Paris. Some participants posted and circulated media material that communicated compassion for the victims (e.g. 'Je suis Charlie'), others defended the perpetrators and shared messages of hatred and anger as they circulated images and slogans such as 'Curse for Charlie Hebdo'.

The element of liveness (e.g., media event happening right now!) in Charlie Hebdo's case was intensified in real-time circulation of texts and images (such as 'Je suis Charlie' or 'Je ne suis pas Charlie') of and about the event in several locations simultaneously (e.g., Facebook Twitter, YouTube, Instagram, CNN World, Le Monde, etc.).

The level of connectivity between the 'official' and 'viral' narratives (contesting the 'official' narrative) of the event did vary greatly, depending on a given media context and its interpretive community. Hence, the concept of the 'whole world' watching Paris needs to be understood as an experience that was scattered to a multiplicity of screens and embedded in a variety of cultural, social, political and religious contexts. While people participated in Charlie Hebdo by circulating, sharing and posting images, symbols and texts, they were connected to it in different ways. That is, they used different forms of communication media to follow the event, associated with different and competing narratives (e.g. compassion or anger) circulating about the event, and they felt connected with different groups, identities and imagined communities involved in the event.

Consequently, a multiplicity of shared experiences was created while following and participating in the event. However, this ubiquity of a disruptive transnational media event does not, by any means, diminish its social and cultural power. On the contrary, we argue that today's transnational media events, such as Charlie Hebdo, can be perceived as more global, visible and omnipresent than ever before, and thus, they speak to larger audiences. Consequently, questions related to the ethics, politics of attention and power surrounding these events need to be addressed at several levels.

Publication plans

Contribution to a special journal issue on Charlie Hebdo (Media, War & Conflict)

Edited volume co-authored by Sumiala, Tikka & Valaskivi (2017): Je suis Charlie – Re-thinking Disruptive Transnational Media Events (Emerald)

About the project

This 2-year project (2015-2017) is funded by the Helsingin Sanomat Foundation for 140,000 €

Project Team

Research Director: Docent Katja Valaskivi (University of Tampere) is the research director of Tampere Research Centre for Journalism, Media and Communication. She is a media scholar who has published widely in the issues of media and the nation, nation branding, social theory, innovationism, as well as Japanese media and popular culture.

Principal Investigator: PhD Johanna Sumiala (University of Tampere) is an adjunct professor at the Department of Social Research/Media and Communication Studies, University of Helsinki. She is an expert in the fields of media anthropology, virtual ethnography and visual culture. She has recently published articles on mediatized violence and ritualized (online) communication, and she is the author of the book Media and Ritual: Death, Community and Everyday Life (Routledge, 2012).

Researcher: Minttu Tikka (University of Tampere) is a PhD candidate at the Department of Social Research/Media and Communication Studies, University of Helsinki. She is an expert in virtual ethnography and the study of social networking sites. She has published issues of crisis and social media, YouTube and news and methods of studying Internet.

Researcher: Jukka Huhtamäki (Intelligent Information Systems Laboratory at Tampere University of Technology, TUT) is a co-founder of Innovation Ecosystems Network. He is specialized in developing methods for extracting, accessing and analyzing heterogeneous data for system-level insights on various kinds of networked phenomena.

Notes

1. Hepp, Andreas & Couldry, Nick (2010).
2. e.g., see Lentin & Titley (2011).
3. Liebes, Tamar (1998).
4. Kellner, Douglas (2003).
5. Zelizer, Barbie (1992; 2010).
6. Couldry, Nick (2003).
7. See also Hepp (2015) Hepp & Couldry (2010); Eide, Kunelius, & Phillips (2008).
8. cf. Hepp (2015)
9. e.g., Kozinets (2015)
10. e.g., see Boyd & Ellison (2007).
11. cf. Sumiala & Korpiola, 2016.

References

Boyd, dana m. & Ellison, Nicole (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication, vol. 13, no 1, pp. 210-230.

Couldry, Nick (2003). Media rituals. A critical approach. London: Routledge.

Dayan, Daniel & Katz, Elihu (1992). Media events. The live broadcasting of history. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Eide, Elisabeth, Kunelius, Risto, & Phillips, Angela (eds.). (2008). Transnational media events: The Mohammed cartoons and the imagined clash of civilizations. Gothenburg: Nordicom.

Hepp, Andreas (2015). Transcultural communication. New Jersey: Wiley Blackwell.

Hepp, Andreas & Couldry, Nick (2010). Introduction: media events in globalized media cultures. In Nick Couldry, Andreas Hepp & Friedrich Krotz (eds.), Media events in a global age. Abingdon: Routledge.

Kellner, Douglas (2003). Media culture. Cultural studies, identity and politics between the modern and the post-modern. Taylor and Francis.

Lentin, Alana & Titley, Gavan (2011). The crises of multiculturalism. Racism in a neoliberal age. London: Zed Books.

Liebes, Tamar (1998). Television's disaster marathons: a danger for democratic processes? In Tamar Liebes & James Curran (eds.), Media, ritual and identity. London: Routledge.

Sumiala, Johanna & Korpiola, Lilly (2016). Tahrir 2011: Contested dynamics of a media event. In Bianca Mitu & Stamatis Poulikidakos (eds.), Media events – A critical contemporary approach. London: Palgrave Macmillan.

Zelizer, Barbie (1992). Covering the body. The Kennedy assassination, the media, and the shaping of collective memory. Chicago: Chicago University Press.

Zelizer, Barbie (2010). About to die. How images move the public. Oxford & New York: Oxford University Press.

IV.
Ytringsfrihedens grænser

Ytringsfriheden har længe været et vigtigt emne i de nordiske lande. Det handler om en af demokratiets grundpiller. I mellemtiden er der spændinger mellem ytringsfrihed og privatlivets fred. Hvor går grænsen? Spørgsmålet er blevet så meget mere påtrængende og problematisk i den digitale verden, end det er i den fysiske verden, fordi de retslige rammer ikke kan oversættes online. Denne sektion omhandler chikane og had online fra et politisk og juridisk perspektiv. Hvad kan man gøre for at stoppe chikanen og hadet?

De første tre tekster behandler spørgsmålet fra et juridisk perspektiv. Carl-Morten Iversen, seniorrådgiver ved Norges PEN, mener, at der er meget uklare grænser for, hvad der er lovligt. Myndighederne arbejder for langsomt i forsøget på at afhjælpe problemet. Guðjón Idir, der er direktør i IMMI i Island, har snarere opfattelsen af, at de traditionelle love også skal gælde online. De hadefulde udsagn, som vi ser online er ikke noget nyt, men snarere en afspejling af samfundet. Han går ind for debat, information og fuldstændig gennemsigtighed for at møde hadet. Den tredje tekst er skrevet af to jurister, Alexandra Sackemark og Ängla Eklund, og de diskuterer grænsen mellem ytringsfrihed og privatlivets fred. De konstaterer, at lovgivningen ikke er tilpasset nethadet, og det bliver problematisk at bruge de traditionelle love, der beskæftiger sig med fysiske handlinger, ikke digitale.

Fonden Fritt Ord i Norge har i årtier værnet om ytringsfriheden og på forskellige måder støttet det frie ord. Arbejdet omfatter blandt andet priser og projektstøtte. Forsker og ph.d. Arnfinn H. Medtbøen beskriver et igangværende projekt finansieret af Fritt Ord. Det handler om, hvad du kan og ikke kan ytre i den norske offentlighed. Hele forskningsprojektet udgives under open access-vilkår, når det er færdigt.

De sidste to tekster handler om politik. Gør politikerne egentlig noget for at løse problemet? Ja, de gør. Anna Celsing, journalist, mener, at politikerne vågnede i forbindelse med angrebet på Charlie Hebdos redaktion i begyndelsen af 2015. Hun fortæller om FN og Europarådets resolutioner og om drøftelserne i disse fora. Seniorrådgivere Anna Rosenberg fra Nordisk Ministerråd skriver om et nyligt ekspertmøde om nethad, som skal være udgangspunktet for de nordiske regeringers fortsatte arbejde på området.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 91-93

Carl Morten Iversen

Hva gjør hatefulle ytringer med samfunnet?

De senere års digitale utvikling med blogger, medietweets, facebook og kommentarfelt i nettaviser har ført til framvekst av hets og hatefull ytringer. Lovverket er ikke alltid like klart, og det samme kan sier om myndighetenes innsats for å motvirke trenden.

I det denne artikkelen skal skrives dukker det opp en tweet der det framgår at sportskleskjeden Stormberg har mottatt mange hatefulle reaksjoner etter at de ga en hel dagsomsetning, ca. 220.000 kroner, til arbeidet for syriske flyktninger. Dette er et eksempel på en hatefull ytring som ikke er forbudt iht. norsk lovverk. Den må, for å følge innstillingen til ytringsfrihetskommisjonen,[1] bli møtt med motargumenter, uansett hvor hatefull og motbydelig man måtte mene at den er.

Uklare og omdiskuterte lover

Det er straffelovens § 135a, Rasismeparagrafen, som inntil nylig har satt de lovlige grensene for hatefulle ytringer. Paragrafen fikk tilnavnet *rasismeparagrafen*, fordi paragrafen først dreide seg om hatefulle ytringer rettet mot folk på grunn av hudfarge og etnisk opprinnelse. I dag er denne betegnelsen upresis. Paragrafen er gjennom årene blitt endret og utvidet flere ganger, slik at den nå også gjelder ytringer som diskriminerer homofile og andre seksuelle minoriteter, samt hatefulle ytringer basert på religion og livssyn. Brudd på paragrafen kan straffes med fengsel i opp til tre år. § 135a er en omdiskutert lovparagraf i Norge, da den innebærer en begrensning i ytringsfriheten. Selv i Norsk PENs styre er det uenighet når det gjelder en eventuell avskaffelse av paragrafen. Få personer er imidlertid blitt dømt for å bryte den.

I følge Store Norske Leksikon inneholder § 135 a "ikke forbud mot ytringer med et kjønnsdiskriminerende innhold. Hvorvidt det skulle innføres et forbud mot kjønnsdiskriminerende ytringer i straffeloven § 135 a har vært diskutert, men har blitt avvist blant annet med begrunnelsen at kvinner ikke er en minoritetsgruppe og at bestemmelsen burde begrenses til utsatte minoritetsgrupper med et særlig behov for vern. At det ikke er etablert et strafferettslig vern mot kjønnsdiskriminerende ytringer betyr imidlertid ikke at alle ytringer med kjønnsdiskriminerende innhold er tillatte. Blant annet etablerer FNs barnekonvensjon, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs kvinnediskrimineringskonvensjon plikter for konvensjonsstatene, herunder Norge, for å sikre at det ikke formidles undervisning i skolen med et kjønnsdiskriminerende innhold."

Når den nye straffeloven fra 2005 trer i kraft vil den eksisterende straffelovens § 135 (a) erstattes av en ny § 185: Hatefulle ytringer.

Siste års digitale utvikling med blogger, medietweets, facebook og kommentarfelt i nettaviser har ført til framvekst av de såkalte nett-trollene. Dette er de ytrerne som skriver anonymt, og de bidrar ofte med svært usaklige og ofte hatefulle ytringer som er ute etter "mannen, men ikke ballen". Eller kanskje kvin-

Carl Morten Iversen er Seniorrådgiver, Norsk PEN.

nen, for det er kvinner som er mest utsatt for slik hets. Som altså ikke er forbudt iflg. norsk lov. Straffeloven forutsetter at ytringene er offentlige før de straffes og så langt har ytringer på internett utrolig nok ikke blitt rammet av loven. Men når lovendringene fra 2005 trer i kraft vil rasistiske og diskriminerende ytringer framsatt på internett også kunne rammes av den nye straffeloven.

Kvinner mer tilbakeholdne på åpne nettsider

Reaksjonene på fenomenet nett-troll, særlig fra kvinnelige journalister som ofte er svært utsatt, varierer fra "dette må vi regne med og vi må svare" og "slikt bare ignorerer jeg" til "dette er svært belastende". Det har også ført til at kvinner, iflg. en undersøkelse finansiert av Fritt Ord – "Status for Ytringsfriheten i Norge", legger større bånd på seg når de ytrer seg på nettet. I en kronikk på undersøkelsens Facebook-side, vises det til at kvinner pålegger seg "større sosiale begrensninger på nettet enn i privatsfæren." I følge forsker Bernard Enjolras ved Institutt for Samfunnsforskning som gjennomførte undersøkelsen, har man funnet at "kvinner er langt mer forbeholdne enn menn til å uttale seg i sosiale medier eller på åpne nettsider, uansett hvilken type risiko de presenteres for. Det er spesielt store forskjeller når det gjelder faren for å bli latterliggjort, for å bli oppfattet som uhøflig eller for å støte andre. Kvinner ser dermed ut til å ville legge mer bånd på seg enn menn i det offentlige digitale rommet." Dette kan i følge kronikken også føre til at bestemte grupper eller synspunkter blir underrepresentert.

Hva gjør myndighetene?

Norske myndigheters innsats for å motvirke denne trenden er foreløpig noe uklar og de foreslåtte lovendringene fra 2005 er altså så langt ikke trådt i kraft. UD har, som en del av oppfølging av Meld. St. 10 (2014-2015) *Muligheter for alle – menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken,* varslet økt satsing på fremme av ytringsfriheten og det de kaller "beskyttelse av ytringsfrihetsutøvere", uten at dette foreløpig er konkretisert.

Men dette gjelder internasjonalt. Hva så med Norge – hva gjør myndighetene? Et forsøk på å innføre et forbud mot religionskritikk ble lagt dødt av den rødgrønne regjeringen i 2009. Heldigvis – menneskerettighetene skal beskytte mennesker, ikke religioner. I 2012 ble også et forslag fra Frp om "vern av ytringsfrihet og anonymitet på internett" lagt dødt i Familie- og kulturkomitéen. I følge en artikkel på hjemmesiden til MIRA-senteret inviterte statsminister Solberg til et møte om bekjempelse av hatefulle ytringer i slutten av november 2014. "Å karakterisere hatefulle ytringer kun som irrasjonelle og individuelle handlinger er farlig og undervurderer deres innvirkning på samfunnet", heter det i artikkelen. Det framkommer på regjeringens hjemmesider at bakgrunnen for møtet var arbeidet med en handlingsplan med tiltak mot hatefulle ytringer, men det foreligger ikke noen informasjon om når denne vil foreligge. Et lenge planlagt seminar på Stortinget om samme tema blir stadig utsatt, så her har politikerne tydeligvis ingen hast.

Vi trenger mer forskning

Men hva hadde vært ønskelig? Forskning på området er meget mangelfull og vi vet ikke hva som dypest sett ligger bak netthetsen – konkrete personangrep, dyp, reell frustrasjon, eller en eller flere av disse i kombinasjon med alkohol. Både medier og nettbrukere vil være tjent med å få en bedre oversikt.

De eneste som kan sies å ta denne problemstillingen delvis på alvor, er de nettavisene som nå har innført moderering av sine kommentarfelt. Hvorvidt dette på sikt vil føre til mindre netthets, gjenstår å se. Det vil i det minste skjerme de som skriver kommentarer, men vi har jo fortsatt Facebook, der det, inntil den nye loven trer i kraft, er fritt fram for alle mulige ytringer. Et kjent eksempel er islamisten Ubaydullah Hussains uttalelse på Facebook etter at 23 gisler var blitt drept i et terrorangrep i gassproduksjonsanlegget i In

Aménas i Algerie. ”Måtte Allah den høyeste belønne våres brødre med den største og beste Paradiset og drive fiender av Islam ut av våres land og utslette dem”, uttalte han. Han ble siktet og tiltalt, men frikjent i oktober 2014. § 135a dekker kun oppfordring til vold, men dette ble åpenbart tolket som forherligelse av vold. Dessuten var det jo heller ikke en ”offentlig ytring”, og da er den altså lovlig.

Så hvor går grensene? Om dette strides tydeligvis de lærde.

Not

1. NOU 1999:27.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 94-98

Guðjón Idir

Individual Freedom and the Problem of Hate Speech

Various new threats emerge with the advent of new technologies. Online hate speech is a problem, but the cost to eradicate it may be increasingly problematic if our solutions to the problem violate fundamental rights. Iceland and the global society in general has to decide whether its safety is found in non-freedom.

In the aftermath of the horrific attacks on the Charlie Hebdo offices in Paris, world leaders rallied together to defend the freedom of expression. It was, however, nothing more than a fleeting gesture as the trend to curb free expression and limit the flow of information grows steadily both in Europe and around the world. Even the Pope of the Catholic Church explained that while he understood the need for free expression, it should nevertheless not entail the right to insult. The right not to be insulted is virtually incompatible with freedom of expression, and similarly a right to be forgotten can hinder access to information.

Incidentally, Iceland revoked old laws criminalizing blasphemy last July. Expression in Iceland is, therefore, a little freer than it formerly was.

The ease of communication grows every day with increased access to information on a level never seen before. And although we are better able to express ourselves, hate speech and online harassment is rife on social networks, news media comment sections and other platforms. Technology truly is a double-edged sword.

The question many are raising is how do we curb hate speech online, assuming that this is something that should be done. And why should it not be?

We have judicial systems to deal with defamatory and libelous comments, as well as threats of violence. To rid the online world of hate speech is a task that is impossible to execute without considerable and undesirable cost. Whom do we trust to evaluate what is hate speech and propaganda? Do we want our governments, or private companies for that matter, to determine what we can say and which opinions are allowed to be aired? Protecting our societies from hate speech and propaganda means surrendering some fundamental rights, rights many consider unalienable, to borrow a term from the US Declaration of Independence. These rights include the right to the freedom of expression and freedom of opinion, as well as the right to information and the right to privacy.

Cutting off the nose to spite the face

A few years ago, an ill-conceived idea was put forth by the then Minister of the Interior in Iceland that Iceland, where pornography is illegal, should impose a "porn-shield" on Icelandic networks, thereby blocking porn from Internet users within Iceland.[1] Of course, the implementation of such a ban is virtually impossible and there have been no plans to fol-

Guðjón Idir is the Executive Director of IMMI (International Modern Media Institute) in Iceland and an advocate of information freedom and civil rights.

low through with this, but it does nonetheless show two things – first, that our legislators often do not understand the nature of the Internet and the digital era, and secondly, that the mentality of cutting off the nose to spite the face is very much widespread when dealing with online issues. The same can be said about the concept of mass surveillance operations – it is a grossly disproportional policy by which the privacy of the global population is violated to retroactively investigate the very few, or at least that is what its proponents contend.

Blanket policies, such as mass surveillance, do more harm than good. The criminalization of hate speech and propaganda is an act which stems from the same mentality, and is illustrative of a black and white worldview with little flexibility of thought or sense for practical reality.

But mass surveillance is not the only draconian affront to our democracies as the war against freedom of information and freedom of expression escalates, with governments pushing for limitations on free expression around the world resulting in the imprisonment of journalists, bloggers and human rights activists and the subsequent chilling effects of these actions.[2] Intermediaries, such as social media networks and ISPs are, in certain places, being made accountable for content uploaded by third parties, and are required to monitor traffic and content. The roles of both overseer and censor are thrust upon private companies to censor content, bypassing the only real instrument meaningful democracies have to determine judgement in such matters – the judicial system. Without judicial procedure, transparency and accountability are lost. Private companies have been co-opted into the mass surveillance industry and are now being pushed to censor the Internet.

Who should censor?

A website was hosted on an Icelandic domain promoting ISIS propaganda. The Prime Minister was quick to explain in the media that this should not happen in Iceland. The company that processes domain registrations in Iceland took down the website after much in-house debate, surely feeling political pressure to act. The correct channel for the matter was, of course, the judicial system which remained unutilized.

Child pornography, terrorist threats and other threats of violence are illegal. However, information which is not by its very nature illegal, should be accessible if we want a free Internet where free expression exists regardless of whether said information is insulting or we find the opinions expressed disagreeable. If individuals, groups or companies feel unfairly targeted, the right procedure to follow is, again, through the judicial system. Defamation law, however, can also be abused to control the flow of information and the International Press Institute has been at pains to highlight that defamation law should not be within countries' criminal code, but rather within civil procedure, thus avoiding the possibility of imprisonment for journalists or anyone else on the grounds of expression.[3]

Hate speech – a reflection of society, not a new frontier

In Iceland, hate speech is common in a variety of discussions, be it on social media or the comment sections of online news media. Discussions of feminism, refugees and gay rights all attract certain groups and individuals fuelled by hatred and prejudice. But do we prefer those views to be hidden under the surface or do we want those views to be out in the open, to be open to debate? It would be naive to suppose that those views exist because people are so easily influenced that when they come across them, they instantly adopt them. That mentality is at odds with openness and is firmly in the camp of rigid paternalism to which the digital era with its overflow of information is very much a threat. It is our best hope yet for decentralized power, for access to information and decision making. The more information we have, the better equipped we are to form opinions. When it comes to propaganda, we have to believe that individuals can choose for themselves. If propaganda is to be outlawed, we will need to overhaul our own media as we have seen particular narratives

dominate news discussions, and only limited points of view be presented.

When individuals are threatened, or defamatory comments are made about them, charges can be brought against those performing these acts. Freedom of expression is constitutionally protected in Iceland, but that freedom carries with it a level of responsibility:

> Everyone has the right to freedom of opinion and belief.
>
> Everyone shall be free to express his thoughts, but shall also be liable to answer for them in court. The law may never provide for censorship or other similar limitations to freedom of expression.
>
> Freedom of expression may only be restricted by law in the interests of public order or the security of the State, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights or reputation of others, if such restrictions are deemed necessary and in agreement with democratic traditions.[4]

Hate speech has actually promoted much needed debate and anyone airing racist, misogynistic and/or homophobic views runs the risk of ridicule. A case in point is the local celebrity who publicly bemoans the annual Gay Pride parade which he feels is a bad influence on children; this has left him to be seen as a bit of an online village idiot.

With power comes responsibility

What we can do is hold politicians and journalists to account when they stoke hatred and mistrust of minorities. In Iceland, we have seen a government MP virtually call for racial profiling by suggesting that all Muslims in Iceland should be investigated for terrorist links.[5] We have seen a year long episode of cover-up and political manipulation after investigative reporting began into a ministerial leak to the papers defaming a defenseless asylum seeker, which subsequently resulted in a Minister's aide being charged and found guilty of misconduct. And in the last city council elections we saw one of the incumbent political parties test-drive xenophobic views in a desperate attempt to gain votes. It worked, resulting in two seats out of fifteen.[6]

Politicians within the Icelandic government (including the Prime Minister) have also called for newspapers that "understand them", for a less critical public debate and for more positive reporting. Incidentally, we have seen a hostile takeover of one major newspaper by people favourable to the Icelandic government – a newspaper that, prior to the takeover, was at the forefront of investigative journalism in Iceland.[7] And the oldest newspaper in Iceland, Morgunblaðið, operating at a loss and having had massive debts cancelled, has as its editor the former Prime Minister of Iceland, who was also head of the Icelandic Central Bank in the build up to the country's financial crisis. Morgunblaðið has continually undermined the plight of refugees and cast them in an unfavourable light, with the last example being when the paper's cartoonist labeled Syrian refugees "holocaust tourists".

The media environment in Iceland is far from perfect, as in most places. Journalists are, however, quite safe, unlike in many parts of the world. Hate speech is an issue in Iceland and the online world as a whole, but the way to deal with it is not through draconian legislation and non-transparent blanket measures, but with debate, with more information, and with openness. We can either accept the openness of the digital era and work from there, or we can cling to paternalism, working to limit what technology we now have.

The Icelandic Modern Media Initiative

The Icelandic Modern Media Initiative[8] is a parliamentary resolution that was unanimously adopted in 2010. Its aim is to make Iceland a safe haven for freedom of expression and freedom of information – in other words, to legalize and protect actual journalism and other information communications. It also aims to draft and implement best practice law in the fields of freedom of expression and information, press freedom, the right to privacy

and the protection of data, intermediary protection, judicial protection, source protection and whistleblower protection. The mandate is vast but the fields it applies to are inextricably linked. It is a holistic approach to a myriad of threats to our rights, both online and offline.

About Iceland

The Icelandic political landscape seems to be changing enormously. A small opposition party which barely scraped through the last elections with 5.1% is now consistently polling above 30% and is bigger than the two government parties combined. That party is the Icelandic Pirate Party. This political party has also been polling as the biggest political party in Reykjavík City Hall where it currently has one city hall representative of 15.

The media market in Iceland has been consolidated in recent years and now the oldest newspaper, Morgunblaðið, is presided over by Editor Davíð Oddsson who, as previously mentioned, was formerly head of the Icelandic Central bank, the Prime Minister of Iceland, the Mayor of Reykjavík and the leader of the Independence Party. Fréttablaðið, a free paper and the paper with the largest circulation in Iceland, was owned by individuals who owned one of the Icelandic banks. The paper's ownership is still connected now to major business interests. DV, the third paper in Iceland was previously conducting investigative reporting and was very critical of politicians and the government, but it has been taken over by a media mogul who runs a variety of smaller media platforms, and it now seems to have been turned into a lightweight newspaper with special interest stories and clickbait articles.

New media outlets are growing, with Kjarninn.is and Stundin.is being backed by subscribers and crowdfunding initiatives, along with other online news media. The smaller media outlets seem to be conducting the most serious reporting.

The current government and prime minister have been critical of both criticism and negativity in Icelandic public discourse and have argued that pride and positivity need to be restored. They have also made disparaging remarks about the national broadcaster, an institution which relies on the state budget. All of these factors go some way to explain why Iceland has dropped in the RSF rankings on press freedom.

The Icelandic Modern Media Initiative

In June 2010 Alþingi (Icelandic Parliament) unanimously adopted a resolution which aims to establish Iceland as a legislative safe haven for freedom of expression and freedom of information, building on best practice law. The resolution applies to source protection, whistleblower protection, intermediary limited liability, protection of communications (data protection and the protection of privacy), defamation law reform, judicial protection, prior restraint limitations and protection from libel tourism.

The aim of this resolution is to establish an environment in Iceland where actual journalism can thrive, where access to information is ensured, where new industries can exist protected within a jurisdiction of modern legislation with an understanding of new technologies and where democratic underpinnings, such as transparency and oversight, civil rights, free press and the right to privacy are ensured.

Implementation of the resolution is far from complete though work is under way both in legislative drafting and legal research. A governmental transition has taken place since the adoption of the resolution and other matters have seemingly taken priority over this urgent issue which had full bipartisan support in 2010.

The International Modern Media Institute is a research and advocacy institution which promotes and advocates for legislative reform both in Iceland and globally. The institute serves as a watchdog, as well as a pressure group, to ensure the progress of the resolution and works towards its full implementation. The institute was founded in 2011 and since then, it has seen the implementation of legislative change through the implementation of new acts on media and information whereby source protection has been strengthened. The institute expects to gain traction in the fields of whistleblower protection, removal of data retention, data protection laws and intermediary limited liability laws in the coming months.

Notes

1. http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/feb/15/iceland-anti-porn-shield-misguided
2. https://en.rsf.org/press-freedom-barometer-journalists-imprisoned.html?annee=2015
3. http://www.freemedia.at/fileadmin/user_upload/OOB_Final_Jan2015.pdf
4. http://www.government.is/constitution/
5. http://grapevine.is/news/2015/01/13/mp-wants-to-investigate-nations-muslims/
6. http://grapevine.is/news/2014/06/05/anti-muslim-rhetoric-brings-gains-to-progressives/
7. http://grapevine.is/news/2014/12/18/bjorn-ingi-hrafnsson-becomes-chair-of-dvs-board/
8. https://en.immi.is/immi-resolution/

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 99-102

Alexandra Sackemark & Ängla Eklund

Yttrandefrihet och näthat

Hur är det egentligen? Får en säga vad som helst om vem som helst, när som helst? Var går gränsen mellan rent tyckande, oaktat moralisk bäring, och det som kan anses vara brottsligt? Finns det ens en gräns? Näthat som juridiskt fenomen väcker många frågor, inte minst definitionsmässigt. Hur ser regelverket ut, vad säger juridiken om näthat?

”Det var ju bara på internet, det var väl inte så farligt?”

Mentaliteten, att se internet som en avskild del av samhället som inte faller in under samma premisser som de ute i ”verkligheten”, är till stor del förhärskande och utgör stommen i det problem som näthat idag fokuserar på. Det finns en tanke om att inte samma lagar och regler gäller på internet, eftersom personen bakom skärmen inte behöver se föremålet för sitt hot eller hat i ögonen, och gränsen för vad som kan anses vara acceptabelt beteende har hela tiden skjutits framåt.

Om vi en stund bortser från problematiken med att identifiera den som sitter bakom skärmen och uttrycker sig hot- eller hatfullt mot andra och istället ser till det aktuella regelverket framstår grundproblemet väldigt tydligt. Vi har varken en nationell eller internationell lagstiftning som är fullt ut anpassad för den här typen av digital brottslighet. Bestämmelsen om förtal, vilken ofta aktualiseras vid näthatsrelaterade brott, är från tidigt 1960-tal och har därför inte tagit höjd för den här sortens brottsliga beteende som genom internet har möjliggjorts. Det blir således upp till rättstillämpningen att försöka inpassa och finna stöd för de här företeelserna i den för ändamålet bristande befintliga lagstiftningen. Det krävs en hel del extensiv tolkning för att inrymma tangentbordshat och -hot under vad som från början endast avsåg fysiska handlingar.

Vad är då näthat? Det finns inget brott som heter näthat, och det går därmed inte att bli dömd för ett brott med den beteckningen. Däremot finns det flera redan befintliga brott som kan inrymma näthat, som exempelvis ovan nämnda förtal men även förolämpning, ofredande, olaga hot och till viss del kränkande fotografering, även om den sistnämnda inte direkt innebär att ett brott begås i digitala miljöer. Det finns även vissa handlingar som kan aktualisera brott mot personuppgiftslagstiftningen, liksom i mer sällsynta fall även brott mot upphovsrätten och grundlagarna. Det är svårt att försöka sig på en generell beskrivning av vad näthat är, begreppet har flera betydelser och kan aktualiseras vid många olika beteenden. Det råder således inte brist på regelverk, men det råder brist på bestämmelser som är anpassade för forumet internet, och med yttrandefriheten som ledord är det inte en helt problemfri utmaning för lagstiftare och rättstillämpning att reda ut.

Alexandra Sackemark är jurist, adjunkt i civilrätt vid Juridiska Institutionen vid Stockholms universitet, medlem i Institutet för Juridik och Internet och var projektledare för andra upplagan av *Näthat – rättigheter och möjligheter*.

Ängla Eklund är juriststudent, amanuens vid Juridiska Institutionen på Stockholms universitet, medlem i Institutet för Juridik och Internet och där främst aktiv inom föreläsningsverksamheten.

Yttrandefrihet eller personlig integritet?

Som tradition har vi i Sverige en mycket långt gående yttrandefrihet, som även i vissa fall har getts företräde framför rätten till personlig integritet. Diskussionen om näthat kan således härledas redan från grundlagsbestämmelser om var och ens rätt att säga vad den vill om vad som helst, när som helst. Denna mycket långt gående rättighet i det samhälle vi lever i kan med rätta ställas mot den motsvarande grundläggande rättigheten att få vara i fred och att slippa få sin personliga integritet kränkt. Det är en svår balansgång mellan dessa rättigheter, där starka förespråkare finns för båda sidor. Eventuella diskussioner om inskränkning av endera rättighet stöter mer som regel än undantag på starkt motstånd med häftiga diskussioner som följd. Finns det då någon generell gränsdragning, eller standard, för balansen mellan dessa rättigheter? Det korta svaret är, nej. Att inskränka yttrandefriheten till förmån för den personliga integriteten låter sig inte med lätthet göras, liksom motsatsen även den framstår som mycket problematisk. Bör då yttrandefriheten och rätten till privatliv väga lika tungt i den gren av samhället där näthatet aktualiseras, det vill säga på internet, eller finns det en annan möjlig avvägning att göra i detta forum? Först, att påstå att internet är en egen gren av samhället är i sig kontroversiellt, men även mycket tacksamt vid en diskussion om rättsväsendet och näthat. Eftersom det på internet aktualiseras helt andra problem och ställningstaganden än ute i ”köttvärlden” bör ändå en distinktion göras och vägas mot starka rättighetsintressen. För näthatets del aktualiseras de här, vad det verkar närmast dikotoma, rättigheterna i relationen mellan den utsatta och gärningspersonen. Typiskt sett tänker sig många att det är en person som sitter bakom en skärm och uttrycker sig med hårda ord mot någon annan, under förevändningen att denne endast nyttjar sin grundlagsgivna rätt till yttrandefrihet. Och visst stämmer det att var och en gärna får tycka precis vad en vill, det finns det inga rättsliga hinder mot. Däremot kan det svårligen anses vara förenligt med varken samhälleliga beteendenormer eller lagregler i stort att verkligen säga det en tycker alla gånger. Var denna gräns går kan inte med säkerhet uttryckas, men det brukar generellt göras skillnad på det som är olagligt, och det som ”bara” är omoraliskt. Att tycka saker om annan, att någon till exempel är motbjudande på grund av vissa personliga attribut, är inte olagligt. Men att däremot gå ut och säga det till personen i fråga eller till andra i dennes närhet kan bli mer tveksamt och börja närma sig vissa brottsliga näthatsföreteelser. För att konkretisera brukar det dock lite slentrianmässigt skiljas mellan värdeomdömen och personliga påhopp.

Viktigt att ta med sig är att det är lika illa och rättsstridigt att hota eller förtala någon på internet som det är att göra det på tunnelbanan, arbetet eller skolgården, men företeelserna kan knappast anses helt jämförbara. På samma vis som det är svårt att fysiskt hota någon med pistol på internet, är det kanske svårt att uppnå den ensamhet och utsatthet som en person framför en dataskärm kan uppleva när denne ser ett grovt hot lysa på skärmen. Till detta måste också läggas den massiva spridningsrisk som finns för det som publiceras på internet, liksom den ständiga påminnelse den utsatta får om det inträffade genom att, som det kallas, ”internet aldrig glömmer”. Den som utsätts för näthat är alltså samtidigt mycket ensam med endast skärmen som sällskap, och exploaterad för en obestämbar krets av människor som också kan ta del av det som skrivits eller publicerats. Upplevelserna är inte och bör inte anses vara samstämmiga och likvärdiga, och därmed eventuellt inte heller bedömas enligt samma förutsättningar, på samma grunder.

För rättstillämpningen är detta fenomen dock inte nytt. Bestämmelserna i brottsbalken (BrB) vore till stor del verkningslösa och mycket svårtillämpade om de inte innefattade en möjlighet för domstolarna att tolka in företeelser i de befintliga bestämmelserna som kanske inte direkt följer av lagstiftarens ursprungliga intention avseende dess utformning. Rättstillämpningen kan dock endast beviljas ett väl avgränsat och motiverat tolkningsutrymme, och frågan är då om de näthatsrelaterade brotten rimligen kan och bör inrymmas i dessa

befintliga bestämmelser? Svaret blir klassiskt juridiskt; det beror på. Statistiken på fällande domar avseende denna typ av brottslighet har varit krass, och till viss del svår att dra tydlig ledning från. De prejudicerande domarna är även de försvinnande få, och har sällan tydligt fokus på gränsdragningsproblematiken mellan internet och den närliggande lagstiftningen. Det finns tydliga exempel på domstolarnas bristande erfarenhet och kunskap inom området. Uttalandet av ett hovrättsråd om att det ”*… inte går att bortse från det förhållandet att det inom inte alltför snäva kretsar av befolkningen med tiden har blivit alltmer socialt accepterat att vara mycket öppen och utåtriktad avseende sina sexuella vanor*” belyser problemet väl. Fallet handlade om så kallat ”revenge porn”. En person hade fått en film publicerad på internet som visade när denne hade sex med sin före detta partner. Det var den före detta partnern i fråga som hade publicerat filmen för att hämnas, och hovrättsrådet ansåg med citatet ovan som motivering att skadeståndet för käranden skulle sänkas. Väl värt att ta med sig är ändå att HD sedermera valde att helt bortse från denna motivering och istället valde att höja skadeståndet. Nog för att synen på det privata sexlivet skiljer sig från domstolarnas tolkning av redan befintliga brottsbestämmelser, men problematiken kvarstår – hur ska rättsapparaten få bukt med problemet? Som redan påtalats vore det att gå för långt att tillåta en alltför extensiv tolkning av redan befintliga bestämmelser för att på så vis försöka åtgärda problemet med brott och kränkningar på internet, men vad vore alternativet? Är det ens möjligt att utforma en lag med så pass brett men specifikt fokus att den kan täcka in denna ständigt föränderliga miljö? Problem med lagstiftning och teknikneutralitet har uppmärksammats vid tidigare utredningar avseende andra problemdragningar, men det går inte längre att bortse från att lagstiftaren bör utreda detta närmare.

Vem är näthataren?

En vidare väsentlig del i diskussionen om nät-hat är anonymiteten. Den som utövar hat och hot mot andra på internet upplever ofta, mer som regel än undantag, en känsla av trygghet i att denne inte kommer att ställas till svars för sitt beteende. Inledningsvis berördes citatet ”*det var ju bara på internet, det var väl inte så farligt?*”, men när detta citat sätts i relation till andra bevingade ord som ”*internet glömmer aldrig*” så blir situationen en annan. För att generalisera, många hårda ord på internet uttalas i affekt och utan att personen bakom tangenterna gett sig tid att tänka en extra gång innan denne publicerar. Internet som forum bidrar även till att det är svårare att förmildra det som skrivs, eftersom ett tonfall, språklig melodi eller kroppsspråk inte med dagens tekniska förutsättningar med lätta medel kan förmedlas. Mottagaren har endast orden, bilden eller videon på skärmen att relatera till. Med detta kommer också spridningspotentialen, den kanske starkaste faktorn till den tyngd och seriositet dessa frågor om näthat bör behandlas med. Dessa ”affektinlägg” eller hastiga publiceringar kan inom loppet av några sekunder få en enorm spridning utan att hinder som landsgränser sätter några käppar i hjulet. Många hot eller kränkningar kan således färdas genom många länder och således inom kort nå en obestämbar krets av personer på nolltid. Det bör kanske för tydlighetens skull också tilläggas att, även om det ofta är affekt inblandat, detta inte är en förutsättning för att något brottsligt ska ha inträffat. Den som skriver kan mycket väl ha suttit och arbetat med sin text i många dagar innan denne skickar, men trenden pekar dock på att det ofta finns viss del affekt inblandat.

Denna spridningspotential medför också problem avseende jurisdiktion och lagval. Om någon i ett land exempelvis förtalar eller ofredar en person i ett annat land – var ska personen stå till svars för det inträffade? Vilket lands lag ska tillämpas, och var kan brottet anses vara begånget? Många större aktörer inom sociala medier är etablerade utanför Sveriges gränser och har rigorös reglering avseende deras ansvar, för det som inträffar på deras sidor. Ett ansvar som i många fall är försvinnande litet.

Situationen accepteras dock inte stillatigande av den svenska rättsapparaten. Flera stora utredningar är tillsatta och debatten är i

allra högsta grad en levande organism. Exakt hur en eventuell lösning kan se ut har ännu inte framkommit, men att balansen mellan yttrandefrihet och rätten till integritet måste förtydligas är helt klart.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 103-105

Arnfinn H. Midtbøen

Prosjekt

Offentlighetens grenser

I 2013 og 2014 gjennomførte Institutt for samfunnsforskning (ISF), i samarbeid med Institutt for medier og kommunikasjon (IMK) ved UiO, forskningsstiftelsen Fafo og advokat Jon Wessel-Aas, den bredt anlagte studien *Fritt Ords monitorprosjekt om status for ytringsfriheten i Norge.* Prosjektet var det første av sin art siden den norske Ytringsfrihetskommisjonen avla sin rapport i 1999[1] og vekket stor oppmerksomhet. Stiftelsen Fritt Ord har ønsket å bidra til videreutvikling av prosjektet for en ny periode. Denne gangen med tema offentlighetens grenser.

Faren for stillhetsspiraler

I første runde av prosjektet Status for ytringsfriheten i Norge undersøkte vi ulike sider ved den norske ytringskulturen ved en bredt anlagt studie. Vi valgte å fokusere på de deler av ytringskulturen som er mest berørt av samfunnsendringer knyttet til kulturelt og religiøst mangfold, digitalisering, managerialisme, samt inntog av globale kulturelle trender. I hovedrapporten[2] presenterte vi analyser basert på et bredt datagrunnlag; surveyundersøkelser av befolkningen, kunstnere, forfattere og journalister, samt målrettede kvalitative intervjuer av debattanter med minoritetsbakgrunn, journalister og redaktører i flere mediehus. Vi analyserte også den rettslige utviklingen på to juridiske felter som er av stor betydning for ytringsfriheten; pressefriheten og informasjonsfriheten.

Et av våre hovedfunn var at befolkningen trekker normative grenser for utøvelse av ytringsfriheten, og at mange mener man må balansere ytringsfrihet mot andre hensyn, som å unngå å støte og såre andre eller fremstå som rasistisk.[3] Analysene viste at mange ville begrense sine egne ytringer dersom det var fare for å vekke slike reaksjoner. Både holdninger og vilje til slik selvbegrensning varierte mellom grupper, for eksempel etter kjønn, alder og politisk ståsted. Basert på disse funnene, og funn i de kvalitative studiene vi gjorde, påpekte vi faren for utvikling av *stillhetsspiraler* i norsk offentlighet, det vil si en situasjon der visse stemmer og synspunkter blir systematisk underrepresentert.

Dypere inn i prosessene

I denne nye studien vil vi å gå dypere inn i prosessene der grensene trekkes for hva som kan ytres og ikke ytres i norsk offentlighet. For å få grep om dette vil vi gå mer spesifikt til verks enn det vi gjorde i første runde, og se på utvalgte debatter, hvilke aktører som deltar og regulerer dem, samt hvilke argumenter som inkluderes og ekskluderes. Vi vil konsentrere oss om debatter som involverer "anerkjennelseskamper"[4], det vil si debatter som bærer i seg identitetsbaserte konflikter knyttet til kjønn, etnisitet eller religion, der identitetsbaserte problemer diskuteres og der identiteter brukes som argumenter i diskusjonen.

Arnfinn H. Midtbøen er Ph.D. i sosiologi og forsker ved Institutt for samfunnsforskning (ISF)

Det norske ordskiftet etter angrepet på *Charlie Hebdo* er et eksempel på en slik debatt. Et mål med prosjektet vil være å forstå hvilke sosiale dynamikker som oppstår i debatter som involverer anerkjennelseskamper, og hvordan dette regulerer ytringsfriheten til ulike grupper.

Vi bygger på Bernhard Peters'[5] forståelse av offentlighetens kultur, der denne analyseres i lys av tre elementer: offentlighetens funksjoner, dens sosiale organisasjon og dens symbolske struktur. Med dette som utgangspunkt vil vi gjøre et utvalg av sentrale og mer perifere aktører innenfor de debattene vi analyserer, og se på hvilke grenser de trekker for egne og andres ytringer, samt hvilke roller de utøver og kan utøve. Vi vil fokusere på presumptivt mektige institusjoner og aktører, som massemedier og politikere, og på aktører som opplever seg som mer perifere, eller som forholder seg tause, slik som innvandringskritikere og de tause minoritetene. Videre vil vi analysere de grensedragningene som gjøres innenfor selve debattene, og på hvilket grunnlag grenser trekkes, enten normativt, juridisk eller pragmatisk. Samlet sett vil disse analysene sette oss i stand til å diskutere hvorvidt og på hvilke måter den norske offentligheten fyller funksjoner knyttet til deliberasjon, opinionsdannelse, læring og sannhetssøken – det vil si ytringsfrihetens viktigste begrunnelser[6].

Fokus på offentligheten

I et langsiktig perspektiv mener vi at det å gjøre opp status for ytringsfriheten i Norge avhenger av en kombinasjon av brede kartlegginger som gjentas med jevne mellomrom, og noen dypdykk i enkeltinstitusjoner, fenomener og felter, som gjør det mulig å forstå de sosiale og kulturelle forutsetningene for ytringsfrihet. I denne omgangen velger vi altså å fokusere på *offentligheten*, og på noen temafelter som aktualiserer ulike begrensninger på ytringsfriheten på ulike nivåer og for ulike grupper. I det foreliggende prosjektet vil vi gjennomføre en begrenset surveyrunde, til befolkningen og til journalister, der vi videreutvikler spørsmål om holdninger til ytringsfrihet, og holdninger til religionskritikk spesielt, samt grenselandet mellom normer og jus. Terrorhandlingene i Paris og i København gjør det meningsfullt å gjenta disse utvalgte delene av surveyene nå. Dessuten vil denne runden med surveyer gjøre det mulig for oss å videreutvikle og konkretisere de holdningsspørsmålene vi brukte i 2013.

Prosjektet inneholder tre overordnede arbeidspakker:

Den første arbeidspakken består av to surveyundersøkelser, én befolkningssurvey og én journalistsurvey. I begge undersøkelsene vil vi benytte samme utvalgskilder som i undersøkelsene fra 2013-2014, slik at det er mulig å studere holdningsendringer over tid, og da særlig om det har funnet sted endringer i synet på ytringsfrihet i lys av terrorangrepene i Paris og København, og den omfattende debatten som har fulgt i kjølvannet av disse angrepene. Fokus vil spesielt være på holdninger til religion og religionskritikk, men også inkludere bredere spørsmål knyttet til ytringsfrihetens grenser. Vi vil videreutvikle holdningsspørsmålene vi brukte i forrige runde, først og fremst ved å knytte spørsmål til konkrete case. I tillegg vil vi også inkludere spørsmål om ytringsfrihetens juridiske stilling.

Den andre arbeidspakken undersøker grensedragninger i den redigerte og uredigerte offentligheten, gjennom en studie som kombinerer innholdsanalyse av medietekst og nettdebatt med kvalitative intervjuer med redaktører. Vi vektlegger debatter som involverer verdispørsmål og anerkjennelseskamper, og ser på utviklingen over en tiårs periode, fra karikaturstriden i 2005/06 til i dag. Datagrunnlaget vil være tredelt: For det første vil vi undersøke kronikker, kommentarer og ledere, for å fange opp de sentrale argumentene, konfliktene og verdistandpunktene i den elitedominerte debatten i de tradisjonelle nyhetsmediene. For det andre vil vi kartlegge argumentene i de sentrale medienes kommentarfelt for å kunne sammenligne de grensedragningene som gjøres her og i de redigerte mediene. For det tredje vil vi intervjue sentrale (debatt)redaktører og redaksjonelle medarbeidere om deres holdning til ytringsfrihet i dag; om de har endret syn over tid, og om hvordan de

røkter og modererer debatten – på ordinær spalteplass og i de åpne kommentarfeltene. Funn fra innholdsanalysen vil brukes aktivt i intervjuene, for å konkretisere de dilemmaene og spørsmålene som stilles.

Den tredje arbeidspakken belyser hvordan spesielt profilerte, utsatte eller annerledestenkende grupper av befolkningen opplever rommet for ytringsfrihet og meningsmangfold. Vår forrige undersøkelse viste at enkelte områder er spesielt betente og vanskelige å ytre seg om. Enkelte aktører opplever både et større press, møter sterkere sanksjoner og legger sterkere bånd på seg enn andre. Det er disse vi ønsker å få i tale. Via etnografiske metoder og kvalitative intervjuer settes fokus på holdninger og erfaringer til ytringsfrihet, samt oppfatninger av egen rolle i offentligheten, blant politikere, etniske og religiøse minoriteter, og blant innvandringsmotstandere og islamkritikere til høyre i det politiske landskapet.

Formidling

Resultatene fra prosjektet vil publiseres i form av en midtveisrapport våren 2016 og en vitenskapelig monografi sommeren 2017. Begge deler vil bli tilgjengelig for alle interesserte gjennom open access-publisering. I tillegg vil vi vi formidle forskningsresultater og bidra til debatt om ytringsfrihetsspørsmål gjennom arrangeringen av halvårlige seminarer, kronikker i dagspressen, og informasjonsspredning via prosjektnettsiden og sosial medier.

Om projektet

Prosjekttittel: *Status for ytringsfriheten i Norge 2015-2017. Offentlighetens grenser*

Prosjektperiode: April 2015-Juni 2017

Prosjektledere: Bernard Enjolras (ISF), Arnfinn H. Midtbøen (ISF) og Terje Rasmussen (IMK)

Øvrige prosjektdeltakere: Kari Steen-Johnsen (ISF), Kjersti Thorbjørnsrud (ISF), Audun Fladmoe (ISF), Synne Sætrang (ISF), Terje Colbjørnsen (IMK), Hallvard Moe (UiB)

Institusjon(er): Institutt for samfunnsforskning (ISF) og Institutt for medier og kommunikasjon (IMK), Universitetet i Oslo

Finansieringskilde og beløpttittel: Fritt Ord, NOK 5 mill.

Noter

1. NOU 1999: 27.
2. Enjolras, Rasmussen & Steen-Johnsen, 2014.
3. Enjolras & Steen-Johnsen, 2014.
4. Hegel, 1977; Honneth, 1995.
5. Peters, 2008.
6. NOU 1999: 27.

Referanser

Enjolras, Bernard, Rasmussen, Terje & Steen-Johnsen, Kari (red.) (2014) *Status for ytringsfriheten i Norge. Hovedrapport fra prosjektet*. Oslo: Fritt Ord, Institutt for samfunnsforskning, Fafo og Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.

Enjolras, Bernard & Steen-Johnsen, Kari (2014) "Frykten for å støte som begrensning. Hvilken betydning har sosiale normer for ytringsfriheten? " I Bernard Enjolras, Terje Rasmussen & Kari Steen-Johnsen (red.) *Status for ytringsfriheten i Norge. Hovedrapporten fra prosjektet*. Oslo: Fritt Ord, Institutt for samfunnsforskning, FAFO, Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1977) *The Phenemenology of Spirit*. Oxford: Oxford University Press.

Honneth, Axel (1995) *The Struggle for Recognition*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Peters, Bernard (2008) *Public Deliberation and Public Culture: The Writings of Bernhard Peters, 1993-2005* (edited by Hartmut Wessler). New York: Palgrave Macmillan.

NOU 1999: 27. *"Ytringsfrihed bør finde Sted". Forslag til ny Grunnlov § 100*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 106-110

Anna Celsing

Skjut inte budbäraren!

Om de ökade hoten mot journalister och vad man kan göra åt saken

Under de senaste åren har det i många länder blivit allt vanligare att journalister förföljs och utsätts för våld av olika slag. Här hemma rör det sig snarare om hot, kränkningar och trakasserier, via telefon, e-post och sociala medier. Hur vanliga är de här hoten? Vilka drabbas? Och vad försöker man göra åt saken? är några av de frågor jag söker svar på i det följande. Främst fokuserar jag på vad branschorganisationer och politiker på nationell, europeisk och internationell nivå sagt om saken.

”Skjut inte budbäraren” är ett gammalt ordspråk med rötter i antiken. Idag har frasen fått ny, ibland bokstavlig, aktualitet. Bland offentliga personer som blir föremål för hat och hot finns idag allt fler journalister.

Under de senaste åren har det på många håll i världen blivit allt vanligare att journalister utsätts för mord, kidnappning och tortyr – eller sätts i fängelse utan rättegång som den svenska journalisten Dawit Isaak som sitter fängslad i Eritrea sedan 2001. I färskt minne har säkert många också attentatet mot Charlie Hebdo-redaktionen i Paris och dödsskjutningen av svensken Nils Horner i Afghanistan 2014.

Här på hemmaplan rör det sig – hittills – mest om hot, kränkningar och trakasserier; ibland i mer spektakulära former, som bombhotet för en tid sedan mot Gefle Dagblad, men oftare via telefon, e-post och sociala medier. Idag tycks detta ha blivit en del av vardagen för många journalister.

Hur vanliga är de här hoten? Vilka drabbas? Och vad försöker man göra åt saken? är några av de frågor jag söker svar på i det följande. Som underlag har jag använt olika undersökningar som gjorts om hot och våld mot journalister såväl inom Sverige som internationellt och läst vad branschens organisationer och politiker på nationell, europeisk och internationell nivå sagt om saken. Som vi kommer att se, finns här en uppsjö av tankar, råd och förslag om hur man skulle kunna bekämpa hoten mot journalister. Något man kanske borde ta fasta på.

Anna Celsing är frilansjournalist med europeisk och internationell mediepolitik som specialitet.

Hot via sociala medier ökar

Hoten och hatet mot journalister oroar förstås branschens organisationer, inte minst Journalistförbundet som engagerat sig mycket i saken och gjort flera undersökningar om hotbilden. Den senaste visar att hoten vanligen sker på ett personligt plan, via fysiska möten eller personligt riktad e-post, sms, brev eller telefonsamtal. Under de senaste två åren har hotelserna via sociala medier ökat[1].

Även Utgivarna är bekymrade. Vid ett seminarium i Almedalen i juli 2015 presenterade organisationen en färsk undersökning man gjort tillsammans med TNS Sifo om hoten mot redaktionerna på SVT, Sveriges Radio, UR, TV4 och de dagstidningar som är anslutna till branschorganisationen Tidningsutgivarna.

Undersökningen visar att var tredje redaktion som svarat på enkäten hotats under det senaste året. På flera av de utsatta redaktionerna har det dessutom skett vid flera olika tillfällen. Främst riktar sig hoten mot redaktionernas enskilda medarbetar. På hälften av de utsatta redaktionerna har trakasserierna lett till att medarbetare tvekat inför publiceringar eller jobbutläggningar. Och på var tredje redaktion har medarbetare undvikit bevakningsområden eller arbetsuppgifter som en följd av hotelserna. Vid några tillfällen har de varit så allvarliga att de tvingat både medarbetare och anhöriga att flytta tillfälligt.

– När redaktioner tvekar inför publiceringar och områden väljs bort på grund av hot är det ett allvarligt hot mot demokratin, kommenterade Utgivarnas vd Jeanette Gustafsdotter.[2]

Många av brotten förblir ostraffade

Bara 10 procent av kränkningarna och hoten polisanmäls, visar Journalistförbundets ovan nämnda undersökning. Och i de fall som faktiskt anmälts till polisen leder det sällan till något. I 54 procent av de 112 polisanmälda fallen lade polisen ner förundersökningen och knappt 15 procent gick till åtal.

Det senare är ett återkommande problem i stora delar av världen. Som vi kommer att se fokuserar många av de europeiska och internationella organisationer som försöker bekämpa hot och våld mot journalister ofta på ”impunity”, d v s att många av dessa brott förblir ostraffade.

Intressant är också att det inte endast är de journalister som på olika sätt bevakar religion eller politik som är utsatta för hot och trakasserier. ”Det kan lika gärna handla om sportbevakning eller kulturjournalistik, en kontroversiell lokal nyhet eller till och med journalistens kön”, skriver Journalistförbundets ordförande Jonas Nordling i en artikel i Arbetet.[3]

Ny internationell forskning visar att glåpord och trakasserier online blir allt vanligare, särskilt mot kvinnliga journalister. En rapport publicerad 2014 visar att mer än 25 procent av hoten mot kvinnor som arbetar i nyhetsmedier runtom i världen skedde online. Ett av de vanligaste sätten att plåga kvinnliga journalister är genom sexuella trakasserier, ofta via e-post och sociala medier som Facebook och Twitter.[4]

Lagstiftning en lösning?

Hur ska man då få bukt med hoten och hatet mot journalister? Svaret är inte så enkelt som man först kanske tror.

Det finns i dagsläget inget specifikt juridiskt skydd för hot mot journalister i dessa situationer, förklarar Journalistförbundet som dock verkar föredra en lite mer allmän form av lagstiftning. I juni 2013 uppmanade förbundet regeringen att snarast ta fram ett förslag till lagstiftning som stärker skyddet för det demokratiska intresset oavsett vem brottet riktar sig mot, en tanke som även Kommittén om hot och våld mot förtroendevalda varit inne på.

– En lagstiftning i sig kommer inte att stoppa förekomsten av hot varken mot politiker eller mot journalister, det tror tyvärr ingen av oss. Men det skulle vara en tydlig och viktig signal från samhällets sida om att detta är oacceptabelt och skulle likställa politiker och journalisters juridiska skydd med det som gäller vid hot mot tjänsteman i dennes myndighetsutövning. Det skulle ge polisen grund att driva dessa fall mer än idag, förklarade ordförandena för Journalistförbundet och Sveriges Kommuner och Landsting i ett gemensamt pressmeddelande.[5]

Nyvaknat intresse hos politikerna

Attentatet i Paris mot Charlie Hebdo-redaktionen i januari 2015 tycks – i alla fall tillfälligt – ha fått fart på politikerna. Direkt efter attentatet anordnade inrikesministern och kultur- och demokratiministern ett möte för att diskutera saken med representanter för mediebranschen och polismyndigheterna.

Vid samma tid meddelade kultur- och demokratiministern Alice Bah Kuhnke att Brottsförebyggande rådet, BRÅ, fått i uppdrag att göra en kartläggning och analys av den befintliga kunskapen om hot, våld

och trakasserier mot personer med uppdrag eller anställningar av särskild betydelse för det demokratiska samhället, däribland journalister. Lite senare, i februari, höll Konstitutionsutskottet en hearing om journalisters och medieredaktioners säkerhet och arbetsförutsättningar.

Om all denna mötes- och utredningsaktivitet sedan utmynnar i något konkret lagförslag eller dylikt återstår att se. Kanske är detta inte heller egentligen nödvändigt eller särskilt önskvärt av olika skäl.

Efter Charlie Hebdo-attentatet utryckte Utgivarnas vd Jeanette Gustafsdotter sin tillfredsställelse med politikernas nyvaknade intresse för frågan, men varnade: "Vänta med att väcka förslag om skärpt terrorlagstiftning. Mitt i en traumatisk händelse är det inte rätt tidpunkt att diskutera skärpta lagar. Den personliga integriteten hotas genom ett övervakningssamhälle. Och det är ett annat samhälle än det vi vill försvara mot terrorismen", skrev hon i en krönika i Resumé.[6]

Liknande varningar om den "kylande" effekt lagar som begränsar yttrandefriheten kan få återkommer i europeiska och internationella institutioners arbete för att bekämpa hot och våld mot journalister.

Statens ansvar betonas

Att undersöka och beivra brott mot journalister är enskilda staters ansvar. Europarådet och FN-organ som UNESCO som arbetar mycket med den här frågan lägger stark betoning på statens skyldighet att bestraffa och bekämpa våld och hot mot journalister. För ofta bottnar straffriheten i att statens företrädare av olika skäl blundar för dessa brott eller rent av själva varit direkt eller indirekt involverade i dem. Här får man inte glömma att det bland dessa organisationers medlemsstater ingår auktoritära länder med väl dokumenterat förtryck och förföljelser av journalister.[7]

Mycket av de internationella politiska institutionernas verksamhet på det här området rör sig därför om att sätta press på medlemsstaterna att sluta blunda för brotten, se till att lagar efterlevs – däribland de internationella regler om mänskliga rättigheter, yttrande- och informationsfrihet som de själva undertecknat – och aktivt skydda journalisterna mot hot och våld.

Om detta handlar till exempel FN-resolutionen The safety of journalists and the issue of impunity som antogs av generalförsamlingen i december 2013 och flera texter antagna av Europarådet, däribland ministerkommitténs Declaration on the protection of journalism and the safety of journalists and other media actors från april 2014 och en resolution om Safety of Journalists, antagen vid Europarådets konferens för ministrar ansvariga för medier och informationssamhället i Belgrad i november 2013.

Det gäller även ett annat internationellt organ som arbetar dessa frågor – OSSE, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa som har 57 deltagande stater (däribland samtliga europeiska stater och de före detta sovjetrepublikerna i Kaukasion och Centralasien).

OSSE har en särskild Representative on Freedom of the Media, Dunja Mijatović, en expert på medielagstiftning som engagerat sig mycket i frågor rörande hot och våld mot journalister sedan hon tillsattes år 2010.

Ökade angrepp på kvinnliga journalister oroar

Under 2015 har Mijatović ägnat sig särskilt mycket åt hot som kvinnliga journalister utsätts för. I en kommuniké om saken i februari skriver hon att hon blivit bestört över det växande antalet rapporter hon fått om våldsamma angrepp mot kvinnliga journalister och bloggare via Twitter, Facebook och kommentarer till bloggar och artiklar på webben.

"As the OSCE Representative on Freedom of the Media I view this targeted online abuse against female journalists as a dangerous new trend that needs to be addressed now", förklarar Mijatović och uppmanar medlemsstaterna i OSSE att vidta åtgärder.[8]

I september 2015 anordnade hon ett möte i Wien om kränkningarna av kvinnliga journalister online med medieexperter, journalister samt olika beslutsfattare och regeringsföreträdare. Här deltog bland andra Maja Fjaestad,

statssekreterare hos ministern för strategi och framtidsfrågor Kristina Persson.

Deltagarna betonade att kränkningarna online bör behandlas inom ramen för befintliga lagar om mänskliga rättigheter, men att det krävs andra typer av strategier för brottsbekämpning. Med underlag av de förslag som framfördes vid mötet ska Dunja Mijatović snart utfärda rekommendationer om hur man ska bekämpa kränkningarna av kvinnliga journalister online.[9]

Redan i sin tidigare kommuniké om saken framförde Mijatović några tankar. Bland annat rekommenderade hon att politiker offentligt uttrycker starkt fördömande av kränkningarna, ser till att polisen får bättre utbildning och andra verktyg för att bekämpa hatbrotten och uppmuntrar kampanjer för att öka medvetenheten om problemet.

Ny lagstiftning verkade hon mer tveksam till. ”(Be) aware of the chilling effects that laws aimed at restricting speech may have. In most countries, existing criminal legislation and other laws aimed at combating harassment and discrimination can be used to deal with the problem”, skriver hon. Men det är också viktigt att medierna själva är uppmärksamma på problemen och att hoten noggrant rapporteras till polisen.

Europeiska journalistförbundets (EFJ) ordförande Mogens Blicher Bjerregård, som var med på mötet i Wien, lovade efter sammankomsten: ”The EFJ will do its part by calling our members to promote regular talks on harassment in the newsroom and to develop a system of support in which victims can report cases of harassment. We must not isolate freelance journalists who need our support too.”[10]

Många råd, tips och förslag

OSSE har tidigare framfört en rad mer allmänna rekommendationer och idéer om vad politiker och andra kan göra för att öka journalisters trygghet och bekämpa hoten emot dem, till exempel i sin handbok Safety of Journalists. Andra internationella organ har också publicerat diverse dokument och skrifter med tankar, förslag och tips.

Till dessa hör de tidigare nämnda resolutioner om saken som antagits av FN:s generalförsamling och Europarådet. I FN-resolutionen från december 2013 om The safety of journalist and the issue of impunity, till exempel, uppmanas FN:s medlemsstater att ”promote a safe and enabling environment for journalists to perform their work independently and without undue interference, including by means of: (a) legislative measures; (b) awareness-raising in the judiciary and among law enforcement officers and military personnel, as well as among journalists and in civil society, regarding international human rights and humanitarian law obligations and commitments relating to the safety of journalists; (c) the monitoring and reporting of attacks against journalists; (d) publicly condemning attacks; and (e) dedicating the resources necessary to investigate and prosecute such attacks.”[11]

En annat viktig text är FN:s Plan of Action on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity som antogs i april 2012.[12] Här beskrivs hur olika FN-organ gemensamt ska arbeta med frågan. Delvis genom att hjälpa medlemsstaterna att genomföra befintliga internationella regler och principer på området och dylikt, men också genom att samarbeta med branschorganisationer och företrädare för civilsamhället, förse dem med aktuell information och tips om ”best practices” och olika praktiska handböcker om journalisters säkerhet.

Särskilt UNESCO producerar mycket information om saken. Mycket går att finna på organisationens hemsida om Safety of Journalists and Impunity.

Slutord

Vill man försöka göra något åt hoten, kränkningarna och trakasserierna mot journalister behöver man alltså inte gå över ån efter vatten. Som vi sett, finns det många som sedan ganska länge ägnat sig åt dessa frågor och det finns en rad källor att gräva i om man vill ha idéer.

Sedan gäller det kanske också att fundera över varför det inte bara är journalister som

bevakar politik och religion som är utsatta för hot och trakasserier utan nästan vilken typ av journalist som helst, och kanske i synnerhet kvinnliga sådana. Här handlar det nog om djupare spänningar och nya klyftor i dagens samhälle.

Noter

1. Journalistförbundet, 2014a.
2. Utgivarna, 2015a.
3. Nordling, 2015.
4. International Women's Media Foundation/International News Safety Institute, 2014.
5. Journalistförbundet, 2013.
6. Utgivarna, 2015b.
7. I Europarådet – icke att förväxla med Europeiska Unionens råd – ingår 47 europeiska medlemsstater, däribland länder som Ryssland, Ukraina och Albanien. Europarådet ägnar sig huvudsakligen åt mänskliga rättigheter och demokratifrågor och är bland annat ”mamma” till Europakonventionen för mänskliga rättigheter.
8. OSCE, 2015a.
9. OSCE, 2015b.
10. EFJ Focus, 2015.
11. United Nations, 2014.
12. United Nations, 2012.

Referenser

European Federation of Journalists (EFJ) (2015) EFJ Focus, 21 September, Editorial by Mogens Blicher Bjerregård.

International Women's Media Foundation and International News Safety Institute (2014). Violence and Harassment against Women in the News Media: A Global Picture.

Journalistförbundet (2014) Enkät om kränkningar och påtryckningar mot journalister 2014.

Journalistförbundet (2013) Hot och våld hotar demokratin, pressmeddelande 2013-06-28.

Nordling, Jonas (2015) Journalister hotas varje dag, Arbetet 2015-01-16.

OSCE, Organisation for Security and Co-operation in Europe (2015a) The Representative on Freedom of the Media, Dunja Mijatović, Communiqué on the growing safety threat to female journalists online (Communiqué 02/2015).

OSCE, Organisation for Security and Co-operation in Europe (2015b) Expert meeting on online abuse of female journalists stresses need for concrete actions. Press release, 17 September.

United Nations, General Assembly (2014) Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2013. 68/163. The safety of journalists and the issue of impunity.

United Nations (2012) UN Plan of action on the safety of journalists and the issue of impunity, CI-12/CONF.202/6.

Utgivarna (2015a) Medier hotade och trakasserade minst 317 gånger. Pressmeddelande 2015-07-01.

Utgivarna (2015b) Två av fem dagstidningar har hotats, Veckans krönika på Resumé Opinionsbildarna, 22 jan 2015. Jeanette Gustafsdotter, 2015-01-28 (blogg).

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 111-113

Anna Rosenberg

Nordiskt expertseminarium om näthat

De nordiska länderna är vana att ta täten i arbetet för jämställdhet och allas lika värde. Nu är det dags att göra det igen.

Hat, hot och sexism på nätet undergräver demokratin och kräver politiska krafttag. Det var huvudbudskapet från expertseminariet om näthat som Nordiska ministerrådet för jämställdhet arrangerade under det danska ordförandeskapet 2015.

De nordiska jämställdhetsministrarna bestämde sig i våras för att sätta kampen mot sexistiskt näthat högst på den politiska dagordningen.

Därmed fångade Nordiska ministerrådet för jämställdhet upp en debatt som även kom att dominera i rikspolitik och media under sommaren, särskilt i Sverige och Finland.

För ministerrådet är näthat en högaktuell aspekt av ett större tema – Jämställdhet i det offentliga rummet – som man valt att fokusera på under de fyra år som det nordiska samarbetsprogrammet för jämställdhet löper (2015-2018).

Programmets uttryckliga mål för detta tema, är att män och kvinnor ska ha samma möjlighet till politiskt inflytande, och samma tillträde till medierna. De nordiska jämställdhetsministrarna vill motarbeta sexualiseringen av det offentliga rummet och motverka könsbaserade hatyttringar.

Näthat drabbar män i minst lika stor utsträckning som kvinnor, men det finns en klar jämställdhetsaspekt av effekterna, konstaterar Kira Appel som varit ordförande i ministerrådets ämbetsmannakommitté under det danska ordförandeskapsåret 2015:

– De hatyttringar kvinnor utsätts för har i långt högre grad sexuell och sexistisk karaktär, än de som män utsätts för. Dessutom tyder forskningen på att flickor och unga kvinnor är en grupp som utsätts oproportionerligt mycket för hatyttringar och sexism, säger Kira Appel.

Det finns en röd tråd i ministerrådets prioritering av näthatet som leder tillbaka till 2012. Då initierade det norska ordförandeskapet i ministerrådet expertseminariet ”Maskulinitet, antifeminism och främlingsfientlighet” som arrangerades av den norska stiftelsen Reform – ressurssenter for menn.

Antifeminismen tonades ner

Bakgrunden var attentatet på Utøya 2011. Medierapporterna efter terrorattacken och från den efterföljande rättegången handlade om gärningsmannen Breiviks rasism och högerextremism, men inte om hans antifeminism.

Den bärande tanken i expertseminariet var att antifeminism, rasism, islamofobi och invandringsmotstånd överlappar varandra och har gemensamma drag.

Även denna gång fångade ministerrådet upp en aspekt av debatten som skulle få stor betydelse. Arrangörernas slutrapport slog fast att antifeminism måste vara en del av den analytiska ramen om man vill förstå motståndet mot mångkulturella och jämlika samhällen.

Anna Rosenberg har varit verksam som journalist under 20 år och arbetar sedan i somras som senior kommunikationsrådgivare på Nordiska Ministerrådet.

”Antifeminism är en demokratisk utmaning, när trakasserier och hets får röster att tystna.” står det i sammanfattningen av rapporten.

Tråden plockades upp igen hösten 2015, när det danska ordförandeskapet kraftsamlade kring ett nytt expertseminarium, ”Nordiskt seminarium om hatyttringar och sexism”, den 2-3 november i Köpenhamn.

Kunskapsbristen bromsar åtgärder

I expertpanelen satt forskare som Aina Landsverk Hagen från Oslo högskola, politiker som Nasima Razmyar från finska riksdagen och aktivister som Emma Holten från Danmark. Deltagarna bestod av politiska tjänstemän och NGO-företrädare från Norden och Baltikum.

En av slutsatserna från seminariet blev att våra samhällen lider av kunskapsbrist, både när det gäller näthatets omfattning och förövarnas identitet och drivkrafter.

– Så länge vi inte vet vem förövarna är, har vi svårt att adressera rätt insatser. Och så länge vi lider brist på kunskap blir det upp till varje drabbad att bedöma allvaret i trakasserier och hot, sa Aina Landsverk Hagen.

Emma Holten lyfte fram risken med att avhumanisera näthatarna genom att vi kallar dem ”troll”, genom att vi tillåter dem att uttala sig anonymt och genom att ingen håller dem ansvariga för hatet och hoten så länge de sker on-line.

– Våra länder har ett ansvar för att försvara människors rätt att tala öppet. Rättigheterna på internet och utanför nätet behöver kopplas samman. Det handlar kanske också om att välja vad som är viktigast – rätten att inte bli trakasserad eller rätten att trakassera? sa Emma Holten.

Hatet mer organiserat

Nasima Razmyar, riksdagsledamot för socialdemokraterna, beskrev det hon ser som en tydlig utveckling, bort från anonyma och enskilda hatyttringar, till organiserade hatkampanjer med deltagare som är öppna med vem de är. Det har att göra med hur det politiska klimatet ändrats i Finland, anser hon.

– När det blir legitimt för etablerade riksdagspolitiker att uttrycka viljan att ”föra ett krig mot mångkulturalism”, blir det inte längre nödvändigt för näthatarna att dölja sina namn. I stället kan de öppet organisera hatkampanjer genom sina egna nätforum, sa Nasima Razmyar.

Det bakgrundsmaterial som tagits fram inför seminariet, och som sammanfattade tillgänglig internationell forskning om näthat, visar att kunskapen är mycket knapp om vem det är som hatar. Ett av de konkreta förslagen till åtgärder som väcktes under seminariet var att forskning kring näthat bör initieras på nordisk-politisk nivå, gärna i form av ett Center of excellence. Flera deltagare ansåg att det finns behov av en intersektionell analys av både gärningsmän och offer.

Ett annat konkret förslag som restes på expertseminariet var att på nordisk nivå bjuda in de stora webbaktörerna Twitter, Facebook och Google, för att diskutera etiska koder för bildpublicering och sexistiskt hat, och tillhörande tekniska lösningar.

Ett tredje förslag var att de nordiska länderna skulle kunna upprätta nationella handlingsplaner mot sexistiskt näthat i samråd med varandra.

Politisk vilja finns

Det fanns också en samstämmighet när det gällde Nordens roll att ta ledningen i arbetet mot näthat.

– De nordiska länderna bör visa vägen för hur näthat och sexism kan motverkas. Vi har alltid varit ambitiösa och gått före internationellt i frågor om kvinnors rättigheter och jämställdhet. Nästa strid gäller de digitala rättigheterna, sa Emma Holten.

Enligt Ellen Trane Nørby, den danska jämställdhetsministern, finns just nu en politisk vilja på högsta nivå i Norden för att vidta åtgärder för att motverka näthatet:

– Sexism och hatyttringar borde vara otänkbart i Norden. Det är inte värdigt ett modernt samhälle att vissa grupper skräms till tystnad i den offentliga debatten. Därför måste

vi skicka en mycket tydlig signal till dem som skriver kränkande kommentarer till kvinnliga politiker eller trakasserar bloggare och debattörer – att det är oacceptabelt." sa Ellen Trane Nörby när hon avrundade seminariet.

Seminariets slutsatser kommer nu att sammanställas i en rapport som ska ligga till grund för vidare beslut i ministerrådet om vilka åtgärder de nordiska regeringarna kan vidta gemensamt.

V.
Nyheter

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 117-120

Mart Ots

Journal of Media Business Studies

Perspectives on joining a commercial academic publisher

Reflecting on Norsk Medietidskrift's switch to digital open access (Nordicom Information 2/2015), I would like to share our experiences from the Journal of Media Business Studies (JOMBS). During the past two years JOMBS has been facing similar questions on how to promote its long-term development. However, our solution to these questions was opposite to NMT's. Consequently, during fall of 2014 we signed a contract with global commercial publisher Taylor and Francis. I don't believe there is one universal solution that fits all, and this article should not be seen as advocating one particular choice or any particular publisher for that sake. These are merely our takeaways from that process – the issues we faced and how we evaluated the different options available to us. We do however invite you to read JOMBS and we value your views and comments on its development.

Journal of Media Business Studies is essentially one of three leading international journals focusing on media management and economics. Established in 2004 at the Media Management and Transformation Centre (MMTC) at Jönköping International Business School it aimed from day one at a global audience. The founding editor, Robert Picard, had already taken the initiative 15 year earlier to establish another journal addressing the economic aspects of media – Journal of Media Economics. Being published out of a business school, the objective of JOMBS was to apply the use of business and management analysis theories to the media industries and its challenges.

Over the years JOMBS has achieved that – it has had contributions from authors from Europe, North and South America, Asia, and Australia, addressing issues such as media ownership, entrepreneurship, strategy, and organizational change, media brands, marketing, pricing issues, consumer preferences, as well as regulation and market structures, just to mention a few. Together it paints a wide and comprehensive picture of the business of media.

The journal has also grown. It started off as a biannual publication, became triannual in 2007, and quarterly in 2009. Marketing was conducted from the MMTC via conferences and mailings and the journal soon attracted individual and institutional subscribers from all over the world. Its readership, and impact has also continued to expand over the years.

The search for a sustainable financing model

I took over as editor-in-chief in fall 2013, and was soon joined by Patrik Wikström of Queensland University of Technology and Greg Nyilasy of University of Melbourne as associate editors. Together, we identified a number of long term challenges for JOMBS.

Digital access and distribution. At the start in 2004 the journal was only available in print – and each issue had to be packed at the uni-

Mart Ots, Econ.Dr., is Research Director at Media Management and Transformation Centre MMTC, Jönköping University.

versity and posted to its subscribers. Some years later the journal was indexed by EBSCO, which made digital access possible through library databases. Still this access was limited to a few volumes and online access via EBSCO was only available after a time lag of around 12 months. At the same time the preferences of subscribers had shifted from print to digital and in fact many subscribers did not even want the printed version. In essence, JOMBS was in need of a well-functioning website that allowed digital-first publishing.

Better marketing and visibility. Over its first ten years, JOMBS had established itself among the top three international journals in the field of media economics and management. At the same time, we saw a huge potential in reaching out to related fields such as communication, marketing, advertising, innovation, entrepreneurship and technology to expand the readership of the journal and attract new authors and subscribers. However, in order to do this we needed both the organization and the technical competence to be represented at conferences, at community e-mailing lists, and to tag the journal and its contents for better visibility in various search engines.

Better internal processes for handling submissions and reviews. In the past, the process of managing submitted articles had largely been done by hand. Manuscripts were emailed to the journal, manually handled by several persons throughout the review process, a system that was both labor intensive and left room for errors and delays in the process. The unanimous conclusion was that JOMBS needed professional content management system – and these do generally not come cheap.

Improved design and layout. The design of JOMBS was previously functional but not very appealing and it had not been updated since the start in 2004. Additionally, submission guidelines were not entirely strict which caused a lot of work in the copy-editing process. For this reason we needed both redesign, a more professional layout, and also more developed submission policies and guidelines.

A self-sustaining financing model. By 2013, the journal was easily covering all print and distribution costs through its subscription revenues. However, that did not cover all the time spent on copyediting, administrating invoices, subscribers, authors and manuscript handling. Instead, those work hours were covered by the Media Management and Transformation Centre via its long term support from the Carl-Olof & Jenz Hamrin Foundation. Though the center finances were at good health, we felt that it was due time for the journal to stand on its own and to establish a business model that ensured the continued publication of JOMBS independent of the future priorities of the MMTC.

The options

Option 1. One option that we considered was to apply for separate funding for JOMBS. The Swedish Science Council – VR is one institution which offers financial support to academic journals in the humanities and social sciences. However, VR posed two demands that we found extremely difficult to meet in the short run. First, that publications should be open access, which meant that we had to give up the paying subscriber base that JOMBS had built over 10 years. In that process we would have to sacrifice the most sustainable financial base that the journal possessed, and if we eventually wanted to get it back then it would not be nearly as easy as it had been to give it up. Secondly, and even more importantly, VR demand that funded journals shall be ISI ranked and included in Thomson Reuter's Web of Science. In social sciences we all know how few journals actually get included – in the field of communication it is to date 78 journals globally ranked by Thomson Reuters, as a comparison Elsevier's Scopus ranks 235 well established communication journals, and still there is a vast number of good journals who are not picked up by either of these indexes. Unverified estimations have been made that around 10% of all academic journals make it into the Web of Science. JOMBS is currently ranked by Elsevier's Scopus but not by the Thomson Reuter's Web of Science. So as much as we would like to become listed by Thomson

Reuters, we did not see this as a realistic achievement in the short run. Besides, we did not see that a move to open access would make the road to the SSCI significantly easier – rather the contrary. For that reason, the VR option appeared unrealistic.

2. Option 2. An open access publisher. Over the years, the journal had been approached by various publishers who had offered their services. Some of them were so called open access publishers, meaning that that could assist in solving some of the production-related challenges of JOMBS. However, we did not find that they provided any solution to the desired independence of JOMBS from MMTC. Though open access publishers provide material for free to readers, they would still need to recover the production costs from some other source, and that responsibility would still lie in the hands of the MMTC. Further, though we sympathized with the idea that the results of publicly financed research should be made publicly available, we were not convinced that open access, at least at this point, would benefit the academic status and impact of the journal.

3. Option 3. A commercial publisher. The offers made by commercial publishers had over the years been turned down for various reasons, but given the need for new competences and technological investments, we felt it was time to reconsider. A commercial publisher would generally not make the publications open for everyone free of charge, but on the other hand, they would value JOMBS' established subscriber base as an asset. The large publishing houses also have the largest production facilities and the widest global representation and reach at conferences, library contacts, indexing services etc. A good deal with a commercial publisher could also solve the financial stability over a long period since the publisher would cover the costs for production, distribution and marketing in exchange for the majority of the subscription revenues. When we started to talk to publishers, it quickly boiled down to the question whether our current subscriber base and its potential future growth pictured an attractive enough business case for the publishing houses to engage. In the discussions that developed we soon found mutual liking with one of the largest publishing houses, Taylor and Francis, who also happened to have a growing regional office located in Stockholm.

In this phase, we also initiated an initiative to affiliate the journal with an international academic association. We had earlier had contact with the European Media Management Association (EMMA), which is likely the most active and vital research community in the area in the area of media management and economics. In fact, EMMA had, too, been looking for an academic journal that would further solidify their maturity and stature. The proposition offered, was to include a discounted online subscription of JOMBS in EMMA's membership package. This would essentially give the association more visibility and better opportunities to stimulate and direct the academic discussion in the field. An official affiliation of the between the two entities was accepted by the EMMA general assembly during the Tallinn conference in 2014.

After this, things have moved fast. A 5-year publishing contract with Taylor and Francis was signed in late fall 2014, and JOMBS' new website was launched in January 2015. We had by then reviewed the editorial board, the submission policies and the review guidelines. We were also very happy to welcome Ulrike Rohn as associate editor of JOMBS appointed by EMMA. By March 2015 all back issues of the journal had been digitized and made available online. By April the journal was given a total design make-over both on the inside and outside. In May 2015, the first JOMBS issue with Taylor and Francis as publisher was finally released – fittingly a special issue on media convergence from the EMMA conference in Tallinn. It was followed by a second issue just a month later. During summer 2015, production of issue 3 and 4 was started and the new content management system was implemented by october 1st. Together with Taylor and Francis, we are making marketing plans for

the future. In short, in less than a year we have managed to resolve all the identified short term challenges that we had set up.

So is this all as rosy as it seems? Well at the moment we see no reason whatsoever to be regretful, the collaboration with the publisher has been efficient, and with a majority of the practicalities addressed, our team of JOMBS editors can now focus on what we do best – to engage with you, encourage you to submit your work, and to make it read, discussed, and cited.

Anders Olof Larsson

Presentation of the Journal of Media Innovations

The media sector is in flux – and has been for at least the two decades that have passed since the popularization of the Internet and related digital technologies. While the continued spread of online services, channels and platforms have indeed created many challenges for what could be referred to as traditional media outlets, they have also carried with them opportunities for development, renewal and innovation. *The Journal of Media Innovations* traces and analyzes such changes as they manifest in a variety of journalistic environments.

Users of digital media are becoming increasingly more active as producers (and re-distributors) of content, contributing to new services, new social constellations and new business models. Over the last decade, a number of studies have focused on how Internet and mobile communication impact media services, business models and strategies, and user patterns. The Journal of Media Innovations builds on this large body of research, and takes it one step further by explicitly integrating perspectives on the roles of media technology and innovation with perspectives on the roles users have in generating innovation and transformation in the media sector.

Specifically, The Journal of Media Innovations explores how changing technologies and varying modes of usage and engagement with media bring about innovations in media.

While adopting a broad interest range, The Journal of Media Innovations emphasizes studies on innovation processes in the following areas: new media services, new players in the media landscape, new roles of users and new practices by existing media organizations.

The journal is operated in close conjunction with the Centre for Research on Media Innovations at the Department of Media and Communication, University of Oslo. The editor is Professor Charles Ess, and its inaugural issue was published at the beginning of 2014. Since then, three more issues have been released – two per year. The Journal of Media Innovations is published open access, and accepts full academic articles (between 6,000-8,000 words) as well as research briefs (between 3,000 and 5,000 words, providing a clear, well-documented description of one or more aspects of an important example of media innovation) and book reviews.

For more information: www.journals.uio.no/index.php/TJMI/index

Anders Olof Larsson, Ph.D., is Associate Professor at Westerdals Oslo School of Arts, Communication and Technology.

NORDICOM-INFORMATION 37 (2015) 3-4: 122-124

Lars Truedson

Institutet för mediestudier driver egna forskningsprojekt

Institutet för mediestudier har ombildats från sin tidigare inkarnation Sim(o) och i processen fått mer resurser att driva egna forskningsprojekt. Under hösten presenteras flera av initiativen som sedan är tänkta att pågå under flera år. Det handlar bland annat om en stor innehållsstudie om journalistisk kvalitet och en omfattande enkät om de svenska nyhetsredaktionernas resurser.

Institutet för mediestudiers syfte är att – med forskningen som verktyg – verka för en välgrundad diskussion i samhället om hur medierna sköter sin grundläggande uppgift att på medborgarnas uppdrag granska makten och skildra verkligheten. Institutet kommer varje år att ge ut en årsbok som beskriver läget för journalistiken – och för den mediebransch som är en förutsättning för att journalistiken ska kunna verka.

Målet är att ge en god grund för att bedöma utvecklingen av den svenska journalistiken. Utöver detta kommer vi varje år att göra olika studier mer ad hoc. Exempel från detta år är en studie av var journalister bor och en studie av mediebilden av romer under två årtionden. Vi kan också nämna en unik sammanställning av utvecklingen över tid för just den del av annonsmarknaden som bidrar till finansiering av nyhetsjournalistik som vi beställt av IRM, Institutet för reklam- och mediestatistik.

Lars Truedson är delägare i och vd för Tredje Statsmakten Media AB samt föreståndare för Institutet för mediestudier

Jag kommer här att mer i detalj beskriva tre större studier vi genomför i år och planerar att fortsätta med i olika tidsintervall:

- en undersökning av hur bevakningen av de svenska kommunerna utvecklats över tid,
- en grundläggande enkät om resurserna på de svenska nyhetsredaktionerna, och
- en omfattande innehållsstudie av ett urval svenska nyhetskällor.

Den svenska kommunbevakningen

Bevakningen av de lokala makthavarna i kommuner och landsting är journalistikens vardagsslit – en kanske inte så glamorös men synnerligen viktig uppgift för den tredje statsmakten.

I det arbetet är de lokala dagstidningarna en nyckelspelare. De har traditionellt stått för det ojämförligt största antalet journalister som granskar makten och skildrar det lokala samhället. Nu pressas dessa företag – som tidigare levt gott på närmast lokala monopol – hårt av ny konkurrens genom digitaliseringen av läsvanor och annonsmarknader. Frågan är vilka effekter detta får – och har fått – för mediebevakningen av landets kommuner. Har den pressade ekonomin lett till en minskande intensitet i bevakningen av kommunerna?

För att undersöka detta har Institutet för mediestudier inlett ett samarbete med medieanalysföretaget Retriever, som har en databas som sedan 2012 innefattar mer än nittio procent av de svenska nyhetsredaktionerna. De

senaste två åren är databasen närmas komplett vad gäller stora nyhetsredaktioner.

Vi söker igenom denna databas efter omnämnanden av var och en av landets kommuner tillsammans med två begrepp som definierar ämnet kommunpolitik: kommunalråd och kommunstyrelse. Vi bedömer att detta ger en rimlig bild av förekomsten av artiklar om kommunpolitiken i varje kommun. Naturligtvis kommer vissa artiklar att missas och vissa kommer att vara falska träffar, men vi kan inte se att det skulle finnas några systematiska fel som omöjliggör jämförelser över tid eller mellan kommuner.

På detta sätt hoppas vi alltså kunna mäta utvecklingen för bevakningen av var och en av landets 290 kommuner. Vi kommer att kunna analysera hur förändringar i medielandskapet påverkar bevakningen ur denna kvantitativa aspekt, exempelvis när lokalredaktioner läggs ner eller en tidning försvinner. Databasen som genereras genom sökningarna tillåter analys av vilka medier som står för bevakningen av respektive kommun vilket kan ge upphov till intressanta analyser i framtiden.

Resultatet av denna undersökning kommer att visualiseras på webben i form av kommunsidor som också samlar data från redaktionsenkäten nedan och från vår tidigare studie av journalisters bostadsort.

Redaktionsenkät om resurser till nyhetsjournalistik

Det har de senaste åren saknats en systematisk och heltäckande bild av de svenska mediernas redaktionella resurser. Mediestudier har därför beslutat att anlita Gunnar Nygren och Ester Appelgren vid Södertörns högskola för att genomföra en enkät till en stor mängd redaktioner vid nyhetsmedier: totalt över tvåhundra tillfrågade redaktioner inom dagspress, etermedia, webb och gratistidningar. Frågorna gäller främst redaktionell organisation och kompetens. Vi hoppas med detta att kunna etablera en tidsserie som ger svar på hur många som arbetar på de svenska nyhetsredaktionerna och med vad. Vi kommer också när studien upprepas senare kunna få verkligt intressanta svar på hur resurserna förändrats. I denna omvälvande period för mediebranschen – och därmed för journalistiken – är detta mycket värdefullt. Minskar personalen generellt? Är det reportrarna som får gå när ekonomin kräver nedskärningar, eller är det snarare redigerare som rationaliseras bort? I vilken grad anställer medieföretagen utvecklare (tekniker) med placering på redaktionerna?

Som komplement till de studier om mediernas ekonomi och medieanvändningen som görs av andra aktörer tror vi redaktionsenkäten kommer att bidra till en fyllig bild av journalistikens förutsättningar.

Innehållet i medierna

Den största satsningen Institutet för mediestudier gör är dock en omfattande innehållsstudie där innehåll i alla medier på några utvalda orter under vissa utvalda dagar kodas. Inledningsvis görs studien för 2007 och 2014. Både digitala och analoga utgåvor kodas. De utvalda orterna är Stockholm/riksmedier, Karlstad, Sundsvall och Västerås. De utvalda orterna representerar olika konkurrenssituationer på de lokala mediemarknaderna. Karlstad är den

Institutet för mediestudier

Institutet för mediestudier ger forskare en plattform att lyfta fram resultat till en annan publik än vanligt, och skapar därmed en mötesplats för forskare, mediebransch och andra aktörer. Vi har som princip att publicera data från vår egen forskning fritt. Vi hoppas på det sättet kunna möjliggöra för fler forskare att arbeta vidare på det vi gör genom fördjupade tolkningar eller olika typer av jämförelser med liknande data. Forskare i andra länder som vill göra motsvarande studier får tillgång till ett svenskt jämförelsematerial.

enda kommunen utanför de tre storstäderna som har konkurrens mellan två prenumererade morgontidningar med olika ägare. Västerås har en dominerande dagstidning men också en ambitiös gratistidning med betydande redaktionella resurser. I Sundsvall lades tidningen Dagbladet, som hade samma ägare som dominerande Sundsvalls Tidning, under 2015 ner.

I studien undersöks bland annat presentation, ämnesområde, stil/språkbruk och källor. Den kodade informationen kan sedan användas av forskare för att analysera hur journalistiken förändrats under den aktuella tidsperioden. Givet vilka definitioner som väljs är det exempelvis möjligt att studera kvaliteten på journalistiken.

Just innehållsanalyser görs av kostnadsskäl inte så ofta, vilket gör att denna studie kan fylla ett viktigt tomrum.

Mer information om det pågående arbetet och resultat kommer att finnas på www.mediestudier.se

VI.
Recensioner & litteratur

Recensioner

Martin Danielsson: *Digitala distinktioner: Klass och kontinuitet i unga mäns vardagliga mediepraktiker*
Högskolan i Jönköping, 2014, 454 s., ISBN: 978-91-628-9118-3.

Det är med en mycket sympatisk inställning jag läser Martin Danielssons doktorsavhandling *Digitala distinktioner: Klass och kontinuitet i unga mäns vardagliga mediepraktiker*. Redan vid rubriken förstår man som läsare att angreppsättet kommer ligga långt ifrån det ”mediecentriska” som vi i vårt fält blivit vana vid. Låt mig uppehålla mig ett slag vid detta. Mediecentrism kan yttra sig på tre huvudsakliga sätt. Den yttras epistemologiskt när medieforskarens kunskapssökande överlappar med mediebranschens. Den kunskap sådan medieforskning vill generera är en som löser praktiska problem inom mediefältet (exempelvis: ”vad måste journalistiken göra för att överleva i det digitala medielandskapet?”). Mediecentrismen yttras ontologiskt då medieforskaren konstruerar medierna eller teknologin som central förklaringsfaktor för det sociala livet, och på så vis utgår från medierna i sin förståelse för hur det sociala livet är betingat (här överlappar det mediecentriska med det teknikdeterministiska). Denna typ av mediecentrism återfinns i mycket av ”medialiserings”-forskningen. För det tredje kan mediecentrismen vara metodologisk. Detta inträffar då analytiskt fokus läggs på medierna själva (exempelvis mediernas texter eller mediernas organisation – vilket inte är fel i sig) samtidigt som slutsatserna sträcker sig långt bortom medierna. Denna typ av forskning återfinns i den typ av diskursanalys där människor ”[have] no reality beyond texts” (Bourdon, 2015:8).

Danielssons avhandling är icke-mediecentrisk i alla dessa avseenden. För det första är problemområdet som avhandlingen söker bidra med ny kunskap till det samtida klassamhället och hur det upprätthåller dess under- och överordning. Närmare bestämt ligger fokus på hur klass spelar roll för hur unga män navigerar bland digitala gods och praktiker (studiens frågeställning). Här finns alltså en vilja från forskarens sida att förstå mediepraktiker ur ett bredare samhälleligt perspektiv. För det andra anammas ett kultursociologiskt förhållningssätt via Bourdieu, vilket för många medievetare innebär en radikal kontextualisering. Mediepraktiker förstås här som inbäddade i sociala ”fält”. Danielsson tar därför noggrann hänsyn till de unga männens olikartade existensbetingelser samt deras divergerande orienteringar i den sociala världen (attityder till skolan, framtidsplaner osv). I praktiken betyder detta att två av kapitlen (5 och 6) inte skulle utgöra främmande element i en avhandling i utbildningssociologi. För det tredje läggs metodologiskt fokus på ”det vardagliga” genom att studera de unga männens utsagor i intervjuer. Det är ett sådant, icke-mediecentriskt, fokus som ligger till grund för avhandlingens elva kapitel. I det som följer ger jag en sammanfattning av avhandlingen för att sedan diskutera dess bidrag och (begränsade) begränsningar.

Kapitel 1 redogör för studiens mål, syfte och frågeställning (mycket av vilket jag redan redogjort för ovan). Kapitel 2 placerar

Recensent: **Johan Lindell**, Ph.d., Forskare, Medie- och kommunikationsvetenskap, Karlstads universitet.

studien i en tidigare akademisk diskurs och utgör ett övertygande argument för varför medieforskningen bör ta klass på allvar och frångå teknikromantiserande idéer om ”nätgenerationen” vars medlemmar antas blivit ”ett med tekniken” (p. 35). Ett sätt återinföra klass som analytiskt verktyg och frångå teknikromantiska föreställningar kring människors medierpraktiker är att anamma Bourdieus tankegångar. Kapitel 3 presenterar Bourdieus verktygslåda. Kapitlet är en pedagogisk genomgång av klassbegreppet och Bourdieus teori. Huvudargumentet är att klass utgör mer än materiella tillgångar: klass befästs också av ett kulturellt kapital, och klass är också ett sätt på vilket människor orienterar sig i den sociala världen - deras preferenser, strategier och praktiker (habitus). Kapitel 4 redogör för studiens design. Studien bygger på 34 intervjuer med unga män från Göteborg och ”Lillered”. Avhandlingen ämnar problematisera idén om ”nätgenerationen” och därför ligger unga människor i fokus. Tanken är att uppfylla studiens mål genom att metodologiskt närma sig de unga och deras medierpraktiker i intervjusamtal, som ibland berör känsliga ämnen som pornografi. Det är en anledning till varför det uteslutande är män som intervjuas (eftersom forskaren är man och sannolikt har lättare att närma sig sådana ämnen i intervjuer med män än med kvinnor). Kapitlet visar på en reflexiv hållning gentemot metod och material – inspirerat av Bourdieus tankegångar om att samhällsforskaren måste ”objektifiera sig själv” och att klass konstrueras även under intervjusamtal (där forskaren/intervjuaren ofta står för en symbolisk överhet).

Kapitel 5-10 utgör de empiriskt baserade delarna av avhandlingen. I enlighet med Bourdieus idéer om ”sociologins hantverk” inleds dessa kapitel (kapitel 5) med att kartlägga ”objektiva skillnader i livsvillkor som präglar pojkarnas vardagsliv” (p. 153). Här konstrueras klassindelningen (”de kulturellt kapitalstarka”, ”de uppåtsträvande” samt ”de kulturellt kapitalsvaga”) som ligger till grund för de kommande analyserna. Kapitel 6 följer sedan med att synliggöra klassens subjektiva dimension (klasshabitus), nämligen gruppernas olika sätt att förhålla sig till den sociala världen, exemplifierade genom attityder till skolan, fritiden och framtiden. Dessa två kapitel är centrala eftersom de positionerar männen i deras sociala sammanhang – i de ”strider” som pågår på ”utbildningens fält” och de olika villkoren på vilka männen deltar i dessa. Epistemologiskt är alltså männen inte i första hand ”medieanvändare” eller en ”mediepublik” utan snarare sociala-, historiskt betingade agenter vars vardagsliv består av en mängd praktiker, däribland medierpraktiker. Detta är en central aspekt av en icke-mediecentrisk epistemologi (se Lindell 2015 för en vidare diskussion).

Kapitel 7 har den viktiga funktionen att etablera den kollektivt erkända symboliska ordningen bland digitala gods och praktiker – en förutsättning för att kunna ta sig an frågan om hur de olika grupperna navigerar i densamma. De unga männen accepterar, i stort, en gemensam ordning där informationsinhämtning höjs upp som ”gott” och ”nyttigt” och där dator- och tv-spel och dobbel skrivs ned. Kapitel 8 slår ett slag för att det inte är materiella tillgångar till olika medietekniker som spelar den avgörande rollen för hur klass strukturerar medierpraktiker. Dock lyfts den ”digitala måttfullheten” fram som förknippad med det kulturella kapitalet. Det som istället utmärks när det kommer till klass och medierpraktiker är hur olika grupper navigerar i den symboliska ordningen av digitala gods och praktiker som de kollektivt erkänner och tar för given. Kapitel 9 synliggör precis detta och talar på så sätt direkt till avhandlingens frågeställning. De kulturellt kapitalstarka ”gillar vad som gillas” enligt den symboliska ordningen (p. 319) och ger sig med ”naturlig” lätthet i kast med sådana medierpraktiker som kan tänkas ge avkastning på ”utbildningens fält” (exempelvis blogga, hämta information, läsa nyheter). Samtidigt ”ogillar de det som ogillas” och distanserar sig från ”illegitima” medierpraktiker (för mycket isolerat spelande, till exempel). De ”uppåtsträvande” – som delar de kapitalstarkas framtidsplaner men inte deras priviligierade existensvillkor – kämpar med att avvärja sig från den egna smaken för det ”illegitima” och för att disciplinera sig i

förhållande till det erkända och ”nyttiga”. De balanserar, för att använda Danielssons ord, mellan ”förnuft och känsla”. De kapitalsvaga, till sist, ser fritiden och medieanvändningen som en kulturell frizon, avskild skolan och dess förväntningar.

Teknikromantiker menar att internet demokratiserar det politiska deltagandet. Kapitel 10 i Danielssons avhandling visar att ett sådant deltagande bottnar i ett visst klasshabitus. Politiskt deltagande via internet handlar inte bara om att kunna göra sin röst hörd, utan också om att ”höra sin röst gjord” (p. 335). Detta är en slående poäng. De kulturellt kapitalstarka är mer benägna att se sig själva som sådana som ”tar till orda” på internet medan de övriga exkluderar sig själva, även i de fall de anser sig vara politiskt intresserade.

Klass spelar alltså roll för hur unga män navigerar i det digitala medielandskapet. Danielsson visar hur habitus genererar mer eller mindre medvetna strategier för vilka digitala gods och praktiker som är ”till för mig” och vilka som är ”till för andra”. Samhällets över- och underordning reproduceras i de unga männens klassbaserade smak/avsmak för det legitima/illegitima, något som diskuteras i det avslutande kapitlet (11). De ”legitima” mediepraktikerna som de kapitalstarka ägnar sig åt ger potentiell avkastning på utbildningens fält. Det ”motstånd” mot den legitima kulturen som utövas av de kapitalsvaga leder till minskad avkastning på samma fält och bidrar således till reproduktionen av den egna underordningen.

Sammanfattningsvis utgör Danielssons avhandling en nyanserad, djupgående och sofistikerad belysning av hur klass spelar roll för hur unga män navigerar i det digitala medielandskapet. I vissa stunder vill man dock, precis som Danielsson själv skriver, se hur de dynamiker som materialiseras i avhandlingen ter sig i relation till ett större/annat empiriskt material, framförallt bland kvinnor. Jag hade också gärna sett en kompletterande medieetnografisk ansats som hade tillåtit forskaren att komma åt ”vardagen” bortom respondenternas utsagor om densamma. Men snarare än att utgöra denna studies brister, är dessa poänger uppdrag åt framtida forskning.

Digitala distinktioner: Klass och kontinuitet i unga mäns vardagliga mediepraktiker är dubbelt viktig i sitt bidrag till den samtida medieforskningen. För det första i den kunskap den generar om relationen mellan klass och mediepraktiker i en tid då medier genomsyrar vår vardag. För det andra i den lektion i det mediesociologiska hantverket som avhandlingen utgör. Avhandlingen exemplifierar god icke-mediecentrisk och ”Bourdieusk” medieforskning.

Referenser

Bourdon, Jerome (2015) ‘Detextualizing: How to write the history of audiences’. *European Journal of Communication* 30(1):7-21.

Lindell, Johan (2015) ’Bourdieusian Media Studies: Returning Social Theory to Old and New Media’. *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, vol. 16, nr 3, s. 362-377.

***Nico Carpentier** (ed.): Culture, Trauma and Conflict. Cultural Studies Perspectives on War*

Cambridge Scholars Publishing, 2007/2015, 275 p., ISBN: 978-1847181909.

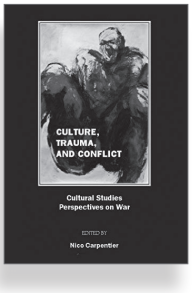

This reprint of the book from 2007 is highly welcome. Not least because of the ambition, as expressed by the editor, to contribute to the development of traditional war studies as well as cultural studies in general: "Cultural studies needs to engage with the horrific, the destructive, the violent-pornographic, the perverse, the vile and the prosaic in our present-day conjuncture, reassuming its key role of relentlessly uncovering the always hidden societal structures that generate oppression, suffering and death." (p.13).

The well-composed collection of articles certainly offers insightful and complementary perspectives on conflict communication that go beyond studies of mediated war reporting of the "traditional" type that media researchers have produced over the years. The book is also a promising attempt to provide analytical perspectives elaborated from theory of ideology and from a contextual understanding of the complex relations between state-governed violence, mental receptions and discursive responses. Thus it offers the reader a selection of high-quality studies that combine a number of theoretical approaches from research on film narratives, media's war reporting, psychological trauma, historical memorizing traditions, et cetera.

Some highlights can be mentioned in particular.

Rebecca A. Adelman's study of *Last Letters Home*, a HBO production from 2004 that features eleven families' responses when reading the last letter from their sons and daughters killed in the Iraq war. With its special combination of qualitative and quantitative methods it is somewhat unique in that the quantitative analysis provides the in-depth interpretations of the "ideal subject", whose grief is firmly apolitical in this commodity format.

Christine Lane's study of the fiction movie *Fligtplane* (2005) is another fascinating chapter on how American popular culture has dealt with the traumatic 9/11 experiences in relation to established ideological patterns of identity and history. By comparing thematically affiliated films from the 1930s and the 1960s, she can even show that a feministic perspective tends to give the post 9/11-discourses a new dimension at the latter period.

Karen J. Hall's study of war porn on the Internet is alarming. Maybe not only because her findings indicate that cyberspace harbours discourses of hate, anti-empathy and fascist ideology, which is well-known. But her focus however is on the U.S. authorities' reluctance to effectively stop online dissemination of action and torture images that clearly violate international law and human rights. Such passivity seems to encourage citizen to adopt ways of seeing U.S. war crimes as legitimate, even beyond what state propaganda is allowed to do.

In part II the book presents two chapters that provide the reader with some glimpses of the "real face of war", meaning the actual cruelties acted out in the battlefields and in the torture chambers. But also, in Usha Zacharias' chapter, of how the public opinion in

Reviewer: **Stig A. Nohrstedt,** Professor Emeritus at Örebro University.

democracies is pacified by a narrative of the "sleeping decent citizen", that will eventually make things right again when learning about the war crimes. This myth, which also media critics such as Chomsky and Herman for example have lent toward, hides a much more serious reality, according to Zacharias, of systematic violations of human rights and international laws combined with promotion of an imperial citizenship, i.e. citizens that see their democratic role as being patriots, whatever "exceptional" methods or ways of war that the political leaders urge necessary.

Stephanie Athey takes an even closer look at how torture has been discursively constructed after 9/11 in two genres – news and legal writing – based on an analysis of the collectively organised ways that torture have been applied by U.S. authorities. In contradistinction to the archetypical setting of a single interrogator that questions and threats an individual suspect, Athey shows that torture as used by the U.S.A. among other countries in reality is systematically institutionalized and collectively implemented in superior neglect of human rights and laws – something completely missing in the two genres studied, and even in discourses where torture is criticized.

Tina Wasserman's chapter on the Israeli journalist Amira Hass is another highlight in the book. Hass has made a remarkable career as a journalist with a Jewish background, who has worked and lived for several years in the Gaza Strip and in Ramallah on the West Bank. In her analysis Wasserman emphasises the extremely complicated communicative situation in such a conflict, marked both by double-sided traumas (on the Israeli side the holocaust and on the Palestinian side the Nakba, i.e. occupation and deportation) and in addition the inter-generational identity markers used on both sides when mobilizing their peoples for a "politics of return". Trauma theory helps sorting out some of the devastating consequences in the situation diagnosed as "post traumatic state disorder", and hopefully also for how to take steps toward conflict resolution in spite of conflicting identities centred around historical memories of sufferings and injustice.

Nico Carpentier's own chapter takes up the Dreyfus affair and its discursive repercussions in films, in particular a U.S. film from 1937. It is not self-evident how it fits into a book with the subtitle "Perspectives on War". However, if the analytical frame is extended to post-war discourses and identity constructions, the relevance is indisputable. By applying a number of conceptual tools, such as 'organic crisis', 'moral panics', 'cultural trauma', 'empty signifiers' and 'discursive dislocation', Carpentier offers a two-eyed perspective, first on the Dreyfus affair as it is played out historically and results in dislocations of hegemonic ideological structures in the 1890s political landscape of France, and second on how this ideological struggle is represented in a number of filmic representations of the affair with a special focus on the U.S. production *The Life of Emile Zola* from 1937, including reviews at the time. Here the main character portrayed on the screen – as the title indicates – is not primarily Dreyfus, but his main intellectual defender, Zola the author of the public appeal "J'accuse". Perhaps it comes as no surprise that when the Dreyfus affair is culturally deployed to the U.S.A. in late 1930s the hero is an individual male character struggling with the dark, ignorant masses driven by irrational thoughts and motives, whereas the real-historical anti-Dreyfusards' main ideological node, i.e. patriotism, is rather absent in the film. Having said that, the chapter would also be well placed in a course book as a prototype for analysing conflict and war propaganda when it comes to discursive transformations of historical events, being it traumas, proclaimed 'just wars' or glorified victories.

The studies in this book generally have a more sophisticated approach than a simple comparison of "the war in reality" with "the mediated war", i.e. war as reported by the media. The cultural studies rarely engage with the "culture of war", including practices, manners and norms, and this goes for this volume too – in spite of the quote from the editor above. But in a way the chapters by Zacharias and Athey in the second part give the reader both the sinister realities of what man is capable

of doing against his and her fellow man – for example when it comes to torture – at the same time as they offer in-depth analyses of the identity-construction mechanisms during wars as an interplay between discourses on individual as well as mediated levels.

The usual Western bias of the selection of studies is somewhat disappointing; what the field needs more than anything is more of global perspectives that especially address the inter-cultural aspects of conflict communication. Far less than ever is the Anglo-Saxon world equal to the entire planet. Only two of the chapters have glimpses of such aspects. Marc Lafleur in his study of two exhibition events 2005, in commemoration of the atomic bombs (sic!) dropped on Hiroshima and Nagasaki, mentions how ordinary American visitors reacted when a Japanese female survivor from Hiroshima told about her traumatic experiences of trying to recover and live with 80 per cent burn. The other chapter is Wasserman's study of the Israeli journalist Amira Hass in which the inter-cultural dimensions is touched upon because of the object of her study.

Even if the U.S. cultural context is of particular importance globally, due to the superpower position, one cannot today after the so-called war on terror was waged as response to the 9/11 terrorist attacks reduce the relevant terrain to Western cultures without being generally irrelevant for the field of war studies.

Another, minor, critical comment is that it is surprising that the editor contends that previous media war studies "neglected ideology and representation" (p.12). It is easy to find examples to the contrary. Suffice is to mention a few standard works: the Glasgow University Media Group that found that news reporting was more or less "industrial ideology production" (More Bad News 1980: 402); Noam Chomsky & Edward Herman's *The Political Economy of Human* Rights vol I-II (1979) in which "Western ideology" and "state ideology" are central concepts; the same authors' elaboration of a 'propaganda model' in *Manufacturing Consent* (1988) where a fifth filter is the "ideology of anti-communism" (p. 29); Douglas Kellner writes with a special bearing on visual representations of so-called surgical warfare in *The Persian Gulf War* (1992) about how the "media could not resist falling prey to the images and ideology of technowar.." (p. 162). Of course it can be argued that those and other earlier studies in many ways simplified the complex and subtle meaning-creating processes that critical discourse analyses and cultural studies have exposed more recently, but to attack straw men is no wiser in academic than in other – more violent – battles.

Anders Horsbøl, Inger Lassen & Anne Grethe Julius Pedersen: *Klimaforandringer og hverdagsliv. En diskursanalytisk undersøgelse af lokale involveringsprocesser*

Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2015, 166 s., ISBN: 978-87-7674-694-0

Når involvering og dialog er mere end buzzwords...

Rammesætning

Jeg er som kommunikationsforsker ikke særligt teoretisk/metodisk optaget af klimaproblematikker, men har læst denne bog med interesse for at se, hvordan en diskursanalytisk undersøgelse af lokale involveringsprocesser i et stort, komplekst og ambitiøst projekt med mange aktører er håndteret, og hvilken viden, der kommer ud af det. Helt kort, så er jeg imponeret af bredden og dybden i dette projekt, hvor det lykkes at rumme en høj grad af kompleksitet samtidig med, at bogen er letlæst med god argumentation for de mange valg, der har skullet træffes og mange fine eksempler, som understøtter de centrale pointer.

Umiddelbart tænker jeg, at de første kapitler, som introducerer til den teoretiske og metodiske ramme vil være relevant for forskere og studerende, som vil fokusere på borgerinddragelsesprocesser, mens de sidste kapitler om det konkrete forløb snarere vil have interesse for konsulenter og andre, der står overfor at skulle planlægge og/eller agere i lignende processer.

Varedeklaration

"Klimaforandringer og hverdagsliv undersøger – i et kommunikativt perspektiv – hvordan kommunale myndigheder etablerer dialog med borgere og andre aktører for at involvere dem – eller bringe dem til at involvere sig – i opgaven med at finde lokale svar på globale udfordringer. Bogens casestudie er Frederikshavn Kommune, som siden 2007 har arbejdet hen imod at blive selvforsynende med vedvarende energi. På baggrund af en række analyser af det hidtidige forløb giver bogen et overblik over og en diskussion af de kommunikative muligheder og begrænsninger i et projekt som dette. Den kan således identificere et komplekst sæt af barrierer, men også udpege en række uudnyttede potentialer for de mange forandringsprocesser, som i øjeblikket igangsættes landet over" (fra præsentation på forlagets website).

Boganmelder: **Birgitte Ravn Olesen**, Institut for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier, Roskilde Universitetscenter (RUC).

9 kapitler

Når jeg vælger at tage præsentationen fra forlagets website, så er det fordi, at jeg finder denne ganske dækkende. Bogen består af 9 kapitler, først en introduktion, derefter 3 kapitler, som introducerer til den analytiske ramme, så 4 kapitler med konkrete nedslagspunkter i hhv. casen Energibyen Frederikshavn, Energiby sekretariatets strategi for involvering, og herefter hhv. borgernes og virksomhedernes involvering i Energibyen, som denne udfoldede sig i projektperioden. Til slut opsummeres hovedpointer og der peges forsigtigt fremad.

I kapitel 2 udpeges såkaldte makrodiskurser om klimaforandringer; grøn guvernementalitet, økologisk modernisering, miljøaktivisme og Prometheus-diskursen. De 4 diskurser opsummeres i en model, hvor akserne er "+/- betydning for eksisterende livsformer" og "Cen-

tral >< decentral styring". Det slås fast, at der ikke er tale om homogene meningsuniverser, men om diskurser, som udfordrer hinanden og på visse områder har paralleller. I den senere analyse af borgere og virksomheders involvering bliver det tydeligt, hvordan det får betydning, hvilke diskurser, der bliver trukket på i forskellige kontekster og af forskellige aktører.

Kapitel 3 sætter fokus på involvering og dialogiske kommunikationsformer. Forfatterne ser intentionerne i Energiby projektet i forlængelse af idealer om, at borgere ikke bare skal forstå, men engagere sig i videnskabelige og samfundsmæssige problemstillinger. De tager afsæt i den dialogiske drejning indenfor kommunikationsforskningsfeltet, og deres intention er at bidrage til en refleksiv undersøgelse af konkrete dialogiske processer, hvor de både trækker på dialogiske fordringer og forholder sig kritisk over for de begrænsninger, dialogen får i praksis. Her er altså ingen jubeloptimisme om etablering af magtfrie dialoger, men et mål om at kunne udpege dialogiske muligheder i konkrete praksisser. Bakhtins begreber om centrifugalitet (lukke op) og centripetalitet (lukke ned) i forhold til, hvordan forskellige stemmer får plads i dialogen, bliver centrale analytiske pejlemærker, som dog undervejs nærmest sættes lig bottom-up og top-down tilgange til involvering.

Forfatterne har i dette kapitel en model over dialogiske processer, hvor de foreslår, at der i alle processer er et forløb fra en åben proces med mange stemmer, som de karakteriserer som "centrifugal (Bakhtin)" mod en afrundende proces frem mod "argumentativ konsensus". Sidstnævnte proces betegnes "Centripetal (Habermas). Forfatterne skriver ganske vist, at modellen beskriver, hvad der i praksis ofte sker i kommunikationsprocesser, men den kan læses som en normativ ramme for, hvordan man i dialogiske processer arbejder frem mod afklaring. Jeg savner en mere kritisk refleksion over, hvordan man kan arbejde mod beslutninger samtidig med, at man fastholder en pluralitet af stemmer. Den senere analyse af, hvordan borgerne falder fra kan måske forstås i lyset af Energiby sekretariatets forsøg på styring frem mod "argumentativ konsensus"?

Kapitel 4 introducerer til neksusanalyse som en diskursanalytisk ramme. Ideen med neksusanalysen er, at alle former for social praksis omfatter en række medierede handlinger, som på en gang er muliggjorte og begrænsede af de diskurser og fysiske og strukturelle rammer, der er til stede i en specifik kontekst. En neksusanalyse foregår i tre faser; at træde ind i neksus (afklare, hvor det vil være relevant at iagttage de aktører, der er centrale for processen), at navigere i neksus (kortlægge forskellige semiotiske relationer og typer af interaktion mellem aktører) og at ændre neksus (bidrage til ændrede sociale praksisser). Hvor forfatterne har arbejdet indgående med de to første faser, så har de valgt ikke at være aktivt bidragende til at ændre den sociale praksis. Det ville have været spændende at læse om, hvad en mere aktivt involverende forskerposition kunne have bidraget til. Forfatterne har dog øje for, at de med deres diskursanalyse indgår i en social praksis og dermed kan have bidraget til at skærpe aktørernes blik for muligheder og begrænsninger i forhold til at ændre praksisser.

I kapitel 5 indledes analysen med en beskrivelse af Energibyen Frederikshavn som en neksus af genrer. Vi får her indkredset den kontekst, som Energibyens interessenter interagerer med og indenfor, og som sætter rammerne for, hvilke muligheder og begrænsninger, der kan forhandles i forhold til at nå Energibyens mål. Desuden tegnes et kort over alle de kommunikative genrer, der er i spil i projektet, og forskernes udpegning af og begrundelse for deres nedslagspunkter.

Kapitel 6, 7 og 8 rummer analyser af de processer, som fandt sted.

I kapitel 6 ligger fokus på invitationen af borgere, hvor forfatterne især hæfter sig ved, at man i annonce og pressemeddelelse skriver "Energibyen søger aktivister". "Aktivist" forbindes normalt med en person, som handler udenfor det officielle eller parlamentariske system, men i denne sammenhæng rekontekstualiseres begrebet, og det er tilsyneladende op til læseren at indholdsudfylde, hvordan hun vil være aktiv i forhold til Energibyen.

Kapitel 7 har fokus på, hvordan borgerne italesætter Energibyprojektet på borgermø-

der, og hvordan borgerinddragelsen er organiseret. Diskurser om "økologisk modernisering", "grøn vækst" og "branding", hvor fortsat økonomisk vækst går hånd i hånd med miljømæssige tilpasninger, dominerer på bekostning af fokus på bæredygtighed og CO2 reduktioner. Borgerinddragelsesprocessen rummer både centrifugale og centripetale tendenser; i begyndelsen er mulighedsrummet meget åbent, men også diffust, mens det frem mod afholdelse af en såkaldt "Energiuge" bliver stadigt mere top-down orienteret, idet Energiby sekretariat søger at få borgerne til at påtage sig opgaver i forbindelse med dette arrangement. Det lykkes i ret begrænset omfang, og herefter falder en del borgere fra.

I kapitel 8 møder vi virksomhederne. Her vælger forskerne at fokusere på processer omkring "Det grønne hus", som er et projekt, der handler om at skabe et moderne lavenergihus, som er attraktivt og konkurrencedygtigt sammenlignet med andre lavenergihuse. Forfatterne påpeger, hvordan en lokal vækst diskurs helt fra start tenderer mod at overskygge klima- og miljømæssige aspekter. Det ses fx i invitationen til virksomheder om at deltage i en workshop, hvor indledningen lyder "Kan din virksomhed få en forretning ud af Energibyen Frederikshavn?" Relationen til det lokale erhvervsliv har karakter af en top-down proces, som styres af det lokale Erhvervsråd, men på et tidspunkt overtager nogle af de lokale virksomhedsaktører styringen, og det ses som en succes, at det til slut er dem, som inviterer til åbent hus i Det Grønne hus.

I kapitel 9 samles op og perspektiveres. Forfatterne påpeger, at kommunikation i involveringsprocessen ikke blot kan ses som "snak", men som handlen, fordi der sker noget, når borgere og virksomhedsaktører mødes i nye fora. De påpeger imidlertid, at man godt kan skelne mellem de handlinger, som præger det kommunikative og diskursive rum mellem deltagerne, og de handlinger, som også får virkning uden for dette rum. Efter en opsamling af processens konkrete aftryk må de konkludere, at virkningerne af indsatserne har været beskedne. I forlængelse heraf refereres der indgående til et interview med den nye projektchef for Energibyen, hvor han udpeger nye strategier for borgerinddragelse. Disse lyder umiddelbart relevante, men som læser er det ærgerligt, at disse finder sted udenfor projektperioden, og dermed ikke er gjort til genstand for analyse. De kan nemt læses som "løsninger", hvilket de næppe er, hvis de gøres til genstand for en lige så gennemgribende analyse, som den, der har fundet sted. Jeg savner derfor forfatternes egen teoretisk og empirisk begrundede perspektivering; hvad har I/de lært? Og med hvilke konsekvenser for fremtidige projekter?

En kvalitet ved denne bog er, at den på 150 sider når både at favne bredt; Energiby projektet i Frederikshavn sættes i en global klimaforandringskontekst, og dybt; vi når helt ind på borgermøderne og de processer, som her udspiller sig. Bogen er særdeles velskrevet og der må have fundet et tæt samarbejde sted mellem de tre forfattere, da man som læser tages godt ved hånden med en tydelig struktur, som går igen i alle kapitler og en sikker håndtering af såvel begrebsapparat som analysestrategi.

Böcker om hets och hat

Hate Speech

Fra hadetale til hadesyn

Rune Engelbreth Larsen, Jens Lohmann og Klaus Slavensky (red.) København: Informations Forlag, 2013. 256 s. ISBN 978-87-75143-44-3.

I dæmoniseringen af sårbare mindretal støder ytringsfriheden på sin farligste grænse. Fra holocaust til Rwanda og Anders Behring Breivik viser historien, at etnisk udrensning, politiske mord, forbrydelser mod menneskeheden og folkedrab først bliver mulige gennem intensiv Hate Speech – Hadetale kan føre til hadesyn. Denne bog sætter fokus på den såkaldte hadetale, der bl.a. florerer i den politiske debat, hvor især minoriteter står for skud. Det kan være seksuelle, etniske eller religiøse mindretal. Bogens essays trækker på synspunkter fra det litterære parnas, vurderinger af refleksioner fra det politiske overdrev og endelig præsenteres analyser fra det akademiske udsigtstårn. Det er kort sagt en antologi med fokus på hadetale, ytringsfrihed, demokrati, menneskerettigheder og humanisme.

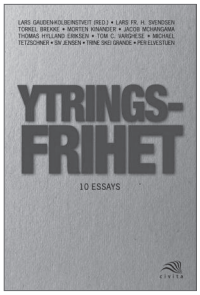

Ytringsfrihet

10 essays

Lars Gauden-Kolbeinstveit (red.) Oslo, Civita. 2012, 175 s. ISBN 978-82-9258-144-5.

Ytringsfrihet er en grunnleggende rettighet i vårt liberale demokrati. Samtidig er ytringsfriheten omstridt, og med jevne mellomrom oppstår det debatter om dens begrunnelse og dens grenser. Debatten om ytringsfrihet er sammensatt, og uklarheter omkring dens begrunnelse og mål bidrar noen ganger til en debatt hvor en snakker forbi hverandre. Samtidig tvinger uklarhetene frem tydeligere definisjoner av hva man mener når man snakker om ytringsfrihet.
Globaliseringen, et stadig mer flerkulturelt samfunn og det banale faktum at mennesker alltid har ulike meninger og oppfatninger, gjør det nødvendig med debatter om ytringsfrihet. Bidragsyterne til denne antologien har på forskjellige måter bidratt til en klargjøring av ytringsfrihetens begrunnelser, dens dilemmaer eller mangel på sådanne.

Ytringsfriheden til forhandling

Ytringsfrihedens betingelser og udfordringer i det 21. århundrede.

Ejvind Hansen (red.) Hans Reitzel, 2013. 225 s. ISBN 9788741258119, ISBN (elektronisk) 978-87-41259-03-1.

Hvilken rolle spiller ytringsfriheden i dag, og hvilke grænser findes der for ytringsfriheden? Både formelle og uformelle? Bogens målsætning er at nytænke ytringsfrihedens problemstillinger og få rusket op i en faglig diskussion af ytringsfriheden. En diskussion af ytringsfriheden kan aldrig stoppe ved blot at konstatere, at ytringsfriheden er hellig og dermed skal være ubegrænset, for der findes altid grænser for ytringsfriheden. Ytringsfriheden til forhandling behandler ytringsfriheden gennem otte kapitler og demonstrerer, hvordan ytringsfriheden er begrænset i forskellige kontekster såvel offentlige som private.

Meningers mot

Netthat og ytringsfrihet i Norge

Aina Landsverk Hagen, Oslo, Cappelen Damm 2015. 174 s. ISBN 978-82-0247-976-3.

De siste årenes utvikling av nettjournalistikk, -debatter og blogger har bidratt til å tydeliggjøre hvordan blandingen av hat, seksualitet og trusler i respons på ytringer har potensial til å kneble det frie ord. *Meningers mot – netthat og ytringsfrihet i Norge* tar for seg norske journalister, redaktører og bloggere som er utsatt for sjikane, trusler og trakassering, og ser på hvordan dette påvirker deres

meningsytringer, journalistiske produksjon og offentlige profil. Når går det på helsa løs? Når gjør netthets at du mister dine meningers mot? Mange mener at hetsen som svært ofte rammer kvinner, like godt kunne skjedd menn, det er ikke egentlig kjønnsrelatert. Mens andre er helt klare på at den er nettopp det. Denne boka undersøker hvordan vi rammes ulikt, hvem som hetser og hvilken belastning ulike former for netthets har. Dersom verken sjefen din, politiet, kollegaer eller partner bryr seg eller tar til motmæle, ser det ut til at man er ekstra sårbar for hatytringer. Netthets forblir et demokratisk problem så lenge ansvaret for å håndtere hatytringer er plassert hos mottageren.

Norske journalister har varierende oppfatninger om hva som er lurt å gjøre, hvordan man bør håndtere netthets, avhengig av hetsens kontekst og situasjon – det er likevel én ting de er enige om: *Snakk om det***.** Denne boka tar oppfordringen og gir et rammeverk til alle som er interessert i ytringsfrihet, offentlig debatt og knebling av det frie ord.

Hatprat

Anna Birgitta Nilsen, Oslo, Cappelen Damm, 2014, 112 s. ISBN: 9788202453602.

Denne boka gir innsikt i hva hatprat er og kunnskap om hvorfor denne formen for språkbruk virker. Hvilke språklige virkemidler er det som gjør at noen lar seg forføre eller manipulere av mobbing, netthets og hatretorikk? Hatprat er en form for språkbruk som kan forsterke og skape negative følelser, holdninger og oppfatninger overfor en gruppe mennesker eller et individ. Hatprat gjør skade, og kan føre til utrygghet og frykt hos utvalgte grupper og individer. Språkbruken kan redusere folks verdi som menneske, og på den måten være et angrep på deres verdighet. I sin ytterste konsekvens kan hatprat inspirere og motivere til hatkriminalitet og terrorisme ved hjelp av voldsoppviglende ytringer.

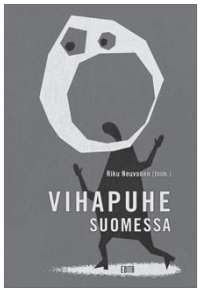

Vihapuhe Suomessa [Hate speech in Finland]

Riku Neuvonen (ed.) Helsinki, Edita, 2015, 313 p. ISBN 978-951-37-6657-3.

The book deals with the Finnish regulations of hate speech including racist speech and threats. The book contains a lot of examples on criminal cases from Finland. The Finnish regulations are compared and analysed in the international context.

The article authors explore, especially, online hate speech from several starting points. Legal aspects are examined by Kimmo Nuotio, Ilari Hannula, Stiina LöytömäORKORki and Riku Neuvonen. Hate speech in arts is examined by Pauli Rautiainen. Media scholar Reeta Pöyhtäri explores hate speech in journalism.

Danske netaviser som webmedier for retorisk medborgerskab

Rasmus Rønlev, København: Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet, 2014. 208 s. Ph.d.-afhandling.

Denne ph.d.-afhandling handler om, hvordan danske netaviser fungerer som webmedier for retorisk medborgerskab. Hvor tidligere forskning i hhv. retorisk medborgerskab og debat på nettet primært har fokuseret på, om politikeres og journalisters kommunikation i massemedier som aviser og tv understøtter borgeres individuelle stillingtagen til politiske tvivlsspørgsmål, eller om borgeres kommentarer i diverse kommentarspor på nettet lever op til gængse normer for deliberation, er forfatteren i stedet optaget af kommunikationen mellem de to grupper. Således undersøger forfatteren, hvordan danske netaviser fungerer som kanaler for politiskdebatterende kommunikation mellem samfundets politiskkommunikative elite af politikere og journalister og på den anden side de almindelige borgere, som skriver og læser kommentarer til nyheds- og opinionsstof på netaviserne.

Näthat

Rättigheter och möjligheter

Mårten Schultz, Stockholm, Karnov Group, 2013, 186 s., ISBN 9789176105122.

I denna bok beskrivs regelverket kring s.k. ”näthat”. Boken ger svar på frågor som ”Vilka är mina rättigheter och skyldigheter i digitala sammanhang?”; ”Vad får man och vad får man inte säga på Internet?”; ”Vad kan jag göra om någon utsätter mig för en kränkning i en blogg eller på Facebook?” och ”Hur går jag tillväga om jag vill gå till domstol?”. Juridiken kring näthat beskrivs genom omfattande undersökningar av hur domstolarna bedömt hot och andra kränkningar på Internet. Boken riktar sig till alla som intresserar sig för frågor om yttrandefrihetens gränser

på nätet och de ansvarsfrågor som aktualiseras när dessa gränser överträtts.

Ytringsfrihet i Norge

Holdninger og erfaringer i befolkningen

Elisabeth Staksrud, Kari Steen-Johnsen, Bernard Enjolras, Maria Helena Gustafsson, Karoline Andrea Ihlebæk, Arnfinn Haagensen Midtbøen, Synne Sætrang, Sissel Trygstad & Maria Utheim (eds.). Oslo, Fritt Ord, ISF, FAFO, UiO, TNS, Jon Wessel-Aas, 2014, 130 s., ISBN 978-82-7763-443-2 (Rapport)

Forrige gang det ble gjort en helhetlig gjennomgang av status for ytringsfriheten i Norge var med Ytringsfrihetskommisjonens rapport i 1999. Siden da har en rekke hendelser og mer dyptgripende utviklingstrekk påvirket vilkårene for ytringsfrihet i Norge. Denne rapporten presenterer hovedresultatene fra den representative befolkningsundersøkelsen gjennomført som en del av det Fritt Ord-støttede prosjektet «Status for ytringsfriheten i Norge – Fritt Ords monitorprosjekt». Den presenterer også data fra fire andre spørreundersøkelser gjennomført av prosjektet. Rapporten er strukturert etter åtte ulike hovedtema: Tillit og trygghet, ytringsfriheten veid opp mot andre hensyn, ytringsfrihetens grenser, erfaringer med ytringsfrihet, befolkningens holdninger til trusler om terror, overvåkning og kontroll, medier og ytringsfrihet og arbeidsliv og ytringsfrihet.
For mer informasjon og resultater fra prosjektet, besøk http://www.statusytringsfrihet.no/

Nätkränkningar

Svenska ungdomars normer och beteenden

Måns Svensson & Karl Dahlstrand, Stockholm, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, 2014, 100 s.

Rapporten utgår från empirisk data som samlats in inom ramen för det rättssociologiska forskningsprojektet 'Kränkningar i en digital kontext' som finansieras av Brottsofferfonden. Bearbetningen har genomförts av Måns Svensson och Karl Dahlstrand, båda verksamma vid Rättssociologiska institutionen vid Lunds universitet. Rapporten har sammanställts på uppdrag av Ungdomsstyrelsen och skall utgöra ett kunskapsunderlag till myndighetens regeringsuppdrag 'Uppdrag att genomföra insatser mot kränkningar, trakasserier och hot via internet och andra interaktiva medier'. Inom ramen för uppdraget skall Ungdomsstyrelsen genomföra insatser för att förebygga kränkningar, trakasserier och hot som riktas mot flickor och pojkar samt unga
kvinnor och unga män via internet och andra interaktiva medier. Rapporten visar att nätkränkningar är ett reellt problem för unga människor som samhället ännu inte har hittat några bra former för att hantera.

Blogga tryggt

Nya medier i tjänsten

Jörgen Lundälv (2015). Lund, Studentlitteratur, 2015, 164 s. ISBN 9789144105123

Den goda kommunikationen mellan två människor handlar bland annat om ansvar och om vad vi är skyldiga varandra. Att använda nya medier i tjänsten för att uttrycka åsikter och ventilera attityder kräver eftertanke eftersom det finns risk för att det som publiceras inte är etiskt genomtänkt. Utgången kan bli tragisk för de inblandade i flera avseenden. Medvetenhet, respekt och ett etiskt förhållningssätt är viktigt hos den som twittrar eller bloggar på nätet. Blogga tryggt vänder sig till alla universitets- och högskolestudenter vid såväl grund- som specialistutbildningar inom en rad yrkeskategorier inom hälso- och sjukvården men även till utbildningar för sociala och psykologiska professioner i Sverige.

Annan litteratur om hets och hat

Brottsförebyggande Rådet (2014) *Hatbrott 2013 – Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv och självrapporterad utsatthet för hatbrott* (BRÅ rapporter nr 2014:14) ISBN 978-91-87335-30-3, 154 s.

Brottsförebyggande Rådet (2015) *Hot och våld. Om utsatthet i yrkesgrupper som är viktiga i det demokratiska samhället*. Stockholm (Rapport 2015:12). ISBN 978-91-87335-46-4, 176 s.

Brottsförebyggande Rådet (2015) *Olaga förföljelse*. Tillämpningen av den nya straffbestämmelsen. Stockholm (Rapport 2015:2). ISBN 978-91-87335-37-2, 84 s.

Haasio, A. (2013). *Netin pimeä puoli.* [The dark side of the Internet.] Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 156 p. ISBN 978-952-222-391-3.

Journalistundersøkelsen 2012. Arbeidsforskningsinstituttet og Norsk Journalistlag (NJ). Finn Våga, Anne Berit Larsen, Andreas Nielsen, Jan Børge Lervik, Trond Idås, Asbjørsn Grimsmo og Hanne Heen.

Pöyhtäri, R., Haara, P. & Raittila, P. (2013). *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa.* [Hate speech in social media and journalism restricting freedom of speech.] Tampere: Tampere University Press. 271 p. ISBN 978-951-44-9248-8.

Svenska Journalistförbundet (2013) *Våld och hot mot journalister – en rapport från Journalistförbundet*, Stockholm, Svenska Journalistförbundet, 6 s.

Trusler. Situasjonsbilde og utfordringer for redaksjonelle miljøer. 2013. Rapport fra funn fra Arbeidsforskningsinstituttets undersøkelse blant journalister (2012) og Kjetil Stormarks oppfølgingsundersøkelse av denne. Jens Egil Heftøy (SKUP), Kjetil Stormark og Mari Hauge. SKUP, NJ, Fritt Ord og Norsk Redaktørforening.

Utgivarna (2015) *Hot mot mediehus och medarbetare*. Stockholm: Utgivarna (Rapport 2015:1), 42 s.

Artiklar

Dahlstrand, K., & Olsson, P. (2015). *Hate crime in the online/offline environment***.** Law and Society in the 21st Century, 10-12 June, University of Oslo, (paper).

Eberholst, M. K., & Hartley, J. M. (2015). *Research: Online Debate, Not Angry But Neutral*. European Journalism Observatory.

Enarsson, T. (2015). Utsatthet på nätet : möjligheter till rättslig upprättelse vid ärekränkningar på internet. *Juridisk Tidskrift* (4), 874-893.

Hoff-Clausen, E. (2011). Pas på sproget: Tillid og tale i nye offentlige rum. I . P. Hegedahl, & G. L. H. Svendsen (red.), *Tillid – samfundets fundament: Teorier, tolkninger, cases.* (s. 343-355). CAST – Center for Anvendt Sundhedstjenesteforskning og Teknologivurdering, SDU. (University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences, Vol. 423).

Horsti, K., & Nikunen, K. (2013). Ethics of hospitality in changing journalism: the response to the rise of the anti-immigrant movement in Finnish media publicity. *European Journal of Cultural Studies*, *16*(4), 489-504.

Hydén, H. (2011). *Norms between law and society: a collection of essays from doctoral candidates from different academic subjects and different parts of the world***.** Lund University. (Lund Studies in Sociology of Law; Nr. 37).

Jørgensen, R. F. (2013). Freedom of Expression on the Internet. I U. Carlsson (red.), *Freedom of Expression Revisited: Citizenship and Journalism in the Digital Era*. (s. 119-129). Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.

Malmqvist, K. (2014) *Irony as articulation of aversive emotion in online hateful discourse*

Miegel, F., & Olsson, T. (2012). A Generational Thing?: The Internet and New Forms of Social Intercourse. *Continuum. Journal of Media and Cultural Studies***,** *26*(3), 487-499.

Mral, B. (2014). Genus, status och motståndets retorik: att analysera maktrelationer i språket. I O. Fischer, P. Mehrens, & J. Viklund (red.), *Retorisk kritik : teori och metod i retorisk analys***.** s. 244-256.

Nilsson, M. L. (2013). *Hoten och hatet mot journalister.* Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, J-p@nelens nyhetsbrev, Maj 2013.

Olsson, T., Rosengren, C., Runesson, P., Bill, S., & Larsson, S. (2015). Tillit i det digitala samhället: en kartläggning. I S. Larsson, & P. Runeson (red.), *Digitrust – tillit i det digital: tvärvetenskapliga perspektiv från ett forskningsprojekt.* (s. 21-40). Lund.

Perry, B., & Olsson, P. (2009). Cyberhate. The globalization of hate. *Information & Communications Technology Law*, 18 (2), 185-199.

Pöyhtäri, R. (2014). Limits of hate speech and freedom of speech on moderated news web sites in Finland, Sweden, the Netherlands, and the UK. Annales-anali za istrske in mediteranske studije-series historia et sociologia = Annales. *Annals for Istrian and Mediterranean Studies. Series Historia et Sociologia* 24(3), 513-524

Vill du veta mer om Nordicom?
Besök vår sajt: www.nordicom.gu.se

Du finner bland annat:

Statistik om medieutvecklingen i de nordiska länderna; struktur, ägande, ekonomi, innehåll, tillgång och användning av medier • Forskningsdatabasen med alla nordiska forskare, forskningsprojekt, och publikationer • Ett internationellt nätverk om barn, unga och medier • Konferenser, nationellt, nordiskt och internationellt • Alla nordiska doktorsavhandlingar • Ny litteratur från de nordiska länderna • Vem som fått forskningsanslag • De nordiska forskarföreningarna • Nordiska och internationella tidskrifter

Du kan beställa:

Prenumeration på nyhetsbrev (gratis) • Nordicoms böcker

Du kan läsa:

Nyhetsbrev om medieutvecklingen i Norden och Europa • Alla nummer av Nordicom-Information • Alla nummer av Nordicom Review

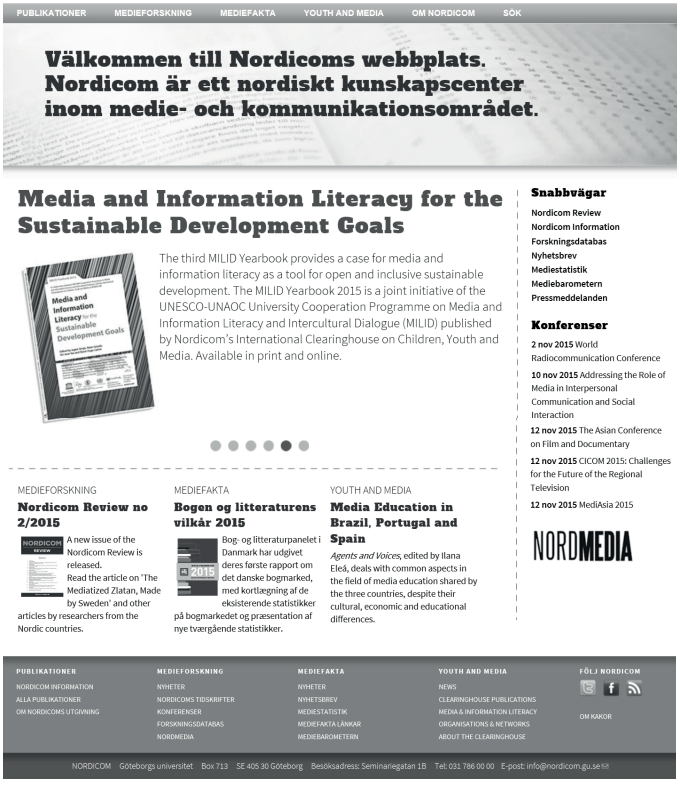

Välkommen dit!

NORDICOM

Nordiskt Informationscenter för Medie- och Kommunikationsforskning

norden

NORDICOM är en institution inom Nordiska Ministerrådet

Nordicom är ett nordiskt kunskapscenter för medie- och kommunikationsområdet. Med utgångspunkt i forskningen insamlar, bearbetar och förmedlar Nordicom kunskap till olika brukargrupper i Norden, Europa och övriga världen. Verksamheten bygger på kontakter med en rad intressenter: forskare, medieföretag, politiska beslutsfattare, myndigheter, organisationer, lärare, bibliotek med flera, inte bara i de nordiska länderna utan över hela världen. Nordicoms arbete syftar till att utveckla kunskapen om medier i samhället och bidra till att forskningens resultat synliggörs i behandlingen av mediefrågor på olika nivåer i både offentlig och privat verksamhet. Verksamheten utmärks av förmedling inom tre områden:

Medieforskningen och dess resultat i de nordiska länderna

Nordicom utger tidskrifter och böcker, främst antologier, på nordiska språk och engelska. På så sätt erbjuder Nordicom de nordiska medie- och kommunikationsforskarna kanaler både i Norden och globalt. En engelskspråkig referee-granskad tidskrift, *Nordicom Review*, utges med stor spridning. Tidskriften *Nordicom-Information* publiceras på nordiska språk. En forskningsdatabas för forskare, litteratur och pågående forskning uppdateras löpande. Verksamheten är uppbyggd kring dokumentationscentraler i de nordiska länderna.

Medieutvecklingen och medietrender i de nordiska länderna

Nordicom utarbetar nordisk mediestatistik och gör kvalificerade analyser, bland annat i skriftserien *Nordic Media Trends*. Genom deltagande i flera europeiska och internationella nätverk/organisationer och institutioner som arbetar med medie- och kulturpolitiska frågor, ger Nordicom de nordiska länderna en samlad röst. Samtidigt samlar Nordicom in relevant omvärldskunskap från regionala och internationella arenor för vidareförmedling till nordiska brukare. Arbetet är uppbyggt kring ett nordiskt nätverk. Därtill dokumenterar den svenska delen av Nordicom på uppdrag av Kulturdepartementet den svenska medieutvecklingen, som bland annat innefattar studier av den svenska mediemarknaden och den årliga räckviddsundersökningen *Mediebarometern*.

Forskning om barn, unga och medier i världen

Nordicom startade 1997 på uppdrag av UNESCO The International Clearinghouse on Children, Youth and Media. Arbetet syftar till att öka kunskapen om barn, ungdomar och medier och därmed ge underlag för beslut, bidra till en konstruktiv samhällsdebatt samt främja barns och ungdomars mediekunnighet (media and information literacy) samt att stimulera till vidare forskning på området. Verksamheten är uppbyggd kring ett globalt nätverk med 1000-talet deltagare som representerar inte bara forskarsamhället utan även till exempel mediebranschen, politiken och frivilliga organisationer. En årsbok, rapporter och antologier utges.

www.nordicom.gu.se

NORDICOM
Nordiskt Informationscenter för Medie- och Kommunikationsforskning

Göteborgs universitet
Box 713, SE 405 30 Göteborg
Telefon +46 31 786 00 00 • Fax + 46 31 786 46 55

e-post info@nordicom.gu.se

www.nordicom.gu.se

ISBN 978-91-87957-19-2

ngela Wedbring, Ph.d., D
ordicom.

norden

GÖTEBORGS UNIVERSITET